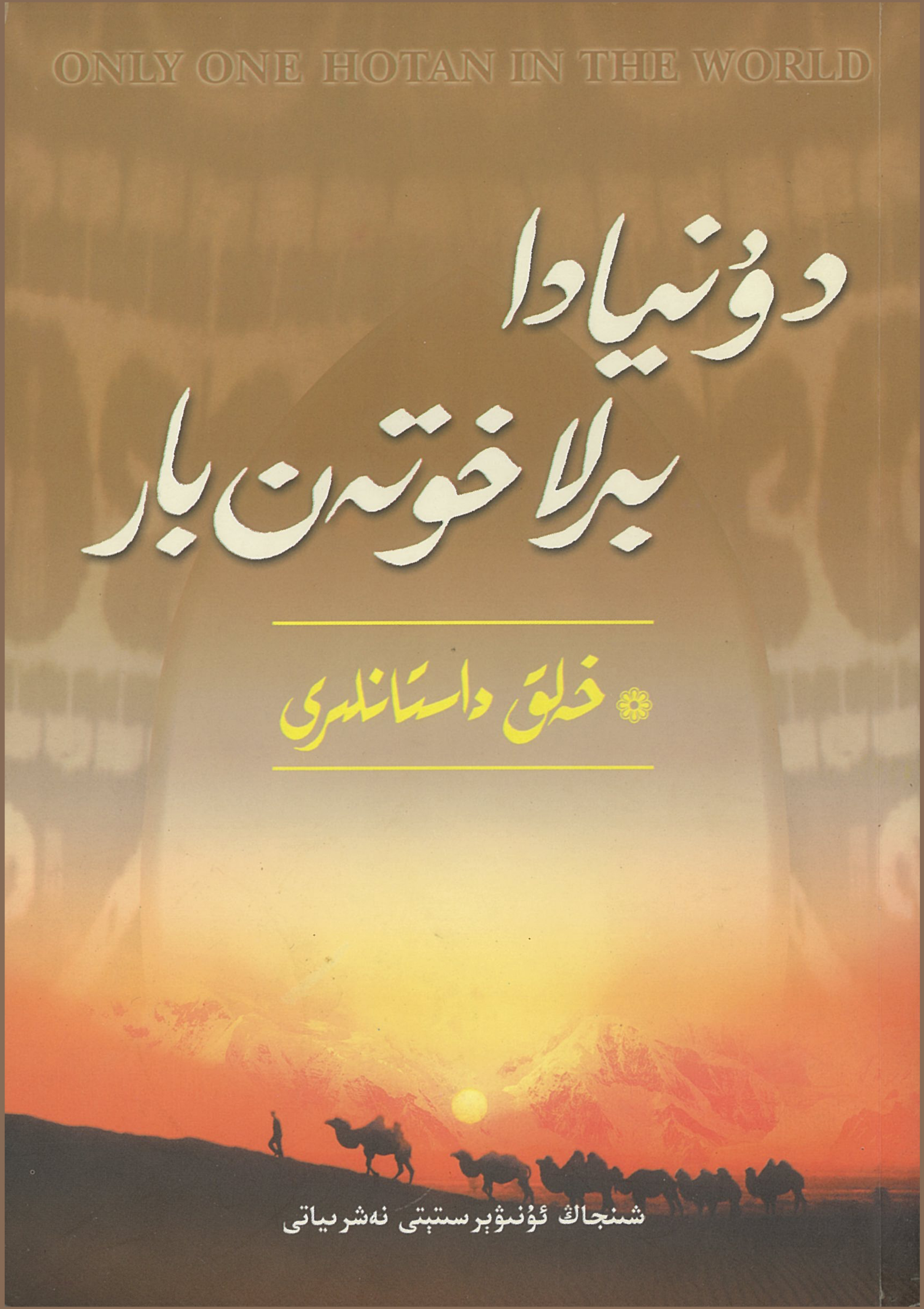

ONLY ONE HOTAN IN THE WORLD

دۇنيادا بىرلا خوتەن بار

خەلق داستانلىرى

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى

دۇنيادا بىرلا خوتەن بار

9

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى

دۇنيادا بىرلا خوتەن بار

ناملىق يۈرۈشلۈك كىتابلار

يىللار، ئادەملەر، ۋەقەلەر
مەدەنىيەت يادىكارلىقلىرى، بوستانلىق ۋە ئېكولوگىيە
مەدەنىيەت، مائارىپ، تېبابەت
يېپەكچىلىك، قاشتېشى، گىلەمچىلىك
ئەدەبىيات ـ سەنئەت
ھېكايەتلەر
خەلق قوشاقلىرى (تاللانما)
ئەپسانە ـ رىۋايەتلەر، چۆچەكلەر (تاللانما)
خەلق داستانلىرى
يەر ناملىرى
خوتەن دىئالېكتى
كىتابلار ئۇچۇرى
چەت ئەللىكلەر نەزىرىدىكى خوتەن
كارخانىچىلار

ISBN 7-5631-2038-6
（维文）定价：21.70元

ISBN 7-5631-2038-6
9 787563 120383 >

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

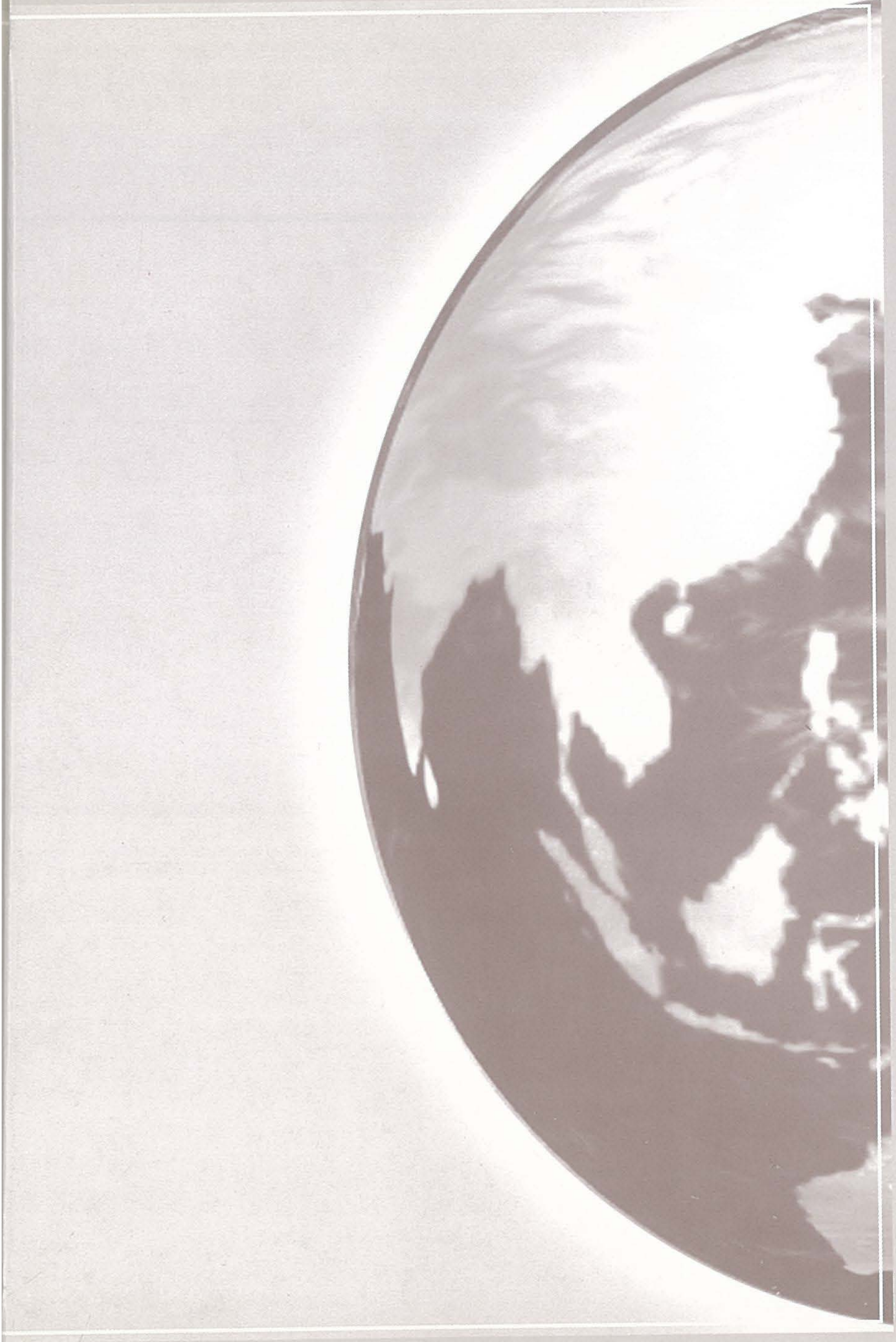

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بېكىتى ئادرېسى

دۇنيادا بىرلا خوتەن بار

ONLY ONE HOTAN IN THE WORLD

خەلق داستانلىرى

تۈزگۈچى : ئابدۇللا سۇلايمان

BY
ABDULLA SULAYMAN

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇرسۇن ئابدۇللا
مەسئۇل كوررېكتورى: ئادالەت ياقۇپ
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ

دۇنيادا بىرلا خوتەن بار
—— خەلق داستانلىرى

تۈزگۈچى: ئابدۇللا سۇلايمان

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى غالىبىيەت يولى №14، پوچتا نومۇرى: 830046)
شىنخۇا كىتابخانىلىرى تەرىپىدىن سېتىلىدۇ
ئۈرۈمچى شەھەرلىك يېڭىيېڭى مەتبەئەچىلىك چەكلىك
مەسئۇلىيەت شىركىتىدە بېسىلدى
فورماتى: 880×1230 مم 1/32 باسما تاۋقى: 11.375 قىستۇرما ۋارىقى: 2
2006 ـ يىل 4 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2006 ـ يىل 4 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىرازى: 0001 — 3050

ISBN 7—5631—2038—6
باھاسى: 21.70 يۈەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

كىرىش سۆز ئورنىدا

«دۇنيانىڭ ئۆگزىسى» دەپ ئاتالغان قارا قۇرۇم تاغلىرىنىڭ شىمالىي ئېتىكى بىلەن تارىم بوستانلىقىنىڭ جەنۇبىي قىسمى ئارىسىدىكى «يېشىل مەرۋايىت» — خوتەن دىيارى ئۆزىنىڭ جەزبىدار ۋە جەلپكار مەدەنىيەت خاسلىقى بىلەن ھەقىقەتەن «دۇنيادا بىرلا خوتەن بار». بۇ ئىدىئوم ئۆز ھېكمىتى بىلەن مۇبالىغە ئەمەس. خوتەننىڭ سىرلىق ۋە سېھىرلىك مەدەنىيەت ئېكولوگىيىسىنى ئەتراپلىق يورۇتۇپ بەرگەن بۇ يەرلىك قامۇستىكى كۆپ قاتلاملىق مەزمۇنلار بۇ ماۋزۇنىڭ دەللىكىنى ئىسپاتلايدۇ. دەرۋەقە، شۇنداق!

«دۇنيادا بىرلا خوتەن بار» مەجمۇئەسىنىڭ 9-تومى خوتەن خەلق داستانلىرىغا بېغىشلانغان بولۇپ، ئۇنىڭغا خوتەن فولكلورىنىڭ گۆلتاجىسى بولمىش 18 پارچە خەلق داستانى تاللاپ كىرگۈزۈلگەن. بۇ داستانلارنىڭ كۆپچىلىكى خوتەننىڭ يېقىنقى زامان، ھازىرقى زامان (18-، 19-ئەسىرلەر) تارىخىدىكى مەشھۇر تارىخىي شەخسلەرنىڭ ئىش ئىزلىرى پوئېتىك ھالدا ئەكس ئەتتۈرۈلگەن بولۇپ، قويۇق يەرلىك پۇراقىغا ئىگە؛ يەنە بەزىلىرى شەرقنىڭ ئەنئەنىۋى سۇژېتلىرى ئاساسىدا بارلىققا كەلگەن ئۇيغۇر خەلق داستانلىرىنىڭ خوتەن ۋارىيانتلىرى بولۇپ، ئۇنىڭدا تىلغا ئېلىنغان نام-نىشانلاردىن قارىغاندا، بىرلەمچى نۇسخىسىنىڭ خوتەندە يارىتىلغانلىقىنى مۆلچەرلەشكە بولىدۇ. قىسقىسى، مەجمۇئەدىن ئورۇن ئالغان بۇ داستانلار ئۆز مەنسۇبىيىتى

بىلەن خوتەن فولكلور مەدەنىيەت گۈلىستانىنىڭ سەرخىل مېۋىسى ھېسابلىنىدۇ.

مەلۇمكى، خەلق داستانلىرى مۇكەممەل سۇژىت ۋە جانلىق پوئېتىك ئوبرازلار ئارقىلىق بىر دەۋرنىڭ سىياسىي، ئىجتىمائىي ۋە مەدەنىيىتىگە ئائىت زور مەسىلىلەرنى تىپىكلەشتۈرۈپ بەرگەن يىرىك ھەجىملىك مۇزىكىلىق ئەسەر بولۇپ، بىر مىللەت روھىي ماھىيىتىنىڭ كۆزگەزمىخانىسىدۇر. داستانلارنىڭ يارىتىلىشى خەلقنىڭ مەنىۋى قىياپىتى، ئىجتىمائىي-سىياسىي كۆرەشلىرى، ھايات سەرگۈزەشتىلىرى، ئەخلاقىي، ئېستېتىك قاراشلىرى، ئادالەت ۋە ھەققانىيەت، ئازادلىق ۋە باراۋەرلىك، قەھرىمانلىق ۋە ۋەتەنپەرۋەرلىك، ئىنسانپەرۋەرلىك ۋە گۇمانىزملىق، مۇھەببەت ۋە نەپرەت ھەققىدىكى ئىدېئاللىرى بىلەن چەمبەرچاس باغلانغان. داستان مۇشۇ مەنىلەردە بىر خىل مۇرەككەپ سەنئەت ئەسىرى بولۇپ، ئۇنىڭ داستان بولۇشى ئۈچۈن تۆۋەندىكى ئۈچ شەرت ھازىرلىنىشى كېرەك:

1. مۇكەممەل ۋەقەلەر قۇرۇلمىسىدىكى ئەدەبىي تېكىست؛

2. قەھرىمانلارنىڭ روھىي ھالەتلىرى ۋە ھەرىكەت پائالىيەتلىرىگە ماس ھالەتتىكى مۇزىكىلىق مېلودىيە؛

3. غەزەلخانلىق سەنئىتىنى پۇختا ئىگىلىگەن داستانچى (خەلق ئارىسىدا «مەدداھ» دەپ ئاتالغان كۈيلىگۈچى).

مانا بۇ شەرتلەر «خوتەن خەلق داستانلىرى» دا تولۇق گەۋدىلەنگەن بولۇپ، بۇ داستانلار خوتەن دىيارىدىكى شاھ مەھەممەد، ئابلىمىت قارىمەدەك ئاتاقلىق خەلق سەنئەتكارلىرىنىڭ نامى بىلەن باغلىنىدۇ. ئەنە شۇنداق خەلق داستانچىلىرى بۇ داستانلارنىڭ خەلق ئارىسىدا ئومۇملىشىپ ئەۋلادتىن-ئەۋلادقا داۋاملىشىشىدا كۆرۈنەرلىك رول ئوينىغان.

داستانلار ماكرولۇق نۇقتىدىن ئېيتقاندا، رايون ۋە مىللەت كۆلىمىدىكى بىر پۈتۈنلۈككە ئىگە مەدەنىيەت سىستېمىلىرىغا ۋەكىللىك قىلىدىغان ئۆلمەس پىرامىدا ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا فولكلورشۇناسلىقتا مەدەنىيەت سىستېمىلىرى داستانلارنى بەلگە قىلىدۇ. مۇشۇ نۇقتىدىن «خوتەن خەلق داستانلىرى»نى بىر پۈتۈنلۈككە ئىگە بولغان خوتەن مەدەنىيىتىنىڭ كۆزنىكى ۋە ئۆزىكى دېيىشكە بولىدۇ.

بۇ قېتىم خوتەن خەلق داستانلىرىنىڭ تۇنجى قېتىم ئاساسەن جەملىنىپ، مەجمۇئە سۈپىتىدە نەشر قىلىنىشى يالغۇز ئۇيغۇر مەدەنىيەت تارىخىدىكى ئەھمىيەتلىك خىزمەت بولۇپلا قالماستىن، ئۇنى يەنە دۇنيانىڭ ئاغزاكى غەيرىي ماددىي مەدەنىيەت مىراسلىرىنى قۇتقۇزۇش، قوغداش، ئەۋج ئالدۇرۇش ۋە نۇرلاندۇرۇش چاقىرىقىنىڭ تۈرتكىسىدە بارلىققا كەلگەن يېڭى نەتىجە، يېڭى ئۇتۇق دېيىشكە بولىدۇ. مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن، بۇ جاپالىق خىزمەتكە بىۋاسىتە ئەجىر سىڭدۈرگەن ئابدۇللا سۇلايمانغا، مۇتەخەسسىسلەرگە ئالاھىدە رەھمەت ئېيتىمەن.

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە
ئىنستىتۇتىنىڭ پروفېسسورى
ئابدۇكېرىم راخمان

2005-يىلى 12-ئاينىڭ 5-كۈنى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

مۇندەرىجە

سەنەۋبەر 1
ھۆرلىقا ـ ھەمراجان 71
ئىككى شاھزادىنىڭ ھېكايىسى 151
مەلىكە سەنەمخان 203
شەكەر ئايلا بىلەن نەبات خوجا 213
تاھىر ۋە زۆھرە 227
ئابدۇراھمان غوجا 245
زىۋىدىخان 267
بىنامازچوق 277
ھەۋزىخان 283
باي نەزەر 291
كۆسىللە 293
يالپۇزخان 297
ئەبەيدۇللاخان 313
سادىق تۇيتەللە 321
شىرىپ بوجاڭ 325
ئەيسا بەگ 335
بىر قالاپ قوياڭ دېسەم 355

目 录

赛努拜尔…… 1
月尔丽卡与艾木拉江 …… 71
两个王子的故事…… 151
赛乃木汗公主…… 203
甜男蜜女…… 213
塔伊尔与左乎拉…… 227
阿布都热合满和加…… 245
孜卫迪汗…… 267
闭那麻孜丘克…… 277
艾吾孜汗…… 283
巴依乃扎尔…… 291
库斯来…… 293
亚力普孜汗…… 297
艾白都拉罕…… 313
沙迪克推台来…… 321
西日甫保长…… 325
艾沙伯克…… 335
求你瞟一眼…… 355

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

سەنەۋبەر

ئەمما راۋىيانى ئەخبارۇ ناقىلانى ئاسار ۋە بوستانى داستان ئاندىن نەقىل قىلغۇلاركىم، چىنى ماچىن شەھىرىندە خۇرشىد شاھ ئاتلىق بىر پادىشاھ بار ئېردى ۋە ئانىڭ بىر ئوغلى بار ئېردى. ئاتى سەنەۋبەر ئېردى. ئۆزى بائەقىل، ساھىبجەمال ئېردى. يەتتە ياشىدىن تا ئون ياشقىچە ئىلىم ئۆرگەندى. خۇرشىدشاھ ئوغلىغە بىركۈن ئايدىكى:

— ئەي پەرزەندى دىلبەند، يەتتە ياشىڭدىن بۇ ۋەقتكەچە ئىلىم ئۆرگەندىڭ. ئەمدى سىپاھلىقدىن باخەبەر بولساڭ ياخشى ئېردى.

شاھزادە سەنەۋبەر ئاتاسىنى سۆزىن قەبۇل قىلىپ، خىزمەتتە بەل باغلاپ، نەچچە كۈنلەر سىپاھلىقنى خۇپ بىلدى. ئاندىن سوڭ خۇرشىدشاھ ئوغلىغە قاراپ ئايدىكى:

— ئەي ئوغلۇم، لايىق سازاۋەر بۇ ئېرۇركىم ئۆزۈڭگە نەۋكەرى ئەلىدار قىلساڭ، سالاھ شىپاگەرلىكنى ھەر قايسىسىگە بېرىپ ۋە ئۇلارنى ئۆزۈڭدىن ۋەزىپەخور قىلساڭ. ئانىڭ ئۇچۇنكىم، سەن پادىشاھ ئېرۇرسەن، لايىق شول ئېرۇر، دەپ خۇرشىد شاھ قىرىق مەھرەم ناز پەرۋەردۇ دىلپەزىرگە ئات سەرۇپا ۋە سەلاھلار بېرىپ ئوغلىغا جۆرە قىلدى. نەچچە مۇددەت ـ نەچچە ئەييامىلار ئەيش ـ ئىشرەتتە شاد ـ خۇررەم بولۇپ يۇرۇر ئېردى. ناگاھ، شاھزادە سەنەۋبەر ئۆز ئۇلپەتلىرى بىلەن سەير سەھرا قىلغۇر بولدىلار، ئەمما، پادىشاھنىڭ بىر مەنزىلگاھى بار ئېردى، باغى مەيدان دىگەن. شاھزادە جۆرەلەرى بىلەن ئوشۇل جايغە بارىپ، ئەيش ـ ئىشرەت قىلغۇر ئېردى، شۇ يوسۇندا نەچچە مۇددەت ئۆمۇر ئۆتكەزدىلەر. شاھزادە ئالتۇن تەخت ئۇستىگە چىقىپ ئىستىراھەت قىلدى، ناگاھ، شاھزادەنى خابى غەپلەت ئىلىنتى. بەيەكبار تۇش كۆردىكىم، بىر پەرىزاد گۇللارنىڭ ئاراسىندا سەير قىلىپ يۇرۇر، شاھزادە ئوشۇل پەرىزادنى كۆرگەچ ئەقلىدىن بىگانە بولدى ۋە بىھوش بولۇپ يىقىلدى، بىر زاماندىن سوڭ ھۇشىغە

كەلدى. ئېرسە بىر پەرىزاد تىزىنىڭ ئۈستىگە باشىنى ئالىپ، مۇشكى ئەنبەر زۇلفىلارىن دىماغىغە تۇتار ئېردى.

ئەلقىسسە، شاھزادە ھۇشىغە كەلگەندىن سوڭ، خۇشۇەقىت بولۇپ، قوللارىن بوينىغە سالىپ، مۇھەببەت تامام ۋە مېھرىبانلىق بىرلە سورىدىكىم:

— قايسى باغنىڭ گۇلىسەن ۋە قايسى چەمەننىڭ بۇلبۇلىسەن ۋە قايسى ئاشياندىن بولۇرسەن؟ پەرۋاز قىلىپ كېلەرسەن ۋە قايسى گۇلزارغا قونارسەن؟

ئۇشۇل پەرىزاد شەكەرفىشان فەسىھ تىل بىلەن جاۋاب بەرگەنى:

— شەمسۇقەمەر يۈزلۈكۈم زۇلفى ئەنبەرىم،
كۆزلەرى مەستانىم قايدىن بولۇرسەن؟
... لاچىندەك ئۇچۇشلۇق پەرىم،
تازا نەۋجەۋانىم قايدىن بولۇرسەن؟

— مېنى سورىساڭ پەرىزادنىڭ شاھىمەن،
ئەسلى شەھرى شەبىستاندىن بولۇرمەن،
فەھىم ئەيلەسەڭ ھۆسن ئەھلىن ماھىمەن،
خەزانى يوق گۇلىستاندىن بولۇرمەن.

— باشىڭگە كېيىپسەن مۇرەسسە تاجى،
كۆرگەن ئادەم بولۇر يۈزۈڭ مۇھتاجى،
چەشمەڭ چىراغى، باشىمنىڭ تاجى،
غەمزەسى پەيكانىم قايدىن بولۇرسەن؟

— ئاشىقلارنىڭ مەسكەنى مەلامەت تاشى،
سەلدەيىن ئاققۇزمە كۆزۈڭدىن ياشى،
مەسكەنىم خەلقدۇر، چەشمەلەر باشى،
مېنى سورىساڭ پەرى مەكانىدىن بولۇرمەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

— خىنايى قوللارىڭ بوياپسەن قانە،
زەرەفشان زۇلفىڭگە ئۆرۈپسەن شانە،
يۇسۇفدەيىن سالدىڭ مېنى زىندانە،
زىلەيخا نىشانىم قايدىن بولۇرسەن؟

— يەئقۇبدەيىن كەلدىم سېنى سوراغلاپ،
ھەسرەتىڭدە لىبىك سىينەمنى داغلاپ،
كەلمىشەم بۇ ئىشقىڭ مەتائىن باغلاپ،
بىر تۇتى شەكەر كاندىن بولۇرمەن.

— خەنجەر چېكىپ باغرىم قانە تولدۇرماڭ،
قىزىل يۈزۈم زەئىفراندەك سولدۇرماڭ،
غەمزە بىلە نازلى دىلبەر ئۆلتۈرمەڭ،
كەرەملى سۇلتانىم قايدىن بولۇرسەن؟

— ئۈزرانىڭ ھەمدەمى دەريادە ماھى،
ئالەمنى ياندۇردى ۋامىقنى ئاھى،
ئەسلىمنى سورىساڭ، پەرىلەر شاھى،
ياقۇتلى، گەۋھەرلى كاندىن بولۇرمەن.

— كۆزلەرىڭ نەرگەسدۇر، قامىتىڭ تۇبى،
نازلى دىلبەر سەن جەھان مەھبۇبى،
نەچچە يىللىق يولدۇر مەنزىلىڭ خۇبى،
سۆزلە نەۋجەۋانىم قايدىن بولۇرسەن؟

— ئەسلىمىز پەرىدۇر، يوقتۇر نىشانىم،
ئەگەر ئاشكار ئەتسەم سىررى نىھانىم،
ئۈچ يۈز يىللىق يولدۇر مېنىڭ مەكانىم،
بىلسەڭ شەھرى شەبىستاندىن بولۇرمەن.

— شاھى خۇرشىد ئوغلى ئاتىم سەنەۋبەر،
ھەسرەتىڭدە بەسكى كۆڭلۈم مۇكەددەر،
مەلائىك سۈرەتلى، گۈل يۈزلى دىلبەر،
راستىن دېگىل قايسى كاندىن بولۇرسەن؟

— شاھى فەررۇخ قىزى ئاتىمىز گۈلدۇر،
غەمىمدىن پەرىلەر شەيدا بۇلبۇلدۇر،
تا ئۆلگۈنچە قىلغان ئىقرارىم شولدۇر،
فەھىم ئەيلەسەڭ ئول مەكاندىن بولۇرمەن.

ئەلقىسسە، ئاندىن سۆڭ پەرى شاھزادىنىڭ قولىغە بىر گۈل بەردى، ئىسلەدى دەپ. سەنەۋبەر ئول گۈلنى ئىسلەدى، بىھۇش بولدى. زەماندىن سوڭ ھۇشىغە كەلدى. كۆردىكىم، تۈشى ئىكەن. شازادە فەرياد قىلدى ۋە دىلدارىنى ياد قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

غەمزەسى جان ئالىپ كەتكەن پەرىزاد،
گۈلگۈن كىيىپ يانە - يانە كەل ئەمدى.
شەمسۇقەمەر يۈزلىم، قامەتى شەمشاد،
خەنجەر چېكىپ بۇ قۇربانە كەل ئەمدى.

بىلقىسنىڭ ھىجرىندە كۆيدى سۈلەيمان،
يەئقۇب ئوغلى ئۈچۈن دىدەسى گىريان،
بىچارە ئاشىقمەن دىدەسى گىريان،
رەھىم ئەيلەيۈپ ناتەۋانە كەل ئەمدى.

شىرىن ئۈچۈن كۆپ جەفا چەكتى فەرھاد،
بۇ دۇنيادىن كەچتى ئول شاد - ناشاد،
مەستانە كۆزلۈكۈم قامەتى شەمشاد،
قۇلاق سالىپ بۇ ئەفغانە كەل ئەمدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

مەجنۇن ئاشىق بولۇپ كېزەردى ھەريان،
لەيلىنى ئىشقىدىن يىغلادى چەندان،
رەھىم ئەيلە ھالىمە ئەي شاھى خۇبان،
ئەرەق ئەيلەپ دانە ـ دانە كەل ئەمدى.

سەيفۇلمۇلۇك يۈردى نەچچە يىل يىغلاپ،
بەدىئىن ئىشقىدە باغرىنى داغلاپ،
مۇرەسسە بېلىگە شەددەلەر باغلاپ،
ئەرەق ئەيلەپ دانە ـ دانە كەل ئەمدى.

مەھمۇدنى كۆيدۈردى مەھۋەش غۇلامى،
ھەمدەمنىڭ ئەفكارى مەۋلەۋى جامى،
كۆزۈمنىڭ رەۋشەنى كۆڭلۈم ئارامى،
سەيلانە ـ سەيلانە يانە كەل ئەمدى.

مۇشىڭ تاتار بويلى قەددى نىھالىم،
غەمزەسى جان ئالغان كۆزلەرى زالىم،
سەنەۋبەر ھەمدەمى ۋەفالىق يارىم،
رەھىم ئەيلەپ بۇ گىريانە كەل ئەمدى.

ئەلقىسسە، ئاندىن سوڭ شاھزادە مەست بىئىختىيار بولۇپ، ھوجرەگە كىرىپ سىينەسىنى يەرگە قويۇپ ياتتى. ئاندىن سوڭ جۆرەلەرى خەبەردار بولۇپ كېلىپ سورىدىلەر. ھەرگىز جەۋاب بەرمەدى.

ئەلقىسسە، ئۇلارنىڭ ئاراسىندا ۋەزىرنىڭ زىيۋەر ناملىق ئوغلى بار ئېردى، كېلىپ شاھزادەدىن جەۋاب سورىغانى، ئاندىن سوڭ بۇ بېيىتنى ئوقۇغانى:

سۇلەيمان دەۋلەتىم ئىسكەندەر تىلىم،
سۆزلە ھالى پەرىشانىڭ، نە بولدى؟

سەلاتىن باقىشلىق كاكۇلى زەرىم،
رەۋشەن قىلغىل بۇ ھىجرانىڭ، نە بولدى؟

ئەلفدەك قامەتىڭ يايدەك پۈكۈلمىش،
جەمالىڭ سەفھەسى كۈندەك تۇتۇلمىش،
ئاھۇ نالەڭ يەردىن ئەرشە چېكىلمىش،
راستىن دېگىل بۇ ئەفغانىڭ، نە بولدى؟

يۈسۈف كەنئانىنىڭ ئاتاسى يەئقۇب،
يىغلامادى سەنچە ئەي تازە مەھبۇب،
فىراقىڭدىن يىغلاپ خۇب ئىلە ناخۇب،
سۆزلە، كۆزدىن ئاققان قانىڭ، نە بولدى؟

كۆزلەرىڭنى قانلىق ياشقە تولدۇرمە،
گۈل يۈزۈڭنى كەھرىبادەك سولدۇرمە،
دوست يىغلاتىپ، دۈشمەنىڭنى كۈلدۈرمە،
تۈگەنمەس ھەسرەتلىك جانىڭ، نە بولدى؟

گۈلشەنىڭ تولۇپتۇر خەزان بادىغە،
بىر سۆزۈم بار ئاڭلا كۆڭۈل شادىغە،
قۇلاق سالغىل زىيۋەر قۇلۇڭ دادىغە،
سۆزلە چاكى گىرىبانىڭ نە بولدى؟

ئەلقىسسە، ئاندىن سوڭ شاھزادە ھېچ جاۋاب بەرمەدى. جۆرەلەرى گىرىبانىنى چاك قىلىپ، پادىشاھنىڭ خىزمەتىغە باردىلەر. بايانى ۋاقىئەنى پادىشاھگە بىر - بىر ئايدىلەر. ئېرسە، شاھ غەمكىن بولدى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ جەمئىي مۇنەججىملەرنى، قۇرئەندازلارنى يىغىپ كەلتۈردى. مۇنەججىملەر ئايدىلەر: پەرى ئەسەر قىلىپدۇر، خاننى ئوقۇتسە سىھەت بولۇر، دېدى ۋە يەنە ئول پەرىنىڭ مەكانى ئۆچ

يۈز يىللىق يولدۇر، دېدى.

ئەلقىسسە، ھەرچەند ئەزايىملار ئوقۇدىلەر، سۇد قىلمادى، ئاخىر پادىشاھ مۇنادى قىلدۇردى: «ھەر كىم سۆزلەتسە بىر ھۆجرە زەر بېرۈرمەن»، دېدى. شۇل زەمان بىر كېنىزەك كەلدىكىم:

— ئەي شاھزادە، ھەرنە كۆڭلۈڭدە بولسا ئايت، مەن مەقسۇدكە يەتكۈزەيىن، — دېدى. ئېرسە، شاھزادە ئاتاسى قاشىغە كىرىپ، ھەرنە كۆرگەنىن بىر - بىر بايان قىلىپ سۆزلىگەنى:

بىر سۆز ئايتاي ئاغالار، بەگلەر،
تۈشۈمدە كۆرۈندى بىر چەمەنزارلىق،
ئەلفدەك قامەتى، گۇل يۈزلۈك دىلبەر،
ئانىڭ ئىشقى بىلە بولدۇم ئەسەرلىك.

دىلبەر بىزگە ئەيلەدىكى ئىشارەت،
بۇزۇلغان كۆڭلۈمنى قىلىپ ئىمارەت،
كۆزلەرى جان ئالۇر غەمزەسى ئاپەت،
زۈلفى زەرەپشانلىق، مۇشكى ئەنبەرلىك.

بىر پەرى كۆرۈندى شېرىن شەمايىل،
كۆرگەن زەمان ئەتتى ئەقلىمنى زايىل،
مۇندا ھەسرەتدە تۇرماغىم مۇشكىل،
مۇرەسسە كەمەرلىك، زۈلفى گەۋھەرلىك.

غەمزەسى بىرلە گاھى قايرىلىپ باقار،
ھەر باققاندا شېرىن جانىمنى ئۆرتەر،
روھىم پەرۋاز ئېتىپ تېنىمدىن چىقار،
بىر مۇرچە مىيانلىق مۇشكى چىن پەرلىك.

بىر گۇل بېرىپ قىلدى دىلبەر مەستانە،
ئول مىنا گۆھەرلىك دۇررى يېگانە،

ئۇچ يۈز ئەھمد ئېتىپ، بەردى نىشانە،
بىر غۇنچە دەھانلى شەھدۇ شەكەرلىك.

كالامە يۈزلەندى نىقابىن ئاچىپ،
تۇتىدەك سۆزىدىن شەكەرلەر ساچىپ،
سەنەۋبەر دەر كېلىپ سىينەسىن ئاچىپ،
ھۇمايۇن باقىشلىق، كاكۇلى زەرلىك.

ئەلقىسسە، ئۇمەرا، فۇزەلالارغە:
— بۇ ئىشنىڭ مەسىلەھەتى نەچۇك بولۇر، — دېدى. ئېرسە، ھەممە:
— ئەي شەھرىيارى ئالەم، پەرىنىڭ مەكانى ئۇچ يۈز يىللىق يول بولسا، ئىلاجى يوقتۇر، — دېدىلەر، — ئەمما دۇنيانىڭ چاھار تەرەپىغە كىشى ئىبەرىڭ، ھەر يەردە ساھىبجەمال بولسا ئالىپ بېرىڭ، — دېدى. ئاندىن سوڭ پادشاھ ئوغلىغە ئايدى:
— ئەي يېگانە پەرزەند، كىشى تۇشىندە كۆرگەننى ئوڭىدا تاپسا بولماس، ھەر يەردە ساھىبجەمال قىز بولسا ئالىپ بېرەي، — دېدى.
ئېرسە شەھزادە زار - زار چۇن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ، ئاتاسىدىن رۇخسەت بەر، دەپ بىر سۆز ئايتقانى:

بىر رۇخسەت ئېتىڭىز ئادالەت شاھى،
قايتادىن شاد بولسۇن يۈز پارە كۆڭلۇم.
جان دىلدىن سۆيۇنسۇن قادىر ئىلاھىم،
سۆزۈڭدىن تۇشمەسۇن ئازادە كۆڭلۇم.

لاچىندەك سىلكىنىپ قاقتى قانات - پەر،
جانىمنىڭ ئافەتى غەمزەسى كافەر،
كۆزلەرىمدىن بىر زەمان كەتمەس ئۇ دىلبەر،
تەلپۈنۈپ جۇش ئۇرار ئۇل يارغە كۆڭلۇم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

مەنسۇردەكىنى تۇرغان دارغە ئاسىلماي،
ئىبراھىم خەلىلدەك نارغە ئاتىلماي،
يۇسۇفدەك بۇ بازارغە ساتىلماي،
ھېچ قەرار ئەيلەمەس بول پارە كۆڭلۈم.

ھەر كىمسەگە تۇشسە ئىشقىنىڭ ھەۋاسى،
بولغۇسى سۇلتانلار ئانىڭ گەداسى،
بۇ ئىشقىنىڭ يەنە مىڭ بىر بەلاسى،
ياندۇرۇر ئەسلى زەمان يۈز پارە كۆڭلۈم.

ئاشىقلار قۇۋانماس دۇنيا مالىغە،
كىمسە يىغلار غەرىبلەرنىڭ ھالىغە،
ئاق يۈزىگە قوشە - قوشە خالىغە،
ئاچىلۇر غۇنچەدەك يۈز پارە كۆڭلۈم.

ئەلقىسسە، ئاندىن سوك پادىشاھ زار - زار يىغلاپ رۇخسەت بېرىپ بىر سۆز ئايتقانى:

نەيلەيىن جانىم بالام ئەۋۋەلدەنى كۆردۈم سېنى،
جانىم ئىچرە جا ئىدىڭ سىينەمدە جا قىلدىم سېنى.
ناز پەرۋەر ئەيلەبان ... رەسا قىلدىم سېنى،
بارغىل، ئەي جانىم بالام، ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

گۈلشەنى ئۆمرۈمدە گۈل بەرگى بەھارىم سەن ئىدىڭ،
دۇررى نايابىم، شەكەر خەندىم نىگارىم سەن ئىدىڭ.
ئەقلى - ھۇشۇم، راھەتىم، جانىم - مەدارىم سەن ئىدىڭ،
بارغىل، ئەي جانىم بالام، ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

مەن نەچۈك تاقەت قىلاي، ھەجرىڭدە جانىم، ئەي ئوغۇل،
يىغلاپ ئايتقان بۇ مۇناجاتىمنى ھەق ئەتكەي قەبۇل.

دائىما بولسۇن ئىلاھا كىم مەدەدكارىڭ رەسۇل،
بارغىل، ئەي جانىم بالام، ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

سەن كېتەرسەن باش ئالىبان، مەن يەنە مەستۇ خەراب،
ھەسرەتىڭدە يۈرەكىم قاندۇر "يەنە" باغرىم كەباب.
فۇرقەتىڭدە ئەمدى نەيلەيىنكى يوقتۇر مەندە تاب،
بارغىل، ئەي جانىم بالام، ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

مەنكى خۇرشىدىم ئەجەب يوق، ئاھۇ ئەفغان ئەيلەسەم،
ھەر زەمان يادىڭدە مىڭ چاكى گىرىبان ئەيلەسەم.
پەندىم ئالمادىڭ ئەگەر يۈز باغرىمنى قان ئەيلەسەم،
بارغىل، ئەي جانىم بالام، ئاللاغا تاپشۇردۇم سېنى.

ئەلقىسسە، بۇ سۆزدىن سوڭ، شاھزادە كېتەر بولدى. جۆرەلەرى:

— ئەي شەھرىيار، سەندىن ئايرىلماسمىز، — دېدى. ئېرسە، شاھزادە جۆرەلەرىگە:

— سىزلەرگە يۇرت قۇتلۇق بولسۇن، ماڭا يول! ئەمدى سىزلەر مۇندا خۇش قالىڭىزلار، — دەپ بىر سۆز ئايتقانى:

قاشىمىزدە ئايە مەڭزەپ،
دەۋران جانلار خۇش قال ئەمدى،
كېسىپ-كېسىپ باغرىم تۈزلاپ،
كەلگەنجانلار خۇش قال ئەمدى.

بىزلەر بىلەن ھەمدەم بولغان،
دىيدەلەرى پۇرنەم بولغان،
سىررىمىزغە مەھرەم بولغان،
نوكتەدانلار خۇش قال ئەمدى.

مەجلىسىندە قۇلى سازلىق،
نالەسى بۇلبۇل ئاۋازلىق،
بەدۇ ئاتلىق تەبلىبازلىق،
نەۋ جەۋانلار خۇش قال ئەمدى.

ئاتامىز مۇلكىنىڭ ماھى،
بەگلەر كىشىۋەرلەرنىڭ شاھى،
بارچە مىسكىنلەر پەناھى،
بەگۇ خانلار خۇش قال ئەمدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uygurkitap.com

ياۋ كۆنى رۇستەم سىفەتلىك،
باش چاقماق، تىلى پاكلىق،
نەيزە زەررىن ....
خۇش فىشانلار خۇش قال ئامدى.

قارى قۇرئان ھەم بولغانلار،
دۇر فىشانلار خۇش قال ئەمدى.

ھەقىقەت شەرابىن ئىچكەن،
مەجلىسىندە دۇرلار ساچقان،
مەئرىفەت بازارىن ئاچقان،
خۇب ئىشانلار خۇش قال ئەمدى.

تۇشۇپدۇر ئىشقىنىڭ ھەۋاسى،
تىلىمدىن كەتمەس سەناسى،
شەھرى چىن كەد خۇداسى،
ئەھلى ئىشان خۇش قال ئەمدى.

ھەق كالامىن چىن بىلگەنلەر،
قارا باغرى قان قىلغانلەر،

سەنەۋبەر دەر ۋەفادارىم،
ئىشتىنىڭ ئاھ ئىلە زارىم،
بارچە كەلگەن دوست - يارىم،
مېھرىبانلار خۇش قال ئەمدى.

ئەلقىسسە، بۇ سۆزدىن سوڭ بەش يۈز يىگىت شاھزادە بىرلە كېمىگە كىردىلەر. ئۇممان دەرياسىغا كىرىپ رەۋان بولدىلەر. نەچچە كۈنلەر يول يۈرۈپ، ناگاھ بىرگىردابى خۇنخارغا تۇشتىلەر.
ئەلقىسسە، ئالتە ئاي ئول گىرداب ئىچرە يۈردىلەر. بىسيار ھەلاكەتتىن قۇتۇلدى. سەھەرلەردەن بىر سەھەردە خۇدايىتائالانى ياد قىلىپ، زار - زار يىغلاپ، مۇناجات قىلىۇر ئېردى. جۇرەلەرى «ئامىن» دەر ئېردىلەر. سەنەۋبەر خۇداغە نالە قىلىپ، دەرياغە بىر سۆز ئېيتقانى:

تۇشۇپدۇر باشىمە ئىشقىنىڭ سەۋداسى،
بىر مۇرۇۋۋەت قىلغىل مىسكىن گەداغە.
قايناپ جۇش ئۇرغان ئۇممان دەرياسى،
قويما مېنى مۇنچە جەبرۇ جەفاغە.

ئەۋۋەل ئادەم سەفىيۇللا ھەققى ئۈچۈن،
دەۋۋۇم نوھ نەبىيۇللاھ ھەققى ئۈچۈن.
يەنە مۇسا كەلىمۇللا ھەققى ئۈچۈن،
گىرىفتار ئەيلەمە جەۋرۇ جافاغە.

ئەرزىمنى ئىشتكىل، قادىر ئاللاھىم،
بۇتەقى جەھانده سەن - سەن پەناھىم،
فەلەك تىترەشۇر ئىشتىپ ئاھىم،
بىرمۇرۇۋۋەت ئەيلەگىل مىسكىن گەداغە.

ئاغۇ قۇشتى فەلەك ئىچكەن ئاشىمغە،
بىر پەرىزاد كىردى مېنىڭ تۇشىمغە.
ئىلياس پەيغەمبەرنى يەتكۇز قاشىمغە،
بىر مۇرۇۋۋەت ئەيلە مىسكىن گەداغە.

كۆڭلۇمغە توشۇپدۇر ئىشقىنىڭ ھەۋاسى،
مەئىشۇقنىڭ ۋەسلىدۇر يارمۇددەئاسى،
بىر مۇرۇۋۋەت ئەيلەگىل ئۇممان دەرياسى،
قويمە مېنى مۇنچە جەبرۇ جەفاغە.

كۆڭلۇمنى ئالدى بىر زۇلفى ئەنبەر،
ماڭا كېرەكمەسدۇر تاج ئىلە گەۋھەر،
بىچارە ئاشىقمەن ئاتىم سەنەۋبەر،
بىر مۇرۇۋۋەت ئەيلگىل مىسكىن گەداغە.

ئەلقىسسە، بۇ سۆزدىن سوڭ، ناگاھ، بىر بادى مۇخالىق ئۇردى، كېمەلەرنى بىر - بىرىگە ئۇرۇپ، پارە - پارە قىلدى. تەمام يىگىتلەرنى دەرياغە غەرق قىلدى. سەنەۋبەر ۋە يەنە ۋەزىر بەچچە زىيۋەرنام ھەر قايسى بىر تەختە پارە ئۇستىدە قالىپ ئىدىلەر. سەنەۋبەر بۇ ۋاقىئەدىن ھەيران بولۇپ، زار - زار چۇن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ بىر سۆز دېگەنى:

مەن كىمگە ئايتايىن ئەرزى ھالىمنى،
بۇ كۇن ماڭا ئاخىر زەمان بولۇپتۇر.
ھەق تەئالا كۆرگەيسەن، دەرد ھالىمنى،
بۇ كۇن ماڭا ئاخىر زەمان بولۇپتۇر.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

جانىمە قەسد ئەتمىش دەريايى ئاپەت،
مۈندىن قۇتۇلماغىم يوقتۇر سەلامەت.
بۇ كۈن بولدى ماڭا ۋەھمى قىيامەت،
بۇ كۈن ماڭا ئاخىر زەمان بولۇپتۇر.

ياقامنى چاك ئېتىپ، ئەيلەيىن فەرياد،
يىقىلسۇن، يىمىرىلسۇن بۇ چەرخى ناشاد،
ھەيف ئول نەۋجەۋانلار قامەتى شەمشاد،
بۇ كۈن ماڭا ئاخىر زەمان بولۇپتۇر.

ئەمدى مەن يىغلايىن بۇ خەستەئى جان،
يۈسۈفدىن ئايرىلىپ قالدى ئول كەنئان.
بىر ياندىن قايغۇسى، بىر ياندىن ھىجران،
بۇ كۈن ماڭا ئاخىر زەمان بولۇپتۇر.

سەنەۋبەر ھەمراھى قۇدرەتلىك رەھمان،
مېنى بۇ غەملەردە قويمە سەرگەردان.
ئەۋۋەلدە ئامان بەر، ئاخىردا ئىمان،
بۇ كۈن ماڭا ئاخىر زەمان بولۇپتۇر.

ئەلقىسسە، ئۈچ كېچە ـ كۈندۈزدىن سوڭ، دەريانىڭ ياقاسىغە چىقتىلەر. زىيۋەر ئول بىشەدە بىمار بولدى. بىر نەچچە كۈندىن سوڭ زىيۋەر ھالى زەبۇن بولدى. ئېرسە، سەنەۋبەر زىيۋەرنىڭ باشىنى تىزىغە ئالىپ تەلمۈرۈپ، «نەچۈكدۈرسەن؟» دەپ بىر دەۋر ساقى ئايغانى:

— سۆيۈكلۈك ھەمدەمىم، ۋەفالىق يارىم،
تازە نەۋجەۋانىم ھالىڭ نەچۈكدۇر؟
رەفىقىم، مۈنىسىم، ئەيشىم، مەدارىم،
نۇرى دىيدەم، جانىم ھالىڭ نەچۈكدۇر؟

— ئەرزىمنى ئىشتكىل ئەزىز پادىشاھىم،
مەن سۆزلەيىن سەن قۇلاغىڭ سال ئەمدى.
قۇلاق سالىپ فەھىم ئەيلەگىل سۆزۈمنى،
مەن كېتەرمەن، سەن بۇزارە كەل ئەمدى.

— يۇزۇڭ ئاتەشىندۇر، كۆزلەرىڭ بىمار،
نازۇك تېنىڭ سىمابدەيىن بىقەرار.
يارۇ ۋەفادارىم ئەيلەگىل ئىزھار،
كۆزلەرى مەستانىم ھالىڭ نەچۇكدۇر؟

— ئىشتمەس پىكرىم نارە تۇتاشدىم،
ئەۋۋەلا غەرىبلىك ئوتىغە پىشدىم،
ئاخىرى شۇم ئەجەل دامىغە تۇشدۇم،
ئالۇر بولساڭ بۇ زىنداندىن ئال ئەمدى.

— ساڭا پىدا بولسۇن بۇ شىرىن جانىم،
تەسەددۇق جانىڭگە روھى رەۋانىم.
سەنسەن تىرىكلىكىم، شاد - شادمانىم،
يارۇ مېھرىبانىم ھالىڭ نەچۇكدۇر؟

— ھالىم بولۇپتۇر بەتتەردىن بەتتەر،
ئەجەل نەشتەرى جانىمنى ئۆرتەر.
ئەجەل ئەژدىھادۇر بارچەنى يۇتەر،
غەنىمەتدۇر بۇ دەۋرانلار بىل ئەمدى.

— ئەۋۋەل ئانادىن بولماسام ئىدىم،
غەرىب كۇيىدە قالماسام ئىدىم،
سېنى بۇ ھەسرەتتە كۆرمەسەم ئىدىم،
خەتەرلىك كارۋانىم ھالىڭ نەچۇكدۇر؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

— ئەۋۋەل ئەمەس ئىدىم، غەمدىن ئازادە،
غەرىبلىك كۈندە قالدىم پىيادە.
يىغلا - يىغلا، دەردىم بولۇر زىيادە،
رويمال ئالىپ كۆزۈم ياشىن سىل ئەمدى.

— سەنەۋبەر دەر ئەمدى باغرىم ئېزىلدى،
ساڭا ھەقدىن بۇيلە قىسمەت يازىلدى.
ۋاقتى يېتىپ، جان جەسەددىن ئايرىلدى،
يۇسۇفى كەنئانىم ھالىڭ نەچۇكدۇر؟

— زىيۇەر ئايتۇر: جىسمىم نارغە تۇتاشتى،
قىرمىزى كۆيلەكىم قانغە بۇلاشتى.
جانىم چىقىپ، ئۆلەر ۋەقتىم يېتىشتى،
مەن كېتەرمەن، سەن يىغلاشىپ قال ئەمدى.

ئەلقىسسە، بۇ سۆزدىن سوڭ زىيۇەر «ھەق» دەپ جان بىھەق تەسلىم قىلدى. ئېرسە، سەنەۋبەر زار - زار چۇن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ بىر سۆز ئايتقانى:

غەرىبلىك كۈندە غەرىبلەر كەتتى،
مېنىڭ ئۈچۈن غەرىب ئۆلگەن زىيۇەرىم،
گۈل يۈزلەرى زەئفىراندەك سارغىيىپ،
مېنىڭ ئۈچۈن غەرىب ئۆلگەن زىيۇەرىم.

مېنىڭ ئۈچۈن ئاتا - ئانادىن كېچىپ،
قازا ئوقلارىغە سىينەسىن ئاچىپ،
ئاخىرى ئەجەلنىڭ شەربەتىن ئىچىپ،
مېنىڭ ئۈچۈن غەرىب ئۆلگەن زىيۇەرىم.

مەگەر جان ئالغۇچى كەلگەنىن بىلىپ،
چەھار تەرەفكە تەلمۈردۈڭ باغرىمنى تىلىپ.
شىرىن جانىڭ چىقتى تەندىن ئايرىلىپ،
مېنىڭ ئۈچۈن غەرىب ئۆلگەن زىيۋەرىم.

گۈل - غۇنچەدەك يافاڭ بەندى ئاچىلماي،
بۇلبۇل بولۇپ، كۆزۈڭ ياشىن ساچىلماي،
مىڭ گۈلۈڭدىن بىر گۈلى ھەم ئاچىلماي،
مېنىڭ ئۈچۈن غەرىب ئۆلگەن زىيۋەرىم.

شىرىن سۆزلەر بىلەن كۆڭلۈمنى ئالىپ،
ئۆرتەنگەن جانىمغە ئوتلارىن سالىپ،
سەنەۋبەر دەر ئاخىر دۇئالار قىلىپ،
مېنىڭ ئۈچۈن غەرىب ئۆلگەن زىيۋەرىم.

ئەلقىسسە، ئاندىن سوڭ، زىيۋەرنىڭ جىنازەسىن ئوقۇپ، دەفىن قىلدى. ئاندىن سوڭ، فەلەكنىڭ دەستىدىن داد دەپ بىر سۆز ئايتقانى:

بىر پەرىنىڭ ھەسرەتىدىن،
كۆزدە ياشىم قان بولدى.
كىچە - كۈندۈز فۇرقەتىدىن،
رەۋشەنىم ھىجران بولدى.

قانى مۇنچە بارۇياران،
فەلەك ئەتتى، بىزنى يەكسان.
باشىمىزدە ياخشى جەھان،
قاپقاراڭغۇ زىندان بولدى.

بىزگە قىسمەت شولدۇر باشدىن،
يىدەمىز قانلىقدۇر باشدىن،
ئايرىلىپ قەۋم - قېرىنداشتىن،
سەۋدا ئىشىم زىيان بولدى.

رەھىم ئەتمەدى بىرۇ بارىم،
يېتىشمەدى ئاھۇ زارىم.
سىياھ بولدى روزىگارىم،
قارا باغرىم قان بولدى.

www.uyghurkitap.com

سەنەۋبەر ئىستەر يولداشىن، ئاققۇزۇپ بۇ كۆزدىن ياشىن،
ئۈچۈرۈپ قولدىن شۇڭقارىن. قايتادىن ھىجران بولدى.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر بىشەنىڭ ئىچىندە بارۇر ئېردى. كۆرەركىم، مېۋىلەر پىشىپ، بەزىلىرى تۆكۈلۈپ مەينە، قۇمرى ۋە تۇتىلار نالە قىلىپ، زار يىغلاردى. سەنەۋبەر بىر دۇرساقى بىلەن بۇلاردىن يارىن سوراغانى:

گۈلىستان ئىچىندە كەزگەن تۇتىلار،
خەبەر بېرىڭ بىزنىڭ يارنى كۆردۈڭمۇ؟
چەمەندە سەير ئەتكەن شەيدا بۇلبۇللار،
خەبەر بېرىڭ بىزنىڭ يارنى كۆردۈڭمۇ؟

بىر لاچىن باقىشلىق سەلاتىن بويلۇق،
قولى تەر ھىنالى زەرەفشان بويلۇق،
ياخشى مەلاھەتلىك مەلائىك خۇيلۇق،
شۇنداي يارى ۋەفادارنى كۆردۈڭمۇ؟

كۆيلەكى گۈلگۈندۇر، تونى قىرمىزى،
شەكەردىن شېرىندۇر لەئلىنىڭ سۆزى،
ئەسلىنى سورىساڭ پەرىنىڭ قىزى،
ئوشۇل شوخى دىلئازارنى كۆردۈڭمۇ؟

چەمەندە چىرماشقان سەبزە، سۇنبۇللار،
تازە ئەرغەۋانلار قىرمىزى گۈللار،
بىشەنىڭ شۇڭقارى ئالغۇر لاچىنلار،
تەر ئاچىلغان لالەزارنى كۆردۈڭمۇ؟

سەنەۋبەر قالمىش بۇ يەردە ھەيران،
بىر گۈزەل يار ئۈچۈن ھالى پەرىشان،

تاغدىكى تاۋۇس بۇ چۆلدە ھەيران،
شۇنداغ يارى ۋەفادارنى كۆردۈڭمۇ؟

ئەلقىسسە، ئافتاب پاتتى. سەنەۋبەر بىر تەرەفخە بارۇر ئېردىكىم، ناگاھ، كۆزىگە بىر بىشە سۇفە كۆرۈندى، زىيادە ئارەستە ۋە يەنە بىر چىنار بار ئېردى. سەنەۋبەر چىنارغا چىقىپ ئولتۇردى.

ئەلقىسسە، يېرىم كېچە بولدى. كۆردىكىم، دەريانىڭ ئىچىندە ناگاھ بىر قارا ئۆكۈز پەيدا بولدى. ئاغزىدا بىر گەۋھەرى شەب چىراغ بار ئېردى، كەلتۈرۈپ سۇفەنىڭ ئۈستىدە قويدى. ئېرسە، تەمام بىشە مۇنەۋۋەر بولدى. سەنەۋبەر بىر سۆز دېدى:

غەۋۋاس كەبى چىقتىم بۇ جاندىن كېچىپ،
شۇكرى لىللاھ، لەئلى كانغە يېتۈشتۇم.
ساقى ئىلىكىدىن ئال شەراب ئىچىپ،
قايتا باشدىن چىققان جانغە يېتۈشتۇم.

بىر يار ئۈچۈن بۇ چۆللەردە يالبارىپ،
مېھنەت چېكىپ، زەئفىراندەك سارغارىپ،
سەرراف ئىدىم، دۇررى نىھان ئاختارىپ،
شۇكرى لىللاھ، بەدەخشانغە يېتۈشتۇم.

بەختىمنىڭ كەۋكەبى ياندى، ساچىلدى،
ئۈمىدىم غۇنچەسى گۈلدەك ئاچىلدى،
مېھنەتنى شەرابى قولدىن ئىچىلدى،
قىش ئاچىلغان گۈلىستانغە يېتۈشتۇم.

غەمنىڭ گىردابىندە سەرگەردان بولۇپ،
يىراغلىغ دەردىدىن باغرىمنى تىلىپ.
مەجنۇندەك چۆللەرگە باش ئالىپ غەرىب،
ياقۇتلۇق، گەۋھەرلىك كانغە يېتىشتۇم.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

سەنەۋبەر دەر: ئۆتكەرمە ئۇشبۇ دەۋراننى،
يۈرەكلەردە كۆپلەپ قالدى ئارمانى.
ھەق مۇيەسسەر ئەتمىش دۇررى غەلتاننى،
بۈگۈن مانا بەدەخشانغە يېتۈشتۇم.

ئەنقىسسە، سەنەۋبەر دەرەختىن تۈشۈپ ھۆكۈزنى شەئىندە ئوقۇدى:

كۆردۈم بىر ئۆكۈز ئاغزىدا بىر دۇررى غەلتان،
كىم ھەيبەتىدىن تىترەپ ئاقار دەريايى ئۇممان.
ئوت ئوتلاماققە كەلدى، ئول ۋەھشى ھەيۋان،
بىردەمدە قىلغۇر يەر يۈزىن مىلك يولى يەكسان،
ئول لەھزە قاراڭغۇ كېچەنى ئەيلەدى تابان.

بىر تۇرفە ئۆكۈز كۆرگىنىز سەنئەتى جەببار،
چۈن كوھ تەنى، باشى ئۇنىڭ گۈنبەزى دەۋۋار،
كىم شاخى چىنارە تېنى مارۇ نى غار،
بىردەمدە قىلغۇر يەر - يۈزنى مىلك يولى فەركار،
ئەزم ئايىن جۇدا قىلماق ھەرسارى ئېتىپ تابان.

ئول كاۋشەب ئېكىنز بىلە گاۋقەششەم،
دۇنيا يۈزىنى تۇپتۇز ئەيلەيدۇ ئولدەم،
ياندى ئاخىرى ئانچەسىن پىشەزەم،
تۇرغان يېرىدىن قوزغالىبان، كۆچتى ئۇ شۇلدەم،
كىم ھەيبەتىدىن شىر پەلەڭ رەۋزىگە ھەيۋان.

ھەر بىر سۆزىن دېيەيىن مىسلى سەنەۋبەر،
ئول ۋەھشى سىفەتىن قىلايىن ئالەمە يەكسەر،
خۇرشىد چىقتى، جەھان بولدى مۇنەۋۋەر،
كەلگەن يولىنى تاپتى ئوشۇل ۋەھشىئى خەيبەر،
ئۇممان تۇبىگە سالدى ئۆزىنى ئەيلەدى پىنھان.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر يارىنى قايدىن ئىزدەشنى ئويلاپ، بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

كەلگىل كۆڭلۈم ئەمدى ۋەفالىق ياردىن،
ئاختارىپ بىر نەچچە نىشان ئىزلەيىن.
زۇلفى بىنەفشەلىك تازا بەھادىن،
بۇلبۇل بولۇپ گۈلى خەندان ئىزلەيىن.

ئاشىق بولماس شېرىن جاندىن كەچمەگەن،
ئىشىق ئوتىغە كۆيۈپ يانىپ ئۆچمەگەن،
ھىجرانلىقنىڭ شارابىنى ئىچمەگەن،
پەرۋانەدەك شەمئى سوزان ئىزلەيىن.

ئۆمان كەبى تولۇپ - تاشىپ جۇش ئۇرۇپ،
پەرۋانەدەك ھەر شۇئىلەگە باش ئۇرۇپ،
مەجنۇن بولۇپ، كۆكسۈم ئۇزە تاش ئۇرۇپ،
مېھنەتلىك كۈلفەتلىك ھىجران ئىزلەيىن.

ئەمدى ئەزم ئەيلەيىن خەتەرلىك جايدىن،
سوراغىن ئەيلەيىن خۇشىدنى ئايدىن،
تىللا تۇماغلىق ھۆسنى ھۇمايدىن،
ئاختارىپ دۇنيانى نىشان ئىزلەيىن.

سەنەۋبەر دەرلەر مېنىڭ ئاتىمنى،
ئاللاھدىن ئىزلەيىن كۆڭۈل شادىمنى،
ئىشىق ئېلىندى يەتمىگەن يەنە دادىمنى،
مۇرەسسە كەمەرلىك سۇلتان ئىزلەيىن.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر بىر نەچچە كۈنلەر يول يۈرۈپ بارۇر ئېردى،

www.uyghurkitap.com

بىر توپ بۆدۈنە ھەۋادىن ئۇچۇپ بارۇر ئېردى. سەنەۋبەر بۆدۈنەلەرنى كۆرۈپ، يارىغە سالام ئېبەرگەنى:

قىرقىلاشىپ كۆكدە ئۇچقان بۆدۈنە،
مېنىڭ سەلامىمنى يارغە دېگەيسىز،
شەبىستان شەھرىغە كېتەن بۆدۈنە،
ئەرزىم، ھالىم بىرۇ بارغە دېگەيسىز.

قۇربان بولاي يارنى قارا كۆزىغە،
پىستە دەھانىغە، شېرىن سۆزىغە،
قەلەم قاشلىق ماھى تابان يۈزىغە،
مەن قالمىشىم ئاھۇ - زارە دېگەيسىز.

مەرھەمەت ئەيلەسۇن ئۇممان قۇللارغە،
سارغىرىپ مەن ئۆرتەنىبان چۆللەرغە،
سەلامىمنى دېگەيسىز ئىڭچىگە بەللەرغە،
زىنھار - زىنھار ئەرزىم يارغە دېگەيسىز.

مەن مۇندا قالمىشىم غەمدە، مېھنەتدە،
يارىم ئاندا كېزەر ئەيشۇ ئىشرەتتە،
پەرىشان ھالىمنى بارساڭ ئەلبەتتە،
قولى خىنالىق يارغە دېگەيسىز.

سەنەۋبەر دەر قالدىم ياردىن ئايرىلىپ،
قاناتلارىم سىندى غەمدە قايرىلىپ،
ياتمىشىم يولۇڭدا كۆزۈم تەلمۈرۈپ،
ئەرزى ھالىم زۇلفى تارغە دېگەيسىز.

ئەلقىسسە، بىر نەچچە كۈنلەر يۈرۈپ ئىدى، ئەمما بىر كېچە تاڭ ۋەقتىدە بادى سەبا ئەستى. سەنەۋبەرنىڭ يارى تۇشىغە كىرىپ بادى

سەبادىن سەلام يىبەرگەنى:

ئەي بادى سەبا يەتكۈر ئول يارغە سەلاممنى،
خۇرشىدى قەمەر يۈزلۈك دىلدارغە سەلاممنى،
ئول خالى سىيەھ زۇلفى سەير مارغا سەلاممنى،
ئەرز ئەيلە يارىپ شۇلدەم دىلدارغە سەلاممنى.

ئول سەرۋى خىرامانىم بىر شوخى شەمايىلدۇر،
كىرفىكلارى قەسدىمدە بىر خەنجەرى قاتىلدۇر،
رەھىم ئەتمەسە ھالىمغا شۇل دىلبەر نە مۇشكىلدۇر،
باشىمغە بەلا ھەردەم ھىجرانىغا نازىلدۇر،
مەستانە يارىپ ئايتقىل ئول يارغە سەلاممنى.

شەيدايى، گىرىفتارى ئول قاشى قارا بولدۇم،
ھەجر ئاتەشىغە ھەردەم ئۆرتەندىم، ئەدا بولدۇم،
غەم دەشتىدە مەجنۇندەك، ئىشقىدا گەدا بولدۇم،
بىر تازە نىھال ئېردىم، غەم بىرلە دۇتا بولدۇم،
ئەي پەيك، يارىپ ئايتقىل ئول يارغە سەلاممنى.

ھەجرىندە سەمەندەردەك ئوتلارغە تۇتاشىپمەن،
بىر زەررە ۋەفا كۆرمەي، يۈزغەمگە ئۇلاشىپمەن،
مەجنۇنى بەلا كەشدەك چۆللەردە ئاداشىپمەن،
كۆكسۈمنى تىلىپ گويا قانىمغە بۇلاشىپمەن،
بۇ نەۋئى يارىپ ئايتقىل ئول يارغە سەلاممنى.

جانىمغە جەفا قىلغان ئول غەمزەلى دىلبەردۇر،
مەستانە سىيەھ چەشمى جان ئالغۇچى كافەردۇر،
باشىمغە مىنىڭ گويا يۈز شورىشى مەھشەردۇر،
ئەرزىمنى بەيان ئەتكىل بىچارە سەنەۋبەردۇر،
ئەرز ئەيلە يارىپ شولدەم ئول يارغە سەلاممنى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەلقىسسە، نەچچە كۈنلەر يول يۈرۈپ ئىدى، كۈنلەردە بىر كۈن بىر چەھارباغ كۆرۈندىكىم، دىۋارى مۈشكى زەئفىراندىن قىلىنغان ئىدى. سەنەۋبەر ئۆز كۆڭلىدە خۇشۋەقىت بولۇپ، يارىمنىڭ مەكانى كۆرۈندى بولغاي، دەپ بىر سۆز ئايتقانى:

كۆزلىرىمدە جىلۋە ئەيلەر باغلارى،
شۈكرى ئەمدى يار مەكانى كۆرۈندى.
بۈلبۈللارى قونۇپ، ئۈچار زاغلارى،
شۈكرى ئەمدى يار مەكانى كۆرۈندى.

مەن مۇندا كەلمىشىم يارنى سوراغلاپ،
يىراقلىق ئوتىغە باغرىمنى داغلاپ،
ئەمدى غەم يىمەسمەن ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ،
شۈكرى ئەمدى يار مەكانى كۆرۈندى.

مۇندا كەلدىم ئەرز ئەتمەككە دادىمنى،
ئاختارىپ تاپمىشىم كۆڭۈل شادىمنى،
ھەق مۇيەسسەر ئەتمىش شول مۇرادىمنى،
شۈكرى ئەندى يار مەكانى كۆرۈندى.

يارىمنى ياراتمىش قىرمىزى گۈلدىن،
زۈلفى بىنەفشەلىك، ساچى سۈنبۈلدىن،
سوراغىن ئالمىشىپ شەيدا بۈلبۈلدىن،
شۈكرى ئەمدى يار مەكانى كۆرۈندى.

چىن شەھرىدىن ئىستەپا بىر ھەمدەم،
كۆز ياشىم بولۇپتۇر لالەگە شەبنەم،
سەنەۋبەر يىغلاما داد ئېتىپ شولدەم،
شۈكرى ئەمدى يار مەكانى كۆرۈندى.

ئەلقىسسە، ئاستا راۋان بولۇپ چەھارباغقە كىردىكىم، ھېچ

ئادەمزادنىڭ قەدىمى يەتكەن جاي ئەمەس، ئۇل جايدا تەمام تىلىلادىن قىلىنغان بىر گۈمبەزنى كۆردى ۋە ئىچكەرى كىردى، ئەمما بۇ بىر جادۇگەرنىڭ ماكانى ئىردى. ئۇل جادۇگەر ئادەمزادنىڭ ئىسمىنى ئالىپ قارادىكىم، باغدا بىر ئادەمزاد يۇرۇپتۇر. فەرياد قىلدىكىم: «ئەي ئادەمزاد خەبەردار بولغىن!» — سەنەۋبەر يۇقارى قارادى. جادۇگەر بىر ئاۋۇچ تۇپراقغە ئىسمى ئەزەم ئوقۇپ تاشلادى. ئىرسە ”سەنەۋبەر“ بىر كىيىك سۇرەتىدە بولۇپ قالدى. ئاندىن سوڭ سەنەۋبەر بىر بەيابانغە باش ئالىپ كەتتى. نەچچە كۈنلەر يول يۇرۇپ، زار - زار چۈن ئەبرى نەۋ بەھار يىغلاپ مۇناجات قىلغانى:

قادىر ئاللاھ، سەنسەن مىنىڭ پەناھىم،
ھىچ كىمنى مىنىڭدەك ھەيران ئەيلەمە.
بىر ئاسى قۇلۇڭمەن كۆپتۇر گۇناھىم،
رەھىم ئەيلە قولۇم تۇت، گىريان ئەيلەمە.

كۈن - كۈندىن بولدى زۇلۇم زىيادە،
غەرىبلىك كۈندە قالدىم خەتەردە،
مىنىڭدەك ھىچ كىمنى فانى دۇنيادە،
يار كويىدا زارى گىرپان ئەيلەمە.

مەن مۇندا قالمىشىم نەسەبىم تارتىپ،
يىراغلىق خەنجەرى باغرىمنى تىلىپ،
ھىچكىمنى مىنىڭدەك رەڭگىن سارغارتىپ،
غۇنچەلىكدە رەڭگىن خەزان ئەيلەمە.

مەن قايتابان بارايىن ئەمدى باش ئالىپ،
كىمگە داد ئەيلەيىن كۆزگە ياش ئالىپ،
ھىچكىمنى باشغە مۇنداغ كۈن سالىپ،
سەنەۋبەر دەر: ھالىن يامان ئەيلەمە.

ئەلقىسسە، نەچچە كۈنلەر يول يۇرۇپ بىر گۈمبەزگە يىتۇشتى. ئىشىكىگە پەردە تارتقان ”بىر ئۆينىڭ“ ئىچكەرىسىگە ”كىردى“. كۆرەر

www.uyghurkitap.com
كىتاب تورىكتى

كىم تەختنىڭ ئۈستىدە يۈزىگە پەردە تارتقان "بىر قىز" ئولتۇرۇپتۇ. جەمالى ماھى تابان ئىدى. قىز كىيىكنى كۆرۈپ كۆڭلىگە رەھىم كەلدى. ئايدىكىم، «مەگەر ئوۋچىلاردىن قۇتۇلۇپ كەلگەندۇر»، دېدى. ئاندىن سوك "كىيىكنىڭ" ئالدىغە سۇت، كىشمىش قويدى. كىيىك ھەرگىز باقمادى. ئەمما، ئۇنىڭ كۆزىدىن ياش ئاقار ئېردى. ئاخىر مەلىكە ئايدى: «ئەي جانىۋار، مەن سېنىڭ دەردىڭنى بىلمەسمەن، ئۆزۈڭ ئايغىل»، — دېدى. "كىيىك" زەبانغە كېلىپ يىغلاپ، بىر سۆز دېدى.

قەمەر يۈزلۈك، قەلەم قاشلىق نىگارىم،
چاكى گىرىبانىم غەرىب يەرلەردە،
كىيگەنى قىرمىزى، قامەتى شەمشاد،
ھالى پەرىشانىم غەرىب يەرلەردە.

ھېچ كىشى ياردىن جۇدا بولماسۇن،
بىر مېنىڭدەك بەختى قارا بولماسۇن،
يار كويىدا يىغلاپ ئادا بولماسۇن،
دىيدەسى گىريانىم غەرىب يەرلەردە.

ھەر كۈنۈم بولۇپتۇر بىر ئايدىن بەتتەر،
كېچە - كۈندۈز يىغلاپ ئەۋقاتىم ئۆتەر،
يىراغلىق تىغى باغرىمنى يىرتار،
بىر باغرى بىريانىم غەرىب يەرلەردە.

قەبا فەلەك سالدى خەتەرلىك جايغە،
مېنى چاتۇشتۇردى سانسىز بەلاغە،
مۇناجات ئەيلەيمەن قادىر ئاللاھغە،
ئاداشقان كارۋانىم غەرىب يەرلەردە.

سەنەۋبەرمەن شاھى خۇرشىد ئوغلىدىم،
بىر يار ئۈچۈن سىينەلەرىم داغلادىم،

بىر جادۇگەر قولىندە بەند باغلادىم،
پۈر سەرگەشتە ئىنسانمەن غەرىب يەرلەردە.

ئەلقىسسە، ئەسلىدە ”بۇ قىزنى“ مىھىر ئەنگىز جادۇ دەر ئىبردىلەر. بۇ جاي ئۇنىڭ مەكانى ئىبردى. ”ئۇ“ بىر ئاۋۇچ تۇپراغقە ئىسمى ئەئزەم ئوقۇپ، ساچىپ ئىدى، سەنەۋبەر دەرھال ئادەم سۈرەتىغە كەلدى. مىھىر ئەنگىز: «نە سەبەبتىن بۇ يەرگە تۈشتۈك؟»، — دىدى. ”سەنەۋبەر“ ئەھۋالنى بەيان قىلدى:

شۈكرى لىللاھ، قايتادىن ئالەمدە گويا بولمىشەم،
گۈلشەن ئىچرە ئەندەلىبى مەستۇ شەيدا بولمىشەم،
گويىيا بىر بەرق ئىدىم، يوقىدىن ھۇۋەيدا بولمىشەم،
يا ئەسىرى كافەرى بەد مىھىر تەرسا بولمىشەم،
بولمىشىم سەرگەشتەئى مەجنۇنى سەھرا بولمىشەم.

قالمىشەم يالغۇز بەلا دەشتىدە يوقتۇر مەھرەمىم،
ھەرزەمان يۈز دەردۇ مىھنەتتىن قۇتۇلماس پەيكەرىم،
ھەمدەمىم مىھنەت مۇساھىب، غەم فەلاكەت لەشكەرىم،
كۆيدۈرۈپ ھىجران ئوتى ساۋۇردى بۇ خاكىستەرىم،
غەم قولىدا بىسمىلى شەمشىر بۇررا ئولمىشەم.

ئەي قەمەر يۈزلۈك، شەكەر سۆزلۈك پەرىلەر سەرۋەرى،
مەھۋ بولدۇم مەن جەمالىڭغە قاراپ، ئەي مۇشتەرى،
دەھر ئارا سەنسەن سەنەۋبەرنى ۋەفالىق دىلبەرى،
مەستۇ ھەيرانىم خەتى خالىڭنى كۆرگەندىن بېرى،
مەن ئەجەب مۇستەغرەقۇ رويى تەماشا بولمىشەم.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر مىھرئەنگىز جادۇ بىرلە ئىككەۋلەن بىرلىكدە مەستان جادۇنى ئۆلدۈردىلەر. سەنەۋبەر جادۇگەرنى ئۆلتۈرۈپ، «بىۋەفا دۇنيا» دەپ بىر سۆز ئايتقانى:

تۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ۋەلى كۆڭلۈم بۇ دۇنياغە قوۋانمە،
بۇ دۇنيا كىمسەگە ۋەفا ئەيلەدى.
كەل كۆڭلۈم بۇ دۇنياغە قوۋانمە،
بى بەقادۇر كىمگە ۋەفا ئەيلەدى.

ھەرگىز قوۋانماغىل دۇنيا مالىغە،
ئېئتىماد ئەتمەگىل ماھۇ سالىغە،
بىرەۋنى يەتكۈزۈپ يار ۋىسالىغە،
بىرەۋگە مىڭ تۇرلۇك جەفا ئەيلەدى.

بۇ دۇنيادە ھەر كىم مەنمەنلىك ئەتتى،
فەلەك ئاخىر ئانىڭ باشىغە يەتتى،
بىر نەچچە ئاشىقلار مۇرادغە يەتتى،
نەچچەنى يارىدىن جۇدا ئەيلەدى.

دۇنيادە كەچتى نەچچە دەۋرانلارى،
خەزاندىن قۇتۇلماس گۇلىستانلارى،
ئەجەلنىڭ قولىندىن بەگ - سۇلتانلارى،
ئاخىر ھەسرەت بىلەن فەزا ئەيلەدى.

ئاشىقلار نەيلەسۇن يارسىز بۇ جاننى،
زىندانذۇر كۆزىگە ياخشى جەھانى،
سەنەۋبەر يارىنىڭ داغى ھىجرانى،
ئەلفدەك قەددىمنى دۇتا ئەيلەدى.

ئەلقىسسە، مېھرى ئەنگىز سەنەۋبەرگە ئاشىق بولدىلار. ئۇلار ئەيىش - ئىشرەتكە مەشغۇل بولدىلار، بىر نەچچە كۈندىن سوڭ سەنەۋبەر دۇئا قىلىپ كېتەر بولدى. مېھرئەنگىز كۆڭلى بۇزۇلۇپ: «مۇندىن كەتسەڭ مېنى ئۇنۇتمىغايسەن» ، — دەپ بىر سۆز ئايتقانى:

مۇندىن كەتسەڭ سۆيەر يارىم،
بىزنى ھەم پىنھان ئەيلەمە.
سەن مېنىڭ ۋەفالىق يارىم،
قارا باغرىم قان ئەيلەمە.

يادىڭدىن چىقارىپ مېنى،
ھالىم پەرىشان ئەيلەمە.

سەنسەن جانىمنىڭ جەۋشەنى،
قويدى ماڭا ھىجران بەسى،
پەرۋەر ئېتىپ بۇلبۇل كەبى،
گۈلشەنىم خەزان ئەيلەمە.

سەن بارۇرسەن ئايدەك تولۇپ،
باغرىم ئىچى زەرداپ بولۇپ،
مەن قالۇرمەن گۈلدەك سولۇپ،
ئەھد ئىلە پەيمان ئەيلەمە.

سەن كېتەرسەن ئايدەك تولۇپ،
يۈرەكىم پەردەسىن يىرتىپ،
مېھر ئەنگمزنى قان يىغلاتىپ،
باغرىمنى بىريان ئەيلەمە.

سەنسەن جانىمنىڭ جەۋشەنى،
گۈل يۈزلۈك جۈفت گۈلشەنى،

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر مېھر ئەنگمزگە تەسەللى بېرىپ، قايتقىلى دەپ كۆڭلىنى ئالىپ بىر سۆز ئايتقانى:

سۇنبۇلدەك باشىن ئېگىپ يىغلاغان،
ئاھۇ كۆزلۈك شەھسەۋارىم، قايت ئەندى.
يىراغلىغ ئوتىغە باغرىن داغلاغان،
شېرىن تىللىق شەھسەۋارىم، قايت ئەندى.

مېنى دەبان بولما يەنە پەرىشان،
بىھۇدە تارتمىغىن ئاھ ئىلە ئەفغان،
مەجنۇندەك بولۇرسەن چۆللەردە ھەيران،
نازلىق دىلبەر بۇگۈن يەنە قايت ئەندى.

نې سەبەبتىن قارا كۆزۈڭ سۈزۈلدى،
زەئفىراندەك رەڭگى - رويۇڭ ئۈزۈلدى،
يىغلاما دىلبەرىم باغرىم ئېزىلدى،
خۇش قىلىقلىق ۋەفادارىم، قايت ئەندى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

مېنى كەتتى دەبان چىقما يوللارغە،
قايرىلىپ باقماغىل ساغۇ سوللارغە،
جانىم فىدا بولسۇن ئىگىچ بەللەرگە،
نازەنىنىم، ۋەفادارىم، قايت ئەمدى.

سەنەۋبەرنىڭ سەنسەن ۋەفالىق يارى،
ساڭا سەدقە بولسۇن جانى ئەفكارى،
كۆزۈم رەۋشەنى، كۆڭلۈم مەدارى،
ئورتا بويلۇق، ئاق مەزارىم قايت ئەمدى.

ئەلقىسسە، ”سەنەۋبەر يۈرۈپ كەتتى“. كۈنلەردىن بىر كۈنى بىر جايغە يېتىشتىم، ئاخشام ياتارغا ھېچ يەر تاپمادى. ئاخىر بارىپ، بىر چىنارنىڭ ئۈستىدە ياتتى. ئېرسە، تۈشىدە بىرەۋ ئۈنىڭغا ئايدىكىم:

— بۇ يەردە چەھارباغ باردۇر، ئاندە نەسىبەڭنى ئالغىن، — دېدىلەر.

ئەلقىسسە، ئەتىگەن تۇرۇپ قارىسا بىر چەھارباغ كۆرۈندى، بارىپ چەھارباغقە داخىل بولدى. كۆرەركىم، بىر ھەۋزنىڭ لىۋىدە قىرىق قەلەندەر شەراب ئىچىپ ئولتۇرۇپدۇرلەر. ئۇلار سەنەۋبەرنى چىرلاپ ئالدىلەر ۋە يەنە بىركاسە شەراب بەدىلەر ”سەنەۋبەر شەرابنى ئىچتى“. كۆككە باقىپ يەتتە قات ئاسماننى كۆردى. يەرگە باقىپ پۈشتى ماھىنى كۆردى. قەلەندەر سورادىكىم:

— ئەي يىگىت، كۆكتە نە كۆردىڭ؟ ۋە يەنە يەردە نە كۆردىڭ؟

سەنەۋبەر بىر - بىر بەيان قىلغانلارى:

ئەرزىمنى ئىشتىڭ ئەزىز ئىشانلار،
ئەۋۋەلا چىھىلتەنلەر بارىنى كۆردۇم،
قولىندە پىيالە، يانىدە شەراب،
ئاندا قىرىق قەلەندەر قارىنى كۆردۇم.

بىر كاسانە قۇيۇپ بەردى رەۋانە،
ئالىپ ئىچتىم يەنە بولدۇم دىۋانە،
نەززارە ئەيلەدىم باقىپ ئاسمانە،
يەتتە قات ئاسمانىنى بارىنى كۆردۇم.

بارچەسىنىڭ ئىچى تولا پەرىشتە،
ئانى كۆرمەس بول ئادەمى سىرىشتە،
تۇبى ياغاچىنى كۆردۇم بىھىشتىدە،
ئاندا بۇلبۇللارنىڭ زارىنى كۆردۇم.

رەسۇلنى كۆرمىشەم ئۇممەت غەمىندە،
سەھابە ياندا كەۋسەر بويىندە،
ھەر قايسى ھەر ياندا كاسە قولىندە،
رەسۇلنىڭ تۆت سۆيەر يارىنى كۆردۇم.

تۆرتىلەنچى ئاسماندا ھەزرەتى ئىيسا،
ئالتىلەنچى كۆكدە مەسجىدى ئەقسا،
ئول مەقامى بولغان جۇملە ئەنبىيا،
ئاندا جىبرىئىلنىڭ پىرىنى كۆردۇم.

بىر نەچچە مەلائىك تەسبىھىن ئايتىپ،
چىقارىپ ئافتابنىڭ تەنابىن تارتىپ،
بىر نەچچەسىنى تائەت ئەيلەپ سەپ توپ - توپ،
ئاندا مەلائىكلەر زارىنى كۆردۇم.

بۇ دۇنيانى كۆردۇم يوقتۇر بەقاسى،
غەنىمەتدۇر ۋەلى زەۋقى سەفاسى،
ھەزرەتى مۇسانىڭ قولدا ئەساسى،
مۇناجات ئەيلەگەن تۇرىنى كۆردۇم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مەي ئىچىپ ھالىم بولدى دىگەرگۇن،
ئالدىمدىن پەردەنى كۆتەردى شول كۈن،
ئىبراھىم خەلىلنى كۆيدۈرمەك ئۈچۈن،
نەمرۇدنىڭ ياندۇرغان نارىنى كۆردۈم.

مەنسۇرنىڭ تىرەسىنى سويدۇردىلار،
سەمان تىقىپ دەرۋازەگە قويدۇردىلار،
باشىن كېسىپ، دەرۋازەگە ئاستىلار،
مەنسۇرنىڭ ئاسىلغان دارىنى كۆردۈم.

كەراماتى ھەقدۇر بارچە ۋەلىنىڭ،
بىر ئاللاغە ئاشىق بولغان قۇلىنىڭ،
خانىقاھ ئىچىندە ھەزرەت ئەلىنىڭ،
ئۇن بىر ئوغلى بىلەن چىھرىنى كۆردۈم.

سەنەۋبەر دەر يىغلاپ ئەفغان ئەيلەسەم،
نىھان سىرلارىمنى ئەيان ئەيلەسەم،
كۆرگەنىمنى بىر - بىر بەيان ئەيلەسەم،
ھەقنىڭ دەرگاھىندە بارىنى كۆردۈم.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر ئۇلاردىن رۇخسەت ئالىپ كەتتى. بىر نەچچە كۈنلەر يول يۈرۈپ، بارۇر ئېردىكىم، ناگاھ بىر ھەۋز ۋە يەنە بىر چەھارباغ كۆرۈندى. ئايدىكىم: «بۇ مەنزىلدە فەراغەت قىلماسام بولماس» دەپ، سايەدە ياتىپ ئارام ئالدى. ئاما، بول جايدا بىر زەڭگى پادىشاھنىڭ قىزى بار ئېردى ”بۇ“ ئانىڭ چەھارباغى ئېردى. چەھارباغدا شەراب ئىچىپ ئولتۇرۇپ ئېردى. ناگاھ، قىزلارنىڭ بىرسى بۇ چەھارباغقە كەلدى. ئېرسە، سەنەۋبەرنى كۆرۈپ، مۇنى ئۇلارغە خەبەر بەردى. سەنەۋبەرنى تۇتۇپ ئالىپ بارار ئېردى. ئاما سەنەۋبەر زار - زار يىغلاپ، بىر سۆز ئايتقانى بۇتۇرۇر:

ئىشىق ئوتىغە يانە - يانە،
گۈل يۈزۈم سولدى نەيلەيىن،
قولۇمدىن كەتتى دەۋرانىم،
پەيمانە تولدى نەيلەيىن.

ئۆرتەنىپ داغى ھىجرانىم،
خەزان ئۇردى گۈلىستانىم،
يىغلاشىپ يارۇ يارانىم،
رەقىبلەر كۈلدى نەيلەيىن.

نەلەر كەزدىم چۆللەرى،
تولانسە ساغ - سوللارى،
شۇم فەلەك ئۆتمەس كۈنلەرى،
باشىمە سالدى نەيلەيىن.

ئۆلدۈم يىراغلىق دەردىغە،
قالدىم غەرىبلىك يۇرتىغە،
ئىككى كۆزۈم يار يولىغە،
ئەلمۈرۈپ قالدى نەيلەيىن.

تۇشۇمدە كۆردۈم بىر پەرى،
باشىمە سالدى مەھشەرى،
تېشىپ بۇ ئىشقىنىڭ خەنجەرى،
باغرىمنى تىلدى نەيلەيىن.

ئۇستىمىزدىن ئۆتەر ئايلار،
بىزە قويدى ئاھ - ۋايلار،
زەررىن جىيغالىق ھۇمايلار،
بىگانە بولدى نەيلەيىن.

سەنەۋبەر يىغلا بۇ فۇرسەت،
پىرىڭدىن ئىستەگىن ھىممەت،
بىزگە بۇ يازىلغان قىسمەت،
ئاللاھدىن كەلدى نەيلەيىن.

ئەلقىسسە، زەڭگىنىڭ قىزى سەنەۋبەرغە ئاشىق بولۇپ، ئايدىكىم:

— ئەي ئادەمزاد، شەئنىمدە بىر سۆز تەئرىف قىلىپ ئايتقىن، — دېدى. ئېرسە تەئرىف قىلغانى:

تەئرىفىڭ ئايتايىن مامىلىق مەستان،
قازاندىن قارادۇر يۈزلەرىڭ سىنىڭ،
قاشلارىڭ قىلىچدۇر، قۇلاغىڭ قالقان،
شەھ كاسە مەڭزەر كۆزلەرىڭ سىنىڭ.

ساچباغىڭ ئىلاندۇر، قەددىڭ مۇنارە،
قوللارىڭ ئوخشايدۇر شاخى چىنارە،

ئۇيغۇر كىتاب تورى ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىر كىتابخانىسى www.uyghurkitap.com

ماڭا باقىپ كۈپ سۆزلەمە بىر بارە،
زەھەردىن ئاچچىغدۇر سۆزلەرىڭ سېنىڭ.

ئىگىنىڭگە كىيىپسەن قارا لىباسى،
بىلمەدىم كىم ئۈچۈن تۇتتۇڭ ئەزاسى،
ئۈزاتما قولۇڭنى كۆپدۇر ئىزاسى،
تاياقتىن قاتتىقتۇر نازلارىڭ سېنىڭ.

خىزمەتىڭدە تۇرۇپدۇر بىر نەچچە قارقىن،
باشىغە كىيىپدۇر ئەسكى قۇلاقچىن،
بارىنىڭ بويداشى ئالا ئارغامچىن،
ئوردا تە مەڭزەر قىزلارىڭ سېنىڭ.

سەنەۋبەرنى ئۆرتەپ، كۆيدۇردى داغىڭ،
ئەجەب بەدنەمادۇر باشدىن - ئاياغىڭ،
كەربەلا چۆلىندە باغ - چەھارباغىڭ،
زىمىستان مەڭزەر يازلارىڭ سېنىڭ.

ئەلقىسسە، قىزنىڭ ئاچچىغى كەلدى:
— سەنەۋبەرنى ئۆلتۈرۈڭلار، — دەپ بۇيرۇدى. سەنەۋبەرنىڭ قول - ئاياغىن باغلاپ ئۆلتۈرۈر بولدى. ئىرسە، سەنەۋبەر «يارىمنى كۆرمەس بولدۇم» دەپ كۆڭلى بۇزۇلۇپ، زار - زار چۇن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ بىر سۆز ئايتقانى:

مەن نەيلەيىن نازۇك قولۇم باغلاندى،
يار جەمالىن كۆرمەس بولدۇم مەن ئەمدى،
بۇ زەڭگىلەر ئۆلتۈرۈرگە چاغلادى،
يار جەمالىن كۆرمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

قەبىھ فەلەك ئاغۇ قوشتى ئاشىمە،
تۈگەنمەس سەۋدالار سالدى باشىمە،

ھېچكىم رەھىم ئەيلەمەس قانلىق ياشىمە،
يار جەمالىن كۆرمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

ئەمدى بىلدىم جانىم تەندىن ئۈزۈلدى،
يىراغلىغ دەردىدىن باغرىم ئېزىلدى،
پېشانەمگە بۇ قىسمەتلەر يازىلدى،
يار جەمالىن كۆرمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

جۇدالىغ دەردىدىن باغرىم پارەدۇر،
ھېچ بىلمەدىم بەختىم نېدىن قارەدۇر،
ھەسرەت بىلەن ئۆمرۈم ئۆتۈپ بارەدۇر،
يار جەمالىن كۆرمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

سەنەۋبەرنىڭ پىرى يا شاھى مەردان،
زەڭگىلەر قولىندا قالمىشەم ھەيران،
رەھىم ئەيلە قولۇم تۇت، قويما سەرگەردان،
يار جەمالىن كۆرمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

ئەلقىسسە، بىر دايە تىلەپ ئالدى ۋە يەنە بىر نەچچە ئادەم سەنەۋبەرنى قەپەسكە سالىپ قويدى. كۈنلەردە بىر كۈن "زەڭگىلەر" شەراب ئىچىپ مەست بولۇپ، يىقىلدى. ئېرسە، سەنەۋبەر قەپەسنى ئۇشاتىپ چىقتى. ئاخىر قاچىپ، نەچچە كۈنلەر يول يۈرۈپ بىر مۇرغىزارىغە يولۇقتى. ھاۋادا سوپى تورغاي سايرار ئېردى، سەنەۋبەرنىڭ يارى يادىغە تۈشۈپ بىر سۆز ئايتقانى:

كۆكدە كەزگەن تورغاي قۇشى،
يارنى كۆردۈڭمۇ - كۆردۈڭمۇ؟
نە ئۈچۈن چەكدىڭ نالەشى،
يارنى كۆردۈڭمۇ - كۆردۈڭمۇ؟

بۇلبۇلدەك چېكىپمەن زارى،
ئىستەرەم ۋەفالىق يارى،
بىشەدە لاچىن، شۇڭقارى،
يارنى كۆردۈڭمۇ - كۆردۈڭمۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

باغچەلىق، بوستانلىق باغلار،
تەر ئاچىلغان گۈلىستانلار،
تۇتى قۇمرى غەزەلخانلار،
يارنى كۆردۈڭمۇ - كۆردۈڭمۇ؟

ئۈستى قارلىق بىيىك تاغلار،
ئاۋچى مەزارىن ئاۋلار،
باغدەكى بۇلبۇلۇ زاغلار،
يارنى كۆردۈڭمۇ - كۆردۈڭمۇ؟

كۆكە باقتىم كۆردۈم ماھى،
يەر يۈزىدە چەكتىم ئاھى،
سەنەۋبەر قۇلنىڭ ھەمراھى،
يارنى كۆردۈڭمۇ - كۆردۈڭمۇ؟

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر بىيشەنى سەير قىلىپ يۈرۈر ئېردى. ناگاھ كۆزىگە بىر ئادەمزاد كۆرۈندى، دەرەختلەرنىڭ ئاستىدا ئولتۇرغان ئىدى. ئەمما، بۇلار رۇدەپا ئىدى. سەنەۋبەر ئۇلارنىڭ قاشىغە باردى. ئېرسە ھەممە زارى قىلا باشلادىلەر، ئايدىكى:

— ئەي يىگىت، بىزلەرنى بوينىڭغە كۆتەرىپ، دەرەختلەرنىڭ ئۈستىگە قويساڭ! بىزلەرنى ھالىمىز يوقتۇر، مېۋەلەردىن ئۈزۈپ يېگەلى، — دېدى. ئېرسە، سەنەۋبەر رەھىم قىلىپ، بوينىغە كۆتەردى. ئېرسە، ئاياغىدىن چىرماشىپ، قوللارىن بەند قىلدى. سەنەۋبەر ھەر چەند ھىيلە قىلدى، بولمادى. سەنەۋبەرنىڭ ھالى قالمادى. سەنەۋبەر زار - زار يىغلاپ بىر سۆز ئايتقانى:

بىر بەلادىن قاچتىمۇ مىڭ بىر بەلاگە ئۇچرادىم،
ھەر زەمان يۈزمىڭ ئەلەم بىرلە جەفاگە ئۇچرادىم،
بىر نەفەس شاد ئولمادىم، يۈز ماجەراگە ئۇچرادىم،
قان تولۇپ ھەر لەھزە دەردى بىدەۋاگە ئۇچرادىم،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

مەن نەچۈك ئاۋارەئى - بىچارەدۇرمەن پىشىبان،
تالىئىم ئاشۇفتە ئەھۋالىم زەبۇن، بەختىم يامان،
لەختە - لەختە داغى ھەسرەتىدىن يۈرەكىم بولدى قان،
ئون گۈلۈمدىن بىر گۈلۈم ئاچىلمايىن بولدى خەزان،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

شۇم فەلەكنىڭ گەردىشى ھەرگىز مېنى شاد ئەتمەدى،
خەستە كۆڭلۈمنى بەلاۋۇ غەمدىن ئازاد ئەتمەدى،
ئايرۇ تۇشتۇم قەۋم - قەرىنداشىم مېنى ياد ئەتمەدى،
مەندەيىن ھېچكىمسەنى بۇ چەرخى ناشاد ئەتمەدى،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

كۆرسە ئەھۋالىمنى ھەر بىر مۇبتەلا يىغلار ماڭا،
داد ئېتىپ بىگانەئى ھەم ئاشىنا يىغلار ماڭا،
ئاھۇ نالەم ئىشىتىپ ھەر مۇبتەلا يىغلار ماڭا،
بىلسە ئەھۋالىمنى ھەر شاھۇ گەدا يىغلار ماڭا،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

ھېچ كىشى، ئەي دوستلار، مەندەك پەرىشان بولمىسۇن،
يار ھەجرىندە كۆيۈبان زار - گىريان بولمىسۇن،
ئۆرتەنىپ ئىشىق ئوتى بىرلە باغرى بەريان بولمىسۇن،
مەندەيىن بەختى قاراۋۇ خانەۋەيران بولمىسۇن،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

تۇشمىشەم بىر دەردغە ھەردەم بولۇر دەردىم بەتەر،
يارۇ دوستۇم ئالمادى ھالى خەرابىمدىن خەبەر،
نە ئۇچۇن قادىر خۇدايىم بىزگە قىلماسكىن نەزەر،
مىلڭ بەلالەرگە گىرىفتار ئولمىشەم شامۇ سەھەر،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

بىر غەرىبۇ بىكەسۇ ئاۋارەئى ھالىم خەراب،
غۇسسەئى دەردى ئەلەمدىن ئۆرتەنىپ باغرىم كەباب،
خەستەلەردەك تەلمۇرۇبان قالمىشەم دىيدەم پۇرئاب،
ئاھۇ نالەم بىئەدەد، ئېرمەس دۇئايىم مۇستىجاب،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

نەۋبەھار ئۆلدى، مېنىڭ ھەرگىز بەھارىم ئولمادى،
بىر نەفەس گۈل غۇنچەئى باغقە ئۇمىدىم بولمادى،
بۇ بەلا مۇڭلۇغ باشىمدىن بىر زەمان ئايرىلمادى،
نالىشىم ھەر دەرگەھىدە ھېچ ئىجابەت بولمادى،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

ئەي خۇدايا ئەيلەگىل غەمدىن سەنەۋبەرنى رەھا،
ھېچ مۇسۇلمان بولمىسۇن مەندەك غەم ئىچرە مۇبتەلا،
لۇتف ئېتىپ يا خىزرى پەيغەمبەر، نەزەر قىلغىن ماڭا،
قالمىشەم دەيرى فەنا ئىچرە گىرىفتارى بەلا،
نەيلەيىن، ئەي دوستلار، مەن رۇدەپاگە ئۇچرادىم.

ئەلقىسسە، خۇدايىتائالادىن ئاۋاز كەلدىكى: «رۇدەپانىڭ باشىنى ئۇرۇكنىڭ چېچەسىگە قويۇپ ئۇزگىل، ئاندىن سوك خەلاس بولۇرسەن».
سەنەۋبەر ئۇرۇكنىڭ چېچەسىگە رۇدەپانىڭ باشىنى قويۇپ ئۇزدى.
سەنەۋبەر رۇدەپادىن قۇتۇلۇپ قولىغا قىلىچ ئالىپ «شۇبۇ كۈن بارىڭنى قىرارمەن» دەپ بىر سۆز ئايتقانى بۇ تۇرۇر:

يىغلاشا كۆر رۇدەپالار،
بولدى ئاخىر زەمان ساڭا،
سۇد ئەيلەمەس ئاھۇ ۋاھلار،
بۇگۈن تۇشەر قىرغىن ساڭا.

ئەمدى باشىڭنى كېسەرمەن،
شىرىن جانىڭنى ئۈزەرمەن،
قانىڭنى سۇدەك ئىچەرمەن،
غەنىمەتدۇر بۇ جان ساڭا.

باشىڭ كېسەرمەن بۇ سائەت،
جانىڭغا سالىپ قىيامەت،
تەۋەللا قىلماق نە ھاجەت،
ئەندى بەرمەم ئەمان ساڭا.

بارىڭنى ئاسارمەن دارە،
چېكەرمەن يۈزۈڭغە قارە،
باشىڭدىن كاللا مۇنارە،
كۆتەرۈرمەن نىشان ساڭا.

سەنەۋبەرجان، دوست ئۆلمىسۇن، ئىلاھىم ئۆزى ئەيلەسۇن،
رەقىبلەر ھەرگىز كۈلمىسۇن، جەھەننەمدە مەكان ساڭا.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر رۇدەپالارنى ئۆلتۈردى. ئەندى تېزرەك مۇندىن كەتمەسەم، بىر يولغا رەۋانە بولمىسام بولماس، دەپ سۆز ئايتقانى بۇ تۇرۇر:

ئۆمرۈم زايىئە يۇلدۇز كەبى، يالبارىپ،
ئەندى مەسلەھەت ئەتمەسەم بولماس،
ۋەلى كۆڭلۈم تۇرماق بولماس بۇ جايدە،
قايغۇ - ھەسرەت بىلە كەتمەسەم بولماس.

مەجنۇن بولۇپ، بۇ چۆللەردە ئاھ ئۇرۇپ،
خەستەلەردەك چەھار تەرەپكە تەلمۈرۈپ،
كۆزلەرىمنى قانلىق ياشغە تولدۇرۇپ،
زار ئەيلەپ يانە يۈرمىسەم بولماس.

مەن ئاشىقمەن پەرىلەرنىڭ شاھىغە،
جەھد ئەيلەپ يېتە بىلمەم يانىغە،
غەۋۋاس بولۇپ بۇ گەۋھەرنىڭ كانىغە،
ئۆزۈمنى ئۇمانغە ئاتماسام بولماس.

قەقنۇس كەبى ئىشق ئوتىغە ئۆرتەنىپ،
بىسمىل بولۇپ ئۆز قانىمغە بويالىپ،
بۇ بىشەدىن كەلدىم باشىمنى ئالىپ،
يارنىڭ ۋىسالىغە يەتمەسەم بولماس.

سەنەۋبەر دەر فەلەك يۈزى شانىمنى،
ئۆتغە ياقتى گەۋھەرىمنى كانىمنى،
يار يولىندە بېرىپ شېرىن جانىمنى،
بىۋەفا دۇنيادىن ئۆتمەسەم بولماس.

www.uyghurkitap.com

ئەلقىسسە، بىر نەچچە نازۇ نېمەتلەردىن يىغىپ ئالدى ۋە يەنە سال باغلاپ، دەرياغا كىرىپ كەتتى. بىر نەچچە كۈنلەر دەريادە سال سۈلادى. ھەر چەند جەھد قىلدى، چىقمادى. ئۇ شولدەمدە دەرياغا بىر سۆز ئايتقانى:

ناگىھاندىن تۈشتۈم ساڭا،
ئۇمان دەريا، ئەمان - ئەمان،
ئەرزىمنى دېمىشەم ساڭا،
ئۇمان دەريا ئەمان - ئەمان.

مەن كېلەرەم يانە - يانە،
فەلەك بىلەن دۇنە - دۇنە،
ئەندى چىقماغىم گۇمانە،
ئۇمان دەريا، ئەمان - ئەمان.

بەتەر بولدى دەردىم شۇ كۈن،
كۆزدە ياشىم بولدى گۈلگۈن،
مۇستەفانىڭ ھەققى ئۈچۈن،
ئۇمان دەريا، ئەمان - ئەمان.

كەچمىشەم ياخشى جەھاندىن،
شىرىن جانىم چىقار تەندىن،
مۇرۇۋۋەت ئىستەرەم سەندىن،
ئۇمان دەريا، ئەمان - ئەمان.

ئەلقىسسە، دەريانىڭ ئىچىندە ئاقىپ بارۇر ئىدى. ناگاھ، دەريانىڭ ئورتاسىندا بىر ئۇلۇغ ياغاچ كۆرۈندى. ئەلقىسسە، بارىپ ئول ياغاچقە چىقتى، ئېرسە، سەنەۋبەر فەلەكنىڭ دەستىدىن شىكۇە ئەيلەپ بىر سۆز ئايتقانى:

زۇلمۇڭ بىلەن كۆزۈم ياشىن قان ئەيلەدىڭ،
فەلەك سەندىن شاد ئولمادىم بىر زەمان،
ھەسرەت بىلەن ئۆتتۈم فانى دۇنيادىن،
فەلەك سەندىن شاد ئولمادىم بىر زەمان.

جۇدالىق دەردىدىن گۈل كەبى سولدۇم،
مېھنەت ئەييامىدا كۆيدۈم، كۈل ئولدۇم،
قانلار يىغلاپ ئەمدى دەريادە زار ئولدۇم،
فەلەك سەندىن شاد ئولمادىم بىر زەمان.

سەنەۋبەر دەرلەر كىمگە ئايتاي دەردىمنى،
غەم بادى ئاسمانغە چەكتى گەردىمنى،
ئەمدى ساڭا ئەرز ئەيلەدىم دادىمنى،
فەلەك سەندىن شاد ئولمادىم بىر زەمان.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر خۇدايىتائالاغە تەۋەككەل قىلىپ ئولتۇرۇپ ئىدى. ناگاھ، ئاسماندىن بىر ئۇلۇغ قۇش پەيدا بولدى. سەنەۋبەر ئۇنى كۆرۈپ كاۋاكقا ياشۇرۇندى. ئېرسە، ئۇلۇغ قۇش كېلىپ ياغاچقا قوندى. سەنەۋبەر ئۆز كۆڭلىدە ئايدىكىم:

«ئەگەر بۇ قۇشنىڭ ئاياقىغە ياپۇشسام، شايەد چىققايمەن» دەپ ئاھىستە كېلىپ، ئاياقىغە ياپۇشتى. ئېرسە، قۇش ھاۋاغا ئالىپ ئۇچتى. ئانداغ چىقدىكىم، سەنەۋبەرنىڭ قۇلاقىغە مەلائىكلارنىڭ نەسبىھى كېلۇر ئېردى. ئىشىتىپ، زار - زار يىغلاپ بىر سۆز ئايتقانى:

سۇنئىڭدىن ئالەمنى ياراتقان جەببار،
ھېچ بەندەنىڭ بەختىن قارا ئەيلەمە،
قۇدرەتىڭدىن مېنى قىلدىڭ پەرىشان،
رەھىم ئەيلە، قولۇم تۇت، ھەيران ئەيلەمە.

يىغلاماقتىن كۆزدە ياشىم قان ئولدى،
قارا باغرىم سۇ بولۇبان ئېزىلدى،
يۇسۇفى كەنئاندىن يەئقۇب ئايرىلدى،
مېنىڭدەك دىيدەسىن گىريان ئەيلەمە.

ئىبراھىم خەلىلنى ئايرىدى خىتاب،
ئوغلىن قۇربان ئەتتى ئوشۇل ماھىتاب،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئىسمائىل دەردىدىن سىينەسى كەباب،
مەندەك باغرىنى بەريان ئەيلەمە.

بۇ يولدا ئۆتۈپدۇر يۇسۇفى كەنئان،
زىلەيخا ھەجرىدە يىغلادى چەندان،
ئالەمنى ياراتقان قۇدرەتلىك رەھمان،
مەندەك ئاشىقى نالان ئەيلەمە.

بىستۇن تاغىنى كۆپ قازدى فەرھاد،
فەلەكنىڭ ئىلكىدىن ئۇل ئۆتتى ناشاد،
باچەنى ياراتقان قازىيۇلھاجات،
ھېچكىمنى مەندەك ھەيران ئەيلەمە.

ئەھۋالىم بولتۇپۇر بەتەردىن - بەتەر،
كېچە - كۈندۈز يىغلاپ ئەۋقاتىم ئۆتەر،
كى بۇيلە ئۆتۈپتۇر شۇئەيب پەيغەمبەر،
مەندەك كۆزلەرىن گىريان ئەيلەمە.

لەيلى - مەجنۇن دەرلەر ئاشىقى نالان،
بۇ فانى دۇنيادىن ئۆتتىلەر گىريان،
ھېچ ئادەم ئوغلىنى قۇدرەتلىك رەھمان،
سەنەۋبەردەي زارۇ ھەيران ئەيلەمە.

ئەلقىسسە، ئۇل قۇش ئاشىيانغە قوندى. ئېرسە، سەنەۋبەر ھەم ئۆزىنى ئاندا سالدى. ئەمما، سۇمرۇغ قۇش سەنەۋبەردىن سورادىكىم:
— ئەي ئادەمىزاد نە سەبەبتىن بۇ جايلارغە تۈشتۈڭ، — دېدى.
سەنەۋبەر ھەرنە كۆرگەنىن بەيان قىلىپ بىر سۆز ئايدى:

ياتىپ ئىدىم تەخت ئۈستىدە بىر كېچە،
چۈشۈمدە بىر تۈرفە جانان كۆرۈندى،
ئەئرىفىن ئەيلەيىن ئانى بۇ كېچە،
ھۆسنى ئەنۋەر، ماھى تابان كۆرۈندى.

قاشلارى ھىلالدۇر، كۆزلەرى مەستان،
كۆرگەن ئادەم بولۇر ھۆسنىغە ھەيران،
ئول سالدى باشىمغە تۈگەنمەس دەۋران،
ماڭا بىر دەۋلەتى سۇلتان كۆرۈندى.

بىر پەرىدۇر كىيگەن تونى قىرمىزى،
ئاتى گۇلدۇر شاھ فەرۇخنىڭ قىزى،
بۇ زەمان ناز ئىلە بىزنى ئۆلتۈردى،
بىر غۇنچە دەرھانلىق جانان كۆرۈندى.

بىر ئەجەب دىلبەردۇر، رىزۋانە مەڭزەر،
قولى تەر ھىنالى ھۆسنى مۇنەۋۋەر،
بىر شېرىن دىلبەردۇر لەبلەرى شەككەر،
شۇنداغ كەرەشمەلىك جانان كۆرۈندى.

سەنەۋبەر دەر بۇدۇر ھالۇ ئەھۋالىم،
كېچە - كۈندۈز بۇدۇر فىكرۇ خەيالىم،
نەزەرىمدىن كەتمەس دەۋرانى زالىم،
شۇنىڭدەك فىتنەلىك دەۋران كۆرۈندى.

ئەلقىسسە، سۇمرۇغ ئايدى:

— ئــەي ئادەمىزاد، سېنىڭ ئۈچۈن بىر ياخشىلىق قىلايىن، مۇندىن شەھرى شەبىستانغەچە نەچچە يۈز يىللىق يول ئېرۇر، ئورتادە

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

يەتتە دەريا ئاقادۇر. ”ئۆزۈك يالغۇز“ بارالمەيسەن، — دېدى.
ئېرسە، سەنەۋبەر سۇمرۇغنى تەئرىف قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

سۇلەيمان سۇمرۇغى، ئەي شاھى مۇرغان،
ھەمىشە دەۋلەتىڭ بەر قەرار ئولسۇن،
ساڭا بىر نەچچە يول بولسۇن بۇ چەندان،
ئالەمدە پەناھىڭ بىرۇبار ئولسۇن.

مەنزىلگاھىڭ بولسۇن مەسجىدى ئەقسا،
تۆرتۇنچى ئاسماندا ھەزرەتى ئىيسا،
ئاشىقلارنىڭ پىرى يۇسۇف - زىلەيخا،
ئۇلار كېلىپ ساڭا مەدەدكار ئولسۇن.

خىزىر بىلەن ئىلياس غەۋس پەيغەمبەر،
خىزمەتىڭدە ئۇلار بولسۇن مەدەدكار،
ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئوسمانۇ ھەيدەر،
مەدەدكارىڭ يەنە چەھاريار ئولسۇن.

تەڭرىنىڭ مەھبۇبى ئەھمەدى مۇختار،
ئاندىن شىفا تاپار جۇملەئى بىمار،
نىگاھدارىڭ بولسۇن يارانلار جەببار،
دۇشمەنلەرىڭ ساڭا مەدەدكار ئولسۇن.

سەنەۋبەر دەرلەر مەن بىر فەقىرىم،
نەچچە يىلدۇر غەم قولىندە ئەسىرىم،
باشىمدىن ئۆتكەنىن مەن ساڭا دېدىم،
ناگاھ سۆزۈم ساڭا ئېتىبار ئولسۇن.

ئەلقىسسە، سۇمرۇغ سەنەۋبەرنى ئارقاسىغە كۆتەرىپ پەرۋاز قىلىپ كەتتى. قىرىق كېچە - كۈندۈز ئۇچۇپ، شەھرى شەبىستانغە يېتىشتى. ئەمما بىر دەريا بار ئېردى. شول دەريانىڭ لەبىگە تۈشتىلەر. سۇمرۇغ ئايدىكىم:

— ئەي ئادەمىزاد ھالا چەھار باغغا بارۇرسەن. دەرۋازەدە دېۋلەر ياتقاندۇر. ئۇلاردىن قورقما. ئىچكەرى كىرسەڭ، مەلىكە تەخت ئۈستىدە ئۇخلاپ ياتقاندۇر. تەختىنىڭ باشىدە بىر قەفەسنىڭ ئىچىندە زەررىن بال دېگەن بىر قۇش باردۇر. سېنى كۆرسە فەرياد قىلار. مېنىڭ پەيامىمنى يەتكۈزسەڭ دەم ئۇرماس ...، — دەپ ۋىدا قىلىپ ياندى. ئاندىن سوڭ سەنەۋبەر سۇمرۇغقە «رۇخسەت بەر» دەپ، بىر سۆز ئايتقانى:

كەلگىل ئەمدى سۇمرۇغ قۇشى،
شول كۆرگەن مەكانغە يۈزلەن،
بىلمەسدىن بۇرۇن ھېچ كىشى،
ئەزىم ئېتىپ جەۋلانغە يۈزلەن.

پەرۋاز ئېتىپ بول ۋەتەندىن،
ئۇشۇل خانىمغە يۈزلەن.

ھەمدەملەرىڭ ناشاد ئولۇپ،
كۆزلەرىن ياشغە تولدۇرۇپ،
چەرخى فەلەك پەرۋاز ئۇرۇپ،
بۇ كۆرگەن ئاشيانغە يۈزلەن.

سەن بارۇرسەن يوللار ئاشىپ،
مەن قالۇرمەن يانىپ - پىشىپ،
ئۇمان كەتتى تولۇپ - تاشىپ،
چۆلدىن گۈلىستانغە يۈزلەن.

سەنەۋبەر دەر ئىشقىم فۇزۇن،
تازە بولدى دەردىم بۇ كۈن،

كۆپ ياخشىلىق كۆردۈم سەندىن،
ئەمدى رىزا بولغىن مەندىن،

ھەر كىشى بىلمەسدىن بۇرۇن،
كۈلبەئى ئەھزانغە يۈزلەن.

ئەلقىسسە، سۇمرۇغ ۋىدا قىلىپ كەتتى. سەنەۋبەر ئاھىستە - ئاھىستە رەۋان بولدى. كۆردىكىم دىۋارى تەمام زەئفىراندىن

قىلىنغان. ”ئۇنىڭ“ ئاب نۇرىدىن كىرىپ ئاھىستە رەۋان بولدى. كۆردىكىم بىر كوشىك تەمام مۇرەسسە تىللادىن ئىدى. كوشكىنىڭ ئـايـۋانىدا تەخت، تەخت ئۈستىدە پەرىزاد ياتىپدۇر. يەنە ئەتراپىدا جەمئىي پەرىزاد قىزلار مەست ياتىپدۇر. سەنەۋبەر بۇلارنى كۆرۈپ، ھەيران بولۇپ ئەفغان قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

مەجنۇن بولۇپ، بوستانلارنى گەشت ئېتىپ،
ئۆز - ئۆزۈمدىن بىر سەۋداغە يېتۈشتۇم،
پەرىلەرنىڭ ھەسرەتىدە قان يۇتۇپ،
باغچەلىق، بوستانلىق جايغە يېتۈشتۇم.

قەسىل زىمىستانىم، دەۋلەت بەھارە،
بەھارىم - گۇلشەنىم بولدى زىيادە،
بارچەسى سۇرتۇپتۇر يۇزىگە غازە،
قىزىقارلىق تەماشاغە يېتۈشتۇم.

ئەقلىمنى لال ئەتتى ئاغزى خەيالى،
شەككەردىن شىرىندۇر لەئىلىنىڭ بالى،
ھەر بىرى جەننەتنىڭ ھۆرى مىسالى،
ئاھۇ كۆزلۈك، شەككەر جايغە يېتۈشتۇم.

چەمەن ئىچرە ياتمىش سەف - سەف گۇزەللەر،
رەڭ - بەرەڭ ئاچىلىپ، قىرمىزى گۇللەر،
تازە نەۋجەۋانلار - گۇل يۇزلۇك دىلبەر،
سىياھ كۆزلۈك سۇمەنساغە يېتۈشتۇم.

بىرسى مەلەكدۇر، بىرسى رىزۋان،
گوياكى جەننەتدە ھۆر ئىلە غىلمان،

ئىشىكلىك، ئايۋانلىق، باغچەلىك باغبان،
تۇرفە باغى مۇستەفاغە يېتۇشتۇم.

ئۇستىدە ياتمىش بىر ئەجەب دىلبەر،
زۇلفلارىغە تاقمىش بەھاسىز گەۋھەر،
شاھى خۇرشىد ئوغلى ـ ئاتىم سەنەۋبەر،
بىر ئەجايىب تەماشاغە يېتۇشتۇم.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر رەۋان بولدى. تەختنىڭ قاشىغە باردى. ئېرسە، زەررىن بال: «ھەيھات! ئادەمىزاد!» — دەپ بىر نەئرە ئۇردى.

ئېرسە، باچە دىۋەلەر جايىدىن قوپتى. سەنەۋبەر دەرھال ئۆزىنى تەختىنىڭ ئاستىغە ئالدى. پەرى قىزلار ھەرچەند ئاختاردىلار، تاپمادىلار. سەنەۋبەر ئاندا قورقۇپ بىر سۆز ئايتقانى:

غەمدىن قۇتۇلماغان مېھنەتلىك باشىم،
كۇندە يۇزمىڭ ھىجرانغە دوندى نەيلەيىن،
قەرارى يوق شۇم فەلەكنىڭ گەردىشى،
تۇگەنمەس سەۋداغە سالدى نەيلەيىن.

بۇلبۇل بولۇپ گۇلشەنىگە كىرمەدىم،
باغبان بولۇپ ئالما، نارىن تەرمەدىم،
يارە يېتىپ شەھەر لەبىن شورمادىم،
كۆڭلۇمدە ئارمانلار قالدى نەيلەيىن.

ياخشىلىق ئىستەيۇپ يۇردۇم ھەريانە،
ھەممە سۇد ئىشلارىم دوندى زىيادە،
بىر قىيا باقىشلىغ دۇررى يىگانە،
ئاقلىمنى لال ئېتىپ ئالدى نەيلەيىن.

www.uyghurkitap.com

باشىمغە ھەر زەمان يېتەر سەۋدالار،
يېتۈشۇر جانىمغە سانسىز بەلالار،
كۆزلەرىمدىن ئاقار قانلىق دەريالار،
غەرق ئېتىپ جەھاننى ئالدى نەيلەيىن.

سەنەۋبەر دەيدۇرلار مېنىڭ ئاتىمنى،
فەلەك ھېچ بەرمەدى كۆڭۈل شادىمنى،
رەھىم ئەيلەمەس ھېچكىم قىلغان دادىمنى،
ياخشى كۈن يامانغە دوندى نەيلەيىن.

ئەلقىسسە، پەرىلەر گۈللەر ئاراسىنى ئاختارىپ يۈرۈر ئىردى. سەنەۋبەر مەشۇقىنىڭ باشدىن ئاياقىنى مۇناسىپ تەئرىف قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

بىر پەرى كۆرمىشىم مۇندە،
يۈرۈر سەيلانە ـ سەيلانە،
گۆھەر تىشلىق، قەلەم قاشلىق،
چەشمى مەستانە ـ مەستانە.

قاشى ئايدەك، كۆزى مەستان،
قالمىشىم بۇيلە مەن ھەيران،
ئەيلەرەم جانىمنى قۇربان،
شول تۇتىئى خۇش ئەلھانە.

باشىندە بار زەررىن تاجى،
سۇنبۇل كەبى ئانىڭ ساچى،
ھۆسنى ئالۇر ئايدىن باجى،
مەڭزەر لەئلى بەدەخشانە.

غەمزە بىلەن سۈزۈپ كۆزىن،
ھەر تەرەپكە تاشلاپ ئۆزىن،
ئوخشاتدىم يارىمنىڭ يۈزىن،
قىش ئاچىلغان گۈلىستانە.

يۈزىندە باردۇر خاللارى،
شەككەردىن شېرىن تىللارى،
قەندۇر نەباتتۇر لەبلەرى،
مەڭزەر لەئلى بەدەخشانە.

نەرگىسدەك ئېگىپ باشىن،
چېكىپ چىقار بىزگە قاشىن،
ئوخشاتدىم يارنىڭ بويىداشىن،
بىر سۇنبۇلى زەر ئەفشانە.

شەددە قۇچقان نازۇك بېلى، تىلىندە باردۇر سەناسى،
باشىدە باردۇر جىغاسى، مەڭزەر تەختى سۇلايمانە.

ئەلقىسسە، ”گۈلپەرى“ جۆرەلەرىغە غەزەپ قىلدىكىم، «تاپماساڭىز ئۆلتۈرۈرمەن» — دېدى. ئېرسە قورقۇنچىدىن بىرسى گۈلنىڭ ئاستىغا ياشۇندى. كۆرەركىم بىر ئادەمىزاد ياتىپدۇر. سەنەۋبەرنى كۆرۈپ، تۇتۇپ مەلىكەنىڭ ئالدىغا ئالىپ باردىلەر. ئېرسە مەلىكەنىڭ كۆزى چۇشكەچ جايىدىن تۇرۇپ، تەختىنىڭ ئۇستىگە چىقارىپ، كۆڭلىنى ئوۋلاپ بىر سۆز دېگەنى:

خۇش كېلىپسەن سېۋەر يارىم، بولسۇن ساڭا تەختى رەۋان،
قۇتلۇق بولسۇن مەكان ساڭا، سەن - سەن دەردىمغە دەرمان،
تۇشۇمدە كۆرگەن دىلدارىم، يولۇڭدادۇر بول شېرىن جان،
سەدقە بولسۇن بۇ جان ساڭا. مەن ئەيلەيىن قۇربان ساڭا.

تىلەر ھەجرىڭدە يىغلادىم، بىر گۈلۈم سېنىڭ دەستىڭدە،
كېسىپ باغرىمنى داغلادىم، بولمىسۇن رەقىب قەسدىڭدە،
يۇرۇپ شەئنىڭنى ئىزلەدىم، تاكى ئۆلگۈنچە دەستىڭدە،
ھېچ تاپمادىم نىشان ساڭا. بولسۇن ياخشى جەھان ساڭا.

ئەلقىسسە، ”سەنەۋبەر“ مەئشۇقىنىڭ كۆڭلىن ئوۋلاپ، تەئرىف قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

كۆلۈپ كەلمىش بارچە دىلبەر قاشىمە،
مەڭزەر لەئلى بەدەخشانغە نىگارىم.
شەمشاددەك سايە سالدى باشىمە،
مەڭزەر سەرۋى خىرامانغە نىگارىم.

www.uyghurkitap.com

ئاق يۈزىنىڭ قوشە - قوشە خالى بار،
سورۇپ كەلدىم لەبلەرىنىڭ بالى بار،
رۇخسارىدا مىڭ تۇمەنلىك نازى بار،
تەرگە چۆمىمش دانە - دانە نىگارىم.

كۆزلەرى جادۇ، غەمزەسى ئاقەت،
ھۇمايۇن باقىشلىق بارچە سەئادەت،
كىيگەنى قىرمىزى خۇش قەددۇ قامەت،
مەڭزەر شەمئى شەبىستانغە نىگارىم.

بىر پەرى بولۇپتۇر مەن بىلە ھەمدەم،
لەبىدىن ئاقادۇر شەربەتى زەمزەم،
خىزمەتىدە مېنى ئەيلەدى مەھرەم،
رەھىم ئەيلەيۈپ بۇ گىريانغە نىگارىم.

سەنەۋبەرنىڭ يارى گۈل يۈزلۈك دىلبەر،
ساڭا فىدا بولسۇن سانسىز پەرىلەر،
ئاشىقىن ئۆلتۈرۈر خىتائى قوللار،
بۇيانمىشتۇر قىزىل قانغە نىگارىم.

ئەلقىسسە، بىر - بىرىگە پىيالە تۇتۇشۇپ، ئەيش - ئىشرەتكە مەشغۇل بولدىلەر. سەنەۋبەر ياردىن بىر بوسە تىلەپ بىر سۆز ئايتقانى:

گۈلۈمسەن سىياھ زۇلفىڭ، سۇرمەلىك قەلەم قاشلارىڭ،
دال گەردەنغە كەمەند ئولسۇن. تىزىلغان ئىنجۇ تىشلارىڭ،
بەرسەڭ ئاشىقىڭ مۇرادىن، كەلامدە شىرىن تىللارىڭ،
بۇ جان ساڭا فىدا ئولسۇن. شەككەردىن لەزىز قەند ئولسۇن.

تۇرغان يۈلتۈز ئىلە ماھلار،
ئاھۇ كۆزلۈك زىلەيخاھلار،
خىزمەتىڭدە كېلىپ شاھلار،
چەرخى فەلەك سەمەند ئولسۇن.

مەن بولمىشەم ساقى ھەمدەم،
كۆڭلۈمدىن كەتتى يۈزمىڭ غەم،

گۈل يۈزۈڭگە ئاققان شەبنەم،
دانە - دانە سىپەند ئولسۇن.

سەنەۋبەر دەر سىنىڭ زارىڭ،
كېچە - كۈندۈز گىرىفتارىڭ،
روھى سىياھ رەقىبلەرىڭ،
ئۆزى ئىگلەنسۇن بەند ئولسۇن.

ئەلقىسسە، ئىككىسى بىر - بىرسىدىن كامى دىل ھاسىل قىلىپ، بىر نەچچە كۈن ئەيش - ئىشرەتكە مەشغۇل بولدىلەر. ئارادىن نەچچە كۈن ۋە نەچچە سائەت ئۆتتى. بىر كېچە سەنەۋبەر مەي ئىچىپ مەست بولۇپ ياتىپ ئېردى. يار - جورەلەرى يادىغا تۈشۈپ بىر ئاھ تارتتى. گۈل پەرزى ئايدىكى:

— ئەي ئادەمىزاد، مەگەر مەندىن ئۆزگە غەيرىي يارىڭ بار كىم، ئاھ تارتتىڭ، — دېدى.

سەنەۋبەر گۈل پەرىدىن بۇ سۆزنى ئىشتىپ، بىر دۇرساقى ئايتقانى:

ناگەھان كېزەر ئېردىم مەست - مەستانە،
چەشمى جادۇگەرىڭ يادىمە تۈشتى.
گۈل ئاچىلىپ، تاڭ شامالى ئىسسىدى،
زەرەفشان زۇلفىڭ يادىمە تۈشتى.

خىنائى بارماقلار، ھىنالى قوللار،
خەنجەر ئالىپ يۈرەك باغرىمنى داغلار،
سەھەر سەير ئەتكەن شەيدا بۇلبۇللار،
شەكەرلىك لەبلەرىڭ يادىمە تۈشتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بىكىتى www.uyghurkitap.com

ناگەھاندىن كېزەردىم گۈلۈ گۈلشەندە،
سەرۋى خىرامان كۆردۈم چەمەندە،
قول سالىپ، ئاق سىينە بەند ئىچىندە،
قوجمالىق بەللەرىڭ يادىمە تۈشتى.

مەنكى ئاشىقلىقنىڭ لافىنى ئۇردۇم،
نەچچە يىل ھەجرىڭدە يىغلاپ يۈگۈردۈم،
ئايىنەدە جەمالىڭ شەمئىنى كۆردۈم،
خالى ھىندۇلارىڭ يادىمە تۈشتى.

خۇرشىدنىڭ ئوغلىمەن، ئاتىم سەنەۋبەر،
بىر يار ئۈچۈن بەسكى كۆڭلۈم مۆكەددەر،
خاتىرىمدىن چىقماس ياخشى ھەمدەملەر،
مۇساھىب ئەيلەرىم يادىمە تۈشتى.

ئەلقىسسە، گۈل پەرى دېۋەلەرىغە بۇيرۇدىكىم: «سەنەۋبەرنى تەختى بىرلە كۆتەرىپ، چىن يېرىغە ئالىپ بارىڭلار»، — دېدى. دېۋەلەر كۆتەرىپ، چىن سارى رەۋان بولدىلار، ناگاھ، بارۇردە، مېھرئەنگىز جادۇنىڭ مەكانىغە يېتۈشدىلەر. ئىرسە، مېھرئەنگىز سەنەۋبەرنىڭ يادىغە تۈشۈپ، مەلىكەگە باشىدىن ھەرنە كەچكەنىن بىر - بىر بەيان قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

نازلىق دىلبەر بىر سۆزۈم بار دېيەيىن،
چەرخى فەلەك كۆر، نە جەفا ئەيلەدى.
بىرەۋگە كىيگۈزۈپ تاجى خۇسرەۋىن،
بىرەۋنى ئەل ئىچرە گەدا ئەيلەدى.

بىرەۋگە ئىلاھىم بىرەر دەۋلەتى،
كىمسەگە يەتكۈزۈر رەنجى مېھنەتى،

ساڭا دەيمن باشدىن كەچكەن كۆلفەتى،
كىمسەنىڭ بەختىنى سىياھ ئەيلەدى.

ئىنسنى ئايرىدۇ ياخشى ئاغادىن،
ھەسرەت بىلەن ئۆتەر فانى دۇنيادىن،
قىزلارنى ئايرىپ مۇشفىق ئانادىن،
ئاتانى ئوغۇلدىن جۇدا ئەيلەدى.

بىرەۋگە ئىچۈردى لالەگۈن شەراب،
بىرەۋنىڭ باغرىنى ئەيلەدى كەباب،
ئاخىرىندە قىلۇر خانەسىن خەراب،
ھەر كىمگە بىر قىسمەت، خۇدا ئەيلەدى.

فەرھاد - شىرىن بىلە ۋامىقۇ ئۇزرا،
ئۆلارنىڭ باشىدا مىڭ تۈرلى سەۋدا،
باچەنى ئۆلتۈرگەن ۋەفاسىز دۇنيا،
ئاخىرى جۇملەسىن فەنا ئەيلەدى.

ھەزرەتى داۋۇدنىڭ ئوغلى سۇلەيمان،
بىلقىسنىڭ ھەجرىندە يىغلادى چەندان،
يەئقۇب ئوغلى ئۈچۈن دىيدەسى گىريان،
يۇسۇفى كەنئاندىن جۇدا ئەيلەدى.

رەسۇلنىڭ سۆيەر ئوغلى ئىبراھىم،
جامالىغە مۇشتاق ئىدىلەر دايىم،
ئەمر ئەيلەپ جانىن ئالدى خۇدايىم،
سۆيەر پەرزەندىدىن جۇدا ئەيلەدى.

ئىلاھىم ھەر كىمگە بەرسە تەختۇ تاج،
ئالەم ئەھلى بولۇر دەستىغە مۇھتاج،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بىرەۋنى ئەيلەيۈپ مۇفلىسى قەللاج،
مېھنەت ئىچرە قەددىن دۇتا ئەيلەدى.

كىمسەگە دەرد بېرۇر، كىمسەگە دەۋا،
كىمسەلەر دەردىغە ھېچ تاپماس دەۋا،
بىرەۋنىڭ ئەيلەيۈپ كۆزىن نابىنا،
قولىغە ياغاچدىن ئەسا ئەيلەدى.

بىر نەچچەگە ئەيلەدى داخىلى جەننەت،
بىر نەچچەگە بېرۇر دەرد ئىلە مېھنەت،
بىر نەچچەگە بېرىپ ئەيش ئىلە ئىشرەت،
نەچچەنى ياردىن جۇدا ئەيلەدى.

لەيلى ـ مەجنۇن دەرلەر ئالەمگە ئۇستاد،
جاھاننىڭ غەمىدىن بولمادى ئازاد،
نازلىق دىلبەر ئىشت بۇ چەرخى ناشاد،
بۇ غەرىب جانىمغە جەفا ئەيلەدى.

مەست ئولۇپ ياتۇردىم ئۇيقۇدە بىر كۈن،
سېنى كۆرۈپ ھالىم بولدى دىگەرگۈن،
ئىشقىڭ مېنى ئەتتى مىسالى جەيھۇن،
گويا بىر بۇلبۇلى شەيدا ئەيلەدى.

سېنىڭ ئىشقىڭ مېنى ئەتتى دىۋانە،
ھەسرەتلەرىڭ بىلەن بولدۇم ھەمخانە،
فىراقىڭدا كۆيدۇم مىسلى پەرۋانە،
بەش يۈز يىگىت ماڭا ھەمراھ ئەيلەدى.

ناگەھاندىن تارتىپ گىردابى خۇنخار،
ئالتە ئاي ئول يەردە بولدۇق گىرىفتار،

خۇداغا يالبارىپ يىغلادۇق بىسيار،
كۈندىن ـ كۈنگە ھالىم تەباھ ئەيلەدى.

بىر كۈن جۇش ئۇرۇپ دەريايى ئۇممان،
بارچەنى غەرق ئېتىپ ئەيلەدى پىنھان،
مۇساھىپ ھەمدەمىم ئول يارۇ ياران،
تەڭرى ھۆكمى بىلەن قەزا ئەيلەدى.

بىر تەختە ئۇستىدە قالدىم مەنى زار،
ھېچ كىمسە بولماسۇن مەندەك دىلفىگار،
قىسمەتىم شول ئېتىپ ياراتقان جەببار،
ياخشى ھەمدەملەردىن جۇدا ئەيلەدى.

ئۇچ كېچە، ئۇچ كۈندۇز يىغلاپ دەۋامەت،
دەريانىڭ ئىچىندىن چىقتىم سەلامەت،
ياراتقان قادىرىم ئەيلەپ ئىنايەت،
قايتا باشدىن جانىم ئەتا ئەيلەدى.

بىر نەچچە كۈن بولدۇم قايغۇدىن ئازاد،
ۋە لېكىن نەيلەيىن خاتىرىم ناشاد،
فەلەكنىڭ ئىلكىدىن داد ئىلە بىداد،
يەنە كۆرگىن نەچۈك جەفا ئەيلەدى.

ناگاھ بىر جادۇنىڭ تۇشتۇم قولىندە،
ۋەھشى ئەيلەپ سالدى ھىجران چۆلىندە،
مەن نەيلەيىن پىشانەمنىڭ شورىدە،
كۆز ياشىم قانلارى دەريا ئەيلەدى.

ۋەھشىيلەر ئىچىندە كەزدىم ئاھ ئۇرۇپ،
كۆزلەرىمنى قانلىق ياشغە تولدۇرۇپ،

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بىر گۈنبەزگە يەتتىم نەچچە كۈن يۈرۈپ،
جەسەد - جانىم قورقۇپ ئىبار ئەيلەدى.

گۈنبەز ئىچرە كۆردۈم تۇرفە بىر جانان،
كۆزىگە تەلمۈرۈپ، يىغلادىم چەندان،
باشىم يەرگە قويۇپ ئەيلەدىم ئەفغان،
رەھمى كېلىپ ئولدەم دۇئا ئەيلەدى.

ئوقۇغان دۇئاسى ئەيلەمەك ئەسەر،
سۈرەتىمنى ئەتتى سۈرەتىل - بەشەر،
نەۋازىشلاپ مېنى ئول ياخشى دىلبەر،
مېنى بۇ غەملەردىن رەھا ئەيلەدى.

تەخت ئۈستىدە قىلدى پەرى ئىشارەت،
بۇزۇلغان كۆڭلىمىز بولدى ئىمارەت،
بىر نەچچە ۋاقىت سۈرۈبان ئەيش ئىلە ئىشرەت،
بىزلەرگە كۆپ زەۋقۇ سەفا ئەيلەدى.

مېھرئەنگىز دىمىشلەر جادۇنى قىزى،
ياخشىلىق ئەيلەيۈپ يىبەردى بىزى،
ئەگەر بەيان ئەتسەم بۇ پىنھان سۆزى،
مېنىڭ بىلەن ئەھدۇ پەيما ئەيلەدى.

ئاندىن كەتىپ تۈشتىم خەتەرلىك جايغە،
كىچە - كۈندۈز قالدىم ئاھ ئىلە ۋايغە،
ئەقلىم ئازىپ تۈشتۈم ئول رۇدەپايغە،
باشىمغا كۈلفەتى بەلا ئەيلەدى.

بارىب رۇدەپانىڭ بارچەسىن قىردىم،
باشىن ئۈزدىم جەھەننەمگە يىبەردىم،

كۆرمىگەن بەلانى بۇ يولدا كۆردىم،
تەڭرىم بۇ كۈلفەتلەر رەۋا ئەيلەدى.

ئاندىن سوڭ بېلىمنى مەردانە باغلاپ،
بىر نەچچە كۈن يۈردىم سىنى سوراغلاپ،
بىر زەڭگىلەر تۇتۇپ، قولۇمنى باغلاپ،
ھەر بىرى مىڭ تۈرلۈك جەفا ئەيلەدى.

سىدىق ئىلەن يىغلادىم باغلابان ئىخلاس،
پىرىم شاھى مەردان قىلدىلەر خەلاس،
يەنە مەدەد قىلدىلار خىزر ئىلە ئىلياس،
قايغۇدىن كۈلفەتدىن سەۋا ئەيلەدى.

بىر زەڭگىدىن قاچىپ كىردىم دەرياگە،
قايتادىن ئۆزۈمنى سالدىم سەۋداگە،
كېچە - كۈندۈز يىغلاپ قادىر خۇداگە،
كۆرگىن نەچۈك قىسمەت خۇدا ئەيلەدى.

بىر نەچچە كۈن كەتتىم دەرياده ئاقىپ،
يىراغلىق ئوتىغە باغرىمنى ياقىپ،
غەرق ئەتتى باشىمغە توپانلار چاچىپ،
يەنە مىڭ شورىشى دەريا ئەيلەدى.

دەريانىڭ ئىچىندە بىر ياغاچ كۆردۈم،
تەلپۈنۈپ ئول جايغە ئۆزۈمنى ئالدىم،
بارىپ ئول ياغاچنىڭ ئۈستىگە مىندىم،
خەستە كۆڭلۈم شۈكىر خۇدا ئەيلەدى.

ئۈچ كېچە، ئۈچ كۈندۈز يىغلاپ جەفادىن،
ئول ياغاچ ئۈستىندە ئەيلەدىم مەسكىن،

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى

ناگەھاندىن بىر قۇش ئىندى ھەۋادىن،
قەسد ئېتىپ جانىمغە جەفا ئەيلەدى.

ئول قۇشنىڭ پايىدىن تۇتدۇم مەستانە،
شۇلدەم مېنى ئالىپ چىقتى ئاسمانە،
مېنىڭ ئۈچۈن يۈز تۇتۇپ قادىر رەھمانە،
مەلائىكلەر زىكرى ـ سەنا ئەيلەدى.

مېنى ئۇ قۇش ھەم كۆتەرىپ كېتۈردى،
پەرۋاز ئېتىپ ئاشىيانغە يېتۈردى،
نەۋازىشلار قىلىپ ھالىمنى سورىدى،
بىزنى بۇ غەملەردىن سەۋا ئەيلەدى.

ئۇ قۇشنى ئاتىنى بۇ خەلقى جەھان،
ھەم سۇمرۇغ دېمىشلەر ھەم شاھى مۇرغان،
كۇھىقاف ئۇستىدە ئەيلەمىش ئاشيان،
مېنىڭ بىرلە ئۇلفەت بەنا ئەيلەدى.

كۆكۈمنى چاك ئېتىپ قانلار يىغلادىم،
كېسىپ ـ كېسىپ قارا باغرىم تۇزلادىم،
بىر ـ بىردىن ئەرزى ھالىم سۆزلەدىم،
رەھمى كېلىپ بىزگە نىگاھ ئەيلەدى.

چىدايالماي ئاخىر مېنى كۆتەردى،
جەفا تارتىپ دەريالاردىن ئۆتكۈزدى،
قىرىق كۈن ئۇچۇپ بۇ مەنزىلغە يەتكۈزدى،
مېنىڭ ئۈچۈن جانىن فىدا ئەيلەدى.

كۆپ جەفالار چېكىپ باغىڭە كىردىم،
باغبان بولۇپ ئالما ـ نارىن تەرمەدىم،

شۈكرى لىللاھ يەنە جەمالىڭ كۆردىم،
تەڭرى سىنى بىزگە ئەتا ئەيلەدى.

بەلالاردىن قاچىپ كىردىم دەرياگە،
ھەر زەمان ئۇچرادىم تۈرلى جەفاگە،
قۇلاق سال دىلبەرا ئۇشبۇ سەۋداگە،
بىزگە بۇ قىسمەتنى خۇدا ئەيلەدى.

سەن - سەن سەنەۋبەرنى ۋەفالىق يارى،
ساڭا فىدا بولسۇن جانۇ ئەفكارى،
مۇختەسەر ئەيلەسەم ئۇشبۇ دەفتارى،
بول بىۋەفا كىمگە ۋەفا ئەيلەدى.

ئەلقىسسە، مەلىكە: — ئول ياخشىلىق قىلغان بولسا ئالىپ كەلگىل، — دېدى. ئېرسە، سەنەۋبەر مەلىكەنى كۆڭلىنى ئوۋلاپ ئېيتقانى:

قىزىل يۈزلۈك، قەلەم قاشلىق نىگارىم،
سەندىن ئۆزگە سۆيەر يارىم يوق مېنىڭ،
تازە گۈلىستانىم ماھى ئەنۋارىم،
ھەسرەتىڭدە ھېچ قەرارىم يوق مېنىڭ.

سېنى كۆرسەم بولۇر فىتنە كۆڭلۈم شاد،
جەمالىڭ غەمىدىن بولۇرمەن ئازاد،
نەزاكەت باغىدە قامەتى شەمشاد،
سەندىن ئۆزگە زۇلف تارىم يوق مېنىڭ.

نازلىق دىلبەر سەنسەن ۋەفالىق جانان،
يۈزىڭنى كۆردىمۇ، قالمىشىم ھەيران،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

يۈزىمنىڭ فىدا بولسۇن ساڭا شېرىن جان،
لەبلەرىڭدەك شەكەر بارىم يوق مېنىڭ.

ساڭا فىدا بولسۇن بۇ شېرىن جانىم،
بىر زەمان كۆرمىسەم چىقار قىنىم،
سەن - سەن تاجى سەرىم روھى رەۋانىم،
سەندىن غەيرى لالەزارىم يوق مېنىڭ.

سەنەۋبەرنىڭ يارى گۈل يۈزلۈك دىلبەر،
ساڭا فىدا بولسۇن ھۆرۈ پەرىلەر،
ئىشقىڭدا بولمىشىم مىسلى سەمەندەر،
سەندىن ئۆزگە تودە يارىم يوق مېنىڭ.

ئەلقىسسە، ئاندىن سوڭ شول جايغا تۈشتىلەر. سەنەۋبەر بارىپ مېھرىئەنگىزنى گۈل پەرى قاشىغە ئالىپ كەلدى. مېھرىئەنگىز گۈل پەرى بىلەن تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئىدى. ئېرسە سەنەۋبەر بىر سۆز ئايتقانى:

ئىككى گۈزەل تەخت ئۈستىدە ئولتۇرمىش،
ھۆسنى مەڭزەر بىر دەۋلەتلىك ھۇمايغە،
ئىككى ماھنى ھەق مۇيەسسەر ئەيلەمىش،
بىرى كۈنگە مەڭزەر، بىرسى ئايغە.

بىرىنىڭ بار ئىكەن مۇرەسسە تاجى،
ھۆسنى ئالار ئاي ۋە كۈندىن باجى،
مەن بولمىشام ئىككىسىنىڭ مۇھتاجى
ستەم ئەيلەپ ئالدى مېنى جەفاغە.

بىرسىدۇر مەلەك، بىرسى رىزۋان،
بىرسىنىڭ ھۆسنى بىر ماھى تابان،

بىرسىنىڭ قامەتى شەرۋى خىرامان،
بىرى ئوخشار قىش ئاچىلغان رەئىناغا.

بىرسىنىڭ لەبلەرىدە بالى بار،
ئاق يۈزىدە قوشە - قوشە خالى بار،
بىرسىنىڭ باغچىسىنىڭ نارى بار،
كۆزى مەڭزەر بىر نەرگىسى شەھلاغە.

ئىككى دىلبەر بىر - بىرىغە قاش قاقىپ،
باغرىمنى كۆيدۈرۈپ، ئوتلارغە ياقىپ،
سەنەۋبەر ئۆلارنىڭ ھۆسنىغە باقىپ،
ئوخشامىشدۇر بىر بۇلبۇلى شەيداغە.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر خۇشۋەقت بولۇپ، چىن ۋىلايىتىغە ئەزىم ئەتتىلەر. ناگاھ ئۇل دەريايى ئافەت سەنەۋبەرنىڭ كۆزىگە كۆرۈندى. چۆرەلەرى يادىغە تۇشۇپ فەرياد قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

ئەۋۋەل ئەتتى شاد - خۇررەم،
ئاخىرى خەراب ئەيلەدى.
كۆڭلۈمىزگە تولدۇرۇپ غەم،
باغرىمنى كەباب ئەيلەدى.

مەن قايان بارايىن دادغە،
يۈرەكىم تولدۇرۇپ دەردغە،
خەستە جانىم ياقىپ ئوتغە،
باغرىمنى كەباب ئەيلەدى.

كىمگە بىرۇر رەنجۇ مىھنەت،
باشىمىزغە كېلىپ كۇلفەت.
كىمگە بېرىپ تاج - دۆلەت،
ئىچدۈكىن شەراب ئەيلەدى.

سەنەۋبەر دەر بۇيلە خۇدا،
كى باشىمغە سالدى سەۋدا،
ئەي يارانلار فانى دۇنيا،
كىمسەگە ۋەفا ئەيلەدى.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر ئايدى:

— مەن مۇندا بەش يۈز يىگىت بىرلە كېلىپ ئىدىم. ھالا مەن ئۆزۈم (يالغۇز) بارسام، جۆرەلەرىمنىڭ ئاتاسى كۆرۈپ، پەرزەندلەرىنى

www.uyghurkitap.com

سورسە نەجەۋاب بېرەيىن؟ — دەپ ئاتاسىغا خەبەر قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

ئەگەر بارساڭ شاھى خۇرشىد يانىغە،
ئوشۇل مېھرىبانىڭ كەلدى دېگەيسەن،
كۆيۈپ - يانىپ يىراغلىقنىڭ ئۆتىغە،
ھالى پەرىشانىڭ كەلدى دېگەيسەن.

يۇسۇفنىڭ ئاغاسى چاھغە تاشلادى،
يەئقۇب ئوغلى ئۇچۇن قانلار يىغلادى.
ئىلاھىم يۇسۇفكە پەناھ ئەيلەدى،
خەتەرلىك كارۋانىڭ كەلدى دېگەيسەن.

ئاشىق بولۇپ سىينەسىغە تاش ئۇرۇپ،
پەرۋانەدەك ئىشىق ئوتىغە باش ئۇرۇپ،
فەلەكنىڭ قولىدا جەفالار كۆرۈپ،
كۆزلەرى گىريانىڭ كەلدى دېگەيسەن.

ھەرگىز قۇتۇلمادىم بەلادىن قاچىپ،
نەچچە يىللار كەزدىم جانىمدىن كېچىپ،
ئاخىرى مېھنەتنىڭ شەرابىن ئىچىپ،
چاكى گىرىبانىڭ كەلدى دېگەيسەن.

سەنەۋبەر دەر غەملىك قۇلنىڭ ئوتىغە،
بىر سۆزۈم بار دەيىن كۆڭۈل شادىغە،
نەچچە يىللار يانىپ ئىشقىڭ ئوتىغە،
ئەزىز مېھرىبانىڭ كەلدى دېگەيسەن.

ئــەلــقــىــسسە، بۇ سۆزدىن سوڭ بۇ نامەنى ئول پەرىزاد شاھى

خۇرشىدنىڭ خىزمەتىغە بىتىپ يىبەردى. خۇرشىد شاھ ئول خەتنى ئوقۇپ، بىھۇش بولدىلەر ۋە يەنە ھۇشىغە كىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

شۇكرى ھەقنىڭ دەرگاھىغە،
مەقسەدىمىز ھاسىل ئولدى،
بىزدىن كەتكەن دەۋلەت قۇشى،
قايتا باشدىن نازىل ئولدى.

رويى سىياھ رەقىبلەرىم،
ھەسرەت چىكىپ بىدىل ئولدى.

كۆرۈلۈك بارچە تەگى تۇشى،
قۇۋانىڭ قوۋم - قېرىنداشى،
بۇلبۇل ئۆلۈپ كۆڭۈل قۇشى،
ئول گۇلزارغە مايىل ئولدى.

كۆتەرىلدى ھىجران شەبى،
تاپىلدى كۆڭۈل مەتلەبى،
چىقتى بەختىمىنىڭ كەۋكەبى،
ياندى بەدر كامىل ئولدى.

خۇرشىد ئايتۇر بۇدۇر زارىم،
ئاچىلدى باغىم - گۇلزارىم.
شۇكر يەنە بۇ كۆزلەرىم،
گۇل يۈزىغە نازىر ئولدى.

ئىشىتىڭلار ئاھۇ زارىم،
قۇۋانىڭلار دوست - يارىم،

ئەلقىسسە، خۇرشىد شاھ ۋەزىرى ۋەكىل بىرلە ئۇلۇغ بەگلەر شۇكر ئايتىپ رەۋان بولدىلەر. بىر نەچچە كۈن قەتئى مەنازىل ۋە تەيىي مەراھىل قىلىپ يىتىشتىلەر. سەنەۋبەر بىر مەنزىل يولغە پىشباز كىلىپ چىقتى. خۇرشىد ئۇزاغدىن ئوغلىنى كۆرۈپ يىغلاپ، قۇچاغىنى يايىپ بىھۇش بولدى ۋە يەنە ھۇشىغە كەلدى.

ئەلقىسسە، بەگلەر ۋە خانلاردىن ئاناسىنىڭ ئەھۋالىنى سوراپ، ئۇمەرالار ۋە فۇزەلالار ۋە ئاغا - ئىنىلارنى بىر - بىر سورىدى ۋە يەنە ئاناسى بىرلە بەگ - خانلارغا بىر سۆز ئېيتقانى:

چىن ماچىن شەھرىندىن كەلگەن بەگلەرىم،
خەبەر بېرىڭ بىزنىڭ خانلار ئامانمۇ؟
سۇلەيمان دەۋلەتىم، ئىسكەندەر تىلسىم،
خەبەر بېرىڭ بېرىڭ خانلار ئامانمۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب تورىيېتى www.uyghurkitap.com

ساقىنىڭ ئىلكىندىن بادەلەر ئىچكەن،
بۇگۈن مەست ئولۇپ سىرىندىن كەچكەن،
مەيدان ئىچرە سەيران ئەيلەگەن،
باي دەۋلەتلىك نەۋجەۋانلار ئامانمۇ؟

ھىچ رەۋشەن ئولمادى سۈندى چىراغىم،
ئاھ ئۇرسام ئايرىلماس سىينەمدىن داغىم،
ئىگەسىز قالدىلار باغ —— چەھار باغىم،
تەر ئاچىلغان گۈلىستانلار ئامانمۇ؟

مەنسۇردەك مېنى دارغە ئاستىلەر،
ئىبراھىم خەلىلدەك نارغا ئاتتىلەر،
مەلائىك سۈرەتلىك قازى، مۇفتىلار،
ئەفلاتۇندەك نۇكتەدانلار ئامانمۇ؟

سەنەۋبەر دەر بۇيلە بولدى قىسمەتىم،
ھىچ باشىمدەن كەتمەس دەردۇ مېھنەتىم،
چىن شەھرىنە تاج - تەختىم، دەۋلەتىم،
ياقۇتلۇق، گەۋھەرلىك كانلار ئامانمۇ؟

ئەلقىسسە، خۇرشىد شاھ ئۈچ كېچە - كۈندۈز توي بەردى. ئاندىن سوڭ ئايدىكىم:

—— ئەي فەرزەند، يۈرگىن ئەمدى چىن شەھرىغە بارالى، ھەممە ساڭا ئىنتىزار.

ئىرسە سەنەۋبەر زار - زار چۈن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ بىر سۆز ئايتقانى:

چىن ماچىن شەھرىغە نەچۈك بارايىن،
مەندە شاد - خۇررەم كۆڭۈل بولماسە،

ھەمدەملەر يۈزىغە نەچۈك قارايىن،
كۆلۈپ سۆزلەمەككە تىلىم بولماسە.

ھەر كۈنۈم بولۇپتۇر بىر ئايدىن بەتتەر،
كېچە - كۈندۈز يىغلاپ ئەۋقاتىم ئۆتەر،
ئۆزۈمنىڭ بۇ دەردتە بولغانىم يېتەر،
كاشكى، ئەلدىن ماڭا خىجىل بولماسە.

مېنىڭ بىلەن كەلگەن ئول يار - ياران،
بارچەسىن غەرق ئەتتى دەريايى ئۈممان،
شۇم فەلەك ئەيلەدى يەر بىرلە يەكسان،
نەيلەيىن ئۆزۈمغە ئۆلۈم بولماسە.

ئاللادىن ئىستەدىم بەردى بۇ گەنجى،
بىر يار ئۈچۈن يۈردە بولدۇم دولانچى،
مەن نەيلەي چەكمىسەم مېھنەتۇ رەنجى،
نەيلەيىن تۇرماغىم ھالىم بولماسە.

سەنەۋبەر دەر نېلەر چەكتىم ھىجرانلار،
ياقامنى چاك ئېتىپ قىلدىم فىغانلار،
چىن شەھرىغە نەچۈك باراي، يارانلار،
مۇساھىب دوستلارىم يارىم بولماسە.

ئەلقىسسە، بۇ سۆزنى ئىشتىپ ھەممە پەرىشان بولدىلەر. ئەمما، شول زەمان سەنەۋبەرنىڭ يادىغە خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرگەن نىشانلارى تۈشتى. ھەزرەت نىشانە بېرىپ: «ئەي فەرزەند، ھەر ۋاقىت باشىڭغە مۇشكۈل ئىش تۈشسە بۇنى دۇد قىلغىل، ھازىر بولۇرمەن!» دەپ ئىدىلەر.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر ئول نىشانەنى دۇد ئېتىپ، ھەزرەت خىزىر

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەلەيھىسسالامنى تەلەپ قىلغانى بۇ تۇرۇر:

خىزىر، ئىلياس پەيغەمبەرىم،
مەردۇ مەيدانىم كەل ئەمدى.
ھەقنىڭ پەيغەمبەرى بولغان،
قۇتبى دەۋرانىم كەل ئەمدى.

ھەقىقەت شەرابىن ئىچكەن،
مەئرىفەت بازارىن ئاچقان،
تەرىقەت يولىدىن ئۆتكەن،
ئۇلۇغ ئىشانىم كەل ئەمدى.

ماڭا يۈز ماجەرا ئولدى،
روزگارىم قارا بولدى،
يەنە بەختىم سىياھ ئولدى،
ماھى كەنئانىم كەل ئەمدى.

ئىستەرەم خىزىر، ئىلياسى،
كېلىڭ غەۋس ئىلە غىياسى،
مۆئمىنلەرنىڭ مۇقتەداسى،
ياخشى سۇلتانىم كەل ئەمدى.

ئەلـقىسسە، شول زەمان ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسالام ھازىر بولدىلەر. سەنەۋبەر خىزىر ئەلەيھىسسالامغە ئەھۋالنى بايان قىلىپ بىر سۆز ئايتقانى:

ئەرزىمنى ئىشتىڭ ئەزىز ئىشانلار،
ئەمدى بۇ كۈن ئۆمرۈ جاننى نەيلەيىن،
كېرەكمەسدۇر دۇنيانىڭ گەنجى گەۋھەرى،
مۇساھىبسىز بۇ دەۋراننى نەيلەيىن.

سۆزلەمەككە ھەرگىز كىشىم بولماسە،
ئالدانماققا يازۇ قىشىم بولماسە،
بۇلبۇل بولۇپ كۆڭۈل خۇشۇم بولماسە،
تەر ئاچىلغان گۈلىستاننى نەيلەيىن.

يانىمدا بار ئىدى بەش يۈز مەھرەم،
بولدىلەر بۇ جايدا بارچەسى بەرھەم.
ئۇلار ئۈچۈن تازە بولدىلەر ماتەم،
دوست - يارسىز بۇ جەھاننى نەيلەيىن.

ئەۋۋەلا ئاشىقلىق كويىغە تۈشتۈم،
نەچچە يىل جۇدالىق ئوتىغە پىشتىم،
قايتا باشتىن بۇ سەۋداغە ئۇلاشتىم،
ئەيشى - ئىشرەت خانىماننى نەيلەيىن.

سەنەۋبەر دەر بۇگۇن دەردىم قوزغالدى،
جۇدالىغ ھەسرەتى جانغە ئوت سالدى،
بارچە دوست، يارانلار تەلمۈرۈپ قالدى،
ئەمدى بۇيلە ئۇمرى جاننى نەيلەيىن.

ئەلقىسسە، خىزىر ئەلەيھىسسالام جاينەمازلارنى يايدىلەر، ئىككى رەكئەت نەماز ھاجات ئوقۇدىلەر. ئايدىلەر:

— ئەي سەنەۋبەر، دۇئا ئېتەيىن، سەن «ئامىن» دېگىل. شايەدكى، پەرۋەردىگار مېھرىبانلىق ئەتكەي. سەنەۋبەرنىڭ دۇئاغا قول كۆتەرىپ ئايتقان مۇناجاتى بۇ تۇرۇر:

بىر ئاسىي قۇلۇڭمەن كۆپتۇر گۇناھىم،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.
ئەۋۋەل رەھىمدۇر ئاتىڭ ھەم رەھمان،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

كەربەلا دەشتىدە قالمىشەم شەھىد،
بىر مىسكىن گەدامەن قىلما نائۇمىد.
بىھەققى كەلامىن قۇرئانى مەجىد،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

ئەرىش ئىلە كۇرسىدۇر، لەۋھ ئىلە قەلەم،
سىينىڭ دەرھىڭغە بولدى مۇكەررەم.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بىھەققى ھەۋۋاۋۇ ھەزرەتى ئادەم،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

دەرگاھىڭە كەلدىم تىلەيۈپ ھاجات،
مەقسۇدۇم تىلەرمەن ئەيلەپ مۇناجات.
بىھەققى شول تۇران يەتتە سەماۋات،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

سۇنئىڭدىن ئالەمنى ياراتقان جەببار،
مېنى بول ئارادە قويما يەنە زار
سىھەققى بىھىشتى تەھتەتۇل - ئەنھار،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇزارە.

قەھرىڭدىن دەۋزەخنى ئەيلەدىڭ بەرپا،
دىنسىزلارغە ئانى ئەيلەدىڭ مەئۋا.
بىھەققى ھۆرمەتى جۇملە ئەنبىيا،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

بىر ئاتىڭ رەھماندۇر، بىر ئاتىڭ رەھىم،
سەنالەر ئايتامەن، تىلىمدە زارىم.
بىھەققى ھۆرمەتى ئۇل مۇسا كەلىم،
ئاسان ئەت مۇشكىلىم قويما بۇ زارە.

تۆرتلەنچى ئاسماندا ھەزرەتى ئىيسا،
دەمىدىن مۇردەلەر بولدىلار گويا،
بىھەققى جىبرەئىل مەسجىدى ئەقسا،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

كەئبەنى ستۇنى ھەننانۇمەننان،
نالىشىمدىن تىترەر يەتتە قات ئاسمان،

بىھەققى ئىبراھىم خەلىلۇ - رەھمان،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

ئۇممەتلەرنىڭ پۇشتى پەناھى بولغان،
ئۇممەت - ئۇممەت دەپ كۆپلەر يىغلاغان.
بىھەققى ھۇرمەتى شول فەخرى جەھان،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ئالەمغە سەرۋەر،
رەسۇلىنىڭ دوستىدۇر ئۇسمانى ھەيدەر.
بىھەققى ھۆرمەتى جۇملە پەيغەمبەر،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

ھەسەن بىرلە ھۇسەين سەيىيدى ئالەم،
سىنىڭ دەرگاھىڭغە بۇلار مۇكەررەم.
بىھەققى ھۆرمەتى مەككەئى ئەئزەم،
مۇشكۇلۇم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

ئىبراھىم خەلىلنى سالدىلەر نارە،
ئول زەمان ئول ئاتەش دوندى گۇلزارە.
بىھەققى ئىسمائىل ھاجى ئاسارە،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

غەرىبلەرنىڭ ئاقار كۆزىنىڭ ياشى،
رەھمى كېلىپ ھالىن سورماس ھېچ كىشى.
بىھەققى يەتىملەر كۆزىنىڭ ياشى،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

سەنەۋبەر قۇل دەر ئەيلەپ مۇناجات،
نالىشىدىن ئىترەر يەتتە ساماۋات.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uygurkitap.com

بارچەنى يارانقان قازىيۇلهاجات،
مۇشكىلىم ئاسان ئەت قويما بۇ زارە.

ئەلقىسسە، ھەزرەتى خىزىر ئەلەيھىسسالام ۋەسەلات بەش پەنجەلەرنى «بىسمىللاھ» دەپ دەرياغە ئۇردىلەر. ئىبرسە، بەش كېمە دەريانىڭ ئىچىدىن جۇش ئۇرۇپ چىقتىلەر. ھەر كېمەدە يۈز يىگىت ئولتۇرۇپ ئىدى. بارچەسىنىڭ ھۆسنى ماھى مۇنەۋۋەر ئېردى. سەنەۋبەر بۇلارنى كۆرۈپ خۇشۋەقت بولۇپ، خۇدايىتائالانىڭ دەرگاھىغە شۇكرى ئايتىپ بىر سۆز ئايتقانى:

شۇكرى ھەقنىڭ دەرگاھىغە،
كۆر نەچۈك فەرمان ئەيلەدى.
كەرەم قىلدى قوللارىغە،
قايتادىن شادمان ئەيلەدى.

تاشلارغە ئۇرۇپ باشىمنى،
نەلەر تۆكدۇم كۆز ياشىمنى،
مېنىڭ بۇ مۇشكىل ئىشىمنى،
ھەق ئىگەم ئاسان ئەيلەدى.

كور ئولسۇن رەقىبنىڭ كۆزى،
مەلامەت ئەيلەمىش بىزى،
دۇشمەنلەرنىڭ تەئنە سۆزى،
يۈرەكىمنى قان ئەيلەدى.

سەنەۋبەر دەر بۇ غەم زارىم،
كەرەم ئەيلەپ بىرۇ بارىم،
مۇندا كەلگەن دوستۇ يارىم،
قايتادىن شادمان ئەيلەدى.

ئەلقىسسە، سەنەۋبەر ئول دىلبەرى نامدارنى كۆرۈپ بىر سۆز ئايتقانى:

ئەي يارانلار، مۇسۇلمانلار،
دەۋلەت بىزگە ماھىر ئولدى،
ئون ئىككى بەگۇ سۇلتانلار،
خىزمەتىمدە زاھىر ئولدى.

ئاخىر كېلىپ دەۋلەت قۇشى،
باشىم ئۈزرە چادىر ئولدى.

چىقتى دەۋلەتنىڭ ئەختەرى،
يازىلدى غەمنىڭ دەفتەرى.
دۇنيانىڭ گەنجى - گەۋھەرى،
خىزمەتىمدە زاھىر ئولدى.

نەلەر چەكتىم مەن كاھىشى،
نەلەر ئاقتى كۆزۈم ياشى،

بىرىسى تازە تەر گۈلۈم،   سەنەۋبەر دەر بۇ ئىرادە،
بىرىسى ساچى سۇنبۇلۇم.   سۆزۈڭ ئەيلەمە زىيادە.
يارنى كۆرۈپ خەستە كۆڭلۈم،   ئەمدى سۆزلەمە بۇ دادە،
جەمالىغە ماھىر ئولدى.   ئەمدى دەردىڭ زاھىر ئولدى.

ئەلقىسسە، ئۇلار مۇرادىغە يېتىپ، ئەيش - ئىشرەتكە مەشغۇل بولدىلەر.

ھەر كىم جەفا چەكسە، راھەت كۆرۈر.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **ئەيساجان مۇسا**

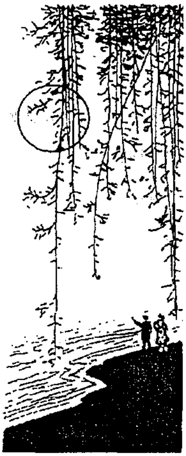

www.uyghurkitap.com

ھۆرلىقا - ھەمراجان[①]

راۋىيانى ئەخبار ۋە ناقىلانى ئاسارلار ئانداغ رىۋايەت قىلىپدۇرلەركىم، مىسىر شەھرىدە بىر پادىشاھ بار ئېردى. ئول پادىشاھنىڭ ئاتى كەيخۇسرەۋ ئېردى. ئۈچ يۈز ئاتمىش ئالتە شەھەرگە پادىشاھ ئېردى، تەختى دەۋلەت، ئىززەت - ھۆرمەت ۋە شەئنى - شەۋكىتى ھەددىدىن تاشقىرى ئىدى. بۇ پادىشاھ دەۋلەت - فەراغەت بىرلە ئۆتسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭ ھېچ پەرزەندىسى يوق ئېردى. ئەدلى - ئادالەتتە بىنىھايەت ياخشى ئېردى. ئەرزدارلارنىڭ ئەرزىنى ئادىللىق بىلەن سورار ئېردى. ئۇنىڭ قىرىق خاتۇنى بار ئىدى.

كۈنلەردە بىر كۈن پادىشاھ قولىغا ئەينەك ئېلىپ كۆردىكى، ساقالىغا ئاق سانجىپتۇر. ياشىنى ھېساب قىلىپ باقسە، ئاتمىشقا يېتىپتۇر. ئۇ ئۆز - ئۆزىگە: «ۋادەرىغ، مېنىڭ ئۆمرۈم ئاتمىشقا يەتسە، تېخى بىر پەرزەندىم بولمىسا، مەن ئۆلسەم بۇ تەختى بەختىم كىمگە قالغۇسىدۇر» دەپ كۆڭلى پەرىشان بولۇپ، پادىشاھلىق تەختىنى تاشلاپ، كۆزىنى ياشلاپ خۇدايىتائالانىڭ دەرگاھىغا سېغىنىپ، پەرزەند تەلەبىدە ئىبادەتكە مەشغۇللۇق قىلماقچى بولدى. بىر كېچىدە شاھلىق لىباسىنى تاشلاپ، ئۈچىسىغا جەندە، باشىغا كۇلاھ كىيىپ، قولىغا بىر سولتە ئېلىپ ئوردىسىدىن چىقىپ كەتتىلەر، بۇ ئارالىقدا ئۈچ كۈن ئۆتتى.

خۇسرەۋ شاھنىڭ قاسىم ۋەزىر دەپ بىر ۋەزىرى بار ئىدى. ھەر كۈنى سالامغا كىرەر ئىدى، «ئۈچ كۈن بولدى، پادىشاھ كۆرۈنمەيدۇ» دەپ، ۋەزىر قاسىم ھەرەم سارايىغا كىردى، پادىشاھ يوق ئېردى. ئۇ ئەركانى دۆلەت بىرلە پادىشاھنى قوغلاپ ئۈچ كۈنلۈك يەرگە بارغاندا

---

① بۇ داستان موللا مۇھەممەد تۆمۈر قاراقاشنىڭ 1878 - يىلى رەتلەپ كۆچۈرگەن قوليازما نۇسخىسىدىن نەشرگە تەييارلانغان.

يەتتىلەر. بارغانلار:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، ساراڭ بولدىڭىزمۇ، شۇنچە پادىشاھلىقنى تاشلاپ قەيەرگە بارىسىز؟ — دېدى. پادىشاھ ئايدىكى:

— مەن بىر پادىشاھ بولسام، بۇ ۋاقىتچىلىك مەندە بىر پەرزەند بولمىسا، خۇدايىتائالانىڭ دەرگاھىدا پەرزەند تەلەپىدە بولغايمەن، — دېدى. ۋەزىر قاسىم پادىشاھنىڭ ئالدىنى توسۇپ تۇرۇپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، سىز پەرزەندىم يوق دەيسىز، سىزلەردىن مۇقەددەم ئۆتكەن نەچچەند پەيغەمبەر، ماشايىخ، ئەۋلىيالارمۇ پەرزەندسىز ئۆتكەن ئىكەن، — دەپ تەسەللى خاتىر بەرمەك ئۈچۈن نىمە دەيدۇ قېنى:

پادىشاھىم ئەرزىم ئىشىت،
كىملەر ئۆتمىدى ئوغۇلسىز،
بىر خۇدانىڭ مەشھۇر دوستى،
مۇرسەل ھەم ئۆتتى ئوغۇلسىز.

بۇ ئالەمگە پادىشاھ بولغان،
دېۋ - پەرىگە ھۆكۈم سۈرگەن،
ھەق ئەمرىگە بويۇن سۇنغان،
سۇلەيمان ئۆتتى ئوغۇلسىز.

نەفسى بىلەن جەڭلەر قىلغان،
ئىنجىل ئاڭا نازىل بولغان،
ئاسماندا مەكان تۇتقان،
ئەيسا ئۆتتى ھەم ئوغۇلسىز.

تۇر تاغىدا رازىن ئايغان،
تەۋرات ئاڭا نازىل بولغان،
ئاساسىنى ئەژدەر قىلغان،
مۇسا ئۆتتى بىر ئوغۇلسىز.

ئۇممەت ئۈچۈن زارى قىلغان،
كېچە - كۈندۈز يىغلاپ يۈرگەن،
رەسۇلىللاھ خىرقىن كىيگەن،
ئۇۋەيس قىران ئۆتتى ئوغۇلسىز.

سەھرالارنى كېزىپ يۈرگەن،
بىر خۇداغە جاننى بەرگەن،
مىڭ ئۆلۈپ، مىڭ بىر تېرىلگەن،
جىرجىس ئۆتتى بىر ئوغۇلسىز.

چاھ ئىچىندە شاھى زەندە،
چىن ئاشىقلار كىيەر جەندە،
بەھاۋىدىن نەقشىبەندە،
ئۇلار ئۆتتى ھەم ئوغۇلسىز.

بىر خۇدانىڭ مەشھۇر دوستى،
ئانىڭ ئۈچۈن قىلدى بېھىشتى،
بارچىلارنىڭ مەھبۇب دوستى،
مۇھەممەد ئۆتتى ئوغۇلسىز.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uygurkitap.com

قاسىم دەرلەر قۇل ئاتىنى،
ئىگەم بەرسۇن مۇرادىنى،
قۇلاق سالغىل پەريادىنى،
كىملەر ئۆتتى بىر ئوغۇلسىز.

پادىشاھ ئايدىكى:

— پەرزەندىسىز ئۆتكەن ماشايىخلارنىمۇ خوپ بىلۇرمەن. ئەمما، بىر ئارمانىم قالمىسۇن، — دەپ پادىشاھلىقنى قاسىم ۋەزىرگە تاپشۇرۇپ يولغا راۋان بولدى. ئۈچ كۈنلۈك يەرگە بارغاندا ئالدىغا بىر مەردىكالان ئاقساقال كىشى ئۇچرىدى، دىدىكى:

— ئەي خۇسرەۋ، قەيەرگە بارۇرسىز؟ پادىشاھ بۇ مەردىكالان كىشىگە قاراپ تۇرۇپ نىمە دەيدۇ قىنى:

پىراق ئوتىدا كۈندە يانىمەن،
خۇدادىن بىر ئوغۇل تىلەپ يىغلارمەن،
ئەلدىن ئايرىلغان غەرىب گەدامەن،
ماڭا بىر ئاچىلغان گۈل دەپ يىغلارمەن.

كىمگە ئايتاي باشىمدىكى غەممىنى،
قەزا فەلەك ئەزدى يۈرەك - باغرىمنى،
بۇلبۇل ئىبردى، خەزان ئۈردى باغىمنى،
ماڭا پەرزەند ئەتا قىل دەپ يىغلارمەن،

ئاللاھ سالدى غېرىبلىقنىڭ جەبرگە،
قەرارىم يوق مېنىڭ ئوگدىن - سولۇمگە،
تاپشۇردۇم تەختىمنى ۋەزىر قولۇمگە،
بىر پەرزەندىسىز ئۆتكەنىمگە يىغلارمەن.

خۇسرەۋ ئايتۇر كۈنۈم ئاھ بىلەن كېچەر،
ئۆزۈم ئۆلگەن كۈنۈم چىراغىم ئۆچەر،
ئەجەل كېلىپ بىر كۈن تونۇمنى پىچار،
ماڭا ئوغۇل پەرزەند بەرگىل دەپ يىغلارمەن.

ئول يولۇققان كىشى ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسالام ئىردىلەر. دېيدىكىم:

— مەن بىر دۇئا قىلاي. سەن ھەزرىتى ئەلىنىڭ قەدەم جايلارىنى ئىستەپ تاپىپ مەدەد ئىستىئانەت تىلەگىل، — دەپ غايىب بولدى.

پادىشاھ ھەزرىتى ئەلىنىڭ قەدەم جايلىرىنى ئىستەپ تېپىپ، تەھارەت تازا قىلىپ، ئىككى رەكئەت نەماز ئۆتەپ، ھەزرىتى ئەلىنىڭ روھىناتلىرىدىن مەدەد تىلەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇيدۇر:

تەڭرىمىنىڭ مەھبۇبى ئەھمەدى مۇختار،
سەن ئۇلارنىڭ نايىبى بولغان ئەلىسەن،
قۇدرەت بىلەن ئالدىڭسەن شەھرى خەيبەرنى،
كۇفرىلارنى دىن يولىغە سالغان ئەلىسەن.

دىن ئۇچۇن ئۆزۇڭنى سالدىڭ ئول سەۋدا،
كۇفرى ئەھلى بىلەن قىلدىڭ ماجەرا.
رەسۇلىللاھ باردى گۇنبەزى خۇزرا،
چىھلىتەنلەر سەردارى بولغان ئەلىسەن.

كەۋسەرنىڭ ساقىسى مەھشەر كۇنىدە،
يېشىل تۇغ قولىدا رەسۇل يانىدا،
ئالتىنچى كۆكدە مېئراج تۇنىدە،
رەسۇلىللاھ يۈگەنىن ئالغان ئەلىسەن.

غەرىب خۇسرەۋ ئايتۇر سىفاتلارىدىن،
بىر زاتى شەرىفى ئەرەب زەمىندىن،
نەچچە نەۋبەت دىنسىزلارنىڭ قولىدىن،
ھۇكمى خۇدا بىرلە چىققان ئەلىسەن.

پادىشاھ ئول كېچە تەۋەججۇھ قىلىپ ئولتۇردىلەر. كۆزى ئۇيقۇغا باردى. چۇشىدە كۆردىكى، ھەزرىتى ئەلى شاھىمەردان ھازىر بولۇپ ئايدىكىم:

www.uyghurkitap.com

— ئەي خۇسرەۋ، ساڭا دەرگاھى ھەقدىن پەرزەند تىلەپ ئېردىم. ساڭا خۇدايىتائالا تۆرت پەرزەند ئەتا قىلدى، ئۈچ ئوغۇل، بىر قىز ۋە لېكىن بۇ ئوغۇللار ئون تۆرت ياشىدا ئالەمدىن كېتۇر، — دېدىلەر.

پادىشاھ ئاھ تارتىپ ئويغانسە تۈشى. پادىشاھ دېدىكىم: «بۇ ۋەقــەــتغىچىلىك پەرزەندىم يوق دەپ يىغلاسام، ئەمدى خۇدايىتائالا پەرزەند بەرسە ئون تۆرت ياشقە كىرگەندە ئۆلسە، مەن پەرزەند داغىدا نەچۈك تاقەت قىلۇرمەن. بۇنداق پەرزەند بولغاندىن بىپەرزەند ئۆتكەنىم ياخشىدۇر. ئەمدى ئورداغە بارىپ، پادىشاھلىقنى تاشلاپ، خاتۇنلارنى تالاق ئېتەيىن. بۇ خاتۇنلاردىن پەرزەند ۋۇجۇدغە كەلسە داغى پەرزەند بولغۇدەكمەن» دەپ ئۆيىگە كەلگۈنچە بىپايانى پەرزەندنىڭ ئېتىبارى نېمە بولادۇر، دەپ بۇ نەزمنى ئوقۇدى:

ۋالەئى كۆڭلۈم بۇ تۈشگە گول بولما،
پايانى يوق پەرزەندنىڭ ئېتىبارى ئولماس،
باشىڭ ئالىپ كەتكىل، بۇ يەردە تۇرما،
ئەمدى ساڭا لازىمى روزگار ئولماس.

بۇ كۆڭلۈم تىنمايدۇ بۇزارمەن بارىن،
بارىپ تاراج ئېتەيىن خانلىق دەپتەرىن،
ئوتلارغە سالاي دۇنيانىڭ بارىن،
مۇندا ئەمدى ماڭا روزگار ئولماس.

بىپايان پەرزەندنى كۆرۈپ نېتەيىن،
بارىپ خاتۇنلارنى تالاق ئېتەيىن،
ئۆلگۈنچە تەڭرىمگە قۇللۇق ئېتەيىن،
ھەقغە قۇللۇق ئەتكەن ناموس - ئارا ئولماس.

نە مۇشكۇلدۇر تەڭرىم پەرزەند بەرمىسە،
بەرگەن پەرزەند قېرىغۇنچە تۇرمىسە،
مىسكىن خۇسرەۋ ئۆلسە ھېچكىم كۆرمىسە،
كىشى مۇندىن ئارتۇق شەرمساز ئولماس.

ئەلقىسسە، پادىشاھ مىسىرغا يېرىنىپ كەلدى. خاتۇنلارنىڭ ئالدىغە كېلىپ دېدىكىم:

— ئەي خاتۇنلار، خۇدايىتائالا ماڭا سىزلەردىن پەرزەند بەرسە، ئون تۆرت ياشقە كىرگەندە ھەزرىتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام جانىنى ئالۇر ئىمىش. ئەمدى سىلەر ئۆز ئەۋقاتىڭلارنى قىلىڭلار، — دەپ تەلاقىنى قولىغە بەردى. ئاندىن نېمە دەيدۇ قېنى:

كېتەر بولدۇم كەئبەگە، بۇ كۆنى مۇندا بولۇپ،
سىزلەر ماڭا يار ئولماڭىز، مەن خەستەغە ھەمراھ بولۇپ،
بۇ مېنىڭ كەسافەتىمگە، قېرىلىقدا گەدا بولۇپ،
سىزلەر گىرىفتار ئولماڭىز. سىزلەر ماڭا يار ئولماڭىز.

دەپ ئىدى. جەمئىي ئەركانى دەۋلەت، تاجدار ھاكىملار: «بىزلەرمۇ كەئبەگە بىرگە بارامىز» دەپ ئايدى. پادىشاھ ۋەزىرى قاسىمغا ئايتىتىكى:

— ماڭا بىر جايى خىلۋەت راست قىلىپ بەرگىل. ئاندا ئىبادەت قىلاي، — دېدى. بىر جايى خىلۋەت راستلاپ بەردى.

پادىشاھ بىر كۆنى ئىستىبراھ شىكەسىنىگە كېلىپ بىر كېسەكدە ئىستىبراھ قىلىپ تۇرار ئېرىدى. قەزارا بىر چايان كېسىلىپ پادىشاھنىڭ ئالەتىگە زەھرىنى سالدى. پادىشاھنىڭ نالەئى زارەسى ئاسمانغە ئۆرلىدى. ۋەزىرى قاسىم پادىشاھنىڭ قاشىغە كىرىپ ھال سورىدى. پادىشاھ ۋاقىئەنى بەيان قىلدى. ۋەزىر قاسىم پادىشاھنى ئورداغە ئالىپ كەلدى. پادىشاھ بارچە ھۆكەمالارنى يىغىپ:

— بۇ دەردىمغە بىر ئىلاچ قىلىڭلار، — دەپ ئىدى، ھۆكەمالار مۇجامىئەتكە بۇيرۇدى. پادىشاھ تەقدىرغە تەدبىر تاپالماي بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

رازى ئېردىم تەڭرىم ئالسە بۇ جانىمنى،
باشىدا ماڭا مۇنداغ كېپىل ئولماسە.
كۆڭۈل كەچمەي بۇ دۇنيانىڭ زەۋقىدىن،
كىشى، تەبىب سۆزىگە ئەمەل قىلماسە.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uygurkitap.com

باشدا مۇنداغ پۈتۈلگەندۇر قىسمەتىم،
جانغە ئافەت تۈشتى، يوقتۇر تاقەتىم،
كۆڭلۈمدە يوق ئېردى مۇنداغ نىيەتىم،
مەگەر ئەمدى جانغە زەرەر ئولماسە.

خۇسرەۋ ئايتۇر فەلەك بۇزدى شەئىمنى،
ئوتقە سالدى گەۋھەر بىلە كانىمنى،
رازىدۇرمەن تەڭرىم ئالسە جانىمنى،
بىر زەمان دۇنيادا هايال بولماسە.

ئەلقىسسە، پادىشاھ ئىككى زەئىفەلەرىنى نىكاھ قىلدۇرۇپ، ھەر قايىسىلارى بىرلەن مۇجائىمەت قىلدىلەر. دەردى كۈندىن - كۈنگە دەفئى بولدى. تەقدىر ئىلاھى بىرلەن ئىككىلاسى هامىلەدار بولدى. توققۇز ئاي، توققۇز كۈن، توققۇز سائەتدە تەۋەللۇد قىلدى. چوڭ خاتۇنى ئىككى ئوغۇل تۇغدى. چوڭ ئوغلىنىڭ ئاتىنى شاھ ئەندۇق، كىچىكىنى شاھ قاسىم قويدى.
كىچىك خاتۇنى بىر ئوغۇل، بىر قىز تۇغدى. ئوغلىنىڭ ئاتىنى ھەمرا قويدى، قىزىنىڭ ئاتىنى گۈلجەمىلە قويدى.
ئەلقىسسە، پادىشاھ بۇ پەرزەندلىرىنىڭ باشىدىن ئالتۇن - كۈمۈش، دۇررى - جەۋاھىراتلارنى نىسار قىلىپ، فەقىرلەرغە بېرۇر ئېردى.
بىر كۈنى پادىشاھ پەرزەندلەرىنىڭ ئۆمرىنى ھىساب قىلىپ باقسە ياشى ئون ياشقە كىرىپدۇر، تۆرت يىل ئۆمرى قالىپدۇر. مىسالى تۆرت كۈندۈز، دەپ زار - زار ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ ۋەزىر قاسىمنى چىرلاپ ئايتتىكى:
— ئەي قاسىم، بۇ فەرزەندلەرنىڭ ئۆمرى ئاخىرىغە يېتىپدۇر. بىر يىراق يەرگە ئالىپ بارغىل. ئۆلگەنىنى كۆزۈم كۆرمىسۇن، قۇلاقىم ئىشىتمەسۇن. مۇندا ئۆلسە مەن بىتاقەت بولۇرمەن، — دەپ، بەش يۈز تىۋەگە ئاشلىق يۈكلەپ، قاسىم ۋەزىرنى قوشۇپ چىن ماچىنغە سوداغە بۇيرۇدى. كەينىدىن شەھەر خەلقى بىرلەن زار - زار چۈن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ نىمە دەيدۇ قېنى:

مۇندىن كېتەر بولدۇڭ چىن ماچىنغە،
بۇ ئۇچ پەرزەندىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم،
ئاللا سالدى جۇدالىقنىڭ دەردىگە،
قوزى ـ قۇچقارىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

يېقىن يەتتى بىزلەرگە دېگەن مۇددەتى،
مەن نەيلەيىن پايانى يوق دەۋلەتى،
كۆزۈمنىڭ رەۋشەنى بىلىم قۇۋۋەتى،
كۆڭۈل مەدارىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

پايانى يوق پەرزەندنى خۇدا بەرمەسۇن،
يىراق كەتسۇن، بۇ يەرلەردە تۇرماسۇن،
ئۆلگەنىمنى بەلكىم كۆزۈم كۆرمەسۇن،
بۇ قوش چارلارنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

بوستان سالىپ سايەسىدە ياتمادىم،
كۆكسۈم ئاچىپ شادمان بولۇپ كۈلمەدىم،
پەرزەند تاپىپ مۇرادىمغە يەتمەدىم،
پەرزەندىمنى ئاللاھ ساڭا تاپشۇردۇم.

قاچان كېتەر مۇندىن يۈرەك ياراسى،
قۇشۇم ئۇچتى قولۇمدىن يوقتۇر ۋەفاسى،
قاراپ ئىزلەر يولۇڭغە كۆزۈم قاراسى،
بۇ ئۇچ پەرزەندىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

خۇسرەۋ ئايتۇر تەڭرىم تۇرۇر تەبىبىم،
مەدەد قىلۇر رەسۇلىللاھ ھەبىبىم،
ئەجەب ئېرمەس ئاللاھ بەرسە نەسىبىم.
شۇڭقار ـ لاچىنلارىمنى ئاللاغە تاپشۇردۇم.

دەپ زار ـ زار يىغلاپ خوشلاشتى. ھەمرانىڭ ئاناسى كېلىپ،

www.uyghurkitap.com

يۇزىگە تۇپراق ساچىپ يىغلاپ نىمە دەيدۇ قېنى:

ئەۋۋەل خۇداغا تاپشۇردۇم،
مەن سېنى جانىم بالام.
ئاندىن پىرىمغە تاپشۇردۇم،
مەن سېنى جانىم بالام.

گۈل ئاندا گۈل بولمادى،
غۇنچەسى ئاچىلمادى.
ئاچىلىبان ساچىلمادى،
غۇنچە كەبى جانىم بالام.

ئاتاڭنى سەن كىمگە قويدۇڭ،
ئاناڭنى سەن كىمگە قويدۇڭ.
يۈرەكىمنى داغدا قويدۇڭ،
بۇلبۇل كەبى جانىم بالام.

قان يىغلاسۇن جانىڭ ئاناڭ،
باشىڭدىن ئۆرۈلسۇن ئاتاڭ.
قايداغ قىلۇرسەن يوق ئۇكاڭ،
شېرىن سۆزلۈك جانىم بالام.

مېنى قويدۇڭ ھەمرا داغدا،
تاشلاپ كەتتىڭ ئاخىر چاغدا.
بۇلبۇل سايرار گۈزەل باغدا،
تاشلاپ كەتتىڭ جانىم بالام.

خىزىر بابام يولداش بولسۇن،
ئەلى پىرىم مەدەد قىلسۇن.
مەدەد قىلىپ يولغە سالسۇن،
خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

مېھرىبان ئاناڭ ئەمدى نېتەر،
سەن يوق بىزدىن دەۋلەت كېتەر.
كۈندىن - كۈنگە بولدۇق بەتتەر،
خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

ئەلقىسسە، كۆل ئالسىڭىز كۆمۈش، تۇپراق ئالسىڭىز ئالتۇن بولسۇن، دەپ نەچچەنە تاغار ھەمرانىڭ باشىدىن ئۆرۈپ فەقىرلەرغە ئۈلەشتۈرۈپ بەردى. ئاندىن ھەمرانىڭ سىڭلىسى گۈلجەمىلە ئاتاسىنىڭ خەزىنەسىدىن بىر گەۋھەرى شەب چىراغ ئالىپ كېلىپ ھەمراغە بەردى.

— ئەي ئاكا، بىر يەردە مۇشكۈل ئىش باشىڭىزغە كەلسە سەدىقە قىلۇرسىز. قەزايى ئەملاق كەلسە دەفئى بولۇر. قەزايى مۇتلەق كەلسە ئاڭا ھېچ چارە يوقتۇر، — دەپ نىمە دەيدۇ قېنى:

ئاكاملار قاسىم بىلەن يولغا كىردى،
ھەمرا قېرىنداشىم ئاكام كەتتى،

چىن شەھىرى دەپ چۆلگە كىردى،
ھەمرا قىرىنداشىم ئاكام كەتتى.

دەرد يەتتى، دەرمان كەتتى،
ئەلى ئايتغان مۇددەت يەتتى.
نەۋبەت ئەمدى بىزگە يەتتى،
ھەمرا قىرىنداشىم ئاكام كەتتى.

ئوتلار تۇشتى يۈرەكلەرغە،
پىچاق سالدى بىلەكلەرغە،
كىسىپ، توختار سۆڭەكلەرغە،
ھەمرا قىرىنداشىم ئاكام كەتتى.

گۈلجەملە سۆزلەردىن،
ياشلار ئاقسۇن كۆزلەردىن،
ھۇش كەتتى ھەم ئۆزلەردىن،
ھەمرا قىرىنداشىم ئاكام كەتتى.

دەپ زار - زار چۇن ئەبرى نەۋبەھار يىغلادى. ئاسمان - زېمىن نالەگە كەلدى. ھەمرا ئاتا - ئانىسى سىڭلىسىغا قاراپ نېمە دەيدۇ قېنى:

يىراق كەتتى دەبان كۆڭۈلنى بۇزماڭ،
يىغلاماڭ جانلارىم بارساق كېلۇرمىز.
ئەمدى كەلمەسمىكىن دەپ ئۇمىدنى ئۈزمەڭ،
يىغلاماڭ جانلارىم بارساق كېلۇرمىز.

ئەلقىسسە، پادىشاھ ئوغلانلىرىنى ۋەزىر قاسىمغا تاپشۇردى. قاسىم ۋەزىر «چىن ماچىنغا نېمە ئالىپ بارغىنىمىز ياخشى بولۇر ئىكەن» دەپ، مىسىرنىڭ گۈزەرگاھىغە چىقىپ «چىن ماچىندىن كەلگەن كىشى بارمۇ» دەپ مۇنادى قىلدى، ئاندىن چىن ماچىندىن كەلگەن سودىگەرلەر بار ئىكەن. ئۇلاردىن:
— چىن ماچىندا ئەھۋال قانداق؟ — دەپ سورىدى. سودىگەرلەر دېدىكىم:
— شەھرى چىن ماچىن بۇ ۋاقىتلەردە ناھايىتى قەھەتچىلىكدۇر، شەھەرگە ھەممىدىن ئاشلىق ئالىپ بارغان خوپدۇر، — دېدى.
نەچچە مىڭ تۆگىلەرگە ئاشلىق يۈكلەپ، ئۈچ ئوغۇلنى ئالدىغا

www.uyghurkitap.com

سىلىپ «شەھرى چىن ماچىنغا بارىپ سەير قىلىپ كېلۇرمىز» دەپ يولغا رەۋان بولدىلەر. ئاتا - ئاناسى، سىڭلىسى، ئۇلۇغ - كىچىك ھەممە زار - زار يىغلاشىپ شەھەرگە ياندى.

ئەلقىسسە، بۇ ئۈچ شەھزادە بىلەن قاسىم ۋەزىر نەچچەند كۈن يۈرۈپ، مەنزىل مەراھىللارنى تەي قىلىپ، بادىيەلەرنى قەتئىي ئەيلەپ، ئاخىرى چىن ماچىننىڭ «تەۋەككۇل دەشت» دېگەن قاراۋۇلغە يەتتى. قاراۋۇل باشى ئايدىكىم:

— سىزلەر نىمە ئادەملەر؟ نە يەرگە بارۇسىزلەر؟ — دېدى. بۇلار:

— چىن ماچىنغە مىسىر شەھىرىدىن ئاشلىق ئېلىپ كەلدۇق، — دېدى. ئاندا قاراۋۇل باشى دېدىكىم:

— سىزلەر شۇبۇ يەردە تۇرۇپ تۇرۇڭىزلەر، مەن كىرىپ پادىشاھغە مەلۇم قىلاي. كىرسۇن دېسە كىرىڭىزلەر، — دەپ قاراۋۇل باشى پادىشاھنىڭ ئالدىغە كىرىپ:

— تەقسىر پادىشاھىم، مىسىر شەھىرىدىن بىر مۇنچە كىشىلەر ئاشلىق ئالىپ كېلىپدۇر، — دېدى. پادىشاھ خۇشال بولۇپ، كاناي-سۇناي چالدۇرۇپ، ئەركانى دۆلەتلەر بىلەن بۇلارنىڭ ئالدىغە چىقىپ شەھەرگە تەكلىپ ئېتىپ، ئىززەت - ئىكراملار بىلەن ئېلىپ كىردى. بۇلارنىڭ ھەر بىرىگە بىردىن مېھمانخانا تەئيىن قىلىپ تۇشۇرۇپ قويدىلەر. بۇلاردىن پادىشاھ سورىدىكىم:

— بۇ ئاشلىقلارنى ساتارمۇسىزلەر؟ — دەپ ئېردى، شاقاسىم ۋە شاھ ئەندۇقلار «ساتارمىز» دېگۈنچەلىك ھەمرابەگ:

بۇ ئاشلىقلارنى ساتمايمىز، خۇدا يولىدا نەزىر قىلادۇرمىز، — دېمەك ھامان ئىككى ئاكاسىنىڭ ئاچچىقى كەلدى.

ھەمرابەگ بۇ ئاشلىقلارنى بىر يەرگە جەمئى قىلىپ دۆۋىلەپ، ئوتتۇرىغا مۇمۇن قاداپ شەھرى چىن ماچىن خەلقىنى:

— ئېلىڭلار، خۇدايى قىلدىم، — دېمەك ھامان ھەممە خەلايىق ئالغىلى تۇردى. يەتتە كېچە - كۈندۈز توشۇدىلەر، تۈگىمىدى. ھەمرابەگ:

— تويدۇڭلارمۇ؟ — دەپ سورىدىلەر. ھەممە خەلايىق:

— ئەمدى تويدۇق، — دېدى. ئاندىن پادىشاھنىڭ ساڭغە

تـوشـۇدى. ساڭ تولغاندىن كېيىن مۇمۇننىڭ ئۇچىغە بىر كەبۇتەر قوندى. كەبۇتەر غايىب بولدى، ئاشلىقمۇ غايىب بولدى. ھەمرابەگ «ئـاشـلىقلارنى ئېلىڭلار» دېمەك ھامان دەريالاردىن سۇلار تاشتى. مـېـۋىـلـەر پـىـشـىپ گۈل ـ گۈلزارلىق بولدى. پادىشاھ ۋەزىر ـ ئۇمەرالىرىغا قاراپ دېدىكىم: شۇنداغ قەھەتچىلىك بولۇۋاتقان شەھەرگە ئاشلىق ئېلىپ كەلگەن ئادەمنى نېمـە قىلمـاق لازىـم؟ ــ دېدى. ۋەزىر ـ ئۇمەرالار دېدىكىم:

ــ تـەقسىر پادىشاھىم مۇنداغ ئادەم ھايات بولسە پىر تۇتماق كېرەك، ئەگەر ئۆلگەن بولسە مەزار قىلماق لازىمدۇر.

ئاندىن تەمام ئەركانى دۆلەت باشلىغ ھەممەسى ھەمراغە مۇرىد بولدىلەر.

بىـر كېچەسى ھەمرابەگ مېھمانخانادە قۇرئان تىلاۋەت قىلىپ ئولتۇرۇپ ئېردى. ئىككى ئاكاسى ئىشىكنى ئاجراتىپ كىرىپ:

ــ بۇ ئاشلىقلارنى ساتالى دېسەك، سىز خۇدايى قىلامىز؟ ــ دەپ، ھەمرانى باسىپ بىر نەچچە كالتەك ئۇردى. ھەمرابەگ ئايدىكىم:

ــ ئەي ئاكالارىم، سىزلەرگە پۇل كېرەك بولسە مانا پۇل، ــ دەپ ھېلىقى ئىككى گەۋھەرنى بەردى. بۇلار چىقىپ كەتتى.

بىر نەچچە زەماندىن كېيىن ۋەزىر قاسىم مىسىردىن چىققاننى ھېساب قىلىپ باقسەلەر ئون ئۈچ ئاي بولۇپدۇر. «ئۆلەدۇر» دېگەن مـۇددەتـتـىـن بىر ئاي ئېشىپدۇر. ۋەزىر قاسىم دېدىكىم «بۇلارگە خۇدايىتائالا ئۆمرى داراز قىلغانمىكى، بۇلار تېخى تېرىك يۈرۈيدۇ» دەپ، بەگزادىلەر قېشىغا كىرىپ:

ــ ئەمدى يۇرتۇمىزغە يانساق، ــ دېدىلەر. بۇلار خۇشھال بولۇپ بىر كېچەدە شەھەردىن ئۇزۇلۇپ چىقتىلەر. بۇلارنىڭ كەينىدىن چىققان ئادەمنى ھېساب قىلىپ باقسە توقسان مىڭ ئادەم بىللە چىقىپدۇر. ھەمرابەگ ۋەزىر قاسىمغە:

ــ ئـەمـدى يـانىپ مۇنادى قىلىڭ. ھەر كىشى بىزنىڭ بىلە مىسىرغا بارسە، بارغىچىلىك ئاب ـ ئاش، يول خىراجاتى بېرىپ بىللە ئالىپ كېتەرمىز. مـىـسـىرغا بـارغاندا ھەر بـىرىـگە ھويلا ـ ئىمارەت، يەر ـ سۇ تەئيىن قىلىپ بېرۇرمىز، دەپ مۇنادى قىلىڭلار، ــ دېدىلەر. ۋەزىر قاسىم شەھەرگە كىرىپ مۇنادى قىلغانىدا، يەنە توقسان مىڭ

www.uyghurkitap.com

ئۆيلۈك ئادەم بىللە چىقتىلەر. بۇ جەمئىي يۈز سەكسەن مىڭ ئادەم بولۇپدۇر. بۇلار بىلەن چىن ماچىندىن چىقىپ شەھرى مىسىرنىڭ ئارالىقىدا كېلىپ ياتۇر ئېرىدىلەر، ئەرابى سۈرەتىدە بىر ئادەم كېلىپ سالام قىلدى ۋە بۇ بەگزادىلەرنىڭ ئالدىنى توساپ:

— ئەي گۆدەكلەر، ئامانەتنى بېرىڭلار، — دېدى. ئاندا ھەمرابەگ دېدىكىم:

— بىزدە كىشىنىڭ نېمە ئامانىتى بار؟ — دېدى. ئول ئەرابى ھەزرىتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام ئېرىدى. ئۇ:

— سىزلەردە جان ئامانىتى بار ئىكەن، — دېدى، — ئەمرى ھەقدىن جان ئالغىلى كەلدىم، — دېيىشى ھامان ھەمرابەگ:

— جان ئامانىتى بولسا ھېچ ئىلاج قىلىپ بولماس، ئەمدى ئۇشبۇ خەلايىقلار بىلە بىر ۋىدائىلاشىپ ئالاي، — دەپ زار - زار يىغلاپ نېمە دەيدۇ قېنى:

چىقادۇر جانىم بۇ تەندىن ئەي نىگارىم ئەلۋىدا،
بىر زەمان سەبر ئەيلەمەس روھى ۋەرانىم ئەلۋىدا.
جانۇ تەندىن ئايرىلىپ، سۇندى قاناتىم قايرىلىپ،
ئوتتۇز ئىككى پارە بۇ تەن - ئۇستخانىم ئەلۋىدا.

ھەر كىشى جاندىن كېچىپ كىرسە ئىشقىنىڭ بەھرىگە،
يەنە ھەقدىن قورقامەن، جان ئاچچىقىنىڭ قەھرىگە.
ئەزرائىلنىڭ زەخمەتى يەتتى بۇ جانىنىڭ قەئىرىگە.
ئايرىلىپ چىقسە بۇ جانىم ئۇشبۇ تەندىن ئەلۋىدا.

ئايتىڭىزلەر ياقاسىن چاك قىلماسۇن جانىم ئانام،
«ۋاي بالام» دەپ ئۆزنى غەمناك قىلماسۇن جانىم ئاتام،
رازى بولسۇنلار مېنىڭدىن چوڭ - كىچىكۇ خاس - ئام،
مەن جۇدا بولدۇم ئۇلاردىن خانىمانىم ئەلۋىدا.

ھەمرا ئايتۇر ھەق تەئالا ئۆزىدۇر خەيرۇل - بەشەر،
بىرنى قىلدى ماھتابان، بىرنى قىلدى كۆككە سەير،

تەختۇ ـ بەختىم تاشلابان قىلسام بۇ دۇنيادىن سەپەر،
بۇيرۇساڭ پەرۋەردىگارىم نۇرى ئىمان ئەلۋىدا.

ياشىم ئون تۆتكە كىرىپدۇر مەن كىرەي يەر قەئرىگە،
مەن نەچۇك تاقەت قىلاي جان ئاچچىغىنىڭ دەردىگە.
ئۆلگەنىمنى كىم بارىپ ئايتۇر بۇ مىسرى شەھرىگە،
ھەم ئاتام بىلە ئانام، جەمىلە سىڭلىم ئەلۋىدا.

دەپ يىغلاپ تۇردى.

ئەلقىسسە، ھەزرىتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام جان ئالغىلى قەست قىلدى. ۋەزىر قاسىم كۆردىكى، بۇ ئوغۇللار ئاتتىن يەرگە يىقىلىپدۇر، جان تىرناققا كېلىپدۇر. ۋەزىر قاسىم دەرھال قەلەندەرلىك لىباسىنى كىيدى، زار ـ زار يىغلاپ:

— ئەي خەلايىقلار، ئاللاتائالا ئايتىپدۇركى، ئەلبەتتە ئامىن مىڭغە يەتسە ئىجابەت بولۇر. ھەممەڭلەر ئامىن دەڭلەر، مەن رەسۇلىللاھدىن مەدەد تىلەيمەن. شايەدكى ئاللاتائالا ئىجابەت قىلسە ئەجەب ئېرمەس. بۇلەرگە ئۆمرى داراز ئەتا قىلسە كېرەك، — دېدى. ۋەزىر قاسىم قەلەندەر لىباسىنى — باشىغە كۇلاھ، ئەگنىگە جەندە كىيىپ خەلايىقلار بىلەن دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ، رەسۇلىللاھدىن مەدەد تىلەپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

قادىر ئاللاھ ئىگەم مېنىڭ پەناھىم،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۈر كۇنۇڭدۇر.
سەندىن ئۆزگە يوقتۇر مېنىڭ ئىلاھىم،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۈر كۇنۇڭدۇر.

ئىككى ئالەمدە دۇرسەن بىرۇ بارىم،
تېرىكنى ئۆلتۈرۈرسەن پەرۋەردىگارىم،
ئۆلۈكنى تىرگۈزۈرسەن قادىر ئىلاھىم،
رەسۇلىللاھ مەدەد بېرۈر كۇنۇڭدۇر.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئۈچ ئوغۇلدۇر بىر ئاتادىن تۇغۇلغان،
غەرىبلىق بۇ چۆللەردە ھەيران بولغان،
رەھىم ئەيلەسەڭ نە بولغاي بىر ئاتىڭ رەھمان،
رەسۇلۇللاھ مەدەد بېرۇر كۆڭۈلدۇر.

شاھ خۇسرەۋنىڭ مىسىر ئېلىندە تەختى بار،
بۇ نە ئاپەت، بۇ نە مېھنەت سەختى بار،
بۇ ئۆلۈمنىڭ قىرىلىقدا ۋەقتى بار،
رەسۇلۇللاھ مەدەد بېرۇر كۆڭۈلدۇر.

قەلەندەرمەن باشىمدادۇر كۇلاھىم،
سەن - سەن مېنىڭ ئەۋۋەل - ئاخىر پەناھىم،
جاننى تەڭغە باغىشلا قادىر ئىلاھىم،
رەسۇلۇللاھ مەدەد بېرۇر كۆڭۈلدۇر.

قىزىل يۈزى سارغارىبان سولمىسۇن،
ئەجەل يېتىپ پەيمانەسى تولمىسۇن،
تىلەكىم شول قېرىنداشىچە ئۆلمىسۇن،
رەسۇلۇللاھ مەدەد بېرۇر كۆڭۈلدۇر.

قاسىم ئايتۇر ئالغىل مېنىڭ جانىمنى،
ئوتغە سالغىل گەۋھەر بىلە كانىمنى،
يەرگە تۆكىل قەترە - قەترە قانىمنى،
رەسۇلۇللاھ مەدەد بېرۇر كۆڭۈلدۇر.

دەپ تەئزىيەت تۇتۇپ تۇرغانىدا ھەممە خەلايىقلاردىن غۇلغۇلە پەريادى چىقتى:

— ئەي بارا خۇدايا، بۇ پەرزەندلەرگە ئۆمرى دەراز ئەتا قىلغىل، ياكى ھەممىمىزنىڭ جاننى ئالغىل، — دەپ يىغى - زارى قىلىشتى. خۇدايىتائالانىڭ رەھىم ئىنايەتى بىرلە شول زەمان قۇلاقىغە بىر ئاۋاز

كەلدىكىم:
— ئەي قاسىم، دۇئايىڭ مۇستەجاب بولدى. بۇ يىگىتلەرگە ھەر قايسىسىغا يۈز يىگىرمە يىلدىن ئۆمرى ئەتا قىلدىم.
بۇ نىدايى ھەق ئىشىتىلگەندىن كېيىن بۇ پەرزەندلەر تىرىلىپ ئورنىدىن قوپتى. ھەممە خەلايىقلار شادۇ خۇررەم بولدىلەر، شول يەردە خۇدايىتائالاغە ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز شۈكرى ـ سەنالار قىلدى. ئاندىن يولغە رەۋان بولدىلەر.
بۇلار نەچچە كۈن يول يۈرۈپ، مىسىرغا يەتكىلى يىگىرمە بىر كۈن قالغاندا ۋەزىر قاسىم دېدىكىم:
— ئەي بەگزادىلىرىم، ماڭا رۇخسەت بەرسىڭىزلەر. مەن سىزلەردىن ئىلگىرى بارىپ ئاتاڭلارغا ئۆلۈپ ـ تىرىلگەن خۇش ـ خەبەرنى يەتكۈزسەم، — دېگەندە بۇلار رۇخسەت بەردىلەر. ۋەزىر قاسىم يىگىرمە بىر كۈنلۈك يولنى يەتتە كېچە ـ كۈندۈزدە بېسىپ مىسىرغە كەلدى ۋە شاھ خۇسرەۋنىڭ ئورداسىغە كىردى.
ئەلقىسسە، پادىشاھ پەرزەندلىرىنىڭ ئوت ـ پىراقىدا باغرىنى ھۆل يەرگە ياقىپ، كېچە ـ كۈندۈز يىغلاپ ياتىپ ئېردى. ۋەزىر قاسىم پادىشاھنىڭ ئورداسىغە كىرىپ نېمە دەيدۇ قېنى:

پادىشاھىم ئەرزىم ئىشىت،
جان بىرلە جانانىڭ كەلدى.
ئاسان بولدى ھەر مۇشكۈلۈڭ،
خەتەرلىك كارۋانىڭ كەلدى.

ئاچىلدى باتىن بۇلاقىڭ،
يۈرەكدە قالمىدى داغىڭ.
ئىگەم ياندۇردى چىراغىڭ،
قوزى ـ قوچقارلارىڭ كەلدى.

بايان قىلاي دۇئاسىنى،
يۈرەكىڭنىڭ داۋاسىنى،
ئىگەم ياندۇردى قەزاسىنى،
كەتكەن ئوغلانلارىڭ كەلدى.

قاسىم قۇلۇڭنىڭ دادىغە،
قۇلاق سالغىل پەريادىغە،
ھەق يەتكۈزدى مۇرادىغە،
كەتكەن پەرزەندلەرىڭ كەلدى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ ۋەزىر قاسىمدىن بۇ سۆزنى ئىشىتىپ، كۆڭۈللەرنى بۇزۇپ يىغلاپ، ئورنىدىن قوپۇپ ۋەزىر قاسىم بىلەن

ئۇيغۇر كىتاب تورى بىكىتى www.uyghurkitap.com

كۆرۈشۈپ هال ـ ئەھۋاللارنى بىر ـ بىرىگە بەيان قىلىشىپ يىغلاشتى. قاسىم ۋەزىر يولدا ئۆلۈپ ـ تىرىلگەن ئەھۋاللارنى بەيان قىلدى. ئاندىن پادىشاھ ئۆلۈما ـ ھۆكەمالارنى يىغىپ ئوغلانلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ كۆرۈشتىلەر. ئاندىن ئۇ شادلىقىدىن قايسى بېيىتنى ئوقۇيدۇ قېنى:

شۈكرى ئەمدى قالغان بۇدەم،
يەنە روزىگار ئولدى،
خازانلىق مۇھەببەت باغىم،
قايتا باشتىن گۈلزار ئولدى.

ئاچىلىپ غەمنىڭ سوداسى،
قايتا باشتىن گۈلزار ئولدى.

تەڭرىم يەتكۈزدى كەمالە،
چەكمەس بولدۇم ئاھۇنالە،
ئېچىلدى تىز گۈل ۋە لالە،
تەختى بەختىم گۈلزار ئولدى.

ئېچىلگ خەزىنەلەر زەررىن،
پۈتۈكلەر خانلىق دەپتەرىن،
كۆردۈم ئوغلانلارنىڭ يۈزىن،
قايتا باشتىن گۈلزار ئولدى.

خۇسرەۋ ئايتۇر كۆڭۈل خوشۇم،
كەتتى ئەمدى غەم ۋە قايغۇم،
بۈگۈن قوندى دەۋلەت قۇشۇم،
بەختىم ئۆيى گۈلزار ئولدى.

ھاسىلدۇر دىلىم مۇرادى،
كۆڭلۈم بولدى بۈگۈن شادى،

ئەلقىسسە، ئوغلانلار ئاتىسىن يەرگە ئۆزىنى تاشلاپ، ئاتىسى بىلەن كۆرۈشتى. شادمان بولدى. ئاندىن ئۇلارنى شەھەرگە باشلاپ كىرىپ باشدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلەرنى بەيان قىلدى. شاھ خۇسرەۋ چىن ماچىندىن كەلگەن يۈز سەكسەن مىڭ ئۆيلۈك ئادەمنىڭ ھەر قايسىسىغا جاي تەئيىن قىلدى. ئاندىن ئوغۇللىرىنى يېنىدا ئولتۇرغۇزۇپ، شەھەرنى ئايىنە باغلاپ، بارلىق خەلايىقلارنى جۇغلاپ يارلىغ قىلدى:

— قىرىق كېچە ـ كۈندۈزگىچە ئۆيۈڭلەردىن ھېچنەرسە يېمەيسىزلەر، پادىشاھلىقتىن يەيسىزلەر. بەناگاھ ئۆيۈڭلەردىن تۈتۈن چىققانىنى كۆرسەم، ھەممەڭلەرنى قەتلى ئام قىلغۇمدۇر، — دەپ مۇنادى قىلدى. شۇبۇ تەرىقىدە قىرىق كېچە ـ كۈندۈز مەجلىس بۇنياد قىلدىلەر.

ۋەقتىكى بەھار بولدى. بىر كۈنى پادىشاھ ۋەزىر قاسىمغا:

— چاھار باغنى مەجلىس ئاراستە قىلسۇن. ئۈچ ئوغلۇم، خاتۇنلارىم، تەمام ئەركانى دۆلەتلەرىم بىلەن ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز مەجلىس ئاراستە قىلىپ، كۆڭلۇمنى خۇرسەند قىلغۇمدۇر، — دەپ ئېردى، ۋەزىر قاسىم دەرھال چاھار باغنى مەجلىس ئاراستە قىلدۇردى.

پادىشاھ ئوغۇللىرى ۋە تەمامى ئەركانى دۆلەتلىرىگە ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز مەشرەپ بېرىپ مېھماندارلىققە مەشغۇل بولدى. شۇنىڭدىن كېيىن شاھ خۇسرەۋ شادمان بولۇپ، پەرزەندلىرىنى مەكتەپكە بەردى. پادىشاھنىڭ غەم ـ غۇسسەسى فەرامۇش بولدى ۋە شادلىققە يەتتى. بىناگاھ پادىشاھ بىر كۈنى بىر باغنىڭ ئىچىدە ئولتۇرۇپ كۆزى ئۇيقۇغا باردى. تۈشىدە كۆردىكىم، بىر چاھار باغدا سەير ـ تاماشا قىلىپ يۈرۈرئىدى. ئالدىغا قىرىق قىز كەلدى. بۇ قىزلارنىڭ ئاراسىدا ئاپتاپ تەلئەت بىر مەلىكە بار ئىدى. ئۇ پادىشاھنىڭ يانىغە كېلىپ ئولتۇردى. ئول مەلىكەنىڭ قولىدا ئالتۇن قەفەستە ئەجايىب بىر جاندارنى كۆردى. شول ھالدا ئول مەلىكە جاندارغا باقىپ بىر سۆزلەپ ئىدى. ئول جاندار قەفەسدىن چىقىپ «ھەيھات، ئادەمزاد» دەپ بىر سايراپ ئىدى، ئۇنى مەغرىبتىن مەشرىققە ئىشتىلدى. ئاغزىدىن رەڭگارەڭ گۇللەر ئاچىلدى. ئالەمنىڭ ئىچى ئۇد ـ ئەنبەر بويىدا گۇلزارلىق بولدى. ئول جاندارنىڭ ئاغزىدىن بىر پارە ئوت چىقىپ پادىشاھنىڭ سىنەسىگە بەد بولدى. ئاندا پادىشاھ ئايدى:

— ئەي مەلىكە، بۇ قۇشنىڭ جاي ـ مەنزىللىرى نە يەردە؟ ئۆزى نەچۇك قۇشدۇر؟

مەلىكە ئايدىكى: — بۇ بۇلبۇلگويا قۇشدۇر، — دېدى.

پادىشاھ:

— بۇ قۇشنى ساتارسەنمۇ؟ — دېدى. مەلىكە:

— ساتسام نىمە بېرۇرسەن؟ — دېدى.

— ئەگەر ئالتۇن دېسەڭىز ئۈچ يۈز ئاتمىش شەھرىم بار. ھەر شەھەردە قىرىق خەزىنەدىن ئالتۇنۇم بار، ھەممەسىنى بېرەي. ئەگەر شەھەر دېسەڭ ئۈچ يۈز ئاتمىش شەھرىمنىڭ ھەممەسىنى بېرەي، ئەگەر غۇلام دېسەڭ قىرىق مىڭ غۇلام بېرەي، — دېدى. ئاندا مەلىكە

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uygurkitap.com

قەھقەھ بىلەن بىر كۈلۈپ دېدىكىم:

— ئەي — پادىشاھ، ئەگەر ئالتۇن سورىساڭ بىزلەردىن سورىغىل. بەش يۈز يىللىق يەردىكى كۆھىقاف پادىشاھىنىڭ قىزى بولۇرمەن. بۇ شەھەرلەرنىڭ ھەممەسى ئالتۇندىن، تام - تورۇسلىرى ھەم ئالتۇندىندۇر. بىزلەر ئالتۇندىن بىھاجەتدۇرمىز. ئەگەر شەھەر دېسەڭ كۆھىقاف ئىچىندە تۈمەنىڭ شەھەرلىرىم بار. شەھەردىن، غۇلاملاردىن بىھاجەتدۇرمىز، — دېدى. ئاندا پادىشاھ دېدىكىم:

— قانداق قىلسام بولۇر؟ مەلىكە ئايدى:

— قەدەم رەنجىدە قىلسە قولىغا كەلگۈسىدۇر.

ئاندا پادىشاھ بۇ قۇشنىڭ جاي - مەنزىللىرى نەيەردە، سىلەرنىڭ جاي - مەنزىللىرىڭلەر نەيەردە؟ دەپ سورماق ئۈچۈن نىمە دەيدۇ قىنى:

چىن بىرلە باقىشلىغ جەبرائىل پەرى،
تازە نەۋجەۋانىم قايدىن كېلۇرسەن؟
شەمسى قەمەر يۈزلۈك، زۇلفى ئەنبەرلىك،
كۆزلىرى مەستانە قايدىن كېلۇرسەن؟

ئاتىڭنى سەن ماڭا ئەيان ئەيلەگىل،
كەلگەن جايىڭنى ھەم بەيان ئەيلەگىل،
قايسى ئىقلىم شاھى سەن ئەيان ئەيلەگىل،
مېنىڭ ئۇشبۇ باغىمغە قايدىن كېلۇرسەن؟

نازۇكىغىنە قوللارىڭ بوياپسەن قانە،
پەرىشان زۇلفۇڭنى ئوراپسەن شانە،
يۇسۇفكە ئوخشە مېنى سالمە زىندانە،
زۇلەيخا نىشانىم قايدىن كېلۇرسەن؟

ئاندا مەلىكە جاي - مەنزىللىرىنى بەيان قىلماق ئۈچۈن پادىشاھغا قاراپ نىمە دەيدۇ قىنى:

مېنى سورىساڭ پەرىلەرنىڭ خانىمەن،
جايىم شەھرى شەبىستاندىن كېلۇرمەن.
فەھىم ئەيلەسەڭ جىن شەھرىنىڭ خانىمەن،
خەزانى يوق گۇلىستاندىن كېلۇرمەن.

ئۇزرانىڭ ھەمدەمى دەريادا جايى،
ئالەمنى كۆيدۈردى ۋاموقنىڭ ئاھى،
ئاتىمنى سورىساڭ پەرىلەر شاھى،
ياقۇتلۇق، گۆھەرلىك كاندىن كېلۇرمەن.

ئەگەر ئاشكار ئەيلەسەم سىررى نىھانىم،
بەش يۈز يىللىق يول بولۇر مېنىڭ مەكانىم،
ئاتىم پەرىدۇر مېنىڭ يوقتۇر مەكانىم،
بىلسەڭ شەھرى شەبىستاندىن كېلۇرمەن.

شەھرىمىزدە باردۇر ئالتۇن - كۆمۈشلەر،
سېنى ئاشىق، بىزنى مەئشۇق دېمىشلەر،
مەن پەرىمەن مەندە مەكان نە ئىشلەر،
بىلسەڭ شەھرى شەبىستاندىن كېلۇرمەن.

شاھرۇخ شاھنىڭ قىزىمەن ئاتىم بىر گۇلدۇر،
غەمىمدىن پەرىلەر شەيدا بۇلبۇلدۇر،
تا ئۆلگۈنچە قىلغان قەرارىم شولدۇر،
فەھىم ئەيلەسەڭ شەبىستاندىن كېلۇرمەن.

دەپ بۇ بېيىتنى ئوقۇغاندىن كېيىن پادىشاھ سورىدى:
— ئەي مەلىكە، ئۆزلىرى پەرىزادمۇ يا ئادەمىزادمۇ؟ — دەپ ئېيردى، مەلىكە دېدىكىم:
— ئالدىڭىزدا قاچاي، قوغلاپ تۇتۇپ ئالساڭىز ئادەمىزاد، بولمىسا پەرىزاددۇرمەن، — دېدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

پادىشاھنىڭ ئالدىدىن مەلىكە قاچتى؛ پادىشاھ قوغلىدى، يېتەلمىدى. مەلىكە قەھقەھ بىلەن بىر كۈلۈپ غايىب بولدى. پادىشاھ بىر ئاھ تارتىپ ئويغاندى. باقسالار كۆرگەن تۇشى ئىكەن. پادىشاھ ئۇل جاندارنىڭ ئىشقىدا تاقەت قىلالماي زار ـ زار يىغلاپ، باغرىنى ھۆل يەرگە ياقىپ بىھوش بولدى. تەمام ئەركانى دۆلەت، ۋەزىر ـ ئۇمەرالار يىغلىپ كىرىپ پادىشاھنىڭ ئەھۋاللارىنى سورىدى. پادىشاھ ئىشق دەردىدىن ئاھ تارتىپ نېمە دەيدۇ قېنى:

ناگىھان بىر باغدا كۆردۈم ئۆزۈمنى،
بارچە بۇلبۇللار تۇرۇپ پەرياد ئەيلەدى.
يىتتۇردۇم ئاغزىمدىن ئايغان سۆزۈمنى،
ئەقلىم ئالىپ، ھۇشۇمنى بەرباد ئەيلەدى.

يىغلىپ كەلدىلەر بۆلەكچە قىزلەر،
ھەر بىرى شاھتۇتى سۆزىنى سۆزلەر،
ئەرزىمنى ئىشتىڭ ساھىب تەمىزلەر،
جادۇ كۆزى بىزلەرگە جەللاد ئەيلەدى.

قەفەس ئىچرە كۆردۈم بىر قۇش مۇنەققەش،
جانىمنى ئوۋلادى ئۇل يەرگە يەتكەچ،
شۇم فەلەك ئۆچۈردى بادىئى غەشغەش،
شاد كۆڭلۈمنى مېنىڭ ناشاد ئەيلەدى.

سەسكەنىپ ئويغاندىم بولدۇم يېگانە،
ھەجر ئىشق ئوتى تۇشتى بۇ جانە،
ئاچىلىبان گۈللارى بولدى خەزانە،
جەببار بىزگە بۇ قىسمەتلەر ئەيلەدى.

خۇسرەۋ ئايتۇر بۇدۇر ئاھ ئىلە زارىم،
ئەمدى تەرك ئەيلەرمەن نامۇسۇ ئارىم،

بىر زەمان كۆرمەسەم يوقتۇر قەرارىم،
ئاشىقى بىقەرارلار فەرياد ئەيلەدى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ ئايدىكى:
— ئەمىرلىرىم، مەن چۈشۈمدە بىر قۇش كۆردۈمكى، ئۇل قۇشنىڭ تۇمشۇقلىرى ياقۇتتىن، قاناتلىرى زۇمرەتتىن، قۇيرۇقلىرى زەبەرجەددىن، ئاياغلارى مەرۋايىدىن، تىرناقلارى مەرجاندىن، باشلارى گەۋھەردىن. بۇ سۈپەت بىلەن قەددى - قامەتىنى تۈزۈپ بىر سايراپ ئېرىدى، زەمىن - زەمان، مەكىنۇ - مەكان نەئرىگە كەلدى. ئۇل قۇشنى كۆرمەك ھەمان ئىشق ئوتى مېنى بىقەرار قىلدى. تولا بىتاقەت بولدۇم. شول قۇشنى ھەر كىم كەلتۈرۈپ بەرسە، تاجى - تەختىمنى شول كىشىگە بەرسەم، — دېدى. ئاندا ۋەزىر - ئۇمەرالارى ئايدى:
— ئەي پادىشاھى ئالەم، ئانداغ قۇش بۇ ئالەمدە يوقتۇر. بولسەمۇ كۆھىقاف پەرىلەرىنىڭ شەھىرىدە بولۇر. ئانىڭ مەنزىللەرى بەش يۈز يىللىق يەردە بولۇپ، ئۇلار مەنزىلىغە قايداغ ئادەم يېتەر. بۇ ئىشغە نەچۈك تەدبىر قىلماق كېرەك؟ — دېدى. پادىشاھ خۇسرەۋ باشىنى تۆبەن سالىپ ئولتۇردى. ھېچ كىمدىن ئۈن چىقمىدى. ئاخىر قاسىم ۋەزىر ئورنىدىن قوپۇپ:
— ئەي پادىشاھى ئالەم پەناھ، ئەتراپى - ئالەمگە، شەھەر - شەھەرگە نامە ئىبەرەيلى، ئۇل قۇش بىلەن مەلىكەنى ئىستەسۇن. ئۆزىنى تاپارمىز يە خەبەرىنى ئالۇرمىز. ئاڭا بېقىپ ئىش قىلماق كېرەك، — دېدى.
بۇ سۆز پادىشاھقا مەئقۇل ئىشتىلدى. ئاندا ۋەزىر قاسىمغا:
— بۇ قۇشنى سىز ئىستەپ باقىڭ. بۇ ئىش سىزدىن بۆلەك كىشىنىڭ قولىدىن كەلمەس، — دېدى. ۋەزىر قاسىم «خوپ بولغاي» دەپ جابدۇغ قىلىپ ئەتراپى ئالەم شەھەرلەرگە چىقىپ كەتتى. ھېچ يەردىن خەبەرىنى ئالالماي بىر يىلدا يېتىپ كەلدى. پادىشاھغە خەبەر بولدىكىم «قاسىم ۋەزىر كېلىپدۇر» دەپ. ئاندا پادىشاھ پىشباز ئالدىغە چىقتى. ئۇل قۇشنىڭ بار - يوقىنى سورىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

— ھېچ يەردىن نىشان تاپالمىدىم، — دېدى قاسىم ۋەزىر. پادىشاھنىڭ كۆڭلى پەرىشان بولۇپ ئىدى، پادىشاھنىڭ ئىككى ئوغلانلىرى:

— ئەي ئاتا، بىزلەرگە رۇخسەت بەرسىلەر، شايەدكى ئول قۇشنى بىز تېپىپ كېلۈرمىز، — دېدى. پادىشاھ خۇشال بولۇپ:

— ئەي پەرزەندلىرىم، سىلەر بۇ قۇشقا قەدەم قويساڭلار خۇدايىتائالا ئەجرى ئەزىم ئەتا قىلسۇن، — دەپ ئوغلانلارىنىڭ يول جابدۇغىنى راست قىلىپ بەردىلەر. ئۇلار ئىككىيلەن بىردىن ئىككى خورجۇن ئالتۇنلارنى، ئوزۇق - تالقانلارنى ئالىپ، ياخشى ئاتلارغا مىنىپ يولغا رەۋان بولدىلەر. ئول ۋەقتتە ھەمرا مەكتەپتە ئوقۇر ئېردى. بىر كۈنى ئورداسىغە كەلسە ئىككى ئاكىسىنى كۆرمىدى.

— ئەي ئاتا، ئاكالارىم قايان باردى؟ — دەپ سورىدى. ئاندا پادىشاھ:

— مەن چۈشۈمدە كۆرگەن قۇشنى ئىستەپ كەتتى، — دېدى.

ھەمرا ئايدى:

— ئەي ئاتا، بىزلەرگە ئاللاتائالا ئۆمرى داراز ئەتا قىلغاندا مەن «ئۆلگۈنچە ئاتامنىڭ خىزمەتىنى قىلسام» دەپ ئېردىم. بۇ خىزمەت ماڭا لازىم ئىدى، — دېدى. پادىشاھ:

— ئەي بالام، ئول قۇش بارقۇشمۇ، يا يوق قۇشمۇ. سىزدىن بىر سائەت ئايرىلۇرغە تاقەتىم يوقتۇر. ئىككى ئاكاڭ مېنى تاشلاپ كەتتى. سەن ھەم مېنى داغى ھەسرەتتە قويماغىل، دەپ ھەمراغە قاراپ نىمە دەيدۇ قېنى:

سېنىڭ ئۈچۈن ئىككى ئاغاڭنى ئىبەردىم،
سەن ھەم ئوتلارغە سالما مېنى ھەمرايىم.
كۈندىن - كۈنگە دەردىم بولدى زىيادە،
دەردنى سالما ئىچىمگە سەن ھەمرايىم.

باشدا ئايغان «ئون تۆرت ياشدا ئۆلەر» دەپ،
«پەرزەندلەرنىڭ پەيمانەسى تولار» دەپ،

خۇشال ئېردىم يەنە ئۆلمەي كەلدى، دەپ،
جۇدا قىلار بولدۇڭ جانىم ھەمرايىم.

مۇندىن كەتسەڭ بەش يۈز يىلدا يېتەرسەن،
بۇ دىيارغا ئەمدى ھەرگىز كەلمەسسەن،
ئاتاڭ قىلغان نەسىھەتنى ئالماسسەن،
چۇلغاشۇرمەن كەفەنگە جانىم ھەمرايىم.

باشىڭدىن ئۆرگۈلەي ئوغلۇم ھەمراجان،
ئايرىلىپ سېنىڭدىن نەچۇك چىدار جان،
ئۇنۇتماغىل مېنى ھەمرا ھەر زەمان،
ھەسرەتتە قويماغىل مېنى ھەمرايىم.

خۇسرەۋ ئايتۇر تەختىمنى كىمگە بېرەيىن،
سېنىڭ بىلەن بەش كۈن دەۋران سۈرەيىن،
سەن بولمىساڭ نەچۇك تاقەت قىلايىن،
خۇدايىمغا تاپشۇردۇم سېنى ھەمرايىم.

دەپ پادىشاھ ھەمراغە رۇخسەت بەردىلەر ۋە يەنە بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

گۇلشەنى باغىمدا بىر گۈل نەۋ بەھارىم سەن ئىدىڭ،
تەنىم ئىچرە جان كەبى سىينەمدە جا قىلدىم سېنى.
دۇررى نايابىم، شەكەر - قەندىم، نىگارىم سەن ئىدىڭ،
نەيلەيىن جانىم بالام ئاللاغە تاپشۇردۇم سېنى.

مەن نەچۇك تاقەت قىلاي ھەجرىڭدە مەن جانىم ئوغۇل،
يىغلابان قىلغان مۇناجاتىمنى ھەق ئەتكەي قەبۇل،
دائىما قىلغاي مەدەدكارى خۇدا بىرلە رەسۇل،
نەيلەيىن بارغىن بالام ئالاغە تاپشۇردۇم سېنى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

سەن كېتەرسەن باش ئالىپ، مېنى قىلارمۇ سەن خەراب،
ھەسرەتىڭدە يۈرەكىم قاندۇر يەنە باغرىم كەباب،
فۇرقەتىڭدە ئەمدى نەيلەيىن ماڭا يوق ھېچ تاب،
نەيلەيىن بارغىن بالام ئاللاغە تاپشۇردۇم سېنى.

ھەر زەمان يادىمدا سەن چاكى گىريان ئەيلەسەم،
كەربەلاغە يۈز تۇمەن سىنەمنى بەرياد ئەيلەسەم،
مەنكى خۇرشىدىمكى يوق سەدپارە ئەفغان ئەيلەسەم،
نەيلەيىن بارغىن بالام ئاللاغە تاپشۇردۇم سېنى.

ئەلقىسسە، پادىشاھ خۇسرەۋ يىغلاپ ئايدىكى:
— ئەي بالام، ھەر يەردە ياتساڭ بىر پىنھان يەردە ياتقىل، تۆپەسى ئوچۇق يەردە ياتماغىل، — دېدى، ھەمرا:
— خوش بولغاي، — دەپ ئاتاسىدىن رۇخسەت ئالدى. ئاندىن ئاناسى مەلىكە ماھى قاشغە كىردى. مەلىكە ماھى ھەمراغە باقىپ، جۇدالىق دەردىدىن زار - زار چۈن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ قايسى بېيىتنى ئوقۇيدۇ:

گۈللار ئاندا گۈل بولمادى،
گۈل غۇنچەدىن ئايرىلمادى،
ئايرىلىبان ساچىلمادى،
گۈللار يەڭلىغ جانىم بالام.

خىزىر بوۋام يولداش بولسۇن،
ئەلى پىرىم مەدەت قىلسۇن،
مەدەت قىلىپ يولغا سالسۇن،
خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

بالام قويدۇڭ مېنى داغدا،
تاشلاپ كەتتىڭ ئاخىر چاغدا،
بۇلبۇل قالدى گۈللۈق باغدا،
خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

سەنسىز ئاناڭ نەچۈك ئۆتەر،
سەن يوق بىزدىن دەۋلەت كېتەر،
كۆندىن كۆنگە ھالىم بېتەر،
خۇش كەتتىڭىز جانىم بالام.

دەپ ئانىسى ھەمراننىڭ باشىدىن پەرماندەك چۆرگۈلۈپ ھەمراغە رۇخسەت بەردىلەر، ئاندا ھەمراننىڭ سىڭلىسى گۈلجەملە مۇنى

ئىشىتىپ ئاكىسى ھەمراغا قاراپ جۇدالىق دەردىدىن نېمە دەيدۇ:

ئۈچ ئاكام كىردى بىر يولغە، قانلار ئاقار كۆز ياشىمدىن،
قەدەم قويدى دەشت ـ چۆلگە، ھۇشۇم كەتتى بۇ باشىمدىن،
داغلار قويدى يۈرەكىمگە، پەلەك تىترەر نالەشىمدىن،
قېرىنداشىم ئاكام كەتتى، قېرىنداشىم ئاكام كەتتى.

دەپ گۈلجەمىلە ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغىنىپ يىغلىدى. ھەمرا بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئۇزاق يولغە كىردى دەپ مەلۇل بولماغىل،
ئېسەن بولساق ھەرقاچان يانىپ كېلۇرمىز.
ياقاڭنى چاك ئېتىپ سەن يىغلاماغىل،
ئامان بولساق ھەرقاچان يانىپ كېلۇرمىز.

يىغلاماغىل ھەرگىز قادىر ئىگەم بار،
ئىگەم بار ھەر يەردە بىزدىن نە غەم بار،
مەدەد قىلۇر ھەر قاچان ئەلى پىرىم بار،
ئامان بولساق ھەرقاچان يانىپ كېلۇرمىز.

ھەمرا ئايتۇر، سىزگە ئايتاي دەردىمنى،
خۇدا بىلۇر ئىچىمدىكى سىرىمنى،
ئامان قىلسە ئىگەم مېنىڭ باشىمنى،
ئېسەن بولساق ھەر زەمان يانىپ كېلۇرمىز.

دەپ، ھەمرا ئاتا ـ ئاناسى، گۈلجەمىلە بىلەن رىزالاشىپ يولغا رەۋان بولدى. ئاتاسى بىر كۆنلۈك يەرگە بارىپ خوشلاشىپ ياندى.
ھەمرا ئاتا ـ ئانىسىدىن ئايرىلىپ، ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز يول يۈرۈپ ئاكىلىرىنىڭ كەينىدىن يەتتى. ئاكىلىرى كۆرۈپ ئاچچىغى كەلدى. ئاندا ھەمرا:

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

—— ئەي ئاكىلىرىم، ھەرگىز كۆڭلۈڭلەرنى مەلۇل قىلماڭلار. سودىگەرنىڭ يولى بىر، ئەمما رىزقى بۆلەك. سىزلەر يۈرگەن يولدا مەن يۈرمەسمەن. بۇ ئىشلارنى خۇدايىتائالا قايسىمىزغا بەرسە شۇنىڭ بىرلە كۇشاد بولغۇسىدۇر، —— دەپ كېتىپ بارۇر ئېردى. بىر يەردە ئۈچ ئاچا يول پەيدا بولدى. بىر قارا تاشقا خەت بېتىپدۇركى: «ھەر كىمنىڭ بۇ يەرگە قەدەمى يەتسە ئوڭ قولدىكى يولغا كىرسە پات يۈرسەتتە يانىپ كېلۇر. ئوتتۇرىسىدىكى يولغا كىرسە ياكېلۇر، يا كەلمەس، چەپ قولدىكى يولغا كىرسە ئەسلا كەلمەس».

ئاندا ئىككى ئاكاسى بارسا كېلۇر يولنى ئىختىيار قىلدىلەر. ھەمرا بارسا كەلمەس يولنى ئىختىيار قىلدى. خۇدايىتائالاغە تەۋەككەل قىلىپ يولغە كىردى.

ئۈچ ئوغۇل بىردىن ئوقنى تاشنىڭ تۈۋىگە قاداپ قويدى. «ھەر قايسىمىز بۇ يەرگە بالدۇر كەلسەك ئوقنى ئالۇرمىز، شۇندىن بىلۇرمىز» دەپ خوشلىشىپ يولغا رەۋان بولدىلەر.

ھەمرا ئاكىلىرىدىن ئايرىلىپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ بىر بەياباندا كېتىپ بارۇر ئېردى. ئالدىغا بىر ئاقساقال نۇرانە كىشى ئۇچرىدى. ھەمرا ئۇنى كۆرۈپ، ئول چىن ماچىن يولىدا يولۇققان ھەزرىتى ئەزرائىل ئەلەيھىسسالام خىيال قىلىپ دىدىكىم: «سىرىغ تون ئۇچاسىدا، ياشىل تۇغ قولىدا، كەپىش مەسە پۇتىدا، بىر يېشىل نۇر پېشانەسىدە تۇرادۇر.» ئول كىشى ھەمرانى كۆرۈپ پىشباز ئالدىغە كەلدى، سالام قىلدى، ھەمرانىڭ قولىدىن تۇتۇپ:

—— ئەي غەرىب بىچارە، ئۆز يۇرتۇڭدىن ئايرىلىپ، ئۆزۈڭنى بىر بەلايى مېھنەتكە گىرىفتار قىلىپ بۇ چۆل - بەيابانغە قايدىن كېلىپ، قايدا بارۇرسەن؟ —— دېدى. ھەمرا:

—— ماڭا خۇدايىتائالا خىزمەتىدە بار يۈز يىگىرمە يىل ئۆمرى ئەتا قىلىپدۇر، ئاتا خىزمەتىغە چىقىپدۇرمەن. نە يەرگە بارۇرمەنكى، كېلۇر - كەلمىشمىنىڭ قارارى يوقتۇر، —— دەپ ئېردى، ئول كىشى:

—— ئەي پەرزەند، ساڭا مەن مۇنتەزىر ئىدىم. ئەلھەمدۇلىللاھ، مۇرادىمغە يەتتىم. بىر نەچچە نەسىھەتىم بار، قەبۇل قىلغىل، —— دەپ ئەساسىنى يەرگە قاداپ قويۇپ ئولتۇردى. ھەمرا «خوپ بولغاي» دەپ

تەۋەززۇئى بىلەن تۇردى. ئۇل قىرى كىشى ھەمراغا قاراپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

چىقىپسەن مىسىردىن ھەمرا،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.
كىرىپسەن دەشت ئارا چۆلگە،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

چىقىپسەن ئاتا خىزمەتدە،
رىيازەت بىرلە مېھنەتدە،
مۇشەققەت دەشتى كۇلفەتتە،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

خۇداۋەندە ئەتا قىلغاي،
مۇرادىڭنى ئىگەم بەرگەي،
رەسۇلىللاھ مەدەد قىلغاي،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

كىشى راستقا ئەمەل قىلماس،
رىيازەتكە قەدەم قويماس،
قارارىغە زەمان يەتمەس،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

كىرىپسەن دەشت ئارا چۆلگە،
خەتەرلىك بىر يامان يولغە،
تۇشۇپسەن باش كېتەر يولغە،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

سېنىڭكى زۇلقى تارىڭغە،
يېتەرسەن ئالما باغىڭغە،
قويار مەرھەمنى داغىڭغە،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

بىشارەتتۇر ساڭا سۆزلەر،
ئەمەلسىزلەر يىقىن كۆزلەر،
بولۇر ئاشىق ساڭا قىزلار،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

ئاچىلىپدۇر گۇلى رەئنا،
چېكىپسەن ئاھ ـ ۋاۋەيلا،
كېلۇرسەن پاتغىنە ھەمرا،
دەۋام ئاللانى ياد ئەيلە.

دەپ ئانچىنان ۋەسىيەتلەرنى قىلىپ ئايدىكى:

— ئەي بالام، مۇندىن ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز يول يۈرۈپ بىر مۇرغىزارلىققا يېتەرسەن. ئاندا بىر غۇلغۇلە ماجەرالەر باردۇر. ئۇل جاي جادۇگەرنىڭ مەكانىدۇر. ئۇنىڭ ئەمچىكىگە جەراھەت چىققاندۇر. جەزىرەدە بىر بۇلاق باردۇر. ئۇل بۇلاقغە ئەمچىكىنى سالسە زەھىرىنى ئالادۇر. ئەمما پىرلار ئۇل بۇلاققا جادۇنى ئىلىم ـ ھېكمەت بىلەن

www.uyghurkitap.com

ئاندا بەند قىلىنغاندۇر. جادۇگەر يىگىرمە كۈندىن بېرى ئۇل بۇلاقنىڭ باشىدا تۇرۇر. ئەمما بۇلاقتا ئەمچىكنى سالالماس. مەكانىغا كېتەي دېسە، ئەمچىكنىڭ دەردى زىيادە بولۇپ، تاقەت قىلالمايدۇر. قارىسى ئالتە ئايدا جاراھەت ساقىيادۇر، ئاڭغىچە تېزدىن بارغايسىز. ئۇل يەردە ئېرىقلاردا سۇلار ئېقىپ تۇرادۇر. كۆللەردە سۇلار توشقۇزۇقلۇق تۇرادۇر. نەچچە قىسىم تەئام مۇھەييا قىلىنغاندۇر. بىساتى پاي رەڭگارەڭ سېلىنغىلىقتۇر. تۆپىسىگە چىقماڭ. ئۇل تەئاملاردىن ھەرگىز يېمەڭ، تۆپەسى ئوچۇق يەردە ئۇيقۇلاماڭ. بۇ جادۇگەر بەك ياماندۇر. بۇ نېمەرسىلەرنى ئۇل تىلسىمات بىلەن ئاندا بىنا قىلىنغاندۇر. ھەزەر قىلغايسىز. ئاندىن تېزدىن ئۆتۈپ كېتىڭ. ئوتتۇز كۈن يول يۈرۈپ بىر تاغقا يېتەرسىز. ئۇل تاغ تۆپىسىدە بىر يېشىل گۇمبەز بار. ئانىڭ يانىدا بىر بۇلاق بار. بۇلاقتا غۇسلى تەھارەت قىلىپ، ئۇل گۇمبەزدە بىر كېچە ياتىپ ئۆتكەيسىز، — دەپ، تەمام مەخپىي سۆزلەرنى بەيان قىلىپ ھەمرانى يولغا سالدى. ئۆزى غايىب بولدى.

ھەمرا ئۇل قېرى كىشى — ھەزرىتى خىزىر ئەلەيھىسسالامدىن ئايرىلىپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ، ئۇل جادۇگەرنىڭ مەكانىغە يەتتىلەر. كۆردىكىم، بىر سەبزەزارلىق، مۇرغىزارلىقتا بىر باغ - بوستان، ئىمارەتلەر بولۇپ، ئانى ئىلمىي ھېكمەت بىلەن پەيدا قىلىنغاندۇر. ئۇل باغنىڭ ئەتراپىدىكى ئۆلۈكلەرنىڭ ھەددى - ھېسابى يوق. ئېرىقلارنىڭ سۇلارى مەۋج ئۇرۇپ تۇرار. بىساتى پاي رەڭگارەڭ سېلىنغىلىق، خونلاردا ئالمىلار تىزىغلىق، نېئمەتلەر فەراۋان تۇرادۇر. پىيالىلەردە، قەدەھلەردە شىرنە - شەربەتلەر توشقۇزۇغلۇق، گۇنە - گۇن مېۋەلەر پىشىپ تۇرار، بۇلبۇللار ھەزار داستان يەڭلىغ سايراپ تۇرار، ھەمرا مۇنى كۆرۈپ ھۇشى كاللىسىدىن كېتىپ، يەنە ھۇشىغە كەلدىلەر. ھەمرانىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ئاندا بىر سائەت يىغلاپ ئولتۇردى. ھېچ نېمىرسىگە ئىلتىپات قىلمادى. ئاندىن ئۇ يەنە يولغا چۈشتى. ئوتتۇز كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ ئوتتۇز بىر كۈن بولغاندا، بىر تاغ نەمايان بولدى. ئۇل تاغقا چىقىپ قاراسا، بىر يېشىل گۇمبەزنىڭ يېنىدا بۇلاقتا سۇ ئېقىپ تۇرار ئىكەن. سەبزەزارلىقتىن خۇشبۇي گىياھلار ئۈنۈپدۇر، ئالەمنى مۇئەتتەر قىلىپتۇر. ئاندا بىر

سائەت ئارام ئالدى. ئاتاغىچە كۈن كەچ بولدى. ھەمرا ئول بۆلاقتا غۇسلى تەھارەت قىلىپ، ئىككى رەكئەت نەماز ھاجەت ئۆتەپ، گۈمبەزنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئىبادەتكە مەشغۇل بولدى. ئول گۈمبەز ھەزرىتى سۇلتان ئۇۋەيس قىران پادىشاھىمنىڭ گۈمبەزلىرى ئەردى. تۈن ھەسسە بولۇپ ئەردى، ھەمرانىڭ كۆزى ئۇيقۇغا باردى. كۆردىكى، ئاسمان تەرەپتىن بىر ئالتۇن تەخت پەيدا بولدى. ئۈستىدە ھەزرىتى مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم چاھارىيار باسەفالار ۋە جەمئىي ئەنبىيا ۋە ئەسھاب، ھەزرىتى سۇلتان ئۇۋەيس قىران پادىشاھىم ھازىر بولۇپ گۈمبەزنىڭ ئىچىگە تولدى. ھەزرىتى رەسۇل ئەلەيھىسسالام ئايدى:

— يا شاھىمەردان، سىز كۇھىقافقە بارىپ شەھرى شەبىستاندىن شارۇخ شاھنىڭ قىزى ھۆرلىقانى ئالىپ كېلىڭ، — دېدى. شول زەمان ھۆرلىقانى ھازىر قىلدىلەر. يەنە ئايدىلاركىم:

— يا ئەلى بېھىشتىن شەرەبى ئەنتەھۇر ئالىپ كېلىڭ، — دېدى. بىر سائەتتە قەدەھلەردە شەرابى ئەنتەھۇر ئالىپ كەلدىلەر. رەسۇل ئەلەيھىسسالام ئايدى:

— ھۆرلىقا قوپقىل، بىزلەرگە شەراب تۇتۇپ ساقى بولغىل، — دېدىلەر. ھۆرلىقا ھەممەلەرگە بىر كاسەدىن مەي تۇتتىلەر. ھەمراغە كەلگەندە توختاپ تۇرۇپ ئېرىدى، رەسۇل ئەلەيھىسسالام ئايدى:

— ئەي ھۆرلىقا، ھەمراغە ھەم مەي تۇتقىل. ھەمراغە ھەم مەي تۇتۇپ بەردىلەر. شۇل سائەت ھۆرلىقانىڭ ئاغزىدىن بىر پارە ئوت چىقىپ ھەمرانىڭ سىنەسىگە بەند بولدى. ھەمرانىڭ ئاغزىدىن بىر پارە ئوت چىقىپ ھۆرلىقانىڭ سىنەسىگە بەند بولدى. ئاندىن رەسۇل ئەلەيھىسسالام ئايدى:

— يا ئەلى، سىز ھەمراغە ۋەكىل بولۇڭ، ئەي ئۇۋەيس قىران، سىز ھۆرلىقاغە ۋەكىل بولۇڭ، يا ئۆمەر، سىز بۇ پەرزەندلەرنى بىر - بىرىگە نىكاھ قىلىڭ. بىز جەمئىي يارانلار، سەھابىلەر بىرلە گۇۋاھ بولايلى، — دېدى. ھەزرىتى شاھىمەردان ھەمراغا ۋەكىل بولدىلەر. سۇلتان ئۇۋەيس قىران پادىشاھىم ھۆرلىقاغا

ۋەكىل بولدىلەر. ھەزرىتى ئۆمەر نىكاھ قىلدىلەر. ھەزرىتى رەسۇل ئەلەيھىسسالام جەمئى سەھابىلەر بىرلەن يارانلىرى گۇۋاھ بولدىلەر، ئاندىن ھەمرا ئايدى:

— ئەي ھۆرلىقا، سىنىڭ مەنزىلىڭ قايدا، نەچچە كۈنلۈك يول تۇرۇر، — دەپ سوراپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

— سىنى كۆرۈپ كەتتى ئەقلى - خەيالىم،
قايدا بولۇر يارىم مەكانىڭ سىنىڭ،
پەرىزاد ئەھلى ئەزىز پادشاھىم،
قايدا بولۇر يارىم مەكانىڭ سىنىڭ.

— مىنى سورىساڭ شاھرۇخ شاھنىڭ قىزىمەن،
باغى ئىرەم بولۇر مەكانىم مىنىڭ.
ئەسلىم ئوتدۇر پەرىزادنىڭ قىزىمەن،
ئەنە شۇندا بولۇر مەكانىم مىنىڭ.

— سىنى كۆرگەن ئادەم ئەقلى لال بولۇر،
تاپالماي ھۇشىنى قىيلۇ قال بولۇر،
بۇ ئارادە نەچچە كۈنلۈك يول بولۇر،
قايدا بولۇر يارىم مەكانىڭ سىنىڭ.

— ئاشىق بولساڭ كۆيۈپ - يانىپ ئۆچەرسەن،
سەبىر ئەيلەسەڭ دەۋلەت ئىلكىن تۇتارسەن،
يىلدام يۈرسەڭ بەش يۈز يىلدا يېتەرسەن،
بەش يۈز يىللىق يولدۇر مەكانىم مىنىڭ.

— باشدا تەڭرىم مىنىڭ جانىم ئالمادى،
شۇم ئەجەلنىڭ پەيمانەسى تولمادى،
ئانىڭ ئۈچۈن يارنى كۆرمەي بولمادى،
بەش يۈز يىللىق بولسە مەكانىڭ سىنىڭ.

— بىزنىڭ يەردە باردۇر ئالتۇن كەمەرلەر،
بىزنى ئاشىق، سىزنى مەئشۇق دىگەيلەر،
مەن پەرىمەن مەندە مەكان نە ئىشلەر،
ھەر يەردە ھازىردۇر مەكانىم مىنىڭ.

— مەن سىنىڭ ئىشقىڭدا ئاغرىدىم دەرددە،
راست جەۋاب ئايغىل مەكانىڭ نە يەردە،
سىررىڭنى دىمەسمىز ھەرگىز نامەدە،
قايدا بولۇر يارىم مەكانىڭ سىنىڭ.

— جەمالىڭنى كۆرمىسەم قاراڭغۇ جەھاندۇر،
مەئشۇقنى كۆرمىسەم ئاھۇ ئەفغاندۇر،
سۆزلەسەممەن چۆللەر ماڭا مەكاندۇر،
بەش يۈز يىللىق يولدۇر مەكانىم مىنىڭ.

— ئاتىم ھەمراھ شاھ خۇسرەۋنىڭ ئوغلىمەن،
سىنىڭ ئۈچۈن سىنەلەرىم داغلارمەن،
تا ئۆلگۈنچە بىقەرار بوپ يىغلارمەن،
بەش يۈز يىللىق يول بولسە مەكانىڭ سىنىڭ.

— ئاتىم ھۆرلىقا شاھرۇخ شاھىنىڭ قىزى،
پەرىزاد تۇرۇرمەن تونۇساڭ مىنى،
تاپالمىساڭ مەن ئىزدەپ تاپارمەن سىنى،
ساڭا قۇربان بولسۇن بۇ جانىم مىنىڭ.

دەپ ئىدى، ھەمرا بىر ئاھ تارتىپ يىغلاپ:
— ئەي ھۆرلىقا، بەش يۈز يىللىق يول بولسىمۇ سىنى ئىستەپ تاپماي چارەم يوقتۇر، — دىدى. ئاندىن ھۆرلىقانىڭ بى ئىختىيار رەھمىسى كىلىپ:
— ئەي ھەمرا، بۇ سىرنى ھىچكىمگە ئايتمىغىل. سىنىمۇ ھەم ئۆزۈم ئىستىمەسلىككە چارەم يوقتۇر. يەنە قىرىق كۈن يول يۈرسەڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uygurkitap.com

مېنىڭ مەنزىلىمگە يېتەرسەن، — دېدى. ھەمرا ئايدى:
— ئەي ھۆرلىقا، سەن ئادەمىزادمۇ يا پەرىزادمۇ؟ — دېدى.
ھۆرلىقا ئايدى:
— مەن ئالدىڭىزدا قاچاي، سىز ئارقامدىن قوغلاپ يەتسەڭىز ئادەمىزاد، بولمىسا پەرىزاددۇرمەن، — دېدى. ھۆرلىقا ھەمرانىڭ ئالدىدىن قاچتى، ھەمرا قوغلاپ يېتەلمىدى. ھۆرلىقا قەھقەھ بىرلە بىر كۆلۈپ غايىب بولدى. ھەمرا بىر ئاھ تارتىپ ئېردىلەر، ھەزرىتى رەسۇلىللاھ باشلىغ ھەممىلىرى گۇمبەز ئىچىدىن غايىب بولدىلەر. ئاندىن ھەمرا ئۇيقۇدىن ئويغاندى، باقسەلەر كۆرگەن چۈشى ئىكەن. ھەمرا ئاھ تارتىپ ھۆرلىقانىڭ ئىشقىدا زار - زار يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

قادىر ئاللاھ ئۆلەر بولدۇم بۇ يەردە،
مەن نەيلەيىن مەندە مەكان بولماسە.
بۇ فەلەكدىن ماڭا كەلگەن قايغۇدە،
مەن نەيلەيىن مەندە مەكان بولماسە.

چۈشۈمدە كۆرۈندى بۇ نەچۈك جايدۇر،
چېھلىتەنلەر بەرگىنى ماڭا شەرابدۇر،
بۇ ھەسرەتدە مېنىڭ ھالىم خەرابدۇر،
قورقادۇرمەن بەختىم قارا بولماسە.

ۋەھكى كۆڭلۈم قايدا سەن يۈرەك كامدە،
ئۇيقۇلۇقدا كۆرگەنى بولۇرمۇ ئوڭدە،
بۇ چۆللەردە ئۆلۈپ بولماي شەرمەندە،
بارالماسمەن بەلكى ئىمكان بولماسە.

ھەمرا ئاختارىپ يۈرۈر گۈل يۈزلۈك خانىن،
ئاختارىپ باقارمەن دۇنيانىڭ بارىن،
گەۋھەرىڭ ئۈچۈردى سەبرى - قەرارىن،
قايدىن تاپاي بۇ چۆلدە مەكان بولماسە.

دەپ ھەمرا ئورنىدىن قوپۇپ قارالاسا، سەھەر ۋەقتى بولۇپدۇر. ھەۋادا تورغايلارنىڭ ئاۋازىنى ئىشىتىپ ھۆرلىقانى يادلاپ يىغلادى، ئاندىن يولغا رەۋان بولدى. ئاتاسىنىڭ خىزمەتى ئۇچۇن قۇش ئىزدەپ چىققانى يادىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ھەمرا نەچچە پەرسەڭ يول يۇرۇپ، بىناگاھ يولدىن ئازىپ كەتتى. بارۇر يولىنى بىلەلمەي يىغلاپ تۇرۇپ ئەردى، بىر تورغاي كېلىپ باشىدا سايراپ تۇردى. ھەمرانىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ئول تورغايغا قاراپ، خۇن جىگىرىدىن ئاھ تارتىپ نىمە دەيدۇ:

خۇدا بىزنى ياراتتى بۇ گۇلىستان ئىچىندە،
ئۆزۈم غۇربەتتە قالدىم، يۇرەكىم قان ئىچىندە.
نەچۇك قىلىپ يۇرۇرمەن بۇ بەيابان ئىچىندە،
مەن يارىمنى تاپالماي قالدىم ھەيران ئىچىندە.

مەھشەر كۇنى خۇدادۇر ئاشىقلارنىڭ گۇۋاسى،
ئاشىق بولسە ھەر كىشى بولماس ئانىڭ دەۋاسى،
مەجنۇن كەبى باشىمدا بۇ قۇشلارنىڭ ئۇۋاسى،
فەرھاد كەبى قالدىمەن ئاھۇ - فىغان ئىچىندە.

ھەۋادىكى بوز تورغاي سايرىماساڭ نىم بولغاي،
غېرىب بولغان جانىمنى قىيناماساڭ نىم بولغاي،
سۆزلەگەلى تىلىڭ يوق، يول كۆرسەتسەڭ نىم بولغاي،
مۇنداغ قاتىغ ئازىقتىم بۇ چۆلىستان ئىچىندە.

ساقى، ئەجەل يېتىشكەچ قىلغىل ئەۋۋارە مېنى،
ئىبراھىمدەك تاشلاغىل ئىشقىڭدا نارغە مېنى،
نەسىمىدەك ئەيلەگىل بەلكى سەدپارە مېنى،
يەئقۇب ئوغلى يۇسۇفدەك قالدىم زىندان ئىچىندە.

ھەمرا ئوتغە تۇتاشتى، كۆيدۇرمەگىن يۇرەكىم،
بىۋەفا زالىملارغە يوقتۇر مېنىڭ كېرەكىم،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ھەمرا دەرلەر خۇدادىن ئاخىرىدا تىلەكىم،
مەن يارىمنى كۆرمەيىن ئۆلسەم ئارمان ئىچىندە.

دەپ ھەمرا يىغلاپ تۇردى. ھۆرلىقا تورغاي سۈرىتىدە بولۇپ كېلىپ ئىدى. ئول تورغاي يەرگە چۈشۈپ ھەمرانىڭ ئالدىدا يورغىلاپ بىر پەرسەڭ يول باشلاپ يۈردى. ئاندىن ئوڭ تەرەپكە ئۇچۇپ غايىب بولدىلەر.

ئاڭغىچە تاڭ يورۇدى. ئاندىن ھەمرا قىرىق كۈن يول يۈردى. بىر كۈنى باياندا كېتىپ بارۇر ئېرىدى، بىر ئېگىز قۇم دۆڭگە ئۇچرادى. ئول قۇمدىن ئۆتمەكنىڭ ئىلاجى بولمىدى. ئول كۈنى ھەۋا ئىسسىغ ئېردى. ھەمرا نائىلاج قۇمغا قەدەم قويدى، بىر مۇنچە يول يۈرۈپ ئېرىدى، قۇمدىن سىيرىلىپ تۆۋەنگە چۈشتى. بېلىغىچە يەرگە پاتتى. ئانچۇنان زوق قىلدى، يەنە يىقىلدى. ئاخىر ئۆتەلمىدى. كۆڭلىدە ئايدىكىم: «مېنىڭ ئەجىلىم ئۇشبۇ يەردە ئىكەن» دەپ ھالى تەڭ بولۇپ خۇدايىتەئالاغا سىغىنىپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

يەرۇ كۆكنى خەلق ئەتكەن بىرۇ بارىم،
ئەجەب سەۋدانى سالدىڭ باشىمغە مېنىڭ.
سەن كەرىمسەن مەندە يوقتۇر ئىختىيار،
بىر پەرىزاد كىردى تۈشۈمگە مېنىڭ.

ئۆزۈڭ قۇتقازمىساڭ مەن نە قىلۇرمەن،
قارنىم ئاچىپ بۇ يەرلەردە قالۇرمەن،
ئاچ - گۇرسنە بۇ چۆللەردە ئۆلۇرمەن،
قارغا - بۆركۈتلەر قونار باشىمغە مېنىڭ.

قادىر ئاللاھ مەقسۇدىمغە يەتكۈزسە،
ئۇشۇل يارىم كېلىپ مېنى قۇتقازسە،
فەلەك بىزنى خەتەرلەردىن ئۆتكەزسە،
گۈل يۈزلۈك يارىم كەلسە قاشىمغە مېنىڭ.

يارىمنىڭ باغىدىكى ئالما ـ نارمىدۇر،
يارىم مېنىڭ ئۇچۇن ئاھ ئۇرارمىدۇر،
ئامان بولسا يەنە كۆرمەك بارمىدۇر،
هۆرلىقاجان كۆڭلۇم خۇشى يارىمدۇر مېنىڭ.

ھەمراجان دەر، ئەمدى ئۆزۈڭ فەھىم ئەيلە،
ياردىن جۇدا بولدۇڭ ئەمدى ۋەھىم ئەيلە،
بىر ئاسىي قۇلمەن ئىگەم رەھىم ئەيلە،
كۆزۈمدىن ئاققان قانلىق ياشىمغە مېنىڭ.

دەپ يىغلاپ كۆزىنى ئاچىپ كۆردىكىم، ئەندەك شامال كېلىپ سىنەسىگە تەگدى. ئاندىن بىر بۇلۇت پەيدا بولۇپ، بىر سائەت سىم ـ سىم يامغۇر ياغدى. قۇمقاتىپ يول ئاچىلدى. ھەمرانىڭ ئالدىغە غايىبتىن بىر دەستۇرخان پەيدا بولدى. ئاچىپ باقسە ئىچىدە ئىككى ئارپا نانى بار ئىكەن. خۇداغە شۇكرى سەنالار قىلىپ، ناننى يەپ دۇئا قىلدى. دەستۇرخان غايىب بولدى. ھەمراغە خوپ قۇۋۋەت ھاسىل بولدى. ئاندىن ھەمرا بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

ئىلاھا، قادىرا، پەرۋەردىگارىم،
مېنىڭدەك ئاسىي قۇلغە بولسە سەرۋەر.
جەمئى شاھلارنىڭ شاھىدۇرسەن،
غەرىب، مىسكىن يەتىملەرغە ئەيلە رەھبەر.

يېتەر غەم دەشت ئىلە سەھرا بۇ يولدا،
ئىلاھا، يولنى سەن قىلغىل مۇنەۋۋەر.
مەگەر كۆڭلۇم مېنىڭ ۋەيران بولۇپدۇر،
... ھەم ۋەيرانەلەر بولسۇن مۇزەممەر.

نە خۇشلۇق يوق ماڭا يوقتۇر نە راھەت،
ئۇمىدىم كۆپ ئېرۇر سۇلتانى ئەكبەر.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

جەراھەتدۇر مېنىڭ ئەئزالارىمدىن،
سالىپدۇر بىر پەرى باغرىمغە خەنجەر.

ئىنايەت ئەيلەسەڭ، سەن پادىشاھسەن،
سالۇرسەن سەن سەممىغە ئۇد - ئەنبەر،
ئىلاھا، پادىشاھ قادىر خۇداسەن،
ئەتا ئەيلەپ ماڭا قىل ھەۋزەكەۋسەر.

ئىجابەت قىل دۇئايىمنى بىرۇ بار،
ئەگەرچە يەتمەگەي جانىمغە نەشتەر.
غەرىب ھەمرا قۇلۇڭنى ئەيلەگىل شاد،
بىھەققى ھۆرمەتى ھەم يۈبى ھاجەر.
ئىلاھا، مەن ساڭا قىلدىم تەۋەككەل،
بۇ دۇنيا ئاخىرەتلىك ھاجەتىم بەر.

ئەلقىسسە، ھەمرا زار - زار يىغلاپ كۆزىنى ئاچتى ۋە يەنە قوپۇپ قۇمغە قەدەم قويدى. خوپ يول يۈرۈپ قۇمنىڭ ئۈزەسىگە چىقىپ ئىدى، شامال كېلىپ ھەمرانىڭ ئالدىنى توسۇپ:

— ئەي ھەمرا، نە يەرگە بارۇرسەن؟ — دېدى. ھەمرا ئايدى:
— يارىمنىڭ چەھار باغىغە بارۇرمەن. شامال ئايدى:
— سەندىن مەن ئىلگىرى بارۇرمەن، ھەمراھ:
— سەن مەندىن ئىلگىرى بارساڭ مەتدىن يارىمغە سالام دېگىل، — دەپ بادى سەبادىن پەيام ئىبەرىپ نىمە دەيدۇ:

بادى سەبا فەيامىمنى،
ھۆرلىقا يارىمغە يەتكۈز،
مېنىڭ ئەرزى سەلالىمىمنى،
كۆزى مەستانەگە يەتكۈز.

بولاي مەن ئۇل شاھغە نەۋكەر،
داخىل ئۇلسام قانىم تۆكەر،
سۆزى شېرىن، لەبى شەكەر،
غۇنچە خەندانىمغە يەتكۈز.

مەرد بولۇپ قويغىل ئۆزۈڭنى،
غەم سارغارتۇر گۇل يۈزۈڭنى،
تەكرىم ئۈچۈن بۇ سۆزۈمنى،
تىنماي بارىپ يارغە يەتكۈز.

ھەمراجان دەرلەر ئاتىمنى، مېنىڭ بۇ ئەرزى ھالىمنى،
ئاشكار ئەيلەسەم دادىمنى. كۆزى مەستانىمگە يەتكۈز.

دەپ بادى سەبادىن پەيام ئىبەردى.

ئەلقىسسە، ھەمرا بىر كەم قىرىق كۈن يول يۈرۈپ، بىر تاغنىڭ داۋانىغە يەتتى. ئول تاغقە قەدەم قويدى.

بادى سەبا چەرخ ئۇرۇپ بىر سائەتتە شەھرى شەبىستانغە بارىپ، ھۆرلىقانىڭ ئالدىغە كىرىپ:

— ئەي ھۆرلىقا، ھەمرا يارىڭىز كېلەدۇر، مەندىن سىزگە دۇئايى سەلام ئىبەردى، — دېدى.

ھۆرلىقا بۇ خەۋەرنى ئىشىتىپ، غەرب ھەمراھىنىڭ ھەققىدە تەبەق ـ تەبەق ئالتۇنلارنى نىسار قىلدى. ئاندىن گۈلى رەئنا ئاتلىق بىر پەرىزاتنى بۇيرۇپ:

— سەن بىر جانۋار سۈرەتىدە بولۇپ يارىم ھەمرانى مۇندا ئالىپ كەلگىل، — دېدى ۋە بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئاقىل بولساڭ بىلۈرسەن مېنىڭ ھالىمنى،
ئالتۇن ـ كۈمۈش بېرەيىن كەلتۇر يارىمنى،
ئەي گۈلى رەئنا ئالۇرسەن ئالتۇن ئۈزۈكنى،
تىللامۇ ھەم بېرەيىن كەلتۇر يارىمنى.

ھەر نە دېسەڭ بېرەيىن ئەي گۈلى رەئنا،
ئالتۇن تەخت بېرەيىن كەلتۇر يارىمنى.
ھۆرلىقاخان نە قىلسۇن ھەمرا بولماسا،
جاندىن جانان بېرەيىن كەلتۇر يارىمنى.

دەپ ھۆرلىقا گۈلى رەئنا پەرىنى ئىبەردى. ئۆزى پەرىلەر بىلە شىكارغە كەتتى. گۈلى رەئنا پەرى ھۆد ـ ھۆد سۈرەتىدە بولۇپ كېتىپ بارۇر ئېرىدى. كەبۇد ئاتلىق بىر دىۋە ئول گۈلى رەئناغە ئۈچ يىلدىن بېرى ئاشىق ئىدى. ئول دىۋە يولدا ئۇچراپ ۋەقتىنى غەنىمەت بىلىپ،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بىر قۇش سۇرەتىدە بولۇپ كېلىپ گۈلى رەئنا پەرىنى ئالىپ قاچتى. زۇلمات تەرەپكە ئالىپ باردى. ئول دىۋە مۇسۇلمان ئېرىدى، پەرىنى ئۆز نىكاھىغە ئالدى.

ئەلقىسسە، ھەمرا ئاخىرى ھېلىقى قۇمنىڭ تۆپىسىگە چىقىپ كۆردىكى، بىر سەبزەزار مۇرغىزارلىقتا چەھار باغ كۆرۈندى. ھەمرا خۇدايىتائالاغا شۇكرى - سەنالار قىلىپ ئايدىكى:

شۇكرى لىللاھ چەھار باغ كۆرۈندى،
ھۆرلىقا يارىمنىڭ جايى كۆرۈندى،
يارىم ئۈچۈن مېنىڭ باغرىم يارىلدى،
شۇكرى لىللاھ چەھارباغ كۆرۈندى.

ھېچكىم يار دەردىدە مەندەك بولماسۇن،
ئىشق ئوتىدا كۆيۈپ ۋەيران بولماسۇن،
دەردۇ ئالەم دەستىدىن ھەيران بولماسۇن،
شۇكرى لىللاھ چەھار باغ كۆرۈندى.

قارىسام كۆرۈندى بىر باغى ئەيۋان،
ئانى كۆرۈپ ئەيلەدىم مەن ئاھۇ ئەفغان،
ھۆرلىقا يارىم ئۈچۈن بولدى باغرىم قان،
شۇكرى لىللاھ چەھارباغ كۆرۈندى.

ئەلقىسسە، ھەمرا: «يارىم ھۆرلىقانىڭ چاھار باغى ئۇشبۇ بولغاي» دەپ قۇمدىن تۇشۇپ چاھارباغنىڭ ئالدىغا كېلىپ كۆردىلەركىم، ھەيھات! چاھار باغنىڭ ياغاچلىرى ئالتۇندىن - گۆھەردىن، چىراغلىرى لەئلى جەۋاھىراتلاردىن كۆز قويۇلغان، دەرۋازىلىرى ياقۇتتىن، بوسۇغىسى پولاتتىن، ئىشىكلىرى زۇمۇرەتدىن، قۇلۇپلىرى زەبەرجەتتىن، ئول باغنىڭ دەرەخلىرى ئىپار زەئفىراندىن ئىكەن. ھەمرا باغقا كىرىپ كۆردىكىم بىر ئالىي ئىمارەت، ئىمارەت ئالدىدىكى سۇپا ئۈزەسىدە بىر ئالتۇن تەخت، ئۇنىڭ يېنىدا

نەچچەند خىل تەئام، نازۇ نېمەتلەر تەييار قىلىنغلىق تۇرۇر. ھەمرا ئول تائاملارغا قول ئۇزارتىپ ئېردى. غايىبتىن بىر مۇشت كېلىپ بېشىغا تەگدى. مېۋىلەرگە قول ئۇزارتىپ ئىدى، يەنە بىر مۇشت تەگدى. سۇ ئىچكىلى كۆل لەبىگە بارسا، كۆلنىڭ سۇيى قاچتى. ھەمرا بىچارە يىغلاپ ئايتتىكى، «ۋا دەرىغ بۇ يەرلەر گۆش، ئاش يەيدىغان يەر ئەمەس ئىكەن ۋە بەلكى باشقا مۇشت يەيدىغان يەر ئىكەن» دەپ قاچىپ بىر يەرگە بارىپ ئولتۇرۇپ ئىدى، بىر غەۋغا ئاڭلادى. ھەمرا دەررۇ كۆل بويىدىكى بىر چىنارغا چىقىپ، ياپراقلارنىڭ ئاراسىغا كىرىپ ئولتۇردى. شول سائەت يەنە بىر شەپە پەيدا بولدى. بىر مۇنچە كۆك كەبۇتەر پەيدا بولۇپ چاھار باغقا تولدى. بۇ كەبۇتەرلەر كۆلگە كىرىپ بىر چۆمۈپ ئېردى، ھەر قايسى بىردىن نازەنىن پەرىزاد قىزغا ئايلاندى. ھۆرلىقا ئالتۇن تەختىدە، دېۋە سۇرۇخ كۇمۇش كۇرسىدا ئولتۇرۇپتۇ. باشقا پەرىزادلار سەپ تۈزۈپ قاتار ئولتۇرۇپتۇ. ھەمرا «ئۆزۈمنى يارىمغە بىلىندۇرەي» دەپ، چىنار تۆپىسىدە تۇرۇپ ھۆرلىقاغە قاراپ نېمە دەيدۇ:

قادىر ئاللاھ قۇدرەتىڭدىن يارىم كۆرۈندى،
ئانىڭ شەمئى جەمالىدىن كۆڭلۈم سۆيۈندى،
شۈكرى ئەلھەمدۇلىللاھ يارىم كۆرۈندى،
قۇربان بولۇپ ئۆرگۈلەيىن قارا كۆزۈڭدىن.

قارا كۆزلۈك شېرىن سۆزلۈك يارىمغە يەتتىم،
ھەقدىن ماڭا نەسىپ بولغان جانىمغە يەتتىم،
رىيازەتلەر چېكىپ ھەم شول يارىمغە يەتتىم،
ئايلانايىن يارىم سېنىڭ نەرگەس كۆزۈڭدىن.

باغبان بولۇپ باغقا كىرىپ تەرسەم گۈلۈڭنى،
شەكەردىن تاتلىغدۇر ئىشتسەم سۆزۈڭنى،
كۆزۈمگە سۈرمە قىلاي تاپسام ئىزىڭنى،
ھەمراھ قۇلۇڭ قۇربان بولسۇن قارا كۆزۈڭدىن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

دەپ ئىدى، ھۆرلىقا ھەمرانىڭ ئاۋازىنى ئىشتىپ نىمە دەيدۇ:

ئەي يارانلار، مۇسۇلمانلار،
كۆرمىگەن جايلارنى كۆردۈم،
ئۆلەر بولدۇم يار دەردىدىن،
كۆيەر بولدۇم يار دەردىدىن.

ھەجر ئوتىدا يانە ـ يانە،
كۆيەر بولدۇم يار دەردىدىن.
ئاتىم مېنىڭ ھۆرلىقادۇر،
فانى دۇنيا بىۋەفادۇر،

فانى دۇنيانى ئاختاردىم،
كەچكەن كۈنۈم كۆپ جەفادۇر،
مىسىرغا قىرىق كۈندە باردىم،
ئۆلەر بولدۇم يار دەردىدىن.

دەپ ئىدى، «يارىمنىڭ مەندىن خەبەرى بار ئىكەن» دەپ، ھەمرانىڭ كۆڭلى تەسكىن تاپتى.

ھۆرلىقا قارىغىدەك بولسا، سۇنىڭ تېگىدە بىر ئادەمزادنىڭ سايىسى كۆرۈنۈر. دەرھال كۆلگە پەرىلەرنى چۈشۈرۈپ، ئىزدەپ تاپالمىدى. يانىپ چىقتى، يانە سۇ سۈزۈلدى، ئول سايە كۆرۈندى. ھۆرلىقا ئايدى:

— ئەي دىۋە سۇرۇخ، مېنىڭ يارىم كەلگەنگە ئوخشايدۇ، ئىستەپ باقىڭلار!

پەرىزادلار چاھار باغنى ئانچۇنان ئىستەپ تاپالمادى. ئاندا ھۆرلىقا پەرىزادلارغە:

— يارىم ھەمراغە دەخلى قىلماسلىققا قەسەمياد قىلىپ بېرىڭلار، — دېدى. دىۋىلەر، پەرىزادلار قەسەم قىلىپ بەردىلەر. ئاندىن ھۆرلىقا:

— ئەي يار مەھبۇب، ئۆزۈڭنى ئاشكارە قىلغىل، — دېدى، پەرىزادلار چىنار تۈۋىگە كېلىپ ئۈستۈن باقسالار ھەمرا كۆرۈندى. ھۆرلىقاغا پەرىزادلار:

— چىنار تۆپىسىدە بىر ئادەمزاد تۇرادۇر، — دېدى. ھۆرلىقا ئالتۇن تەختىدىن يەرگە چۈشۈپ، چىنار تۈۋىگە كېلىپ ھەمرانى كۆردى

ۋە قەھقەھە بىرلە بىر كۈلۈپ ئىشق دەردىدىن ھەمراغە قاراپ نىمە دەيدۇ:

ئەدەمزاد ئەزىزى، شاھلارنىڭ شاھى،
ئەسىرىڭ بولايىن قايدىن كېلۇرسەن؟
پەرىزاد ئەھلىنىڭ جانى راھەتى،
قۇربانىڭ بولايىن قايدىن كېلۇرسەن؟

ئاۋازىڭ ئىشتىپ كەلدىم غايىبانە،
سىنىڭ ئىشقىڭ مېنى قىلدى دىۋانە،
ئۆرگۈلەيىن قارا كۆزۈڭ مەستانە،
قۇربانىڭ بولايىن قايدىن كېلۇرسەن؟

نەيلەيىن قالدىم سىنىڭ ئاھ ـ ۋاھىڭغە،
سىنى ئىستەپ نەچە باردىم جايىڭغە،
جانىم پاياندان بولسۇن خاكى پايىڭغە،
ئەسىرىڭ يولايىن قايدىن كېلۇرسەن؟

ھۆرلىقا دەرلەر: كۆڭۈلنىڭ مۇھتاجى،
قارا كۆزۈم ئالۇر كۆپ ئەلدىن باجى،
ئۆمرۈمنىڭ خۇشگاھى، باشىمنىڭ تاجى،
ئەسىرىڭ بولايىن قايدىن كېلۇرسەن؟

دەپ ئېردى، ھەمرا ھۆرلىقاغە باقىپ تۇرۇپ نىمە دەيدۇ:

مېنى سورىساڭ مىسىر ئېلىدىن بولۇرمەن،
بىر يار ئۈچۈن سىنەلەرىم داغلارمەن،
ئاتىمنى سورىساڭ، ئاتىم ھەمرامەن،
سىنى ئىزدەپ بۇ چۆللەرگە كېلىپمەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئاتام خۇسرەۋ مىسىر يۇرتىدىن بولۇرمەن،
شاھ خۇسرەۋنىڭ ئوغلى، ئاتىم ھەمرامەن،
ھۆرلىقاخان مەھبۇبۇمنى ئىستەرمەن،
ئانى ئىزدەپ بۇ مەكانغە كېلىپمەن.

چىن ئاشىقلار دەرىغ ئەتمەس ئۆلۈمدىن،
پەرۋايىم يوق باشىم كەتسە تەنىمدىن،
مەي ئىچتىمەن تۇشۇمدە سىنىڭ قولۇڭدىن،
سىنى ئىزدەپ بۇ مەكانغە كېلىپمەن.

مىسىردىن كېلۇرمەن چىراي سارغارتىپ،
قىرىق كۈن بولدى بۇ چۆلىستان ئاختارىپ،
ئۈچ ئاي بولدى يېتەلمەدىم چۆل كېزىپ،
سىنى ئىزدەپ بۇ مەكانغە كېلىپمەن.

دەپ ئاھ تارتىپ يەنە نىمە دەيدۇ:

باشتىا تەگىرىم نە ئۈچۈن جانىم ئالمادى،
ئەجەل يېتىپ شۇم پەيمانەم تولمادى،
يارنى كۆرمەك بەسى مۇشكىل ئىش بولدى،
بەش يۈز يىللىق يول بولسا مەكانىڭ سىنىڭ.

رىيازەت تارتىبان سىنى ئىزلەدىم،
سىنىڭ ئۈچۈن ئۆز يۇرتۇمدىن ئايرىلدىم.
يارنى تاپىپ مەقسەدىمگە يەتمەدىم،
بەش يۈز يىللىق يول بولسا مەكانىڭ سىنىڭ.

تەقدىر ماڭا ئەزەلدە شۇنداق بولمىسا،
نەچۈك قىلاي مۇشكىل ئاسان بولمىسا،

بارىپ كەلمەككە يەنە ئۆمرۈم بولمىسا،
بەش يۈز يىللىق يول بولسا مەكانىڭ سېنىڭ.

دەپ ھەمرا بىسيار يىغلادى، ھۆرلىقانىڭ ئۈنىگغا رەھمىسى كېلىپ:
— ئەي ھەمرا، كۆڭلۈڭنى بۇزماغىل، مەن پەرىزاددۇرمەن، مەن نە يەردە بولسام جاي مەنزىلىم شول يەردە ھازىردۇر، — دەپ ھەمرانىڭ كۆڭلىگە تەسەللى خاتىر بېرىپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

پەرىزادنىڭ ئۆزىگە مەكان ھازىردۇر،
ھەر يەردە ھازىردۇر مەكانىم مېنىڭ.
مېنى سورىساڭ شاھرۇخ شاھنىڭ قىزىمەن،
ئىرەم باغدا بولۇر مەكانىم مېنىڭ.

تۇرار جايىم كۇھىقاپ، شۇندا يۇرۇرمەن،
كۆڭلۈم نەنى خالىسا شۇندا بارۇرمەن،
بىر سائەتتە خالىسام مەكان قىلۇرمەن،
ھەر يەردە ھازىردۇر مەكانىم مېنىڭ.

ئەلقىسسە، پەرىزادلار ھەمراغا قاراپ زوق قىلىشتى. ئاندا ھۆرلىقا پەرىزادلارنىڭ كۆڭلىگە تەسەللى خاتىر بەرمەك ئۈچۈن:
— ئەي ھەمرا، بۇ پەرىلەرنىڭ قايسىنى كۆڭلۈڭ خالىسا شۇنىڭ بىلەن سۆھبەت قىلغىل، — دېدى، ئاندا ھەمرا ھۆرلىقاغا بېقىپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

مېنىڭ كۆڭلۈم ئولدۇر ساڭا قۇل بولسام،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر، نە خەيالدا سەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

يول يۈرسەڭ ئاياغىڭدا خاكپا بولسام،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر، نە خەيالدا سەن.

ئۇزاق يولدىن كەلدىم ساڭا يۈزلەنىپ،
ئاشىق بولۇپ جەمالىڭغا ساغىنىپ،
مېنىڭ سۆزۈم ياتسام بىلىڭ ياستانىپ،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر، نە خەيالدا سەن.

چىن ئاشىقمەن ھەزەر ئەتمەم ئۆلۈمدىن،
باشىم كەتسە يانماسمەن ھەرگىز يولۇمدىن،
مېنىڭ سۆزۈم قۇچاغلاپ ياتسام بىلىگىدىن،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇرنە خەيالدا سەن.

مەقسۇدۇمدۇر بىر ئۆيگە كىرسەڭ بوستانە،
يارىم سېنىڭ دەردىڭدە بولدۇم مەستانە،
سېنىڭ ئىشقىڭ قىلدى مېنى دىۋانە،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر، نە خەيالدا سەن.

مەن كەلدىم يىراقتىن جاڭگال ئاختارىپ،
سېنىڭ ئۈچۈن جانىم چىقار ياستانىپ،
يول يۈرسەڭ ئاياغىدا خاك ـ خەسلەنىپ،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر، نە خەيالدا سەن.

چىن ئاشىقنى مەھرۇم قىلما مېھرىڭدىن،
قۇلۇڭمەنكى كېتەرمەن ھەر كۈن رەڭگىمدىن،
ئارزۇيۇم شول قۇچاغلىسام بىلىگىدىن،
سېنىڭ سۆزۈڭ نەدۇر، نە خەيالدا سەن.

ھەمرا دەرلەر نە ئىش كۆردۈم ئىرادە،
ئاشىقلارنى رەقىب قويماس ئارادە،
مېنىڭ كۆڭلۈم يەتسەم مەقسۇد - مۇرادە،
سېنىڭ كۆڭلۈڭ نەدۇر، نە خەيالدا سەن.

بۇنى ئىشىتكەن پەرىلەر غۇلغۇلە قىلىشىپ:
— بىزنىڭ پادىشاھ بىۋەفا ئادەمزادقا كۆڭۈل بېرىپدۇر، — دەپ ئاچچىقى كەلدى. ھۆرلىقا بۇنى ئىشىتىپ:
— ئەي ھەمرا، پەرىزادلار تولا غۇلغۇلە قىلادۇر. مەن باشتىن كۆك گۈمبەز ئىچىدە نىكاھ قىلغاندىن ئىپتىدا قىلىپ سوراي. سىز بىردىن - بىردىن جەۋاب بېرىڭ. پەرىزادلارنىڭ كۆڭلى تىنسۇن، — دەپ ھۆرلىقا ھەمرادىن سوئال سورىغانلارى، ھەمرانىڭ جەۋاب بەرگەنلەرى. ھۆرلىقا:

تۇتۇپ دەستۇ، رۇممانىمدىن،
ئالىپ بارغان گۈلزارىمدىن،
ئۇلۇغ بابامنىڭ ئالدىدىن،
ئۇلار ئۆزى كىملەر ئىدى؟
ھەمرا:
تۇتۇپ دەستۇ رۇممانىڭدىن،
ئالىپ بارغان گۈلزارىڭدىن،
ئۇلۇغ باباڭنىڭ ئالدىدىن،
خىزىر ئىلياس پىرىم ئىدى.
ھۆرلىقا:
ھەممىدىن ئۈستۈن ئولتۇرغان،
قامەتلىرى بەلەند تۇرغان،
ھەيبەتى ئالەمگە تولغان،
ئۇلار ئۆزى كىملەر ئىدى؟
ھەمرا:
ھەممىدىن ئۈستۈن ئولتۇرغان،
قامەتلىرى بەلەند تۇرغان،
ھەيبەتى ئالەمگە تولغان،
ئۇلۇغ ئادەم ئاتام ئىدى.
ھۆرلىقا:
ئالتۇن تەختتە ئولتۇرغان،
يارانلىرى بىلەن تۇرغان،
زىكرى ئاللاغە مەشغۇل بولغان،
ئۇلار ئۆزى كىملەر ئىدى؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ھەمرا:
ئالتۇن تەختتە ئولتۇرغان،
يارانلىرى بىلەن تۇرغان،
زىكرى ئاللاغە مەشغۇل بولغان،
پەيغەمبىرىم رەسۇل ئېردى.
ھۆرلىقا:
بېھىشتىن مەينى كەلتۈرگەن،
رەسۇلۇمغا قول باغلىغان،
ماڭا - ساڭا ۋەكىل بولغان،
ئۇلار ئۆزى كىملەر ئەردى.
ھەمرا:
بېھىشتىن مەي ئالىپ كەلگەن،
رەسۇلۇمغا قول باغلىغان،
ماڭا - ساڭا ۋەكىل بولغان،
شىرى خۇدا ئەلى ئەردى،
ھۆرلىقا:
يېشىل دەستار باشىدا تۇرغان،
يېشىل ئاسا قولىدا تۇتقان،
يارانلارى بىلەن تۇرغان،
ئۇلار ئۆزى كىملەر ئەردى؟
ھەمرا:
يېشىل دەستار باشىدا تۇرغان،
يېشىل ئاسا قولىدا تۇتقان،
يارانلارى بىلەن تۇرغان،
ئۇۋەيس قىران پىرىم ئەردى.
ھۆرلىقا:
كىتابىنى قولغا ئالغان،
مېنى ساڭا نىكاھ قىلغان،
ئۇزۇن بويلۇق، قارا ساقال،
ئۇلار ئۆزى كىملەر ئەردى؟
ھەمرا:
كىتابىنى قولغا ئالغان،
سېنى ماڭا نىكاھ قىلغان،
ئۇزۇن بويلۇق، قارا ساقال،
ئۇل ھەزرىتى ئۆمەر ئەردى.
ھۆرلىقا:
تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغان،
يانغىل دەبان ئەمر قىلغان،
مەينى تۇتقىل دەپ بۇيرۇغان،
ئۇلار ئۆزى كىملەر ئەردى؟
ھەمرا:
تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغان،
يانغىل دەبان ئەمر قىلغان،
مەي تۇتقىل دەبان بۇيرۇغان،
پەيغەمبىرىم رەسۇل ئەردى.

پەرىزادلار مۇنى ئىشتىپ:

— بىزنىڭ غۇلغۇلە قىلىشقانىمىز بىكار ئىكەن. پادىشاھىمىز ھۆرلىقانى ئادەمزادغە خۇدايىتائالانىڭ پەرمانى بىرلە، ھەزرىتى

رەسۇلىللاھ باشلىغ جەمئىي سەھابەلەر ھەزرىتى سۇلتان ئۇۋەيس قىران پادىشاھىمىنىڭ گۇمبەزلىرىدە نىكاھ قىلغان ئىكەن، — دېيىشتى، غۇلغۇلىسى پەست بولدى، ئاندىن كېيىن ھۆرلىقا چىنار تۈۋىگە كېلىپ ھەمرانى ئۆز شەھىرىگە تەكلىپ قىلدى، ھەمرا چىناردىن چۈشۈپ ھۆرلىقانىڭ تەختىگە چىقىپ ئولتۇردى. ئۇلار بىر - بىرىگە سۆز قىلىشماي، ناز - كەرەشمىلەر بىلەن ئولتۇرۇشتى. ھۆرلىقا ئىچىدە: «مەن قىز بالا بولسام، ئاغا سۆز ئايتۇرمەنمۇ» دەر ئىدى. ھەمرا بولسا: «مەن مۇساپىر بولسام، مەن نىمە دەرمەن» دەر ئېردى. ئاخىر ھۆرلىقا كۆڭۈل زەۋقىدىن ھەمراغا قاراپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

بۇ كېچە بولۇرسەن مېنىڭ مېھمانىم،
بېرى كەلگىل ھەمراھىم، دەۋران سېنىڭدۇر،
سېنى دەپ كەلدىمەن گۈلزار باغىمدىن،
بېرى كەلگىل ھەمراھىم، دەۋران سېنىڭدۇر.

سېنى دەپ كەلدىم چەھار باغىمدىن،
خەبەر ئالغىل مېنىڭ ئاھۇ زارىمدىن،
تەسەددۇق بولايىن شېرىن جانىڭدىن،
سۆيە كۆر، ھەمراھىم، دەۋران سېنىڭدۇر.

شافتالۇ ئۈزگىل سەن شېرىن لەبىمدىن،
ئەسەل ئالغايسەن مېنىڭ بۇلبۇل تىلىمدىن،
ئەلفدەك قامەتىم، نازۇك بېلىمدىن،
قۇچاغلا، ھەمراھىم، دەۋران سېنىڭدۇر.

باغبان بولۇپ ئۈزگىل مېنىڭ گۈلۈمدىن،
ئۆرگۈلەيىن يارىم ئالتۇن باشىڭدىن،
سىنەم ئۆزرە تۈرغان قوش ئانارىمدىن،
تۇتۇپ كۆر، ھەمراھىم، دەۋران سېنىڭدۇر.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئەمدى بىلدىم فانى دۇنيا پەندىنى،
يارىم كۆرگىل شېرىن لەبىم قەندىنى،
كۆكسۈمدەكى ئالتۇن تۈگمەم بەندىنى،
يەشىپ كۆرگىل، ھەمراھىم، دەۋران سىنىڭدۇر.

ھۆرلىقا ئايتادۇر: كۆرگىل ئارادە،
تىلەي يارىم بولسۇن ئۆمرۈڭ زىيادە،
بۇ كېچە مېنىڭ بىلەن مەقسۇد ـ مۇرادە،
يېتىپ كۆر، ھەمراھىم، دەۋران سىنىڭدۇر.

ئەلقىسسە، ھەمرا ھۆرلىقانىڭ چەھار باغىدا ئەيش ـ ئىشرەتكە مەشغۇل بولدىلەر. پەرىزادلار نەغمىنى ئوتتۇز ئىككى سەداغا كەلتۈردىلەر.

ھەمرا بىر كېچەسى ئۆيقۇلاپ ياتىپ بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ئاھ ـ زار چېكىپ ئەردى، ھۆرلىقا كۆڭلىدە: «بۇ ئادەمزاد ۋەفا قىلۇرمىكىن دېسەم ۋەفا قىلمىغۇدەك» دەپ:

— ئەي ھەمرا، مىسىردا مەندىن بۆلەك يارىڭ بارغا ئوخشايدۇ. شول يار مەھبۇبۇڭ يادىڭغە كېلىپ ئاھۇزار چەكتىڭ، — دەپ ھەمرادىن سوئال سوراپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ھۆرلىقا:
باشىڭدىن ئۆرگۈلەي، ئەي ھەمرا جانىم،
سەن نە ئۈچۈن ئاھۇ ئەفغان ئېتەرسەن؟
سۆزۈڭ ئىشتمەگۈنچە يوقتۇر قەرارىم،
سەن نە ئۈچۈن ئاھۇ ـ ئەفغان ئېتەرسەن؟
ھەمرا:
چىن ئاشىقمەن ھىزىر ئەتمەم ئۆلۈمدىن،
پەرۋايىم يوق سەندىن ئۆزگە يارىمدىن،

جۇدا تۇشۇپ ئايرىلدىم ۋەتەنىمدىن،
ئانىڭ ئۈچۈن ئاھۇ ـ ئەفغان ئېتەرمەن.
ھۆرلىقا:
باغبانسەن، مۇندا ئانار باغىڭ بار،
باغىڭ ئىچرە ئالما ـ ئانارلارىڭ بار،
مىسىر شەھرىندە مەندىن ئۆزگە يارىڭ بار،
سەن نە ئۈچۈن ئاھۇ ـ ئەفغان ئېتەرسەن.
ھەمرا:
سوئال قىلدىڭ، گۈزەل يارىم، مېنىڭدىن،
جۇدا بولدۇم ئاتا ـ ئانام، سىڭلىمدىن،
قورقۇنچۇم يوق سەندىن ئۆزگە يارىمدىن،
ئانىڭ ئۈچۈن ئاھۇ ـ ئەفغان ئېتەرمەن.
ھۆرلىقا:
مەندىن ئۆزگە يار تۇتۇپسەن، ھەمراھىم،
ئوتغە سالغان ئوخشە مېنىڭ بۇ جانىم،
يادىڭدا يىغلايمەن ھەردەم، ھەمراھىم،
سەن نە ئۈچۈن ئاھۇ ـ ئەفغان ئېتەرسەن؟

باغ ئىچىندە بۇلبۇل سايرار گۈلۈڭ بار،
باشىم ئۆزرە ئالتۇن ـ گۆھەر تاجىم بار،
مەندىن ئۆزگە خوپ چىرايلىق يارىڭ بار،
سەن نە ئۈچۈن ئاھۇ ـ ئەفغان ئېتەرسەن؟
ھەمرا:
ئاتام تۈشىدە ئاشىق بولدى بۇلبۇلغە،
ئۈچ قارىنداش ئىستەپ كىردۇك ئۈچ يولغە،
ئۈچ ئاي بولدى يېتەلمىدۇك مەنزىلگە،
ئانىڭ ئۈچۈن ئاھۇ ـ ئەفغان ئېتەرمەن.
ھۆرلىقا:
پەرىدۇرمەن ھەر پەردە ھازىردۇرمەن،
ھەر نە ئىشىڭ بولسا رەۋا قىلۇرمەن،

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

ياردىڭ بار دەپ سەندىن گۇمان قىلۇرمەن،
سەن نە ئۈچۈن ئاھۇ - ئەفغان ئېتەرسەن؟
ھەمرا:
پادىشاھ خۇسرەۋ ئاتام كىردى تۈشۈمگە،
مېھرىبانىم ئانام كىردى تۈشۈمگە،
گۈلجەملە سىڭلىم كىردى تۈشۈمگە،
ئانىڭ ئۈچۈن ئاھۇ - ئەفغان ئېتەرمەن.

ئەلقىسسە، ھۆرلىقا ئاندىن:

— ئەي ھەمرا، سەن ئاتا خىزمەتى ئۈچۈن بۇلبۇلگويا قۇشنى ئىستەپ كېلىپسەن. تەقدىر ئىلاھى بىرلە ماڭا ۋاسىل بولدۇڭ. مەقسىتىڭنى كەلگەن زەمان ئىزھار قىلمادىڭ. ھالا ھەم تاپىلۇر. ئاتام شاھرۇ شاھ ئۈچ ئىقلىمغا پادىشاھ ئەردى. ئاتام ۋەفات بولغاندىن كېيىن، بىر يېرىم ئىقلىم كۆھىقاف بىلەن بۇلبۇلگويا قۇش، ئىنگىچىم ھۆر زەئىفىرانغا مىراس قالغان ئىدى. بىر يېرىم ئىقلىم كوھىقاف بىلەن بۇلبۇل زەررىن ماڭا مىراس قالغان ئىدى. ئول ھۆر زەئىفىران شەھرى قۇلزۇمغە پادىشاھدۇر. مەن شەھرى شەبىستانغە پادىشاھدۇرمەن. بۇلبۇل زەررىننىڭ بۇلبۇلگويادەك يۈزمىڭ ھەسسە خىسلىتى باردۇر. ئاتاڭنىڭ قەستى بۇلبۇلگويادا ئىكەن. ھالا بۇ كۈنلەردە قۇلزۇم خەلقى قىرىق كېچە - كۈندۈز ئۇيقۇلايدۇ. قاشىغا بارىپ ھەر قانچە پەرياد قىلسا ھەم ئەسلا تۇيمايدۇ. ئەي ھەمرا، كىشى قوشسام ئالىپ كېلۇرسەنمۇ؟ — دېدى. ھەمرا:

— خوپ بولغاي، — دېدى. ئاندىن ھۆرلىقا جەمئىي دىۋە - پەرىلەرنى يىغدى ۋە ئۇلارغا:

— ئەي دىۋە - پەرىلەر، شەھرى قۇلزۇمدىن بۇلبۇلگويانى قايسىڭىز تېز ئالىپ كېلۇرسىز؟ — دەپ سورىدى. دىۋە - پەرىلەر:

— ئەمىر قىلساڭىز ئەتىگەندىن كەچكىچە ئالىپ كېلۇرمىز، — دېدى. ھۆرلىقا:

— ئەتىگەندىن كېچەگىچە ھەمرا يارىمدىن ئايرىلۇرغە تاقەتىم يوقتۇر، — دېدى، شۇندا دىۋە سۇرۇخ:

— سىز «ئەلھەمدۇ» نى باشلاڭ، «ۋەلەززالىن» غە يەتكۈنچە ئالىپ كېلۇرمەن، — دېدى. ھۆرلىقا:

— ھەمرانى ئالتۇن تەخت ئۇستىدە كۆتۇرۇپ باشىڭغا قويۇپ، دەريايى شامال، دەريايى ئاتەش، دەريايى سىماب — بارچە خەتەرلەردىن ئۆتكۈزۇپ شەھرى قۇلزۇمغا ئالىپ بارىپ، ھەر نە پەرمان قىلسا قەبۇل قىلغىل. يارىم ھەمرا ئۆزى ھۆر زەئىفىراننىڭ ئورداسىغا كىرىپ بۇلبۇلگويا قۇشنى ئۆزى ئالىپ چىقسۇن، — دېدى. ئۇ يەنە:

— دىۋە - پەرىلەر ھەمراغا زەرەر يەتكۈزمەسۇن، سەھەت - سەلامەت قاشىمغا ئالىپ كەلگىل، — دەپ دىۋە سۇرۇخنى ھەمراغا قوشۇپ يولغا سالدى. دىۋە سۇرۇخ ھەمرانى بىرىنچى ئاسمانغا ئالىپ چىقىپ بارچە دەريالاردىن ئۆتكۈزۇپ، شەھرى قۇلزۇمغا — ھۆر زەئىفىراننىڭ ئورداسىغا ئالىپ باردى. دىۋە سۇرۇخ ھەمرانى باشىدىن ئالىپ يەرگە قويدى، ھەمرا:

— ئەي دىۋە سۇرۇخ، مەن چىققۇنچە شۇبۇ يەردە تۇرغىل، — دېدى ۋە ئۆزى يالغۇز كىرىپ كەتتى. ئۇ توققۇز دەرۋازىدىن ئۆتۇپ ئورداغا كىرسەلەر بۇلبۇلگويا قۇش ئالتۇن قەپەسدە ھەزار داستان يەڭلىغ سايراپ، خۇش ئاۋاز بىلەن ھۆر زەئىفىراننىڭ باشىدا ئاسىغلىق تۇرغان، ھۆر زەئىفىران بولسا ئالتۇن تەختتە ئۇيقۇلاپ ياتقانىكەن. ئۇيقۇلاغان پەرىلەرنى بىر - بىرىنىڭ قۇچاغىدىن تارتىپ ئالىپ ئۆلتۇرسەلەر ھەم ئەسلا تۇيمايدىكەن. ھەمرا ئاستا بارىپ بۇلبۇلگويا قۇشنى ئالتۇن قەپەس بىلەن ئالىپ چىقىپ، سەككىزىنچى دەرۋازىدىن ئۆتۇپ، توققۇزىنچى دەرۋازىغا يەتكەندە ھەمرا ئۆزىگە: «ئاتام شاھ خۇسرەۋ بۇ قۇش ئۇچۇن بىزنى مۇنچە جاپالارغا سالدى. بۇ قۇشتا نېمە خىسلەت بار ئىكەن، بىر كۆرەي» دەپ ئويلاپ قەپەسنىڭ ئاغزىنى ئاچقان زامان ئول قۇش:

— ھەيھات! ئادەمزادنىڭ قەدەمى يەتتى! — دەپ بىر سايراپ ئىدى، ئۇنى مەغرىبدىن مەشرىققە ئىشىتىلدى. ئاغزىدىن رەڭگارەڭ گۇللەر ئاچىلدى. جەمئىي دىۋە - پەرىلەر ئويغىنىپ كەتتى. ھۆر

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

زەئىفىران دەرھال قاراسالار بۇلبۇلگويا يانىدا يوق، ئۇ پەرىلەرگە:

— تۇتۇڭلار بۇ ئادەمزاد ئوغرىنى! — دەپ بۇيرۇدى. پەرىلەر ھەمرانى تۇتۇپ ھۆر زەئىفىرانىنىڭ قاشىغە ئالىپ كىردى.

ھۆر زەئىفىران دەرغەزەپ بولۇپ:

— بۇ ئادەمزاد ئوغرىنى بىرىنچى ئاسمانغا ئالىپ چىقىپ يەرگە تاشلاڭلار. يەرگە تۇشۇپ بولغۇنچە گۆشتى پوستىدىن ئايرىلسۇن. ئۇستىخانلىرى تىرىقتەك ساچىلىپ كەتسۇن، — دەپ پەرمان قىلدى. پەرىلەر ھەمرانى چاڭگاللىغان پېتى بىرىنچى ئاسمانغە ئالىپ چىقىپ كەتتىلەر. ئاڭغىچە دىۋە سۇرۇخ بارىپ ھۆرلىقاغە خەبەر قىلدىكىم:

— يارىڭىز ھەمرانى ئىگىچىڭىز ھۆر زەئىفىران تۇتۇپ بىرىنچى ئاسماندىن تاشلاشنى بۇيرۇدى. پەرىلەر ئانى بىرىنچى ئاسمانغا ئالىپ چىقىپ كەتتى. مەن سىزگە خەبەر قىلغالى كەلدىم، — دىدى. ھۆرلىقا بىر ئاھ تارتىپ قولىغا بىر چاڭگال تۇپراق ئالىپ ئىسمى ئەزەمنى ئوقۇپ، دەم قىلىپ ئاسمانغا قاراتىپ ساچتى. بىردەمدە پەرىلەر ھازىر بولدىلەر. ھۆرلىقا:

— ئەي پەرىلەر، ھەمرانى ئىگىچىم ھۆر زەئىفىران بىرىنچى ئاسماندىن تاشلىماقچى بوپتۇ. يۇرۇڭلەر تۇتۇپ ئالايلى، — دىدى. ئۇلار كۆز يۇمۇپ ئاچقۇنچە شەھرى قۇلزۇمغا يەتتى.

ھەمرا ئاسماندىن يەرگە چۈشكۈنچە خۇدايىتائالاغا يىغلاپ مۇناجات قىلىپ:

— ئەي بارا خۇدايا، ئەجىلىم توشقان بولسا جان ئامانەتنى ئالغىل، — دەپ، بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

يوقدىن بىزنى بار ئەيلىگەن بىرۇ بار،
بۇگۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.
سەندىن ئۆزگە يوقدۇر ماڭا مەدەدكار،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

باچەمىزنىڭ ئاتاسىدۇر ئادەم سەفى،
ئىبراھىم، ئىسمائىل، يا نۇھى نەبى،

ئاندىن پەيدا بولدىلا يۈز مىڭ ۋەلى،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

قۇدرەتىڭ كۆپدۇر ھەم ياراتقان سۇبھان،
مېنى بۇ دۇنيادا قىلما سەرگەردان،
ئىنسۇ جىنغا پادىشاھ بولغان سۇلەيمان،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

تەۋراتنى ئوقۇغان ھەزرىتى مۇسا،
ئىنجىلنى ئوقۇغان ھەزرىتى ئەيسا،
زەبۇرنى ئەيلەدىڭ داۋۇدغە ئەتا،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

ئاشىقلارنىڭ پىرى يۈسۈف ـ زىلەيخا،
مەزلۇملارنىڭ پىرى فاتىمە ـ زۆھرە،
ئائىشە سىدىق ھەم خەلىچە كۇبرا،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

ئىشقىدا كۆيدىلەر تاھىر ۋە زۆھرە،
لەيلى بىلەن مەجنۇن جان بەردى ئۇدا،
پەرھاد بىلە شىرىن، ۋامىقۇ ئۇزرا،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

دىۋە پەرىگە پادىشاھ بولغان سۇلەيمان،
ياراتتىڭ بىزلەرگە زەمىنۇ ئاسمان،
كۇفرىلارنى قىرغان ئەلى شاھىمەردان،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

ھەزرىتى ئىلياسدۇر ئالەمدە ۋەلى،
غەۋسۇلئەئزەم پىرىمدۇر ھەممىگە ۋەلى،

www.uyghurkitap.com

ھەمرانىڭ پىرىدۇر ھەزرىتى ئەلى،
بۇ كۈن ماڭا رەھىم ئەتا كۈنۈڭدۇر.

ھەمرا ئاسماندىن كەبۇتەر يەڭلىغ مۇئەللەق ئۆرۈپ تۇشۇپ كېلۇر ئېردى. ھۆرلىقا پەرىزادلار بىلە يېتىپ كېلىپ تۇتۇپ ئالدى ۋە ئاستا يەرگە قويدى. ھۆرلىقا كۆردىكىم، ھەمرا بىھۇش بولۇپدۇر. جانى بار-يوقلۇقىنى بىلگەلى بولمادى. ھۆرلىقا ئاھ تارتىپ، ھەمرانىڭ باشىدىن پەرۋانە يەڭلىغ چۆرۈلۈپ، ھۆكۈما - تەبىبلەرگە قاراپ ئايتقانلارى:

ئەھلى تەبىب، بارچەڭىزلەر كېلىڭلار،
بۇ يارىمغە شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.
ھەمراجانغا داۋا بارمۇ، يارانلار،
بۇ يارىمغە شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.

قۇرئەندازلار قۇرئى سالىپ باقىڭلار،
مۇنەججىملەر كىتاب ئاچىپ باقىڭلار،
كۆرگەن - ئىشتكەنلەر بولسا قىلىڭلار،
بۇ يارىمغا شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.

يارىم ئۈچۈن جانغە ئوتنى ياقىڭلار،
مېنىڭ جىگەر - باغرىمنى ئالىپ باقىڭلار،
يارىم ئۈچۈن باشىمغە تۇپراق ساچىڭلار،
بۇ يارىمغە شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.

ئاچقۇ بىرىڭ خەزىنەدار قولىغە،
ئىلماسۇنلار دۇنيا مالىن كۆزىغە،
قىرىق مىڭ خەزىنەم بار خۇدا يولىغە،
نىسار ئەيلەپ بىرەيىن ئالىڭ، جانلارىم.

يەنە قىرىق مىڭ قۇلۇمنى ئازاد قىلايىن،
يارىم ئۈچۈن باغرىمنى بەريان ئەيلەيىن،
ياقام تۇتۇپ دادۇ فەرياد ئېتەيىن،
بۇ يارىمغا شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.

كېلىڭلار تەبىبلەر داۋا قىلىڭلار،
زەر شەھرىن بىزەيىن ئانى ئالىڭلار،
ئاپارىپ مېنى قۇل دەپ ساتىڭلار،
بۇ يارىمغە شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.

هۆرلىقا دەر: مېنىڭ بەختىم قارادۇر،
يار دەردىدە مىسكىن كۆڭلۈم يارارۇر،
يارىم ئۈچۈن يۈرەك - باغرىم كۆيەدۇر،
بۇ يارىمغە شىفا ئەيلەڭ، جانلارىم.

ئەلقىسسە، ھۆكۈمالار كىتاب كۆرۈپ ئايتتىكى:
— ئەي ھۆرلىقاخان، قورقماسۇنلار، بىھۇش بولۇپدۇر، — دەپ، ھەمرانىڭ يۈزىگە گۇلاب سەپتى، ھەمرا سەسكەنىپ ھۇشىغە كەلدى. ئاڭغىچە ھۆر زەئىفىران كېلىپ:
— ئەي هۆرلىقا، سىز نېمە ئۈچۈن بىر ئادەمزادغە مۇنچە ئەۋۋارە بولاسىز؟ ئادەمزاد دېگەن ھېچ ۋەقتىدە پەرىزادغە مۇۋاپىق كەلمەس، — دەپ ئىدى، هۆرلىقا ئايتتىكى:
— ئەي ئىگىچىم ھۆر زەئىفىران، بىھۇدە سۆزنى قىلماغىل. مېنىڭ بۇ يارىم ئۈچۈن جانىم پىدادۇر. سەن نېمە خىيال قىلۇرسەن؟ — دېدى. بۇ سۆزنى ئىشتىپ ھۆر زەئىفىران:
— ئەي ھۆرلىقا، يارىڭنى مۇنچە تەئرىف قىلۇرسەن. ئانداغ بولسا يارىڭنىڭ يۈزىدىن نىقابىنى ئالغىل، مەن بىر كۆرەي، — دېدى. ھۆرلىقا:
— ئەي ھۆر زەئىفىران، يارىمنى كۆرەدۇرغان بولساڭ

www.uyghurkitap.com

بۇلبۇلگويانى يارىم باشىدىن نىسار قىلغىل، — دەپ ئىدى، ھۆر زەئىفىران تاقەت قىلالماي بۇلبۇلگويانى ھەمرانىڭ باشىدىن نىسار قىلدى. ئاندىن ھۆرلىقا ھەمرانىڭ باشىدىن نىقابىنى ئالدى. ھەمرانىڭ جەمالىدىن بىرئىشق ئوتى چىقىپ، ھۆر زەئىفىرانىنىڭ سىنەسىدە بەند بولدى. ھۆر زەئىفىران:

— ئاھ، شېرىن جانىم پىدا بولسۇن، جەمالىڭدىن ئۆرگۈلەي، — دەپ كەبۇتەر يەڭلىغ مۇئەللەق يىقىلىپ بىھوش بولدى. بىر سائەتتىن كېيىن ھوشىغە كېلىپ ئايدىكى:

— ئەي ھۆرلىقاخان، بۇ يارىڭغە مېنى شېرىك قىلغىل!

بۇنى ئاڭلاپ ھۆرلىقا:

— ئەي ئىگچىم ھۆر زەئىفىران، مەن ھايات تۇرۇپ، بۇ يارىم ھەرگىز سىزگە رەۋا كەلمەس، — دېدى. ھۆر زەئىفىران:

— ئەي ھۆرلىقا، ئانداغ بولسا يارىڭنى بىر كېچە ماڭا بەرگىل. مەن چەھار باغىمغە ئالىپ كىرىپ، ئالما - ئانارلىق باغىمدا مېھمان قىلاي، — دېدى. ھۆرلىقا ئۇنامادى. ھۆر زەئىفىران ھۆرلىقاغە يالبارىپ نىمە دەيدۇ قېنى:

باشىڭدىن ئۆرگىلەي، ھۆرلىقاخان،
شول يارىڭنى ماڭا بەرسەڭ نە بولغاي.
شېرىن جانىم ساڭا ئەيلەيىن قۇربان،
سۆيەر يارىڭ ماڭا بەرسەڭ نە بولغاي.

بىر كېچە يارىڭنى مېھمان ئەيلەسەم،
ئەزىز جانىم ئاڭا قۇربان ئەيلەسەم،
تازە گۈللارىمغە باغبان ئەيلەسەم،
بىر كېچە يارىڭنى بەرسەڭ نە بولغاي.

ھەمرا ئۈچۈن كۆيەر بۇ تەنىمدە جان،
پىدا بولسۇن ئاڭا مۇنداغ يۈز مىڭ جان،

جەمالىڭدىن ئۆرگىلەي، ھۆرلىقاخان،
بىر كېچە يارىڭنى بەرسەڭ نە بولغاي.

بۇ يارىڭ ئۇچۇن فەرياد ئېتەرمەن،
يارىڭنى بەرمىسەڭ ئۆلۈپ كېتەرمەن،
بۇ يەرلەردىن باشىمنى ئالىپ كېتەرمەن،
بىر كېچە يارىڭنى بەرسەڭ نە بولغاي.

دەپ زار ـ زار چۇن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ تۇردى. ھۆرلىقا:
— ئەي ھۆر زەئىفىران، سەن ئۆزۈڭنى مۇنداغ ئەۋۋارە قىلما. مەن بار تۇرۇپ بۇ يارىم ساڭا ئەسلا رەۋا كەلمەيدۇ، — دەپ يېقىن كەلتۈرمىدى. ھۆر زەئىفىران ئىزا تارتىپ:
ئـانـداغ بولسا بۇ شەھەردە سۇلۇك قازى دەپ بىر قازى بار، ئانىڭدىن سوراي. رەۋا كەلمەس دېسە سىزنىڭ بەختىڭىز. ئەگەر رەۋا كېلەدۇر دېسە مەن سىز بىلەن سۆزلىشەي، — دېدى. ھۆرلىقا:
— خوپ بولغاي، ئەي ھۆر زەئىفىران ئىگىچىم، بۇگۇن ئوغرى كىشىدەك قاپاقىڭىزنى ئۇشۇرۇپ بىھۇدە سۆزلەرنى قىلىپ، قازىنى ھىمايىچى قىلۇر بولدۇڭىز، بارىڭ، يول بولسۇن، — دېدى.
ھۆر زەئىفىران قازىغە كىشى بۇيرۇدى. بىر پەرى قازىنىڭ قاشىغە بارىپ:
— ئـەي قازى ئاخۇنۇم، ئۆزلەرىنى پادىشاھىم ھۆر زەئىفىران چىرلايدۇ، — دېدى.
بۇ قازى ئوتتۇز يىلدىن بېرى ھۆر زەئىفىرانغە ئاشىق ئېردى. جەمالىنى ھەرگىز كۆرەلمەس ئېردى. بۇ سۆزنى ئىشتىپ خۇشلۇقىدا دەرھـال قـوپـۇپ ئـالـدىراشلىقتا ئىگەرنىڭ ئالدى قاشىنى ئاتنىڭ كەينىگە، قۇشقۇننى بوينىغە توقۇپ، ئاتغە مىنىپ رەۋان بولدى. بۇ پەرى قازىنىڭ ئالدىدا كېلىپ ھۆر زەئىفىرانغە خەبەر قىلدى. ھۆر زەئىفىران ھۆرلىقانىڭ ئالدىدىن ئوغرىدەك مىمتىلايىپ چىقىپ كەتتى.
ھۆرلىقا بىر پەرىگە:

www.uyghurkitap.com

— بارغىل، ئارقاسىدىن چىقىپ ماراپ تۇرغىل، ئىگىچىم ھۆر زەئىفران قازغە نىمە دەيدۇ، — دەپ بۇيرۇدى. بۇ پەرى ھۆر زەئىفراننىڭ ئارقاسىدىن چىقىپ بىر يەردە ماراپ تۇردى. ھۆر زەئىفران قازىنىڭ ئالدىغا كېلىپ بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

جەمالىڭدىن ئۆرگۈلەي، ئاي يۈزلۈك قازى،
قازى ماڭا نىكاھ رەۋا دېگەيسەن.
سەدىقەڭ كېتەيىن گۈل يۈزلۈك قازى،
قازى ماڭا نىكاھ رەۋا دېگەيسەن.

قۇلزۇم شەھرىنىڭ نىسپىن بېرەيىن،
قىرىق مىڭ خەزىنەم بار ئانى بېرەيىن،
جامە، ئالتۇن دەستار، تونلار بېرەيىن،
قازى ئەئلەم، نىكاھ رەۋا دېگەيسەن.

قىرىق مىڭ قىز بېرەي قولى ھۈنەرلىك
قىرىق مىڭ قۇل بېرەي ئالتۇن كەمەرلىك،
قىرىق مىڭ ئات بېرەي ئالتۇن ئىگەرلىك،
قازى ئەئلەم، نىكاھ رەۋا دېگەيسەن.

ھۆكۈم قىلىپ، سۆزۈڭدىن يانىپ كەتمەگىل،
سەئيى قىلىپ باشقىنى بېرىپ كەتمەگىل،
سەدىقەڭ كېتەيىن سۆزۈم ئۇنۇتماغىل،
قازى ئەئلەم نىكاھ رەۋا دېگەيسەن.

ئەلقىسسە، قازىنى دۇنيادىن بىھاجەت قىلدى. ئول قازى ھۆر زەئىفراننىڭ بويىنىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ لەبلەرىدىن شاپتالۇ، ئەيبالۇ ئۈزۈپ مۇرادىغە يەتتى. ئاندىن ھۆرلىقانىڭ يارىنى رەۋا بولادۇر، دەپ پەتىۋا قىلىپ بەردى. ھېلىقى پەرى كىرىپ ھۆرلىقاغە بولغان

ۋەقەلەرنى بەيان قىلدى. ئارقاسىدىن ھۆر زەئىفىران بىلەن قازى كىردى. ھۆرلىقا قازى بىلەن ھۆر زەئىفىراننىڭ يۈزىگە قارالاسا ھەر ئىككىلىسىنىڭ ھالى ئۆزگەچە بولۇپدۇر. ئاندىن ھۆرلىقا قازىنى قىبلەت سەھراسىدىن قورقۇتۇپ نېمە دەيدۇ قېنى:

جەمالىڭدىن ئۆرگۈلەي، ئاي يۈزلۈك قازى،
قازى ئەئىلەم، راستىن جەۋاب بەرگەيسىز.
سەدىقەڭ كېتەيىن، گۈل يۈزلۈك قازى،
قازى ئەئىلەم، راستىن جەۋاب بەرگەيسىز.

خۇش كېلىبسىز قازى بىزنىڭ ئاراغە،
يالغان سۆزلەپ رىزا بولۇڭ قازاغە،
قانىڭىز ساچىلۇر ئۇشبۇ سەھراغە،
قازى ئەئىلەم، راستىن جەۋاب بەرگەيسىز،

مەن بار تۇرۇپ نىكاھ رەۋا تۇشۇرمۇ،
قازى ئەئىلەم شۇنداغ پەتۋا بېرۇرمۇ،
ئاخىرەتكە بارماي مۇندا قالۇرمۇ،
قازى ئەئىلەم، راستىن جەۋاب بەرگەيسىز.

تاڭلار مەھشەرگاھدا ھېساب كۈنىدە،
ئالغانلارىڭ تارازۇگە تۇشكەندە،
قىلغان گۇناھلارنى ئاندا تارتقاندە،
قازى ئەئىلەم، راستىن جەۋاب بەرگەيسىز.

ئەلقىسسە، ھۆرلىقا قازىغا غەزەپ بىرلە بىر قاراپ ئىدى، قازى ھۆر زەئىفىرانغا باقىپ:
— سىڭلىڭىز ھۆرلىقانىڭ يارى سىزگە رەۋا كەلمەس ئىكەن، — دېدى. ھۆر زەئىفىران ئاندا:

— ئەي قازى، ئۆيدە بىھۇدە ئىشلارنى قىلىپ يالغان پەتىۋا بېرەرسەن. ھالا ئەمدى سۆزۈڭگە تۇرمايسەن، — دېدى. قازى:
— كىتاب كۆرمەي سەھۋەن بولۇپدۇر مەن، — دەپ ئىدى، ھۆر زەئفىران ئىزا تارتىپ، ئاچچىقىدا قازىغا نېمە دەيدۇ، ئاڭلايلى:

ئۆيدە ۋەئدەلەر قىلدىڭ،
ۋەئدەڭگە تۇرمادىڭ قازى.
ئاخىر ئەمدى نېمە بولدۇڭ،
ئالغانىڭنى بەرگىل قازى.

قىرىق مىڭ قۇلنى ساڭا بەردىم،
قىرىق مىڭ قىزنى ساڭا بەردىم،
قىرىق مىڭ ئاتنى ساڭا بەردىم،
ئالغانىڭنى بەرگىل قازى.

قازى ئەئلەم بوپ يۈرۈپسەن،
ھارام پايدانى ئالىپسەن،
يالغان پەتۋالار بېرىپسەن،
ئالغانىڭنى بەرگىل قازى.

قۇلزۇم نىسپىن ساڭا بەردىم،
زەربەفت تونلار ساڭا بەردىم،
دېگەنىڭنى بارىن بەردىم،
ئالغانىڭنى بەرگىل قازى.

ھۆر زەئفىران نېمە قىلسۇن،
تەنىڭنى پارە - پارە قىلسۇن،
قىزنىڭ مەندەك ئاشىق بولسۇن،
ئاندىن قەدرىم بىلگىن قازى.

بۇ سۆزۈمنى ئاڭلاپ تۇرغىل،
زېھنىڭ بىرلەن ھوشيار بولغىل،
ئۆلۈمگە سەن باشىڭ بەرگىل،
تەماشالار كۆرگىل قازى.

ئەلقىسسە، ھۆر زەئفىران ئايتتىكى:
— ئەي ھۆرلىقا، بۇ قازىنىڭ جەزاسى ئۇشبۇدۇر، — دەپ قازىنى ئېشەككە تەتۈر مىندۈرۈپ، يۈزىگە قارا سۈرتۈپ بازارغە ئاچىقىپ، دارغە ئاسىپ تىير باران قىلىپ، ئاندىن ھۆرلىقاغە يالبارىپ نېمە دەيدۇ قېنى:

قارا بوز ئات كەلتۈرۈڭ يولنىڭ ئۈستىگە،
ئادەمزاد كەلتۈرۈڭ جاننىڭ قەستىگە،

خەنجەر قويارمەن ئەمدى سىنەم ئۇستىگە،
رەھىم ئەيلەگىن سەن ماڭا، ئەي ھۆرلىقاخان.

شەمشەر بىلەن چانسىلىڭ ئەمدى بىلەككە،
جاندىن كەتمەس ئوتنى سالدىڭ يۈرەككە،
كېچە - كۈندۈز ئارام بەرمەي يەتتى سۆڭەككە،
رەھىم ئەيلەمەيسىز ماڭا ھۆرلىقاخان.

ئاخىر چاغدا باقمادىڭ مېنىڭ يۈزۈمگە،
ئانداغ مەبۇب كۆرۈنمەس ئەمدى كۆزۈمگە،
بەختىم قارا ئىكەن داغى ئۆزۈمگە،
قالدىم ئاخىر دەردىگە مەن، ھۆرلىقاخان.

ئەلقىسسە، ھۆر زەئىفىران ھۆرلىقا بىلەن خوشلاشىپ، زار - زار چۈن ئەبرى نەۋ بەھار يىغلاپ، ئورداسىغە كىرىپ كەتتى. ھۆرلىقا ھەمرا بىلەن بۇلبۇلگويا قۇشنى ئالتۇن قەپەس بىلەن ئالىپ، شەھرى شەبىستانغە يانىپ كەلدى.

بىر كۈنى ھەمرا ئۆز شەھرىگە يانغالى ھۆرلىقادىن رۇخسەت تىلەدى. ھۆرلىقا يىغلاپ، رۇخسەت بەرمەدى. پەرىلەر ھۆرلىقاغە ئايتتىكى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، كىشى ئۆز يۈرتى، ئاتا - ئانىسىنى سېغىنماسۇنمۇ؟ رۇخسەت بەرسۇنلەر، — دېدى.

— ئۆز شەھرىگە بارسا بىزنى دەرد - ئىشتىياقىدا قويۇپ، كەلمەس، — دېدى ھۆرلىقا. پەرىلەر ئايتتىكى:

— ئەي ھۆرلىقاخان، رۇخسەت بەرسۇنلەر، كېلۇر. كەلمەي قايان بارۇر. ئەگەر سىزلەردىن مەرغۇب كىشى تاپسا كەلمەسۇن، — دېدى. ھۆرلىقا ئايدى:

— ئانداغ بولسا قارار قىلىپ ئىبەرۇرمەن. بىقارار ئىبەرمەسمەن، — دېدى. ھۆرلىقا يەنە ئايدى:

— ئەي ھەمرا، ئۈچ ئايدا كېلىڭ، — دەپ قارار قىلىپ يولغا

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

سالدى. ئۆزى پەرىلەر بىلەن تۆت كۈنلۈك يەرگە كېلىپ خوشلاشىپ يىغلاپ نېمە دەيدۇ قېنى:

— مۇندىن كېتەر بولدۇڭ مىسىر شەھىرىگە،
پات كېلۈرمۇسەن ھەمرا يارىم خوش ئەمدى.
ئاللاھ سالدى جۇدالىقنىڭ دەردىگە،
پات كېلۈرمۇسەن، ھەمرا يارىم، خوش ئەمدى.

— مۇندىن كەتسەم كېلۈرمەن سىنىڭ قاشىڭغە،
يىغلاماغىن، پەرىزادىم، خوش ئەمدى.
ئامان بولسام كېلۈرمەن سىنىڭ قاشىڭغە،
پات كېلۈرمەن پەرىزادىم، خوش ئەمدى.

— يىغلاماي نەيلەيىن كۆڭلۇم بۇزۇلدى،
مۇھەببەتنىڭ رىشتەسى جاندىن ئۈزۈلدى،
ماڭا ئەزەلدە ئۇشبۇ قىسمەت يازىلدى،
پات كېلۈرمۇسەن، ھەمرا يارىم، خوش ئەمدى.

— مېنى كەتتىڭ دەبان بولما سەرگەردان،
قارلاپ باقىڭ يارىم جانىمغە دەرمان،
ئامانلىق بولسا بۇ تەندە خەستە جان،
پات كېلۈرمەن پەرىزادىم، خوش ئەمدى.

— قىزىل گۈلدەك ئاچىلىپ خەزان بولماغىل،
مۇندىن كېتەر بولدۇم دەپ كۆڭۈل ئۈزمەگىل،
مەئشۇقىڭغە بىۋەفالىق قىلماغىل،
پات كېلۈرمۇسەن، ھەمرا يارىم، خوش ئەمدى.

— سىنىڭدەك دىلبەردىن جۇدا بولغۇنچە،
ئۆلگەن ياخشى دۇنيادا تىرىك يۈرگۈنچە،

بىسەبرلىك قىلماغىل تا مەن كەلگۈنچە،
پات كېلۈرمەن، پەرىزادىم، خوش ئەمدى.

— مەگەر كەلسەڭ ئۈچ ئايغىچە سەبرەم بار،
گەر كەلمىسەڭ تا ئۆلگۈنچە ماتەمدار،
ئاشىقلارغە بۇ يول ئۆزرە قۇربەت بار،
پات كېلۈرمۇسەن، ھەمرا يارىم، خوش ئەمدى.

— ئەجەل يېتىپ پەيمانەسى تولماسا،
ئەزىز باشىم يول ئۈستىدە قالماسا،
سىينەلەرىم مېنىڭ چاك - چاك ئولماسا،
پات كېلۈرمەن، پەرىزادىم، خوش ئەمدى.

— ئاندا بارىپ بىزلەرنى ئۇنۇتماغىل،
بىزلەرنى ئۇنۇتۇپ يارى تۇتماغىل،
مەھكەم تۇتقىل كۆڭلۈڭنى ھەرگىز ئۈزمەگىل،
پات كېلۈرمۇسەن، ھەمرا يارىم، خوش ئەمدى.

— ئاندا بارىپ سىزلەرنى ئۇنۇتماسمەن،
كېچە - كۈندۈز كۆز ياشىمنى قۇرۇتماسمەن،
سەندىن ئۆزگە ھېچكىمنى كۆزگە ئىلماسمەن،
پات كېلۈرمەن، پەرىزادىم، خوش ئەمدى.

— قىزىلگۈلدەك نىگارىمدىن ئايرىلدىم،
بۇلبۇل يەڭلىغ قىزىل گۈلدىن ئايرىلدىم،
ياقام تۇتۇپ، ساچىم يازىپ سېرىلدىم،
پات كېلۈرمۇسەن، ھەمرايارىم، خوش ئەمدى.

— مېنى كەتتى دەپ، يارىم مەلال بولماغىل،
ساچىڭ يازىپ، ياقاڭنى چاك قىلماغىل،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

خۇدانىڭ دەرگاھىغە ئاھ ئۇرماغىل،
پات كېلۇرمەن، پەرىزادىم، خوش ئەمدى.

ئەلقىسسە، ھەمرا يىغلاپ يولغە كىردى. ھۆرلىقا ئايدى:
— ئەي يارىم ھەمرا، باشىڭغە ھەر ۋاقىتتا بىر مۇشكۇل ئىش كەلسە، بۇ ساچنى ئوتغە سالغىل. شول زەمان ھازىر بولۇرمەن، — دەپ ئۈچ تال زۇلفى ساچىنى ھەمرانىڭ ياقاسىغە بەند قىلىپ يەردى. نەچەند نەسىھەتلەرنى قىلىپ ھەمراغا قاراپ يىغلاپ نىمە دەيدۇ قېنى:

ئۈشبۇ كۈندە ئۆلۈم بولسا ھەمراھىم،
ئالسا جاننى جەبر ئەيلەمەي ئىلاھىم،
ئەفغان ئۇرۇپ نالە ئەيلەي سەھەردە،
ئالسا جانىمنى جەبر ئەيلەمەي ئىلاھىم.

قادىر ئىگەم ھەجر ئوتىغە سالماسا،
ئوتلار سالىپ يارىم قاشىمدا تۇرماسا،
يارىم كېتىپ تەندە تاقەت قالماسا،
ئالسا جانىمنى جەبر ئەيلەمەي ئىلاھىم.

مەن نەيلەيىن يىغلامايمۇ جۆرىلەر،
ھەمرا ئۈچۈن ئاللاھ جاننى بەردىلەر،
يارىم كېتىپ خۇش سۆزلەرى قالدىلەر،
ئالسا جانىم جەبر ئەيلەمەي ئىلاھىم.

نە بولدىكىن قارا باسىپ قالدىمۇ،
تۈشۈمغە كىرىپ قىيامەتلەر بولدىمۇ،
قەقنۇس يەڭلىغ ھەمرا جانىمنى ئالدىمۇ،
ئالسا جانىم جەبر ئەيلەمەي ئىلاھىم.

ئەلقىسسە، ئۇلار بىر - بىرىنىڭ قاراسى يىتكۈنچە خوبلاشىپ، رىزالاشىپ، يىغلاشىپ ياندى. ھەمرا بۇلبۇلگويا قۇشنى ئالىپ، نەچچەند يول يۈرۈپ، چۆللەرنى كېزىپ ئۈچ يول ئاراسىغە يېتىپ كەلدى، قاداپ قويغان ئۈچ تال ئوق تەغەييىر تاپماپدۇر. ھەمرا ئىككى ئاغاسىنى ئىزدەپ، بىرىنى ئاشپەزگە ئوت قالاپ ئولتۇرغان يېرىدىن، بىرىنى كاللاپەزگە ئوت قالاپ ئولتۇرغان يېرىدىن تاپىپ ئالىپ، مىسىر شەھەرىگە رەۋان بولدىلار. ئىككى ئاغاسىنىڭ ساچى مۆرىسىگە تۇشۇپدۇر. باشىنى توشۇرتۇپ ھامامدا غۇسلى قىلدۇرۇپ، ئەڭلىگە ياخشى سەرۇپالارنى كەيدۇرۇپ، بىردىن ئاتقا مىندۇرۇپ ئۈچۆيلەن يولغا رەۋان بولدى. ھەمرا يولدا ئاكالارىغا باشتىن ئۆتكەن ۋاقىئەلەرنى بىر - بىر بەيان قىلدى. ئاكالارى ھەيران بولۇپ بارۇر ئېردى، ناگاھ بىر چەشمە لەبىگە كېلىپ چۈشتى. ھەمرانىڭ كۆزى ئۇيقۇغە باردى. ئىككى ئاكاسىنىڭ ئاناسى بۆلەك ئېردى. ئۇلار مەسلىھەت قىلدىكى: «بىز مۇشۇنداق بارساق ئاتىمىز ھەمرانى ئەتىۋارلاپ، پادىشاھلىقنى ئاڭا بېرەر. ھەمرانى شۇبۇ يەردە يوق ئېتىپ، بۇلبۇلگويانى بىز ئالىپ بارساق، بىرىمىز پادىشاھ، بىرىمىز ۋەزىر بولساق ...» دېيىشىپ، ئول ئىككۆيلەن ھەمرانى كۆتۈرۈپ باسىپ، قول - پۇتىنى چىرماپ، تېرىك تۇرغۇزۇپ ئىككى كۆزىنى ئويۇپ ئېلىپ، بۇلبۇلگويا قۇشنىڭ ئالدىغا تاشلاپ بەردى. ئاندىن ھەمرانى چاھقا تاشلاپ، چاھنىڭ ئاغزىغا خىش - خەشەكلەرنى قويۇپ، قۇشنى ئالىپ كېتەر بولدى. ھەمراجان چاھنىڭ تېگىدە ياتىپ ئاغالارىنىڭ كېتەر بولغانىنى بىلىپ، زار - زار يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئىممەت قۇرىنى بېلىغە باغلاغان،
ھىجران ئوتىدا سىينەلەرىن داغلاغان،
كەلمىدى دەپ يولغا قاراپ يىغلاغان،
شاھ خۇسرەۋ ئاتامغە دۇئا دېگەيسەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بۇلبۇلگويا قۇشنى ئالىپ كەلتۈرگەن،
پەرىزاد شەھرىدە سەپەرلەر قىلغان،
ھۆرلىقا پەرىگە خىزمەت يەتكۈزگەن،
يۇسۇفنى سالغان چاھدا قالدى دېگەيسەن.

ئەرز ئايتۇرغە يوق ئانىڭ ئەزىز مەھرەمى،
ھەمرا ئۆزى يالغۇزدۇر يوقدۇر مەھرەمى،
جەراھەتدۇر ئەزاسى، يوقتۇر مەرھەمى،
يولداشىدۇر ئىلان - چايان دېگەيسەن.

توققۇز ئاي، توققۇز كۈن مېنى كۆتەرگەن،
ھەر سەھەردە قوپۇپ ئاق سۈتنى بەرگەن،
پەرۋىش قىلىپ كەمالىغا يەتكۈزگەن،
مېھرىبان ئانامغە دۇئا دېگەيسەن.

خاتىرىمدىن چىقماغاي ھېچ مۇنداق داغى،
كۈندىن - كۈنگە زىيادە بولدى فىراقى،
كەمالىغا يەتمەيىن ئۆچتى چىراغى،
گۈلجەملە سىڭلىمغە دۇئا دېگەيسەن،

كۆزلەرى ئويۇلغان كۆرەرگە يوق كۆزى،
بۇلبۇلگوياغە بەرگەندۇر يوقتۇر كۆرمەكى،
ئاخىر ۋەقتىدە ھەمرا قۇلنىڭ تىلەكى،
تەڭرىنىڭ گەۋھەرى ئىمان دېگەيسەن.

ئەلقىسسە، ھەمرا چاھنىڭ ئىچىدە قالدى. ئىككى ئاكاسى بۇلبۇلگويا قۇشنى ئالىپ يولغە كىردى. مىسىر شەھرىگە يېقىن

يەتتى. شەھەر خەلقى پادىشاھ خۇسرەۋغە: «شاھ قاسىم، شاھ ئەندۇقلار مىسىر شەھىرىگە كەلدى» دەپ خەۋەر قىلدى. پادىشاھ خۇسرەۋ خۇشھال بولۇپ ئالدىغا چىقتى. ھەمرانىڭ سىڭلىسى گۈلجەمىلە ھەم چىقتى، قارلاسە ھەمرا كەلمەپدۇر. كېيىنرەك كېلۇرمىكىن دەپ ئارقاسىغە قارلاسە ھېچكىم كۆرۈنمەيدۇ. گۈلجەمىلە ئاكاسىنىڭ ئوت پىراقىدا يىغلاپ نىمە دەيدۇ قېنى:

جىگەر بەندىم ياشىم قانغا ئۆرۈلدى،
نە بولدىكىن مېنىڭ ئاكام كەلمىدى.
تەلپىمگە پەلەك تەتۈر چۆرۈلدى،
نە بولدىكىن مېنىڭ ئاكام كەلمىدى.

ئەمدى مېنىڭ تىرىكلىكىم گۇماندۇر،
يىراقلىق تاغلىرىنىڭ باشى تۇماندۇر،
بۇ يىراقلىق شۇم ئۆلۈمدىن ياماندۇر،
نە بولدىكىن مېنىڭ ئاكام كەلمىدى.

قېرىنداشىم بىزدىن كۆڭۈل ئۈزدىمۇ،
قىزىل يۈزى سارغايىبان سولدىمۇ،
ئەجەل يېتىپ شۇم پەيمانە تولدىمۇ،
نە بولدىكىن مېنىڭ ئاكام كەلمىدى.

گۈلجەمىلە دەۋرەن ئۆزۈم ناتەۋان،
قېرىنداشىم دەردىدە يۈرەك - باغرىم قان،
تېرىك بولسا كېلۇر ئىدى بۇ زەمان،
نە بولدىكىن مېنىڭ ئاكام كەلمىدى.

ئەلقىسسە، گۈلجەمىلە ئوتقە تۇشكەن يىلاندەك تولغىنىپ، پەرۋانە

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

يەڭلىغ چۆرۈلۈپ، زار - زار چۈن ئەبرى نەۋ بەھار يىغلادى، ئىككى ئاغاسى ئايدى:

— ئاكاڭنى بىز كۆرمىدۇك، — دەپ شەھەرگە كىردى. پادىشاھ بۇ قۇشنى كۆرۈپ ناھايىتى خۇشال بولۇپ بۇ ئىككى قاراقچىنى ياخشى كۆردى. پادىشاھ بۇلبۇلگويانى ئالدىدا قويۇپ ئەندەك سۆز قاتتى، كۈلمەدى. پادىشاھ دەرغەزەپ بولۇپ بۇلبۇلگويا قۇشنى ئۆلۈمگە بۇيرۇدى. بۇلبۇلگويا ئايتتىكى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، مېنى نە ئۈچۈن ئۆلۈمگە بۇيرۇيسەن؟ — دېدى. پادىشاھ ئايدى:

— ئەي بۇلبۇلگويا، سېنى مەن پەرزەندلەرىمنى بۇيرۇپ، ئۇزاق يەردىن كەلتۈرسەم، نىمە ئۈچۈن كۈلمەيسەن، — دېدى. بۇلبۇلگويا ئايدى:

— ئەي پادىشاھ، ئەۋۋەل مەن ھاردىم - ئاچتىم، ئۆز يۇرتۇمدىن ئايرىلىپ غېرىب - مۇساپىر بولدۇم. ئىككىنچىدىن، مەن بىر كىشىگە قارالىق - ماتەمدار، — دېدى. پادىشاھ ئايدى:

— سەن كىمگە قارالىق تۇتۇرسەن، — دەپ ئىدى، بۇلبۇلگويا ئايدى:

— ئەي بىئەقىل پادىشاھ، سېنىڭ مۇنداغ ھەددىدىن ئاشقان كەززاب بالالارىڭ نىمەنى ئالىپ كېلۇر؟ سەن خەيال قىلماغىلكى بۇ ئىككى بالام ئالىپ كەلدىمىكىن، دەپ. مېنى ئالىپ، كەلگەن پەرزەندىڭنى بۇ ئىككى قاراقچى كۆزىنى ئويۇپ ئالىپ ھەزرىتى يۇسۇف ئەلەيھىسسەلامنى سالغان چاھغە تاشلادى، — دەپ پادىشاھغە قاراپ بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

قولاق سېلىپ ئەرزىم ئىشت، پادىشاھىم،
ئەقلى ھوشۇڭ، قەرارىڭدىن ئايرىلدىڭ.
ئەمدى ھەرگىز ئىچىلماس بەختى سىياھىڭ،
گۈلىستانۇ گۈلزارىڭدىن ئايرىلدىڭ.

قەزا فەلەك خىزمەتكە ئوت چۈشكەندۇر،
دۈشمەن بىرلە ھەمرا مەجلىس قۇرغاندۇر،
تەھقىق بىلگىل گۈلۈك خەزان بولغاندۇر،
ئالمان قۇشۇك، شۈگقارىڭدىن ئايرىلدىڭ.

نەسىمىدەك پوستىن نەچۈك سۆيدىلەر،
ئىككى ئوغلۇڭ ئىككى كۆزىن ئويدىلەر،
قولىن باغلاپ بىر قۇدۇقغە سالدىلەر،
تاغ يېقىلدى، چىنارىڭدىن ئايرىلدىڭ.

سەمەن باغدىن تايىپ مېنى كەلتۈرگەن،
پەرۋىش قىلىپ كەمالىمغا يەتكۈزگەن،
ئاكالارىن كاللاپەزدىن قۇتقۇزغان،
يۇرت ئىگىسى غەمخارىڭدىن ئايرىلدىڭ.

بۇلبۇلگويا ئايتۇر: كۆڭلۈك راھەتى،
پەرزەند بولۇر ئادەمزاد مېۋەسى،
قويۇڭنىڭ قوزىسى، قۇلۇك كەنجەسى،
قىزىلگۈلدەك پەرزەندىڭدىن ئايرىلدىڭ.

پادىشاھ بۇلبۇلگويادىن بۇ سۆزنى ئىشتىپ، ئاھ بالام، دەپ يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

تىنماي سەھەر پەرياد ئېتىپ،
تاپارمەنمۇ بالام سېنى؟
يىرتىپ ياقامنى چاك ئېتىپ،
تاپارمەنمۇ بالام سېنى؟

ئىبراھىمدەك ئوتقا كىرسەم،
ئىسمائىلدەك قۇربان بولسام،
مەنسۇر كەبى دارغا ئاسىلسام،
تاپارمەنمۇ بالام سېنى؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

زىكرىيادەك ئەررە قويسام،
بايەزىددەك چۆللەر كەزسەم،
ئەلى يەكلىغ باشىم بەرسەم،
تاپارمەنمۇ بالام سېنى؟

قىرىق مىلىڭ قۇل ئازاد قىلسام،
قىرىق مىلىڭ قوي نەزىر قىلسام،
قەقنۇس كەبى ئوتقا كىرسەم،
تاپارمەنمۇ بالام سېنى؟

خۇسرەۋ ئايتۇر: مەن بىر غەرىب،
غەم بىرلە قالدىم سارغىرىپ،
يەتتە ئىقلىمنى ئاختارىپ،
تاپارمەنمۇ بالام سېنى؟

دەپ زار - زار يىغلاپ ئىدى، ھەمرانىڭ ئانىسى كېلىپ يىغلاپ جانى چۆرۈلۈپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ھەجر ئوتى جانىم ئۆرتەدى،
سەندىن بالام ئايرىلغالى.
سەبرى قارارىم قالمادى،
سەندىن بالام ئايرىلغالى.

نە سەۋدا چۈشتى باشىمغا،
كىشى كەلمەيدۇ قاشىمغا،
زەھەر قوشۇلدى ئاشىمغا،
سەندىن بالام ئايرىلغالى.

پەرزەند دېگەن بىر گۈل بولۇر،
شامۇ سەھەر بۇلبۇل بولۇر،
ئاتا - ئاناغە قۇل بولۇر،
سەندىن بالام ئايرىلغالى.

ئېگىز تاغلار ھەم پەست بولدى،
شېرىن جانىمغا قەست بولدى،
كۆرەر كۆزۈم كۆرمەس بولدى،
سەندىن بالام ئايرىلغالى.

پەرزەندى يوقنىڭ جانى يوق،
مەجلىسكە كىرسە جايى يوق،
ئالەمدە مەشھۇر ئاتى يوق،
سەندىن بالام ئايرىلغالى.

ماھى دەرلەر مېنىڭ ئاتىم،
يۈرەكىمدە يانار ئوتۇم،
يەتمەس ئاللاغە بۇ دادىم،
سەندىن بالام ئايرىلغالى.

ئەلقىسسە، ھەمرانىڭ چاھقە چۈشكەننى بىلىپ، گۈلجەمىلە

سىڭلىسى پەرياد ئۇرۇپ يىغلاپ بۇ مۇخەممەسنى ئوقۇدى:

ھەسرەتىڭدە خەستە جاننى ئوتقا ياقارمەن جىگەرىم،
كەلمەدى دەپ ھەر تەرەپلەرگە باقارمەن، جىگەرىم،
كۆندە سىزنى ياد ئېتىپ ئۆيدىن چىقارمەن، جىگەرىم،
ھەجر ئوتىغە تۇتاشىپ سۇدەك ئاقارمەن، جىگەرىم،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرىم.

بىر كېتىپ بىزدىن سىرىنى ئايتماي ئۆتتى، ۋادەرىخ،
سۇندى شاخى، گۈللىرى ئاچىلماي ئۆتتى، ۋادەرىخ،
فانى دۇنيانىڭ مەزەسىن بىلمەي ئۆتتى، ۋارەرىخ،
ئىككى ئاغاسى قولىدىن ئۆلمەي ئۆتتى، ۋادەرىخ،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرىم.

بەرمەدى جەبرى فەلەك ئاغامنىڭ ئىشىغا رەۋاج،
نەچۈك ئەيلەپ قۇدۇق ئىچرە ياتتىڭ، ئەي نازۇك مىزاج،
نەيلەيىن مەن بەندەئى بىچارەدۇرمەن نائىلاج،
قادىر ئاللاھ قۇدرەتىڭدىن ئول ناتەۋانغا قىل ئىلاج،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرىم.

گۈلشەنۇ باغى ئىرەمدە بىر گۈلى رەئنا ئىدى،
بىر لەتافەتلىك نىھالۇ بىر ئۆزى تەنھا ئىدى،
ئىككى دۇنيا ئىچرە بولغان گەۋھەرى يەكتا ئىدى،
شىرىن سۆزلۈك، قەمەر يۈزلۈك، بىر ئېسىل بەرنا ئىدى،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرىم.

ھەسرەتىڭدە ئەمدى قالدىم زار ـ سەرگەردان بولۇپ،
ياش تۆكۈپ يىغلار ئاناڭ ئىككى كۆزى گىريان بولۇپ،

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

يار - دوستۇلۇڭ يىغلاشۇر ۋەسفىڭدە باغرى قان بولۇپ،
بۇ سەبەبدىن مەن شىكەستە خاترى ۋەيران بولۇپ،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرىم.

نە ئۈچۈن قادىر ئىگەم بىزنى قىلمىشتۇر غەرىب،
بۇ غەرىبلىق بىرلە قالدىم زەئىفراندەك سارغارىپ،
مەن ئاكامنىڭ دەردىدە داد ئەيلەيىن كىمگە بارىپ،
زارلانىپ قالدىم ئاغامنىڭ يوللارىغا تەلمۈرۈپ،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرىم.

بولمادى بۇ دۇنيا ئىچرە زەررىچە دەۋران ئاغا،
تەگرىدىن كەلدى قىزا چىدارغا يوق دەرمان ئاغا،
ئەيلەدى جۇملە خەلايىق بارچەسى ئارمان ئاغا،
ھەقتە ئالا ئەتا قىلغاي گەۋھەرى ئىمان ئاغا،
ئىزدەسەم ئەمدى سېنى قايدىن تاپارمەن، جىگەرىم.

ئەلقىسسە، پادشاھ بۇلبۇلگويانى ئۈچۈردى. پادشاھ ئەركان دۆلەتلىرى بىلەن ئول قۇشنىڭ ئارقىسىدىن رەۋان بولدى. قۇش ئول چاھنىڭ بېشىدا قوندى. پادشاھ چاھنىڭ لەبىگە كېلىپ قىچقىردى. ئەسلا ئاۋاز بولمادى. ھەمرا كۆڭلىدە «ئىككى ئاغاممىكىن ...» دەپ گۇمان قىلىپ جىم تۇردى. شۇندىن كېيىن گۈلجەمىلە چاھقا قاراپ يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئاغام دەپ سەن مېنى گۇمان ئەيلىمە،
بەختى قارا ھەمراجانىم بارمۇسەن؟
مېنىڭ روزگارىمنى زىندان ئەيلىمە،
سىڭلىڭدۇرمەن، ھەمراجانىم بارمۇسەن؟

ھەسرەتىڭدە كۆزدە ياشىم سەل بولدى،
كۆيە ـ كۆيە خەستە جانىم كۇل بولدى،
قارا كۆزۈڭ، شەھلا چەشمەڭ كور بولدى،
ھەمرا ئاكام — مېھرىبانىم بارمۇسەن؟

سەنسىز كۇنۇم ئۆتكەي ئاھۇ فىغاندا،
نەچۇك كەچتى ھالىڭ يالغۇز زىنداندا،
تىرىكلىكىڭ قويدى بىزنى گۇماندا،
مېھرىبانىم، دىل ئارامىم بارمۇسەن؟

تەڭرىم مۇراد ـ مەقسىدىنى بەرمىگەن،
بۇ دۇنيادا بەش كۇن دەۋران سۇرمىگەن،
جاپا چېكىپ راھەتىنى كۆرمىگەن،
ناتەۋانىم، مېھرىبانىم بارمۇ سەن؟

گۇلجەملە ئايتۇر جانىم قېرىنداشىم،
فىراقىڭدا ئاقار بولدى كۆزدىن ياشىم،
يالغۇزلۇقتا ھالىڭ نەدۇر ئەي سىرداشىم،
سەندىن ئۆزگە يوقتۇر مېنىڭ ھېچ قاياشىم،
جانىم ئاكام ھەمراجانىم بارمۇسەن؟

ھەمرا چاھىنىڭ ئىچىدە ياتىپ ئاتا ـ ئانا، سىڭلىسىنىڭ ئاۋازىنى ئىشتىپ، ئۆلگەن كۆڭلى تىرىلىپ: «مۇنداغ غەمناك يەردە مېنىڭ ھالىمنى سورغۇچى نەچۇك قېرىنداشىمدۇر» دەپ يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

كىمنى سوردۇڭ، كىمنى دېدىڭ قىچقىرغان،
مېنىڭ مۇندا نەچۇك قېرىنداشىم بار.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

كىم سەن ئۆزۈڭ كوھنە دەردىم قوزغىغان،
مېنىڭ مۇندا نەچۈك قىيىنداشىم بار.

مەرھەمەت ئىستەسەم ئەلى قەبرىدىن،
ئانا باشقا قىيىنداشىنىڭ جەبرىدىن،
كۆڭۈل مەقسۇدىغا يەتسەم سەبرىدىن،
مېنىڭ مۇندا نەچۈك قىيىنداشىم بار.

ھەمراجان دەر: ھەقدىن سۆزلەپ ئۆتەرمەن،
بۇ چاھ ئىچرە يىغلاپ يالغۇز ياتارمەن،
ھەسرەت بىلەن بۇ فانىدىن كېتەرمەن،
مېنىڭ مۇندا نەچۈك قىيىنداشىم بار.

ئاندىن گۈلجەمىلە ساچىنى ھەلقە قىلىپ چاھغە سالدى. ساچ ھەمرانىڭ پىشانەسىدىن ئۆتۈپ ئاغزىغە تۇشتى. ھەمرا ساچىنى مەھكەم تىشلەدى. گۈلجەمىلە تارتتى. ھەمراھ چاھنىڭ ئىچىدىن تاشقارى چىقىپ خۇدايىتائالاغا شۈكرى سەنا ئايتىپ، شەھەر خەلقىنىڭ ئۈنىنى ئىشىتىپ، ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۈنىنى تونۇپ، زار - زار چۈن ئەبرى نەۋبەھار يىغلاپ نىمە دەيدۇ قىينى:

مىسىردىن كەلگەن يارانلار،
كىلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.
ئۇلۇغ - كىچىك مېھرىبانلار،
كىلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.

ئىگىز تاغلار پەست بولدى،
شىرىن جانىمغە قەست بولدى،
كۆرەر كۆزۈم كۆرمەس بولدى،
كىلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.

كۆرەي دىسەم كۆزۈم يوقتۇر،
سۆزلەي دىسەم تىلىم يوقتۇر،
تۇتاي دىسەم قولۇم يوقتۇر،
كىلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.

ھەمرا ئايتۇر: بۇ نە چاغدۇر،
بەختىم مېنىڭكى قارادۇر،
يۈرەك - باغرىم ھەم يارادۇر،
كىلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.

ئەلقىسسە، ھەمرا ئاتا - ئانىسى، سىڭلىسى، شەھەر خەلقى بىلەن كۆرۆشكەندىن كېيىن ئايتتىكى:

— ئەي سىڭلىم گۆلجەمىلە، ماڭا ئوت كەلتۆرۆپ بېرىڭ!

گۆلجەمىلە ئوت كەلتۆرۆپ بەردى. ھەمرا ياقاسىدىكى ھۆرلىقانىڭ ساچىنى ئالىپ ئوتغە سالدى ۋە بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

نە كۆنلەر چۆشتى باشىمغا،   مۆرۆۋۋەت ئەيلە ھالىمغا،
كەل ئەمدى يارىم، كەل ئەمدى.   كەل ئەمدى يارىم، كەل ئەمدى.
رەھىم ئەيلەگىل كۆز ياشىمغا،
كەل ئەمدى يارىم، كەل ئەمدى.   ھەمرا دەرلەر: ئۆمىد سەندىن،
جانىم كۆيەر ھەسرەتىڭدىن،
كۆپ جەفا سالدى جانىمغا،   كۆڭۆل ئۆزمىسەڭ گەر مەندىن،
قۇلاق سالغىل فەريادىمغا،   كەل ئەمدى يارىم، كەل ئەمدى.

شول ۋاقتىدا ھۆرلىقا شەھرى شەبىستاندا ئولتۆرۆپ:

— ھەمرا يارىم ئۆچ ئايلىق قەرەلدە كېتىپ ئېردى، بىر رەنجىگە گىرىفتار بولدىمىكى، — دەپ يادلانىپ ئولتۆرۆر ئېردى. دىماغىغە ساچىنىڭ دۆدى كەلدى. شۇل زەمان پەرىلەرگە باقىپ نىمە دەيدۆ:

دۆد يەتتى، دەرمان يەتتى،   كەلتۆرۆڭلەر شەرابىنى،
يارىمدىن خەبەر يەتتى،   قۇيۇڭلار پىيالىنى،
كەلتۆرۆڭلەر ئالتۇن تەختى،   ئىچىڭلار شەربىنى،
قوپۇڭلار يارغا بارالى.   يۆرۆڭلەر يارغا بارالى.

كەلتۆرۆڭلەر تىللا تەختى،   كېلۆرمەن دەپ كېتىپ ئېردى،
ياپىڭلار كىمخاب، زەربەفتى،   كېلۆر مۆددەتىدىن ئۆتتى،
ئاچىلسۇن يارىمنىڭ بەختى،   ياكى ئاڭا بىر ئىش بولدى،
قوپۇڭلار يارغە بارالى.   يۆرۆڭلەر يارغە بارالى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

كۆڭلەر چىقىپ چاشگاھ بولدى، ۋاقىت ئۆتتى نىمە بولدى،
يارنىڭ ئۆتى ماڭا يەتتى، يۈرۈڭلەر يارغا بارالى.

دەپ، دەرھال كۆك كەپتەر سۈرىتىگە كىرىپ ئۇچتى. ئارقاسىدىن پەرىلەر رەۋان بولدى.

ھەمرانىڭ قولاقىغا پەرىلەرنىڭ شەپىسى كەلدى. شۇل زەمان ھۆرلىقا ھەمرانىڭ يېنىغا چۈشتى. ھەمرانىڭ باشىنى تىزىغا ئېلىپ باقسالار ئىككى كۆزى يوق، ھۆرلىقا زار - زار يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

سۆزلە دوستۇم نە ئىش چۈشتى باشىڭغا،
مەن ئايلاناي قارا نەرگىس كۆزۈڭدىن.
غافىل ئەردى قۇلۇڭ كەلدى قاشىڭغا،
مەن ئايلاناي قارا نەرگىس كۆزۈڭدىن.

قېرىنداشىڭ باسىپ كۆزۈڭ ئويدىمۇ،
نەسىمىمدەك گوشتى پوستىن سويدىمۇ،
قولۇڭ باغلاپ چاھ ئىچىگە سالدىمۇ،
مەن ئايلاناي قارا نەرگىس كۆزۈڭدىن.

يارىمنى سالغان چاھقا مېنى سالىڭلار،
يارىم ئۈچۈن مېنىڭ جانىم ئالىڭلار،
كۆزۈم ئويۇپ يار كۆزىنى سالىڭلار،
مەن ئايلاناي قارا نەرگىس كۆزۈڭدىن.

ھۆرلىقا دەر، ئەجەب بەختىم قارادۇر،
يىراقلىقتىن يۈرەك - باغرىم يارادۇر،
ئەمدى مېنىڭ جانىم چىقسا رەۋادۇر،
مەن ئايلاناي قارا نەرگىس كۆزۈڭدىن.

ئەلقىسسە، ئاندىن ھۆرلىقا ئايتتىكى:

—يىغلىماقتىن پايدا يوق. ھەمرانىڭ كۆزىنىڭ چارىسىنى قىلايلى، — دېدى ۋە:

—ھەمرانىڭ كۆزى قەيەردە، — دېدى. بۇلبۇلگويا:

—مېنىڭ قاناتمىنىڭ ئاراسىدا، — دەپ كۆرسەتتى. ھۆرلىقا خۇشلۇقىدا قىرىق قۇلنى ئازاد قىلدى. ئاندىن ئىككى پەرىنى ئابى ھەيات سۈيى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرىدى ۋە يەنە ئىككى پەرىنى ئىرەم باغدىن بىر ئاق، بىر قىزىل گۈل ئالىپ كېلىشكە بۇيرىدى. «ئەگەر بىر سائەتتە يېتىپ كەلمىسەڭلەر، باشڭلارنى تېنىڭلاردىن جۇدا قىلۇرمەن» دېدى. پەرىلەر راۋان بولدى. بىر سائەتتە يېتىپ كەلدى. ھۆرلىقا خۇشال بولۇپ ئابى ھەيات سۈيىدە كۆزنى يۇيۇپ، جايىغا سالۇردا ئىسمى ئەزامنى ئۈچ مەرتىبە ئوقۇدى.

ئەلقىسسە، ھەمرانىڭ كۆزىنى جايىغا سالىپ بىر سىلىغان ئىدى، كۆزى ئاۋۋالقىدەك تازا ۋە روشەن مۇنەۋۋەر بولدى. كۆرۈشكىلى كەلگەن بارچە خەلايىقنى كۆردى. ھەمرا يىغلاپ تۇرۇپ بىر سۆز ئايتقانى:

ئەي يارانلار، مۇسۇلمانلار،
كېلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.
بىزلەر بىلەن بىللە يۈرگەن،
كېلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.

ئاتام - ئانام مېھرىبانىم،
كۈچ - قۇۋۋەتىم ھەم دەرمانىم،
گۈلجەمىلە شېرىن جانىم،
كەل ئۇكاجان كۆرۈشەيلى.

ياتقان يېرىم زىندان ئىچى،
رەقىبلەردىن ئالاي ئۈچى،
بۇندا كەلگەن ئۇلۇغ كىچى،
كېلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.

بۇلبۇل چېكەر ئاھۇ زارى،
گۈلدىن بولماس غەيرىي يارى،
كۆرەي جانانلار دىيدارى،
كېلىڭ جانلار كۆرۈشەيلى.

uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

مەكتەپتە ھەمسەبەق بولغان،
بىر - بىرىگە سىرداش بولغان،
مېنىڭ بىلەن يولداش بولغان،
كېلىڭ دوستلار كۆرۈشەيلى.

ھەمرا ئايتۇر: ھەقتۇر ئىشىم،
نە سەۋداغە چۈشتى باشىم،
ئىككى جەھاندا يولداشىم،
ھۆرلىقاجان كۆرۈشەيلى.

دەپ ھەمرا ھەممەلىرى بىلەن كۆرۈشتى. ئاندا خۇسرەۋ شاھ ئايدىكى:

— ئەي ۋەفادار ئوغلۇم، ئاكىلىرىڭ ساڭا بۇ جەفالارنى سالدى. ئەمدى سەن ھەرنە قىلساڭ قىل!

— ئەي ئاتا، بۇلارنىڭ گۇناھىدىن كەچتىم. بۇلارنى ئۆلتۈرمەك. بۇلارنى كاللاپەز بىلەن سابۇنچىغا شاگىرت بەرمەك كېرەك.

شۇ چاغدا مىسىر خەلقى شاھ قاسىم بىلەن شاھ ئەندۇقلارنى مەجلىستىن قوغلاپ چىقاردى. بۇلار پادىشاھلىقتىن نائۇمىد بولۇپ بۆلەك شەھەرگە بېرىپ، كاللاپەزنىڭ ئوچىقىغا ئوت قالىغىلى تۇردى.

پادىشاھ خۇسرەۋ ھەمراغا:

— ئەي ئوغلۇم، ئەمدى مەھبۇبەڭ ھۆرلىقانى شەھەرگە تەكلىپ قىلغىل، — دېدى.

ھەمرا ھۆرلىقانى مىسىرغا تەكلىپ قىلىپ تىللا سازىنى قولىغا ئېلىپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

يۈز كېتىلى بىزنىڭ يۇرتقا دىلبىرىم،
يەنە مۇنداغ يېگى زەمان تاپىلماس،
مېھمان بولغىل بىزنىڭ يۇرتقا دىلبىرىم،
غەنىمەت دەم سەندەك مېھمان تاپىلماس.

بۇ دۇنيا بەش كۈنلۈكتۇر ئويىنغان قالۇر،
تاغلار گوردا ھەر كىشىنى باشقا قويۇر،

ئاخىر ئامانەتنى ئىگىسى ئالۇر،
شۇكرى لىللاھ يەنە بۇ جان تاپىلماس.

غاپىل بولما ئۆتەر ئەرەنلىك يىلى،
ئۆتكەرمە قولۇڭدىن نەۋبەتىڭ ۋەلى،
ئول يېرىڭدە قالدى ئەرمەنى گۇلى،
مۇندا ساڭا گۇلۇ رەيھان تاپىلماس.

ھۆرلىقا ھەمرانىڭ تەكلىپىنى قوبۇل قىلىپ شەھەرگە يۇردى. پادىشاھ خۇسرەۋ خۇشال - خۇررەم بولۇپ مىسىرغا يەتتىلەر، شەھەرنى ئائىنەلەر باغلاپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ ئەقدى نىكاھ بىرلە ھۆرلىقانى ھەمراغا ئېلىپ بەردى. ھەمرانى ئۆز ئورنىدا مىسىرغا پادىشاھ قىلىپ قويۇپ، ئۆزى بۇ ئالەم فانىسىدىن ئاخىرەت باقىغە رىھلەت قىلدى.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **مەمتىلى سايىت**

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئىككى شاھزادىنىڭ ھېكايىسى

رىۋايەتتىن خەۋەر بەرگۈچىلەر شۇنداق نەقىل قىلىدۇكى: چىن ماچىن شەھىرىدە بىر پادىشاھ ئۆتكەن بولۇپ، ئاتىنى «ئادىل شاھ» دەر ئىدى. پادىشاھ بولسا كۈندۈزى دۆلەتنى ئىززەت ـ ئىكرام، ئادىللىق بىلەن سورىسا، كېچىسى كونا ئىگىنلەرنى كىيىپ شەھەر كوچىلىرىنى چارلار ئىدى. بىر كۈنى پادىشاھ كوچا چارلاۋېتىپ، شەھەرنىڭ بىر بۇلۇڭىغا كېلىپ قالدى ... ئۇنىڭ ئالدىغا تۆت ئوغرى ئۇچرىدى. پادىشاھ ئۇلارنى كۆرۈپ ئۆزىنى پىنھانغا ئېلىپ يوشۇرۇندى. ئالاھازەل بىر سائەت ئۆتتى، ئوغرىلار ھېچ تەرەپكە يۈرمىدى. شۇ جىمجىتلىق ئىچىدە يارانقۇچى ئاللا پادىشاھنى بىر يۆتەلگە قىستىدى. قانچە ئۆزىنى تۇتۇۋالغان بولسىمۇ ئامال بولماي، پادىشاھ قاتتىق بىر يۆتەلدى. بۇنى ئاڭلىغان ئوغرىلار قولىغا خەنجەر ئېلىپ بىراقلا پادىشاھقا ئېتىلىپ كەلدى ۋە سوراپ:

— نېمە ئادەمسەن، — دېدى، پادىشاھ بىر ھىيلە بىلەن جاننى قۇتقۇزاي دەپ:

— مەن سىزلەرگە ئوخشاش يالغۇز ئوغرى ئىدىم. بىرەر ھەمراھىم يوق، ھېچ نەرسىنىڭ بۇدىنى قىلالماي سىزلەرنى مىرشەپمىكىن دەپ مۆكۈپ تۇرغانىدىم. بىلدىمكى، سىزلەر ئوغرى ئىكەنسىلەر، شۇڭا مېنى ئۆزۈڭلەرگە قوشۇۋالساڭلار يار ھەمدەم بولغايمەن، — دەپ تۇردى. ئوغرىلار پادىشاھنىڭ سۆزىنى خوپ كۆرۈپ، «بولىدۇ» دەپ پادىشاھ بىلەن بەشى يولغا راۋان بولدى. يولدا ماڭغۇچە پادىشاھ تۆت ئوغرى بىلەن باشتىن باشلاپ سۆزلىشىپ، ھەر قايسىڭلارنىڭ قانداق ھۈنىرىڭلار بار ئىدى، — دەپ سورىدى. ئوغرىلارنىڭ چوڭى سۆزلەپ:

— مېنىڭ ھۈنىرىم يولدا تۇرۇپ، دۇنيا بار ئۆيىنى يىراقتىن مارىلاپ ھىدلىغايمەن، — دېدى. يەنە بىرى سۆزلەپ:

— مېنىڭ ھۈنىرىم سەگ (ئىت) نىڭ تىلىنى بىلەلەيمەن دېسە،

يەنە بىرى سۆزلەپ:

— مېنىڭ ھۈنىرىم كېچىلەپ بىر كۆرگەن ئادەمنى ئون يىل ئۆتسىمۇ تونۇغايمەن، — دېدى. يەنە بىرى:

— مەن يەرنى بۇزماستىن لەخمە ئويۇپ، كىرگەن يەردىن يانىپ چىققايمەن، — دېدى.

بۇ تۆت ئوغرى پادىشاھتىن سورىدى:

— مېنىڭ بىر ھۈنىرىم باركى، ھېچ ئادەمدە يوقتۇر، ئەگەر ئوڭ بۇرۇتۇمنى بىر قېتىم تەۋرەتسەم مىڭ ئادەم بولسىمۇ ئۆلۈمگە كېتەر، ئەگەر چەپ بۇرۇتۇمنى بىر تەۋرەتسەم مىڭ ئادەم بولسىمۇ ئۆلۈمدىن خالاس بولىدۇ، دېدى. پادىشاھ باشلىغ تۆت ئوغرى ئېيتىپ:

— ئەي دۇنىيانى ھىدلايدىغان بۇرادەر، بىرھىدلاپ باققىن، كىمنىڭ ئۆيىدە دۇنيا بار — ، دېدى.

ئول ئوغرى تۆت ئەتراپنى ھىدلاپ ئېيتتىكى:

— پادىشاھنىڭ خەزىنىسىدە جەۋاھىر، ئالتۇن، كۈمۈش تولا ئىكەن دەپ مەسلىھەت بەردى. ئۇلار سۆزلىشىپ، بىر كەمبەغەلنى يىغلاتقۇچە پادىشاھنىڭ خەزىنىسىگە چۆكەيلى دېدى. پادىشاھ:

— شۇنداق قىلايلى، سىزلەر بىر تولۇم كۆتۈرۈشىڭىزلەر، مېنىڭ ئىككى تولۇم كۆتۈرگۈچىلىك كۈچۈم بار، — دېدى. ئەۋۋەل تام تېشىدىغان ئۇستا ئوغرى يىراقتىن، كونا تاملىقتىن لەخمە ئويۇپ تۇرار ئىدى. پادىشاھنىڭ ئوردىسىنى ساقلايدىغان ئۈچ مىڭ تىللالىق ئىككى تايغان بار بولۇپ، ئوغرىلارنىڭ ئۈستىگە قاۋاپ كەلدى. ئىتنىڭ تىلىنى بىلىمەن دېگەن ئوغرى سۆزلەپ:

— شوك تۇرۇڭلار، بۇ ئىتلار «ئىگىسى بىللە» دەپ قاۋايدۇ، «يولدىن قوشۇلغان بۇ ئادەمدە ئىشەنچ يوق. پادىشاھنىڭ ئادەملىرى ئوخشايدۇ» دەپ پادىشاھتىن گۇمانلىنىپ، پادىشاھنى قىيىن، قىستاققا ئالدى. پادىشاھ قىيىن- قىستاققا چىداپ تۇرۇپ:

— مەن مۇشۇ ئەھۋالىم بىلەن قانداقمۇ پادىشاھنىڭ خادىملىرىدىن بولالايمەن، — دېگەنىدى، بۇ ئوغرىلار «ئىتنىڭ قاۋىشىغىمۇ ئىشىنەرمىزمۇ» دەپ، لەخمە بىلەن كىرىپ، پادىشاھنىڭ خەزىنىسىدىن كۆتۈرۈشچە ئېلىپ تاڭ ئېتىشتىن ئەۋۋەل شەھەرنىڭ

www.uyghurkitap.com

سىرتىغا چىقىپ كەتتى. كۈتمىگەندە ئۇلار بىر گۆرستانلىققا يېتىپ باردى. گۆرستانلىقتا تۆت - بەش گۆر ۋە گۈمبەز بار بولۇپ، ئۇلار بىر پىنھان شەمەگورغا كىرىپ ھاردۇقتا ئۇخلاپ ياتتى. ئويغانسا ئالەم پەشمىن ۋاقتى بولۇپتۇ. سىرتقا چىقايلى دېسە تۇتۇلۇپ قېلىشتىن قورقۇپ ھېچ يەرگە بارالمىدى. ئاخىرى ئوغرىلارنىڭ چوڭى:

— بىرىڭلار كىرىپ شەھەردىن نان ئېلىپ چىقىڭلار، قورساقنى تويغۇزايلى، — دېدى. پادىشاھ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ:

— مەن ئېلىپ چىقاي، — دەپ بىر ئارقا كوچا بىلەن مېڭىپ ئوردىسىغا كىردى ۋە دەرھال پادىشاھلىق تەختىگە چىقىپ ئولتۇردى. شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە پادىشاھنىڭ خەزىنىچىلىرى باش - كۆزلىرىگە ئۇرۇپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، كېچىدىن خەزىنىگە بەش ئوغرى كىرىپ كۆتۈرۈشچە جەۋاھىرلارنى ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئىزىنى ھېچ قايان چىقىرالمىدۇق، — دېدى.

پادىشاھ ئۇلارنىڭ نالە - پەريادىنى ئاڭلاپ قاھقاھلاپ كۈلۈپ:

— پالان شەمەگوردا تۆت ئوغرى بار، تۇتۇپ كېلىڭلار، — دېدى. شۇنىڭ بىلەن جاللات، ياساۋۇللار بېرىپ ئوغرىلارنى تۇتۇپ كەلدى. پادىشاھ ئوغرىلارنى كۆرۈپ جاللاتلارغا:

— بۇ ئوغرىلارنى ئالىپ چىقىپ ئۆلتۈرۈڭلار، — دېدى. جاللاتلار ئوغرىلارنى ئۆلتۈرگىلى ئېلىپ ماڭغاندا، ئوغرىلارنىڭ چوڭى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، ئوڭ بۇرۇتلىرى تەۋرەپ ئۆلۈمگە كەتتۇق، چەپ بۇرۇتلىرى تەۋرەيدىغان ۋاقىتلىرى يېقىنلاشتىمۇ، — دېدى.

پادىشاھ ئوغرىنىڭ سۆزىگە كۈلۈپ كېتىپ، ئۇلارنى ياندۇرۇڭلار دەپ، ئوغرىلارنى باغلاقتىن ئاجرىتىپ كۆپ نەسىھەتلەرنى قىلىپ، باشتىن - ئاياغ كىيىم كىيگۈزۈپ، ئوڭ قول، سول قول ۋەزىر قىلىپ خىزمەتلىرىگە سالدى. ئاردىن ئىككى يىل ئۆتتى، بۇ ئوغرىلارغا دۆلەت يارىشىپ بايغا ئايلاندى.

شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە ئوردا ئىچىگە بىر قەلەندەر كىرىپ كەلدى. قەلەندەردە يا سالام، يا دۇئا يوق، قاراپ تۇردى. پادىشاھنىڭ كۆزى

ھېلىقى قەلەندەرگە چۈشتى. پادىشاھ «بۇ كىشىدە بىر سىر - ئەسرار باردەك قىلىدۇ» دەپ ئويلاپ، شەرەت بىلەن مەسىلە سورىماق ئۈچۈن، ئېغىزىنى ئاچماي باشىنى سىلىدى. قەلەندەر: «باش تىلىدىن كېتىدۇ» دەپ تىلىنى چىقىرىپ، شەرەت بىلەن جاۋاب بەردى. پادىشاھ يەنە سوراپ، «ئادەمنىڭ يۈزى قەيەردىن كېتىدۇ» دەپ يۈزىنى سىلاپ ئىدى، قەلەندەر: «ئادەمنىڭ يۈزى نەپسىدىن كېتىدۇ» دەپ گېلىنى سىلاپ جاۋاب بەردى. پادىشاھ قەلەندەرنىڭ ئىشارەتلىك جاۋابىدىن خۇشال بولۇپ:

— ھەي خەزىنىچىلەر، بۇ قەلەندەرگە باشتىن - ئاياغ ئېسىل كىيىم بىلەن، مىڭ تىللا ئىنئام قىلىڭلار دەپ ئەمىر قىلدى. خەزىنىچىلەر باشتىن - ئاياغ ئېسىل كىيىملەر بىلەن مىڭ تىللانى ئېلىپ چىقىپ قەلەندەرگە بەردى، قەلەندەر ياخشى دۇئالارنى قىلىپ چىقىپ كەتتى. قەلەندەرگە بەرگەن ئىنئامغا ئوغرى ۋەزىرلەر چىدىماي:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، بۇ قەلەندەر يا سالام قىلمىسا، يا دۇئا قىلمىسا، مىڭ تىللا بىلەن كىيىمنى بەرگىنىڭىز دۇرۇس بولمىدى. مەن ئارقىسىدىن قوغلاپ بارىپ سوئال سوراپ، ياكى زۇلۇم بىلەن، ياكى سىپاھگەرچىلىك بىلەن بەرگەن ئىنئامنى قايتۇرۇپ كەلسەم رازى بولارسىزمۇ، — دېدى. پادىشاھ:

— ئاناڭ ئوغۇل بالا دەپ تۇغقان بولسا ئۆزۈڭ چاغلاپ بىر ئىش قىلىپ ئېلىپ كەلسەڭ، تىللا سېنىڭ بولسۇن دېدى. ۋەزىر بولسا بىر ئارغىماقنى مىنىپ پەرۋاز قىلىپ قەلەندەرنىڭ ئارقىسىدىن يېتىپ:

— ھەي قەلەندەر توختاغىن، سەندىن سورايدىغان سوئالىم بار، — دېدى. قەلەندەر توختاپ:

— نېمە سوئالىڭ بار دېدى. ۋەزىر سوراپ:

— مەغرىبتىن مەشرىققىچە نەچچە يىللىق يول، — دېدى. قەلەندەر جاۋاب بېرىپ:

— بىر كۈنلۈك يول، — دېدى. ۋەزىر:

— قانداق بولۇپ بىر كۈنلۈك يول بولىدۇ، — دېدى. قەلەندەر جاۋاب بېرىپ:

— كۈن مەشرىقتىن چىقىپ مەغرىبتە ئولتۇرىدۇ، — دېدى.
ۋەزىر ھەيران بولۇپ يەنە سورىدى:
— ئەي قەلەندەر، ئاسمان بىلەن يەرنىڭ ئارىلىقى نەچچە يىللىق يول، — دېدى. قەلەندەر جاۋاب بېرىپ:
— يەر بىلەن ئاسماننىڭ ئارىلىقى ئادەم قاراغۇچىلىك يول، — دېدى. ۋەزىر:
— بەش يۈز يىللىق يول ئەمەسمۇ؟ — دېدى. قەلەندەر:
— مەن يەردە تۇرۇپ ئاسمانغا قارىسام ئاسماننى كۆرىمەن ئەمەسمۇ، — دېدى. ۋەزىر:
— يەنە ئىككى ئېغىز سوئالىم بار، — دېدى. قەلەندەر:
— سىېنىڭ ھاجىتىڭ ماڭا چۈشۈپتۇ، مېنىڭ ساڭا ھاجىتىم يوق. مەسىلە سورىغان ئادەم ئېگىزدە تۇرسۇن، جاۋاب بېرىدىغان ئادەم پەستە تۇرۇپ جاۋاب بەرسۇن دەپتۇ. شۇڭا مەندىن مەسىلە سورىماقچى بولساڭ ئاتتىن چۈشكىن، مەن ئاتقا مىنىپ تۇرۇپ ئاندىن سوئالىڭغا جاۋاب بېرەي دېدى. ۋەزىر ئاتتىن چۈشتى. قەلەندەر ئاتقا مىنمەكچى بولۇپ ئاتنىڭ يېنىغا كەلگەندى، ئات قەلەندەرنىڭ جەندە كۆلاھىدىن ئۈركۈپ ئۆزىگە يېقىن كەلتۈرمىدى. قەلەندەر:
— ئات مېنىڭ جەندە كۆلاھىمدىن ئۈركۈپ يېقىن كەلتۈرمىدى. سەن باشتىن - ئاياغ كىيىملىرىڭنى سېلىپ ماڭا بەرگىن، مەن كىيىپ سېنىڭ سۈرىتىڭدە بولۇپ كەلسەم مىنگىلى قويار دېدى. ۋەزىر نائىلاج كىيىملىرىنى سېلىپ بېرىپ، جەندە - كۆلاھنى كىيدى. قەلەندەر ۋەزىرنىڭ سۈرىتىدە بولۇپ تىللانى ئېلىپ ئاتقا مىندى ۋە تىللانى ئاتنىڭ ئېگىرىگە مەھكەم چېگىپ تۇرۇپ: سوئالىڭنى سورىغىل دېدى.
ۋەزىر سوئال سوراپ:
— خۇدايىم ھازىر نېمە ئىش قىلىدۇ، — دېدى. قەلەندەر جاۋاب بېرىپ:
— خۇدايىم ھازىر مەندەك دۇنيا كۆرمىگەن ئاجىزغا نەق مىڭ تىللا بەردى — دېدى. ۋەزىر ھەيران بولۇپ يەنە سورىدى:
— خۇدايىم ئاش ۋاقتىدا نېمە ئىش قىلىدۇ؟ قەلەندەر جاۋاب بېرىپ:

— خۇدايىم ئاش ۋاقتىدا دۇنيانى كۆتۈرەلمەي، مەندەك ھارغان قەلەندەرگە شۇنداق ياخشى ئارغىماق ئاتنى بىرۇر، — دېدى. ۋەزىر يەنە سوراپ:

— خۇدايىم چۈش ۋاقتىدا نېمە ئىش قىلىدۇ؟ دېدى. قەلەندەر جاۋاب بېرىپ:

— خۇدايىم چۈش ۋاقتىدا ئاتقا مىنگەن ئادەمنىڭ ئېتىنىڭ چۇلۇۋۇرىنى تۇتۇۋېلىپ ماڭغىلى قويمىغانىنىڭ باشىغا تەياق بىرەردۇر دەپ ۋەزىرنىڭ باشىغا بەش - ئون قامچا ئۇرۇپ، باش - كۆزلىرىنى يېرىپ، قورقۇتۇپ ئالدىغا سېلىپ سۆرەپ، ئوردىغا ھەيدەپ كىردى. پادىشاھ ۋەزىر بىلەن قەلەندەرنى بۇنداق ھالەتتە كۆرۈپ، ۋەزىرغا كايىدى ۋە قەلەندەرگە قاراپ:

— ئەي قەلەندەر، تاپقان ئاتاڭغا، تۇغقان ئاناڭغا رەھمەت. سېنىڭ قىلغان بۇ ئىشلىرىڭ ئۈچۈن ئەتە، ئۆگۈن كېلىپ مەندىن قىممەتراق نەرسە تىلەپ ئالغىن، — دەپ قەلەندەرنى يولغا سالدى. تۆت كۈندىن كېيىن قەلەندەر كېلىپ، پادىشاھتىن قىرىق كۈنلۈك پادىشاھلىقنى تەلەپ قىلدى.

پادىشاھ:

— قىرىق كۈنلۈك پادىشاھلىقنى بەردىم، — دېدى. شۇنىڭ بىلەن قەلەندەر پادىشاھلىق تەختىگە چىقىپ ئولتۇردى ھەممە بىر - ئىككىدىن ۋەيرانە قەلەندەرلەر پەيدا بولۇپ، ئوردىدا قەلەندەرلەر يەتتە كىشىگە يەتتى. شۇنداق قىلىپ ئەۋۋەلقى قەلەندەر پادىشاھ بولدى، قالغان ئالتىسى ۋەزىر بولدى.

ئەمدى گەپنى پادىشاھى ئادىلدىن ئاڭلايلى: پادىشاھى ئادىل پادىشاھلىقنى قەلەندەرگە بەرگەندىن كېيىن، خانىش بىلەن ئىككى پەرزەندىنى ئېلىپ شەھەرنىڭ تېشىدا ياسىتىپ قويغان چاھار باغقا ئورۇنلاشتى.

قەلەندەرلەر بولسا شەھەر خەلقىگە يارلىق چىقىرىپ: «قىرىق كۈنگىچە ھەممە پۇقرالار خاتىرجەم ياشاڭلار، ھەر كۈنلۈكى ئۈچۋاق تاماقىڭلار پادىشاھلىقتىن بولىدۇ» دەپ ھەر كۈنى كالا، قوي، تۆگىلەرنى ئۆلتۈرۈپ شەھەر خەلقىگە تارقىتىپ بەردى ھەممە پۈتۈن

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

پادىشاھلىقتا تەۋە قازى، مۇفتى، بەگ دېگەندەك ئەمەلدارلارغا نۇرغۇنلىغان سوۋغا - ئىنئاملارنى تارقىتىپ بېرىپ، ئاۋامنىڭ كۆڭلىنى ئۆزىگە مايىل قىلىۋالدى. كۈنلەر ئۆتۈپ ئاخىرى قىرىق كۈن توشتى. پادىشاھى ئادىل ۋەزىر - ئۆمرالىرىنى جەمئىي قىلىپ:

— ئەي ۋەزىر - ئۆمرالار، مەن پادىشاھلىقىمنى قىرىق كۈنلۈك مۆھلەتتە قەلەندەرگە ئىنئام قىلغانىدىم، ھازىر بولسا ھاكىمىيەت ئۇ قەلەندەرلەرنىڭ قولىدا تۇرۇۋاتىدۇ، ئۇلار بولسا شەھەر خەلقىگە ناھايىتى كۆپ كالا، تۆگە، قويلارنى ئۆلتۈرۈپ، يۇرتلارغا تارقىتىپ بېرىپ، ئاۋامنىڭ قەلبىنى مايىل قىلدى. قانداق قىلساق بولار؟ دەپ مەسلىھەت سالدى.

ۋەزىر - ئۆمرالار: «ئەمدى مۆھلەت توشتى، شۇڭا قەلەندەرلەرنى چاقىرىپ تاماق راستلاپ ھۆرمەت - ئىكرام بىلەن ھاكىمىيەتنى تەلەپ قىلايلى» دەپ مەسلىھەت بەردى. شۇ مەسلىھەت بىلەن قەلەندەرلەرنى چاقىرىپ كېلىپ، ئۇلارغا قاراپ تۇرۇپ پادىشاھى ئادىل بۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

ئادالەتلىك شاھىم - سۇلتان،
ھاجىتىمنى رەۋا ئەيلە.
جانانىلگە جانىم قۇربان،
كۆز ياشىمنى سىياھ ئەيلە.

ۋەئىدە ئۆزرە ۋەپا قىلغىل،
نامەردلەرگە جاپا قىلغىل،
مۆئمىنلەرنى رىزا قىلغىل،
جەمالىللاھ لىقا قىلغىل.

سۇلايماندەك سۇلتان بولساڭ،
جاھان ئىچرە دەۋران سورسەڭ،
نۇشىرۋاندەك ئادىل بولساڭ،
ئەرزداشىم ئادا ئەيلە.

ئادىل شاھمەن ھالىم ئېيتاي،
قىرىق كۈن بولدى جانىم نىتاي.
سۇلتانىمغە پەرياد ئېيتاي،
دۈشمەنلەردىن جۇدا ئەيلە.

— ئەي سۇلتانە، ئالەم ھەقتەئالانىڭ رىزالىقى بىلەن، پادىشاھلىقىمنى قىرىق كۈنلۈك تۆھپە قىلغانىدىم. ئەمدى ۋەدىگە ۋەپا قىلماق كېرەك، — دېدى. قەلەندەرلەر بولسا شەھەر خەلقىگە قاراپ بۇ ئىشنى شەھەر خەلقى ئايرىسۇن دەپ:

— ئەي شەھەر خەلقى، سىزلەر بۇ ئىشقا نېمە دەيسىلەر،— دەپ ۋارقىرىدى. بارلىق ۋەزىر - ئۆمرالار، قازى، مۇفتى، بەگ ۋە شەھەردىكى چوڭ - كىچىك ھەممىسى:

— ئادىل پادىشاھ خۇدا بەرگەن دۆلەتنى كۆتۈرەلمەي پادىشاھلىقنى باشقىلارغا ئۆتۈنۈپ بەردى، بىزلەر ئۆزلىرىدىن باشقا كىشىنى پادىشاھ قىلماسمىز، — دېدى. قەلەندەر، ئەلەم - قازى، مۇفتىلارغا قاراپ:

— سىزلەر نېمە دەيسىلەر،— دېدى. ئۇلارمۇ:

— خۇدا يولىدا بەرگەن نەرسە شەرىئەتتە يانمايدۇ. شۇڭا بىزلەرگە رەھىم قىلغايلا پادىشاھى ئالەم،— دېدى. پادىشاھى ئادىل ھەيران بولۇپ چاھار باغقا كېلىپ بولغان ۋەقەنى مەلىكە گۈل چېھرىگە بىر - بىر بايان قىلدى. مەلىكە پادىشاھنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ:

— ئەسلى قەلەندەر دېگەن بىرەر نەرسە تەلەپ قىلىپ كەلسە، بىر نان بېرىپ يولغا سېلىش قائىدە ئىدى. ئۇنىڭغا ئۇنىمىسا تاياقتىن ئۆزگىسى بىكار ئىدى. ھالا بۇگۈنگە كەلگەندە پادىشاھلىقنى بېرىپ خەزىنىدىكى دەپنە - دۇنيانى تارتتۇرۇپ قويۇپ ئىدۇق، ئۇلار تەييار خەزىنە بىلەن ئەل كۆڭلىنى خۇش قىلىپ، بىزلەرنى ئاۋارە قىلىدىغان بولدى. ئەمدى كۈنىمىز قانداق بولاركى؟ دېدى.

قەلەندەرلەر بولسا پادىشاھلىقنى قولىغا ئالغاندىن كېيىن، شەھەرمۇ شەھەر يارلىق چىقىرىپ: «بارلىق پۇقرالاردىن ئۈچ يىلغىچە شاھلىق ئۇچۇن تۆلەيدىغان باجدىن ئۆتتۇم» دەپ جاكارلىدى. ئاۋام قەلەندەرنىڭ بۇ ياخشىلىق ۋە ئىلتىپاتىغا خۇشھال بولۇپ: «مۇنداق ئادىل پادىشاھ جاھانغا كەلمەس» دەپ پادىشاھنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن بولۇشىغا دائىم دۇئا قىلىدىغان بولدى.

ئەلقىسسە: جاسۇس ۋەزىرلەر قەلەندەرنىڭ قولتۇقىغا كىرىپ خۇشامەت قىلىپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، سىزگە يۈز يىگىرمە تۆت شەھەر تابىئى بولۇپتۇر. شۇنداق بولسىمۇ سىزگە يەنە دۈشمەنمۇ تولادۇر، شۇڭا سىز دۈشمەننى يوق قىلىمەن دېسىڭىز ئالدى بىلەن پادىشاھى ئادىلنى، ئايالىنى ۋە ئىككى پەرزەندىنى ئۆلتۈرسىڭىز ئاندىن كۆڭلىڭىز جايىغا

تۇلپار كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

چۈشىدۇ. ئۇنداق قىلمىسىڭىز، ئۇ باشقا شەھەر ۋە ئەلگە خەت يېزىپ، ئاخىرى سىزدىن شەھەرنى ۋە ھاكىمىيەتنى تارتىۋېلىپ سىزنى پاراكەندە قىلىدۇ، — دېدى. قەلەندەرگە بۇ سۆز خۇشياقتى، قەلەندەر:

— ئانداق بولسا ئەتە تۆت دار ياساڭلار. ئۇلارنى دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرۈپ كۆڭۈلنى خاتىرجەم قىلايلى، — دېدى.

پادىشاھى ئادىلنىڭ بىر يېقىن مەھرەمى بار ئىدى. ئۇ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، پادىشاھى ئادىلغا ئىچى ئاغرىپ يېرىم كېچە بىلەن پادىشاھى ئادىلنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۆگزىگە چىقىپ، «سىزنى قەلەندەر ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋاتىدۇ» دەپ قانلىق ياش تۆكۈپ، ئاھ ئۇرۇپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئەرزىمنى ئىشىتكىل ئەي پادىشاھىم،
دۇنيادا سېنىڭدەك بىغەم بولۇرمۇ؟
تۈگىمەس ھەسرەتلىغ تەندە بۇ جانىم،
يۈلتۈزلار ئەشكىڭدىن شەبنەم بولۇرمۇ؟

باغىڭدا ئاچىلىپ ياخشى چىمەنلەر،
چىمەنلەردە سايرىشۇر ياخشى بۇلبۇللار،
ساڭا مۇنىس بولغان ياخشى ئوغۇللار،
قانلار تۆكۈپ يەنە شەبنەم بولۇرمۇ؟

ھۆكۈم سۈردى ئۇشۇل كۈنى قەلەندەر،
غەمكىن بولۇر يۈزۈڭگە چۈشكەن ئاي، كۈنلەر،
مەھرەم بولغان قۇلۇڭدۇرمەن مۇقەررەر،
ساڭا يىغلاپ ئەرزىم ئادا بولۇرمۇ؟

تاڭلا سېنى بۇيرۇپ دارغا ئاسارلەر،
ئۇ شۇل بەد بەخت قولۇڭنى باغلاپ چىقارلەر،
ئىككى ئوغلۇڭ ھەم قاننى ساچارلەر،
خانىماندىن سەندەك جۇدا بولۇرمۇ؟

قۇلاق سېلىپ ئىشتىكىل مېنىڭ ئەرزىمنى،
ئاڭلىمىسۇن ھېچكىشى، ساچار قانىمنى،
ئېزىز جاندىن جۇدا قىلۇر گۇل چېھرە خانىمنى،
تۆت كىشىگە ئۆلۈم رەۋا بولۇرمۇ؟

مەھرەم بالا يانىپ كەتتى، پادىشاھى ئادىل بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئاھ - پەرياد چەكتى. دادى ھېچكىمگە يەتمىدى. كېچە يېرىم بىلەن تۆت ئاتقا مىنىپ، تۆت ئاتقا ئالتۇن - كۈمۈشلەرنى يۈكلەپ چاھارباغدىن چىقىپ كەتتى. شۇ قاچقانچە ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ، بىر تاغنىڭ باغرىدىكى غارغا چۈشۈپ ياتتى. مەلىكە گۇل چېھرە بىلەن ئىككى بالىسى ئۇيقۇغا پېتىپ ئۇخلاپ قالدى. پادىشاھنى غەم بېسىپ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمىدى. تۈن يېرىم بولغاندا تاغ ئۈستىدىن بىر غوۋغا پەيدا بولدى، پادىشاھ ئاينىڭ يورۇقىدا قارىسا ئون ئاتلىغ قاراقچى غار تەرەپكە كېلىۋېتىپتۇ. پادىشاھ دەرھال مەلىكە بىلەن ئىككى پەرزەندىنى ئېلىپ، بىر تاشنىڭ ئارقىسىغا يوشۇرۇندى. قاراقچىلار سەككىز ئات بىلەن ئالتۇن - كۈمۈشلەرنى ئالدى ۋە بىر - بىرسىگە: بۇ ماللارنىڭ ئىگىسىنى تېپىپ ئۆلتۈرۈۋەتسەك ياخشى بولاتتى دەپ تەرەپ - تەرەپنى ئاختۇردى. پادىشاھى ئادىل بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ زار - زار يىغلاپ ياش تۆكۈپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدى:

ئالەمنى ياراتقان قادىر خۇدايىم،
بۇگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.
ئەۋۋەل ئاخىر سەنسەن مېنىڭ پاناھىم،
بۇگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

نەقىلايمەن بۇ كۈن بولدۇم بىچارە،
خارۇ - زارۇ ھەيران بولۇپ ئاۋارە،
رەھىم ئەيلەگىل قويمە مېنى بۇ زارە،
بۇگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېتى www.uyghurkitap.com

پەلەك چەكتى كۆككە مېنىڭ گەردىمنى،
ئادا بولماس دەپتەر قىلسام دەردىمنى،
ئەرىز ئەيلەدىم گىريان قىلدىم دەردىمنى،
بۇگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

ئەزىز روھىم چىقار تەندىن بۇ جانىم،
يۈرەكىمدە داغى - دەردىم، ئارمانىم،
رەھىم ئەيلەگىل قولۇڭغە سەن رەھمانىم،
بۇگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

رەسۇلۇللاھ پەيغەمبەرلەر سەردارى،
چاھاريارلار ئاسىيلارنىڭ رەھبەرى،
ھەسەن - ھۈسەيىن شەھىدلارنىڭ سەردارى،
بۇگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

ئەرشى كۈرسى لەۋھى قەلەم مۇقەررەر،
يۈز يىگىرمە تۆت مىڭ ئۆتكەن پەيغەمبەر،
بۇ دۇنيادىن بارچەسى قىلدى سەپەر،
بۇگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

ئادىل شاھمەن بۇ تەندەدۇر ھاياتىم،
بۇگۈن ساڭا يېتەر مېنىڭ پەريادىم،
غەمدىن ماڭا بەرگىل بۇدەم نىجاتىم،
بۇگۈن بىزگە قاراقچىلاردىن ئامان بەر.

مۇناجات تۈگىگىچە قاراقچىلار ھەر تەرەپنى ئىزدەپ، ئۇلارنى تاپالماي قىلىچلىرىنى قىنىغا سېلىپ تاغ ئۈستىگە چىقىپ كەتتى. پادىشاھ بولسا ئۇتىنىڭ يىلتىزىنى كولاپ ئوزۇقلۇق قىلىپ يەپ، يەنە يىگىرمە تۆت كۈن يول يۈرۈپ بىر جايغا كېلىپ چۈشتى.

ئەلقىسسە: شامدىن بەش يۈز تۆگىلىك كارۋان سودىگەر يولغا چىقىپ بىر نەچچە كۈن يول يۈرۈپ بىر مەنزىلگە چۈشتى. ئۇلارنىڭ بىر سەردارى بار بولۇپ، تۆت - بەش بەردەم يىگىتنى ئارقىسىغا ئەگەشتۈرۈپ، بۇ سەردارلارنى بەش يۈز سودىگەرنىڭ ئامانلىقىنى ساقلاشقا قويۇپ، ئۆزى تاغ ئۈستىگە قارىسا، يىراقتا ئوتنىڭ يورۇقى كۆرۈنۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن «ئۇ يەردە قاراقچى بار ئوخشايدۇ، ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇپ كېلەي» دەپ يېقىن بېرىپ، قىرىق ياشلاردىكى بىر قارا ساقال كىشىنى كۆردى. يېنىدا بولسا قىزىل گۈلدەك ئىككى بالا ئولتۇرغۇدەك، چوڭىنىڭ يېشى ئون تۆت ياشتا، كىچىكىنىڭ يېشى ئون ئىككى ياشتا، يەنە يىگىرمە تۆت ياشلىق بىر مەلىكە ئولتۇرغىدەك، جامالى قۇياشتەك چىرايلىق ئىكەن. سودىگەرلەرنىڭ سەردارى بۇ گۈزەل مەلىكىنى كۆرۈپ، ئاشىق شەيدا بولدى ۋە بىللە كەلگەنلەرنى قايتۇرۇۋېتىپ، ئۆزى ئاتتىن چۈشۈپ پادىشاھنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈپ پاتىھە ئوقۇدىلەر، ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇپ قول باغلاپ تۇرۇپ:

— ئەلھەمدۇلىللاھ، مۇرادىم ھاسىل بولدى. مېنىڭ باشقۇرۇشىمدا بەش يۈز سودىگەر بىللە ئىدۇق، بۇ جايغا كەلگىلى تۆت - بەش كۈن بولدى. ئايالىم سەپەرگە بىللە چىققان بولۇپ، ئېغىرئاياغ ئىدى. بىر كۈن بولدى، تۇغۇت ئاغرىقى تۇتۇپ كەتتى، بالا يا تۇغۇلمىدى. بىر ئايال كىشى يوق، بىزنىڭ قولىمىز ھېچ ئىشقا كەلمىدى. ئايالىمنىڭ ئاغرىق ئازابىغا تاقەت قىلالماي بىر ئايال كىشى ئىزدەپ چىقىپ ئىدىم، بۇ يەردە سىزلەرنى ئۇچراتتىم، شۇڭا ئايالىڭىز بارىپ ئايالىمنىڭ يېنىدا بىر سائەت ئولتۇرۇپ بەرسە، ئۇنىڭ مۇبارەك قەدەملىرىدىن ئايالىمنىڭ كۆزى ئاسانراق يورۇسا، بارغان ھەققىنى بەرسەم، مەلىكىلىرىنى ئىش تۈگىگەندە قاشلىرىغا ئەكىلىپ قويسام، ساۋابلىق ئۈچۈن ئىلتىپات قىلسىلا، — دەپ ھىيلە ئويلاپ تۇردى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان پادىشاھ:

— سىزگە بۇ مەلىكە نامەھرەمدۇر، دۇرۇس بولماس، — دېدى.

سودىگەر يىگىت:

— ئەي ئاتا، بۇ مەلىكە مېنىڭ بىر تۇغقان سىڭلىمدۇر. بۇ ئىش

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەسلا خاتىرلىرىغە كەلمىسۇن، ئەگەر خاتىرجەم بولالمىسلا بۇ ئوغۇللاردىن بىرنى بىزگە ھەمراھ قىلىپ قويسىلا، مەن بىر ھاجەتمەن دەپ «غېرىب بولۇپ»، ياشىنى ئاققۇزۇپ يىغلاپ تۇردى. پادىشاھ سۆزلەپ:

— ئۇنداق بولسا ھاجەتلىرى راۋا بولسۇن، بىزنىڭ بولسا يېگىلى ھېچنەرسىمىز يوق، يېگىلى بىرەر نەرسىمۇ ھاسىل بولسا شۇنىڭ بىلەن بىرەر مەنزىلگە يېتەرمىز،— دەپ، شاھ پەرۆخ دېگەن ئوغلىنى ھەمراھ قىلىپ مەلىكىگە ماقۇل بولدى. بىر پەس ماڭغاندىن كېيىن، سودىگەر شاھ پەرۆخ دېگەن ئوغۇلنىڭ باشىغا تۆت - بەش قامچا ئۇرۇپ مەلىكىنى ئاتقا مىندۈرۈپ ئېلىپ قاچتى. پەرۆخ كىچىدە ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەي زار - زار يىغلاپ، ئاتاسىنىڭ قېشىغا كېلىپ:

— ئەي ئاتا ئۇ ھىيلىگەر، هارامزادە ئىكەن، مېنى ئۇرۇپ ئانامنى ئېلىپ قاچتى،— دېدى. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان پادىشاھ ھوشىدىن كېتىپ، يەنە ھوشىغا كېلىپ يىغلاپ:

— بۇ قاراقچى ئىكەن، يەنە قاراقچىلار بىزگە زىيان - زەخمەت يەتكۈزمىگەي، بۇ يەردىن تېزدىن كېتەيلى دەپ ئىككى بالىسىنى ئېلىپ يولغا راۋان بولدى، يولدا يىغلاپ ياش تۆكۈپ:

مېنى سالدى ھىجران چۆلىگە،	زەئىپراندەك رەڭگى - روھىم،
پايتەختىم ئاندا قالدى.	دۇتا بولدى قەددى بويۇم،
كەلمەس بەختىم ئەندى قولغە،	غېرىبلىقتە دۇئا كۈيۈم،
تاجى تەختىم ئاندا قالدى.	خۇش ئاشىيانلەر ئاندا قالدى.

ئەجەب بولدى زامانەلەر،	كۈنلەر تۇشۇبدۇر باشىمە،
ھالىم بىلمەس ھەم نادانلەر،	زەھەر قۇشۇبدۇر ئاشىمە،
ھەمدەم بولغان دوست - يارانلەر،	تۇپراق بولدى كۆز ياشىمە،
زار يىغلاپ ئاندا قالدى.	خۇش جۇۋانلەر ئاندا قالدى.

پەلەك بۇزدى مېنىڭ شەئنىمنى، ئادىل شاھدۇر مېنىڭ ئاتىم،
ئوتقە سالدى مېنىڭ كانىمنى، ئەجەب بولدى قارا بەختىم،
ھېچكىم بىلمەس مېنىڭ ھالىمنى، ماھى تابان گۇلچېھرىم،
قەدىردانلار ئاندا قالدى. قاراقچىلار قولىدا قالدى.

دەپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ، ئوتلارنىڭ يىلتىزىنى كولاپ يەپ، ئوتتۇز كۈندە بىر دەرياغا يېتىپ باردى. ئۇ دەريادىن ئۆتۈش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. دەريا بويىدا تۇرسا بىر ئاتلىغ قىرغىز پەيدا بولۇپ پادىشاھى ئادىل بىلەن كۆرۈشۈپ ھال - ئەھۋال سورىدى. پادىشاھ باشىغا چۈشكەن سەرگۈزەشتىسىنى سۆزلەپ بەردى ۋە: دەريادىن ئۆتەلمەي تۇرۇۋاتىمىز، شۇ غەمدە بېشىم قاتتى دەپ يىغلاپ تاشلىدى. پادىشاھنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەن قىرغىز:

— مەن بولسام سۇچىدۇرمەن، سىلەرنى ھېچقانداق ھەق ئالماي دەريادىن ئۆتكۈزۈپ قوياي، — دېدى. پادىشاھ خۇشال بولۇپ ئۇنىڭغا ماقۇل بولدى. قىرغىز:

— مەن سىلەرنى بىر - بىردىن ئۆتكۈزىمەن، — دېدى. پادىشاھ ماقۇل بولدى. قىرغىز پادىشاھنىڭ چوڭ ئوغلى پەرۇخنى ئاتقا مىندۈرۈپ دەرياغا كىردى ۋە:

— ئەي ئادەم، مەن قاراقچىدۇرمەن، بالاڭدىن غەم قىلماغىل، — دەپ دەريادىن ئۆتۈپ كەتتى. پادىشاھ ھەيران، سەرگەردان بولۇپ زار - زار يىغلاپ:

— ئەي ئوغلۇم جەمشىد، ئاناڭدىن ئايرىلدۇق، ئەمدى ئاكاڭدىن ئايرىلدۇق، بىزگە خۇدانىڭ ئىرادىسى شۇنداق ئوخشايدۇ. ئۇنى تارتماسلىققا ئىلاجى يوقتۇر. قولۇڭنى ماڭا بەرگىن، . ئىلاجى قىلىپ بۇ دەريادىن ئۆتەيلى دەپ، شاھ جەمشىدنىڭ قولىنى تۇتۇپ دەرياغا كىردى. ئۇلار دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا كەلگەندە سۇ ئۇلغىيىپ خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن پادىشاھ يىقىلىپ، ئوغلى جەمشىد قولىدىن ئاجراپ ئېقىپ كەتتى. پادىشاھ مىڭ بىر مۇشەققەتتە ئورنىدىن تۇرۇپ قارىسا ئوغلى يوق، ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ دەريادىن ئۆتتى ھەمدە:

— ئىبارا خۇدايا ئەۋۋەل خانىمانىمدىن جۇدا قىلدىڭ، ئاندىن

مۇڭداش غەمگۇزارىمدىن جۇدا قىلدىڭ، ئەمدى جاندىن ئەزىز قىزىل گۇلدەك ئىككى پەرزەندىمدىن جۇدا قىلدىڭ، ھەرنە قىلساڭ قۇدرەت سەندە، مەن بىر ئاجىز بەندەڭدۇرمەن. بۇلارنى ئۆزۈڭگە تاپشۇردۇم، — دېدى. يول بېسىپ كۆزىدىن ياش ئورنىغا قان يىغلاپ:

ئالەمنى ياراتقان قۇدرەتلىك رەھمان،
قەدىمى قۇدرەتتىن رەمان ئەيلەدىڭ.
بارچەلەرنىڭ پاناھى قۇدرەتلىك يادەييان،
قۇدرەتىڭنى ھەممىگە ئەيان ئەيلەدىڭ.

بىر ئاتىڭ رەھىمدۇر، رەھمان بىر ئاتىڭ،
يېتىشمەس ھېچكىمشى قەدىمدۇر زاتىڭ،
كەرىمدۇر بىر ئىسمىڭ ھەم زاتى پاكىڭ،
جەھاننى قەدىمدىن مىزان ئەيلەدىڭ.

قۇدرىتىمنى بىلسۇن دەپ ئەيلەدىڭ زاھىر،
قۇدرەتىڭدىن ياراتىپ ئەيلەدىڭ زاھىر،
جۇملە مالائىكدۇرۇر بۇلارغا نازىر،
جەننەت ئىچرە ئادەمنى ئەئيان ئەيلەدىڭ.

مۇنىس روزگار قىلىپ ئادەمگە ھەۋۋا،
جەننەتدە ياراتىپ كامىللار مەئۋا،
خوشھالىقدىن بولار قىلاشىپ سەدا،
بۇ ئىكى بەندەڭگە يەرنى ماكان ئەيلەدىڭ.

ئاجايىپ سايراشىپ چىمەندە بۇلبۇللەر،
ئاچىلىپ جەننەتدە رەڭگارەڭ گۇللەر،
ئاجايىپ سۇنئىڭدىن ياراتىپ قۇللەر،
خىزمەتىدە ھۆرىلەر غىلمان ئەيلەدىڭ.

بارچە مالائىكىلارغە ئەيلەدىڭ نىدا،
ئادەمگە سەجدەنى قىلدىلەر ئاندا،
ئاداۋەتدىن ئەزازىل قىلدىلەر سەدا،
تەۋاق سالىپ بوينىغە شەيتان ئەيلەدىڭ.

چىقارىپ بۇ دۇنياغا ئادەم، ھەۋۋانى،
ئۇلار ئۇچۇن ياراتىپ پانى جەھاننى،
جۇپتى ئەيلەپ ئىككى ماھ لىقانى،
پەرزەندنى دۇنياغا چەندان ئەيلەدىڭ.

روشەن قىلىپ دۇنيانى ئاي، كۈن ياراتىپ،
نەزەر قىلۇر ئاي، كۈن ئادەمگە باقىپ،
ئادەم نەسلىدىن نەبىي مۇرسەل ياراتىپ،
پەيغەمبەرلىكنى ئاتا ئەئيان ئەيلەدىڭ.

خۇش ئەيلەدىڭ ھەرنە بولدىلەر دەلىل،
قۇدرەتىڭدىن ئۇلۇغدۇر جەببار، جەلىل،
نەمرۇدنىڭ ئوتىدا كۆيمەدىلەر خەلىل،
كۇپىرالارنى يەر بىلەن يەكسان ئەيلەدىڭ.

تۆت كىتاب ئىبەردىڭ قۇدرەتلىك خۇدا،
تەۋراتنى مۇساغە، ئىنجىلنى ئىيسا،
زەبۇرنى داۋۇدغە، قۇرئاننى مۇستەفا،
بۇ كىتابلار ئاتىنى پەرمان ئەيلدىڭ.

بارچە بەندەڭ يەرگە قارار تاپتىلەر،
بىر نەچچەسى ھۆكۈمىڭنى بەرپا تۆتتىلەر،
ھۆكمىڭگە بىجاندىل قوبۇل بەندىلەر،
قارۇننى يەردە پىنھان ئەيلەدىڭ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

يۈز يىگىرمە تۆت مىڭ پەيغەمبەر ئۆتتى،
ئاخىر بارچەسىنى قارا يەر يۇتتى،
نەچچە شاھ، كادالەر تۇرمايىن كەتتى،
مۇھەممەدنى ئاخىر زەمان ئەيلەدىڭ.

ئۇلاردۇر ئۇممەتلەرنىڭ سەرۋەرى،
ئابابەكرى، ئۆمەر، ئوسمان، ھەيدەرى،
ئەلى ئېرۇر ئۇممەتلەرنىڭ رەھبەرى،
مۇھەممەدكە بۇلارنى ياران ئەيلەدىڭ.

بى ۋافادۇر بىزگە بۇ پانى جەھان،
قۇدرەتىڭدىن ئالەمنى ياراتقان رەھمان،
ساڭا نىسار ئەيلەيىن جانىمنى قۇربان،
ئەجايىپ يەنە بىر زەمان ئەيلەدىڭ.

خانىمانىمدىن جۇدا بولدۇم ئايرىلىپ،
روزىگارىم، پەرزەندىمدىن جۇدا ئەيلەنىپ،
سىنىپدۇر قاناتىم بۇلاردىن ئايرىلىپ،
نەسەۋەبدىن مېنى ھەيران ئەيلەدىڭ.

شەھىرىم ئىچرە قالىبدۇر ياخشى يارانلەر،
جۇدا بولۇپ بارچەدىن قالدىم ھەيرانلەر،
ئادىل شاھقە ئەجەب بولدى زامانلەر،
سىينەم داغلاپ كۆزۈمنى گىريان ئەيلەدىڭ.

دەپ مۇناجات ئوقۇپ، ئون تۆت كۈن يول يۈرۈپ بىر دەشت باياۋانغا يېتىپ كەلدى. قارىسا قوۋم ئارىسىدا بىر مازار تۇرۇپدۇر، مازارنىڭ تۇغ - ئەلەملىرى يىقىلغان، مەسچىدلىرىنىڭ تام - تورۇسلىرى كۈنىرىغان، قۇدۇقلارى توپا بىلەن توشقان، ئادەم

بالىسىنىڭ ئىزناسى يوق، ھېچ جانىۋارلارنىڭ ئىزى چۈشمەپتۇ، دەرەخلەرى قۇرۇپ كەتكەن. قۇدۇق ئەتراپىدىكى ئالما، ئانار، بېھى، ئۈزۈملىرى قۇرۇغىلى تەييار تۇرۇپتۇ. پادىشاھ بۇلارنى كۆرۈپ، «بۇلارمۇ ماڭا ئوخشاش مۇساپىر، غېرىب مازارات ئىكەن. ماڭا خۇدانىڭ نېسىپ قىلغىنى مۇشۇ ئوخشايدۇ. مۇشۇ جايدا تائەت - ئىبادەت قىلاي» ، دەپ مازارنىڭ تۇغ - ئەلەملەرنى قايتىدىن تۇرغۇزۇپ، قۇدۇقتىن توپىلارنى قېزىپ چىقىرىپ سۇ چىقاردى. ئاندىن مەسچىتنىڭ يېقىلغان جايلىرىنى ياماپ چاپلاپ، مېۋىلەرگە سۇ قۇيۇپ كۆكلەتتى، ئۆزى بولسا تائەت - ئىبادەتكە مەشغۇل بولدى. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ھەر تەرەپتىن ھەر خىل جانىۋارلار قۇدۇقتىن سۇ ئىچكىلى كەلدى. پادىشاھ غىزاسىغا ياۋا ئوت - چۆپلەرنىڭ يىلتىزىنى يەپ كۈن ئۆتكۈزدى.

ئەلقىسسە: پادىشاھ ئون تۆت يىلنى شۇ جايدا تائەت - ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزدى. كىيگەن ئىگىنلىرى چۇرۇپ يىرتىلىپ يالاڭاچ قالدىلەر. شۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىگە ھايۋانىنىڭ بەدىنىدەك تۈك ئۆسۈپ كۆزىدىن بۆلەك ئەزاسى كۆرۈنمىدى. پادىشاھ ئۆزىنىڭ بۇ ھالىغا ئېچىنىپ ئۈششاق جانىۋارلارغا قاراپ يىغلاپ تۇرۇپ:

ئۈستۈن تۇرغان تۈتى قۇشلار،
بۇ ھالىمنى كۆردۈڭلەرمۇ؟
خۇش سايرىشىپ تۈتى قۇشلار،
تۇرغانىمنى كۆردۈڭلەرمۇ؟

چۆللەر ئىچرە جانىم قىيناپ،
چۈشكەنىمنى كۆردۈڭلەرمۇ؟

قانلار تولدى كۆز ياشىمغە،
كەلمەس ھېچكىم قاشىمغە،
نالە قىلىپ كېچە - كۈندۈز،
يۈرگەنىمنى كۆردۈڭلەرمۇ؟

ماچىن ئىچرە زار جەندان،
سىزلەر ئۈچۈن جانىم قۇربان،
شەھىرىم تەختىم كۆشەك ئايۋان،
يارانلارنى كۆردۈڭلەرمۇ؟

غېرىب بولۇپ سىينەم داغلاپ،
ئاشىقلارنىڭ يولىن ئويلاپ،

مېنىڭ بىلەن ھەمدەم بولغان،
دىيدەلەرى پۈرنەم بولغان،
قاراقچىغە ئەسىر بولغان،
گۈلچېھرەنى كۆردۈڭلەرمۇ؟

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

قاراقچىلار قولىنى باغلاپ، دەريا ئىچرە جانىمنى ئالدى،
ئارمان بىلەن يۈرەك داغلاپ، ھەقدىن ئۆزگە كىملەر بىلدى،
مېنىڭ ئۇچۇن چەندان يىغلاپ، ئادىل شاھمەن نىتەي ئەمدى،
پەرزەنتلىرىمنى كۆردۈڭلەرمۇ؟ جەمشىدىمنى كۆردۈڭلەرمۇ؟

دەپ زار - زار يىغلاپ، ئېيتتىكى: ئىيبارا خۇدايا، خانىمانىمدىن، مېھرىبان روزگارىمدىن، جاندىن ئەزىز پەرزەندىمدىن جۇدا بولۇپ بۇ جەزىرىگە كەلگەلى ئون تۆت يىل بولۇبدۇر، ئادەم پەرزەندىنى كۆرمىدىم، جامائەت بىلەن ناماز ئۆتەمىدىم ۋە جۇمە نامازنى ئۆتەمىدىم، دەرگاھىڭدا ئەجەب ئاسى شەرمەندە بولدۇم، ئەمدى ئادەم بار يەرگە بېرىپ ساڭا قۇلچىلىق قىلايكى؛ ئۆزۈم يالاڭاچ، بەدىنىمنى تۈك باستى، — دەپ قولىغا بىر ئاسا ئالدى، دەرەخلەرنىڭ ياپرىقىنى يىلتىزىنى يەپ ئون بىر كۈن يول يۈرۈپ بىر كەنتكە يېتىپ كەلدى، ئاللا تائالاغا شۈكرى - سەنا كەلتۈرۈپ، ئېقىپ تۇرغان سۇدىن ئىچىپ كەنتكە كىردى. خالايىقلار پادىشاھنى كۆرۈپ: «بۇگۈن ئالباستى، ئىنىقۇلار ئاشكارا بولۇپتۇر، يۇرتلارغا ئاپەت يېتىپدۇر» دەپ قېچىپ بىر - بىرىگە خەبەر قىلدى. بارلىق خالايىقلار پادىشاھنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ «كەلىمە ئىتەمجىد» نى ئوقۇماقىغە مەشغۇل بولدى. ئەر - ئايال، چوڭ - كىچىك ھەممىسى پادىشاھنى كۆرۈپ: «ئىنىقۇ، ئالباستى ئاشكارا بولۇپتۇ. بىزگە ئاپەتنى سالىدىغان بولدى» دەپ قېچىشقا باشلىدى. بۇلارنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەن پادىشاھ:

— ئىيبارا خۇدايا مەن نېمە بالاغا قالدىم، ھەر قانداق ئادەم مېنى كۆرسە ئالباستى دەپ قاچقىلى تۇردى. بۇ يۇرت قايسى شەھەردۇر، — دەپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ، بىر شەھەرگە يېتىپ كەلدى. قارىسا بىر ئاق قۇش ھاۋادا ئەگىپ ئۇچۇپتۇ. نەچچە مىڭ ئەر - ئايال ئۇ قۇشقا قاراپ ھەيرانلىق بىلەن تۇرۇپتۇ، پادىشاھنى كىم كۆرسە قېچىپ يېقىن كەلمىدى. ئاخىرى پادىشاھ خىجىل بولۇپ، بىر دەرەخنىڭ تۈۋىگە كىلىپ ئولتۇرۇۋىدى، بىر ئادەم پادىشاھنى كۆرۈپ قاچتى، پادىشاھ قاچقان ئادەمگە قاراپ:

— ئەي بۇرادەر، مەن ئادەممەن. قاچماغىن، — دەپ ئۇ ئادەمنى قوغلادى. ئۇ ئادەم پەرياد قىلىپ قېچىپ كېتىۋېتىپ يىقىلدى. پادىشاھى ئادىل ئۇ ئادەمنى يۆلەپ تۇرغۇزۇپ:

— ئەي بۇرادەر، مەن ئالباستى، ئېزىتقۇ ئەمەس. ئون تۆت يىلنىڭ ئىچىدە ئادەم كۆرمەي، كەيگەن ئىگىن - ئاياغلىرىم چۇرۇپ يىرتىلىپ تۈگىدى. چۆللەردە يۈرۈپ مۇشۇنداق بولۇپ قالدىم، — دېدى. ئۇ ئادەم قارىسا، پادىشاھنىڭ ساچلارى بىلىگە چۈشۈبدۇر، پۈتۈن بەدىنىنى ئىككى غېرىچ تۈك بېسىپدۇر، كۆز بىلەن ئېغىزدىن بۆلەك ئەزاسىنى پەرق ئېتىش مۇمكىن بولمايدۇر، ئۇ ئادەم پادىشاھنىڭ «مەن ئادەم» دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ ئاندىن يۈرەكى جايىغا چۈشۈپ، قاراپ تۇردى. پادىشاھ سوراپ:

— ئەي بۇرادەر، بۇ شەھەر قايسى شەھەر، بۇ خالايىققا ھېيت بولدىمۇ ياكى بەيرەم ئويۇن بولدىمۇ، نېمە ئىش بولدى، — دېدى. ئۇ ئادەم كۆزىنى يۇمۇپ تۇرۇپ:

— بۇ شەھەرنى «كۆكچى خانياربەگ[1] شەھىرى» دەيدۇ، پادىشاھىمىز ئۆلۈپ كەتكەنىدى، دۆلەت قۇشى دەپ بىر ئاق قۇش بار بولۇپ ئۇنى ھاۋاغا قويۇپ بەردى، قۇش كىمنىڭ بېشىغا قونسا شۇنى پادىشاھ قىلماقچى. ھالا قىرىق كۈن بولدى، ئۇ قۇش يەرگە چۈشمەيدۇ، يا ھېچكىمنىڭ باشىغە قونمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ خالايىق كېچە - كۈندۈز، ئۇ قۇشقا ئىنتىزار بولۇپ تۇرۇۋاتىدۇ. بۇ شەھەرنىڭ قائىدىسى شۇ، — دېدى. پادىشاھى ئادىل ئۇ ئادەمنى قويۇپ بەردى. ئۇ ئادەم، «لاھەۋلە ۋەلا قۇۋۋەتە» (ئاللانىڭ ياردىمى بولمىسا، قولىمىزدىن ھېچ ئىش كەلمەيدۇ) نى ئوقۇپ كەينىگىمۇ قارىماي قاچتى. پادىشاھ: «خۇدا سەن بارلىق نۇقسانلاردىن پاكتۇرسەن، مەن نېمە بالاغا قالدىم. ئەي خۇدايا ھەرنە قىلساڭ ئۆزۈڭ قىلۇرسەن» دەپ پەلەكنىڭ شەئنىگە:

---

[1] «كۆكچى خانياربەگ» — بۇ شەھەرنىڭ خارابىسى ھازىرقى كېرىيە ناھىيە ئارش كەنتىنىڭ كۆكچى مەھەللىسى بىلەن ساي تۇتىشىدىغان بوستانلىق ساھىلىغا جايلاشقان بولۇپ، ناھىيە دەرىجىلىك قوغدىلىدىغان مەدەنىيەت يادىكارلىقى ئورنى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

شەيتان لەئىن ئىمانىمغا قەسىد ئېتەر،
ئوشۇل كۈنى جان جەسەددىن ئايرىلسە.
پەلەك مېنىڭ ئىقبالىمنى پەست ئېتەر،
مېھنەت كېلىپ دۆلەت قولدىن ئايرىلسە.

دۆلەت كېلىپ قونسا چىبىننىڭ باشىغە،
سۇمرۇغ كېلۇر ھەر كۈنى ئانىڭ قاشىغە،
شەكەر بولۇر زەھەر سالسا ئاشىغە،
ئول كۈنى دۆلەت كېلىپ يازىلسە.

مېھنەت كېلىپ دۆلەت كەتسە ئادەمدىن،
كېچە - كۈندۈز كۆلبەت يېتەر ئادەمدىن،
قاچار بارچە ئۆزگەسىلەر ئىماندىن،
پادىشاھلەر خانىماندىن ئايرىلسە.

ئۇچار قۇشدەك قاناتىدىن قارىلۇر،
خانىمانى باد سەرسەردەك سورىلار،
جاندىن ئەزىز پەرزەندىدىن ئايرىلۇر،
غېرىب بولۇپ ئۆز ماكاندىن ئايرىلسە.

ئادىل شاھدەك چېكىپ ئاھۇ نەدامەت،
ئۆلمەي تۇرۇپ بولدى ماڭا قىيامەت،
پەلەك سەندىن كۆردۈم جەفا ئالامەت،
ئامان تاپسام روھۇم تەندىن ئايرىلسە.

دەپ بۇ نەزمىنى ئوقۇپ تۇرار ئىدى، ئۇ قۇش پەسلەپ كەلگەنچە پادىشاھى ئادىلنىڭ باشىغە قوندى. بارلىق شەھەر خەلقى، ۋەزىر، ئۇمرا، ئەركانى دۆلەت ئاكابىر - ئەشرەبلەر قۇشنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردى. بۇ قۇش قانداق ئادەمنىڭ باشىغە قونغاندۇ؟ قانداق ئادەم بىزگە پادىشاھ بولار؟ دەپ بارسا، قوتازدەك بىر نەرسىنىڭ ئۈستىگە

قونۇپ ئۇنى مەھكەم قاماللاپ تۇرۇپدۇر، پادىشاھى ئادىل سۆزلەپ:
— مەن پادىشاھ بولمايمەن، مەن بىر مۇساپىر، — دەپ قۇشنىڭ ئىككى پۇتىدىن تۇتۇپ ئاجرىتالماي قالدى. ۋەزىر - ئۆمرالەر:
— ئەي خالايىق، بىزگە ئاللاتائالا بىر ئالباستىنى پادىشاھ قىلغان ئوخشايدۇ، دەپ بارچەسى «كەلىمەئىتەمجىد» نى ئوقۇغىلى تۇردى. ھەممىسى قېچىپ پادىشاھقا يېقىن كەلمىدى ياكى قۇش ئاجرىمىدى، ئاخىرى پادىشاھى ئادىل:
— ئىبارا خۇدايا، ئەي پەرۋەردىگارىم، نېمە قىلساڭ ئۆزۈڭ قىلۇرسەن، ماڭا بۇ نېمە بالادۇر، ئەي خالايىقلار، مەن ئادەمدۇرمەن، ئون تۆت يىل چۆلدە يالىڭاچ يۈرۈپ مۇشۇنداق بولۇپ قالدىم، — دېدى. ۋەزىر - ئۆمرالەر: «ئەي خالايىق ھەممىمىز بىرلىشىپ ئۇنى تۇتايلى» دەپ ئەندىشىدە ھەممىسى بېرىپ تۇتۇپ، قۇشنى ئاجرىتىپ ئالدى. قارىسا ھېچ ئەزاسىغا زەرەر يەتمەپتۇ. خالايىق سۆزلىشىپ: «ھەر قانداق ئىش بولسىمۇ قائىدىمىزنى بۇزمايلى، بىزگە ئاللاتائالانىڭ ئىنىسايىتى شۇ ئوخشايدۇ دەپ باشىغە تاج، بەدىنىگە زەرلىك تون يايىپ پادىشاھچە كىيىم كەيدۈردى. بىلىگە ئالتۇن كەمەر باغلاپ، باشتىن - ئاياغ جابدۇپ كىمخاپ مەپىگە ئولتۇرغۇزۇپ شەھەرگە ئېلىپ كىردى. پادىشاھ سەلتەنەت تەخت رەسمىيىتىدە ئولتۇرۇپ سوراغ سوئالنى باشلادى. ھەمدە خۇدائى تەئالاغا شۈكرى كەلتۈرۈپ ئىچ باغرىدىن يىغلاپ:

قەدىردانلار ساڭا بىر سۆز ئېيتايىن،
چەرخى پەلەك ھەركۈنى جەپا ئەيلەدى.
بىرىگە كەيدۈردى زەرىن - زەررىدىن،
بىرنى ئەل ئىچرە گەدا ئەيلەدى.

بىرىگە بېرىبدۇر تەخت ئىلە تاجى،
ئالەم خەلقى بولۇبدۇر ئاڭا مۇھتاجى،
بىرنى ئاچلىقغە قىلىپ قەللاجى،
مېھنەت ئىچرە قەددىنى دۇتا ئەيلەدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بىرگە بىربىدۇر دورى دۆلەتى،
بىرگە يەتكۈرۈپ رەنجى مېهنەتى،
ساڭا باشىدىن ئىپتاي ئۆتكەن كۈلبەتى،
بىرىنىڭ بەختىنى قارا ئەيلەدى.

سىڭىل ھەم ئانانى ياخشى ئاغادىن،
ھەسرەت بىرلە ئۆتتى فانى دۇنيادىن،
قىزلارنى مېهرىبان مەئشۇق ئانادىن،
ئاتانى ئوغۇلدىن جۇدا ئەيلەدى.

بىرووۋگە ئىچۈردى لالەگۈن شەراب،
بىرىنىڭ باغرىنى قىلدىلەر كاباب،
ئاخىردا قىلدىلەر بارچەنى خاراب،
ھەر كىمگە بۇ قىسمەتنى خۇدا ئەيلەدى.

ھەزرەتى داۋۇتنىڭ ئوغلى سۇلايمان،
بىلقىسنىڭ ھەجرىدە يىغلادى چەندان.
ياقۇپ ئوغلى يۇسۇف دىدەسى گىريان،
يۇسۇفنى كەنئاندىن جۇدا ئەيلەدى.

ھەزرەتى رەسۇلغە، ئوغلى ئەي ئادەم،
جەمالىغە ئاشىق ئەردىلەر دايىم،
ئەمرى ئەيلەپ جاننى ئالدى خۇدايىم،
مېهرىبان پەرزەندىدىن جۇدا ئەيلەدى.

بىرىنىڭ رەنجىگە بىربىدۇر داۋا،
بىرىنىڭ ھاجىتى بولالماس راۋا،
بىرىنىڭ كۆزىنى ئەيلەپ نابىنا،
قولىغە بىر ياغاچنى ئاسا ئەيلەدى.

بىرووۋنى قىلىبدۇر ۋەسلى دۆلەتى،
بىرىگە بىربىدۇر دەردى مېھنەتى،
بىرىگە بىربىدۇر ئەيش - ئىشرەتى،
بىرنى ياردىن جۇدا ئەيلەدى.

ۋاموۋق - ئۇزرا بىلە شېرىن - پەرھاد،
بۇ پانى دۇنيادىن ئۆتتىلەر ناشاد،
فەلەكنىڭ قولىدا داد ئىلە بىداد،
بىرىگە مىڭ تۈرلۈك جاپا ئەيلەدى.

لەيلى بىلە مەجنۇن ئاشىقى شەيدا،
ئۇلارنىڭ باشىغا چۈشتى مىڭ سەۋدا،
بارچەنى ئۆلتۈرگەن ۋاپاسىز دۇنيا،
شاھلارنى ئىچۈككى گەدا ئەيلەدى.

ئادىل شاھ دەر ئىشتكىل يەنە ئاھ زارى،
قىدا بولسۇن سىزگە دىلى ئەپكارى،
مۇختەسەر ئەيلەدىم سۆزۈمنىڭ بارى،
بۇ دۇنيا كىملەرگە ۋەفا ئەيلەدى.

دېگەن بېيىتلارنى ئوقۇدى. ۋەزىرلەر بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ پادىشاھنىڭ بۇنداق شېرىن سۆزلۈككە تەھسىن - ئافىرىن ئوقۇدىلەر. بىر نەچچە كۈندە پادىشاھقا تائاملار سىڭىپ چاچ - ساقاللىرىدىن، قاش - كىرپىكلىرىدىن باشقا تۈكلەر چۈشۈپ ئۆز ئەكسىگە كەلدى. ئۇ شۇنداق ئېغىر بېسىق، ھايالىق، ئادالەتلىك پادىشاھ بولدىكى، ھېچقانداق ئادەم ئالدىدىن توغرا ئۆتۈشكە تەرەددۇت قىلالمايدىغان ھالەتكە كەلدى. ئادالەتتە بولسا ئىلگىرىكى پادىشاھدىن ئەدىل - ئادالەتلىك بولۇپ، بارلىق ۋەزىرلەر، دەرۋىشلەر، پۇقرالار پادىشاھنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن بولۇشىغا دۇئا قىلدى.

www.uyghurkitap.com

ئەلقىسسە: بىر كۈنى ۋەزىر - ئۆمرالەر بىرلىشىپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، ئۆزلىرىگە بىر ئىلتىماسىمىز بار ئىدى. ئۆزلىرىگە خوپ كەلسە، ئۆيلەپ قويايلى دېگەنىدۇق. بۇنداق يالغۇز ئۆتۈش خوپ ئەمەس، ۋەزىرلەرنىڭ ۋە ئۆتكەن پادىشاھنىڭ چىرايلىق قىزلىرى بار. ئۇنىڭدىن باشقا ئۆزلىرىگە قاراشلىق پادىشاھلىقلاردىمۇ پەرى سۈپەت چىرايلىق مەلىكىلەر بار، — دېدى. پادىشاھ ۋەزىرلەرنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ:

— دېگەنلىرىڭلار كۆڭلۈمگە ياقتى، ئەمما ماڭا ھازىر ئايال كېشى لازىم ئەمەس، — دەپ، مەلىكە گۈلچېھرەنىڭ پىراقىدا باھار بۇلۇتلىرى يامغۇر تۆككەندەك ياش تۆكۈپ يىغلاپ، تۆۋەندىكى نەزمىنى ئوقۇدى:

كېشى يۇرتىدىن ئايرىلسا،
ئۆز يۇرتىغا ئوخشارمۇ؟
كېشى ياردىن ئايرىلسا،
ئۆزگىسى ئۆزىنىڭكىگە ئوخشارمۇ؟

كۆككە يېتەر بۇ پەريادىم،
ئىشتىڭلار ئاھۇ - زارىم،
ئاھ پەرۇخۇم ۋاپادارىم،
ھەر زاغ بولبۇلغە ئوخشارمۇ؟

كۆڭلۈم مېنىڭ تولا غەمدە،
سىنەم داغلاپ كۆزۈم نەمدە،
ئىلاجىم يوق بىزلەر بەندە،
لاچىن شۇڭقارغا ئوخشارمۇ؟

يارانلاردىن جۇدا بولدۇق،
غەم قولىدا ئادا بولدۇق،
ئاھ جەمشىدىم ئىلاجىم يوق،
تىكەن، گۈللەرگە ئوخشارمۇ؟

خانىمانىم ئاندا قالدى،
گۈلچېھرەما بەند بولدى،
قاراقچىلار قولىدا قالدى،
كېشى ئۆز يارىغا ئوخشارمۇ؟

ئادىل شاھمەن ئۆزۈم غېرىب،
غەم بىرلە يۈردۈم ساغىرىپ،
تامام ئالەمنى ئاختارىپ،
غېرىب ماڭا ھەم ئوخشارمۇ؟

— ماڭا كۆيۈنگەنلىكىڭلارغا رەھمەت، مېنىڭ يالغۇزلۇقىمغا ئىچىڭلار ئاغرىغان بولسا ماڭا بىر غۇلام ئەكېلىپ بېرىڭلار، كىشىلەرگە زۇلۇم قىلماڭلار، خەزىنىدىن پۇل - مال ئېلىپ چىقىپ باھاسىنى

كەم قىلماي، ئىگىسىنى رازى قىلىپ كۆڭلىگە ئازار بەرمەي ئېلىڭلار، خۇداغا ئاھ ئۇرماسۇن، كۈندۈز خىزمەت قىلىپ، كېچىدە ماڭا ھەمراھ بولغۇدەك چىرايلىق يىگىت ئېلىپ بەرسەڭلار بولىدۇ، — دېدى. ۋەزىرلەر پادىشاھنىڭ ئەمرىنى بىجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن «كۆكچى خانىياربەگ شەھرى» نىڭ تۆت دوقمۇشىغا كېلىپ جاكالاپ:

— ھەر كىمنىڭ پادىشاھقا يارىغۇدەك غۇلامى بولسا ئېلىپ كەلسۇن، باھاسىنى دېگىنىنى بېرىپ ئالۇرمىز دەپ ئىدى، ھەر تەرەپتىن بايلار خىزمەتچىلىرىنى ئېلىپ كەلدى. ھېچبىر غۇلام ۋەزىرلەرگە يارىمىدى.

ئەمدى سۆزنى پەرۇخنى دەريا بويىدا ئېلىپ قاچقان قاراقچىغا يۆتكەپ ئاڭلىساق: ئۇ قاراقچى پەرۇخنى ئېلىپ قېچىپ ئاتىنى غۇلامزادە قويىدى. ماكانىغا ئېلىپ بېرىپ ئون تۆت يىل مال باققىلى سالدى. خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن ئۇ قاراقچى قىرغىزنىڭ دۇنياسى تۈگىدى، باشقا قىرغىزلارغا نۇرغۇن قەرزدار بولدى. شۇنىڭ بىلەن ھەر تەرەپتىن قىرغىزلار كېلىپ قەرز تۇتقالى تۇردى. بەرگىلى نەرسىسى يوق تۇرغاندا «پادىشاھقا خىزمەتچى لازىم ئىكەن» دېگەن خەۋەر قىرغىزغا ئاڭلاندى. شۇنىڭ بىلەن قىرغىز شاھ پەرۇخنىڭ قاشىغا كېلىپ ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ:

قولاق سالغىل جانىم غۇلام،
ئەمدى سېنى ساتايىن.
نىلەي ئىدىڭ ئەي بالام،
ساتىپ باھا ئالايىن.

رازى بولغىل سەن مەندىن،
ساتىپ ئالاي پۇل بايدىن،
مىلى تەڭگىگە ساتايىن،
قەرزىم ئادا قىلايىن.

بويۇن سونغىل ئەي بەندە،
قولۇڭ بەرگىل سەن مۇندە،
سالىب قولۇڭغە گۈندە،
بۇگۈن سېنى ساتايىن.

رازى بولغىل بۇ پۇرسەت،
ياخشى قىلدىڭ سەن خىزمەت.
تۈگەر ئەمدى ماشاقەت،
ساتىپ تىللا ئالايىن.

دەپ، قولىغا ياغاچتىن گۈندە سالىپ «كۆكچى خانىياربەگ

www.uyghurkitap.com

شەھىرى» نىڭ تۆت دوقمۇشىغا ئېلىپ كەلدى. ئۆمىرالار قارىسا، بىر خۇش سۈرەت شاھزادە سۈپەت بىر غۇلام قولىدا گۈندە، كۆزىدە ياش يىغلاپ تۇرۇپتۇ، ئۇ ئەمىرلەر كېلىپ:

— ئەي قىرغىز، بۇ غۇلامنى ساتامسەن؟ — دېدى. قىرغىز سۆزلەپ:

— ئەسلى ساتمايتتىم، ئاتامدىن قالغان خىزمەتچى ئىدى. ماڭا ھاياسىزلىق قىلىپ قويدى، شۇڭا ئېلىپ كەلدىم. ھەر كىم ئالسا مىڭ تەڭگىگە ساتىمەن، — دېدى. ئەمىرلەر:

— بۇ بالانىڭ ئاتى نېمە، — دەپ سورىدى. قىرغىز:

— ئاتى غۇلامزادە، — دەپ جاۋاب بەردى. ۋەزىر - ئۆمىرالار: «خۇداغا شۈكرى، پادىشاھقا لايىق غۇلام تاپتۇق. ئون مىڭ تەڭگىگە ئەزان» ، دەپ قىرغىزغا مىڭ تەڭگىنى بېرىپ خەت مۆھىر قىلىپ، بالىنى ئېلىپ ئوردىغا كەلدى ۋە بالىنىڭ كىيىم - كېچەكلىرىنى ياخشىلاپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. پادىشاھ قارىسا بىر نۇرانە چىراي غۇلام ئېلىپ كېلىپدۇ. تۇرقىدىن ھېچ خىزمەتكارنىڭ نىشانىسىنى بىلگىلى بولمايدۇ. پادىشاھ خۇداغا شۈكرى قىلىپ، ئەمدى ياخشى خىزمەتچىگە يولۇقتۇردۇڭ، دەپ ئۆزىگە خىزمەتچى قىلدى. بالا كۈندۈزى پادىشاھنىڭ خىزمىتىنى قىلسا، كېچىسى تائەت - ئىبادەتكە مەشغۇل بولدى. پادىشاھ يىغلاپ ئىبادەت قىلسا، بالا پادىشاھتىن مىڭ ھەسسە يىغلاپ ئىبادەت قىلدى. بىر كۈنى بالا چاھارباغقا كىرىپ، خىلمۇ خىل جانىۋارلارنى، تۈرلۈك رەڭدىكى گۈللەرنى تاماشا قىلدى ۋە ئۆز ئەكسىگە قاراپ:

— ئىيبارا خۇدايا، ئون تۆت يىل بىر قىرغىزغا تۇتۇلۇپ مېھنەت - مۇشەققەت تارتىپ خىزمەت قىلدىم، ئەمدى غۇلام بولۇپ پادىشاھنىڭ ئالدىدا دۆلەتكە چىقتىم، مېھرىبان ئانام، ۋاپادار ئاتام، غەمگۇزارىم قېرىنداشىم قايەردە خار - زار بولۇپ قالغاندۇ، — دەپ زار - زار يىغلاپ قۇشلارغا ھال تۆكۈپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇدىلەر:

خۇش سايراشۇر تۇتى قۇشلار، مەن غېرىبدىن تۇتى قۇشلار،
قاياشلارىمگە سالام دېگەيسەن. شاھ ئاتامغا سالام دېگەيسەن.

بىزلەر بىلەن ھەمدەم بولغان،
دىيدەلىرى پۇرنەم بولغان،
بىزنى يوقلاپ جەۋلان بولغان،
يار ئىنىمغە سالام دېگەيسەن.

ھەق كالامىن بەرھەق بىلگەن،
دىل باغرىغا قانلار تولغان،
ئەجەل قولىدا شەراب ئىچكەن،
شاھ ئاتامغا سالام دېگەيسەن.

مېنىڭ ئۇچۇن يۈرەك داغلاپ،
ئارمان بىلەن جاننى قىيناپ،
زار ئەيلەبان قانلار يىغلاپ،
جان ئانامغا سالام دېگەيسەن.

شاھ پەرۇخ ئاھ زارىم،
ئىشتىڭلار يار دوستلارىم،
ئاھ جەمشىدىم غەمگۇزارىم،
جەمشىدىمغە سالام دېگەيسەن.

قانلىق ياش تۆكۈپ چاھارباغدىن قايتىپ چىقتى. ئۇ كۈندۈزى پادىشاھنىڭ خىزمىتىنى قىلسا، كېچىسى ئاتا - ئانىسى، قېرىنداشلىرىنىڭ ئىچ ئاغرىقىدا ئاللاتائالاغا يىغلاپ تائەت - ئىبادەت قىلدى.

ئەلقىسسە: بىر يىل شۇنداق ئۆتتى. ئاللاتائالانىڭ قۇدرىتى ئاتانى بالاغا، بالىنى ئاتىغا تونۇتماي ئۆتتى. بىر كۈنى پادىشاھنىڭ يىگىتكە ئىچى ئاغرىپ ۋەزىر - ئۆمرالارغە:

— ئەي ۋەزىرلىرىم، مەن دەردمەنمىكىن دېسەم، بۇ بالا مەندىنمۇ ئۆتە دەردمەن ئىكەن. كۈندۈزى خىزمىتىمنى ياخشى قىلىپ، مېنى ئەسلا گەپ قىلدۇرمايدۇ. كېچىدە مەن ئۆز ھالىمغا يىغلىسام، بۇ بالا ئۆز ھالىغا يىغلاپ چىقىدۇ، پەقەت ئۇخلىمايدۇ. شۇڭا بۇ بالىغا ھەمراھ بولغۇدەك بىر خىزمەتچى ئېلىپ كېلىپ ھەمراھ قىلىپ قويۇڭلار، — دېدى.

ۋەزىر - ئۆمرالار پادىشاھنىڭ ئەمرىنى بىجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن، بازارغا بېرىپ جاكالاپ:

— ھەر قانداق ئادەمنىڭ پادىشاھقا يارىغۇدەك خىزمەتچىسى بولسا ئېلىپ كېلىپ بىزگە كۆرسەتسۇن، باھاسىنى كەم قىلماي ئالىمىز، — دېدى. بايلار ھەر تەرەپتىن ئۆز خىزمەتچىلىرىنى ئېلىپ كەلدى. نەچچە مىڭ يىگىت جەم بولدى. ھېچقايسىسى ۋەزىرلەرگە يارىمىدى. بۇ خەبەر «كۆكچى خانىيارىبەگ شەھىرى» نىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uygurkitap.com

پۈتـۈن بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىغىچە تارقالدى.

ئـــەمدى سۆزنى پادشاھ دەريادىن ئۆتكەن ۋاقىتقا قايتۇرساق، پادشاھنىڭ كىچىك ئوغلى دەريادىن ئۆتەر ۋاقتىدا پادشاھ يىقىلىپ كېتىپ ئوغلى قولىدىن ئاجراپ ئايرىلغان ۋاقتىنىڭ ئۆزىدە، «كۆكچى خانيارىبەگ شەھىرى» نىڭ چېتىدىكى دەريا بويىدا بىر بېلىقچى بولۇپ، ھەر كۈنى دەرياغا تور سالىپ بېلىق تۇتۇپ شەھەرگە ئەكىرىپ سېتىپ جان باقاتتى. بىر ئايغىچە تورغا ھېچنەرسە چۈشمىدى. شۇنىڭ بىلەن بالىلىرى ئاچلىقتىن قىينىلىپ جان ھەلقۇمغا كېلىپ قالدى. بىر كۈنى بېلىقچى ئەر ـ ئايال دەريا بويىغا كېلىپ غۇسلى تاھارەت ئېلىپ ئىككى رەكەت ناماز ئۆتەپ خۇداغا يىغلاپ:

بۇ ئالەمنى ياراتقان قادىر خۇدايىم،
بۈگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.
يەر كۆكنى خەلق ئەيلىگەن بىرۇ بارىم،
بۈگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.

نەچچە يىلدىن داملىرى قويدۇم بېلىققە،
سېتىپ ئۇنى چىقار ئىدۇق خوبلۇققە،
بىر ئاي بولدى ئىلاجىم يوق ئاچلىققە،
بۈگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.

كۈندىن بەتەر بولدى ئەھۋالىم،
يېتەر بۈگۈن مېنىڭ قىلغان بۇ زارىم،
سەنسەن مېنىڭ ئەۋەل ـ ئاخىر خۇدايىم،
بۇ كۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل،

چىققالى ئانىڭ مۇھەممەد ئۆز زاتى،
بۇ دەريادۇر غايىپلارنىڭ ماكانى،
يېتەر كۆككە مەن غېرىبنىڭ فىغانى،
بۈگۈن ماڭا؛ بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.

خۇداۋەندە بىر ئىسمى سىپاتىڭ،
مۇھەممەد ھۆرمىتى ئول زاتى پاكىڭ،
قۇدرەتلىك قەدىمدۇر بىر ئىسمى زاتىڭ،
بۇگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.

بۇ دۇنيادىن جىمى ئۆتكەن پەيغەمبەر،
چىھلتەنلەر بولۇر ئالەمغە سەرۋەر،
ئابابەكرى، ئۆمەردۇر، ئوسمانۇ ھەيدەر،
بۇگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.

بىر ئاي بولدى ھەم ئاچلىقتىن خار - زار،
بۇ يەردە يوق سەندىن ئۆزگە غەمگۇزار،
نائۇمىد قويما بۇگۈن يارەھىم ئەپكار،
بۇگۈن ماڭا بىر بېلىق ئاتا ئەيلىگىل.

دەپ دۇئا قىلىپ ئەر - خاتۇن تەڭ: «بىسمىللاھىر-رەھمانىررەھىم» دەپ دەرياغا تور سالدى. ئاللانىڭ پەرمانى بىلەن بىر چوڭ بېلىق تورغا كىلىپ ئۇسۇپ، ئېلىنىپ قالدى. بېلىقچى «خۇدايا شۇكرى» دەپ تورنى تارتىپ بېلىقنى توردىن ئالدى ۋە خۇشال بولۇپ:

— ئەي خاتۇن، بۇ بوغاز بېلىق ئوخشايدۇ دەپ بېلىقنىڭ قارنىنى ياردى. بېلىقنىڭ قارنىدىن نىھايەت ئون ئىككى ياشلاردىكى بىر ساھىبجامال يىگىت چىقتى. ئۇلار: «بالىنىڭ جانى بارغا ئوخشايدۇ. ۋاي ئىسست، بۇ لەھەڭ بۇ بالىنى يۇتۇپ كەتكەن ئىكەن» دەپ، دەرھال بالىنى ئاپىرىپ قۇمغا كۆمدى ۋە دۇم قىلغانىدى، ئاغزىدىن سۇ يېنىپ كۆزىنى ئېچىپ ھۇشىغە كەلدى. بېلىقچى بېلىقنى پارچە - پارچە قىلغانىدى. ئىچىدىن توققۇز دانە مەرۋايىت چىقتى. بېلىقچى خۇشال بولۇپ مەرۋايىتنى سېتىپ تۇرمۇش كەچۈردى. شاھزادە جەمشىدنىڭ ئاتىنى «خۇدابەردى» قويدى ۋە ئون تۆت يىل ئۆز خىزمىتىگە سالدى. كۇنلەرنىڭ ئۆتۇشى بىلەن بېلىقچىنىڭ دۇنياسى تۈگىدى ۋە قەرزدار بولۇپ قالدى ھەمدە ئۆزىمۇ قېرىپ

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

ھالىدىن كەتتى. بىر كۈنى ئۇ خاتۇنغا:

— ئەي مەزلۇم، ئاڭلىسام پادىشاھ خىزمەتكار ئالارمىش. ئەمما ھېچ بىر غۇلام - يىگىت ئۇنىڭغا يارىماپتۇ. شۇڭا خۇدابەردىنى سېتىپ قەرزنى تۆلىسەك قانداق بولۇر، — دېدى. خاتۇنى:

— بۇ بالا ئۆز بالىمىزدەك بولۇپ قالغانىدى. نېمىشقىمۇ قەرزدار بولۇپ قالغانتىمىز، ئەمدى ئۆزلىرى دېگەندەك قىلماي ئامال يوق، — دېدى. شۇنىڭ بىلەن بېلىقچى شاھزادىنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ:

— ئەي ئوغلۇم خۇدابەردى، بۇگۈن سېنى ساتماقچى بولدۇم، نېمە دەيسەن، — دەپ سورىدى. خۇدا بەردى بېلىقچىغا قاراپ قانلىق ياش تۆكۈپ:

ئەرزىم ئىشىت جانىم سەيياد،
ئاللاھدىن كەلسە نىلاردۇك.
كۈندىن - كۈنگە كۆڭلۇم ناشاد،
ئاللاھدىن كەلسە نىلاردۇك.

خانىماندىن جۇدا بولدۇق،
غېرىبلىق يولىغا كىردۇق،
قاراقچىدىن ئازاد بولدۇق،
ئاللاھدىن كەلسە نىلاردۇك.

ئاتام ئىردى بىزگە غەمخور،
ئانام يىغلاپ دايىم بىسيار،
ئاغام ئىردى ماھى روخسار،
ئاللاھدىن كەلسە نىلاردۇك.

بۇ كۈن بىزگە بولۇپ قىيامەت،
ھەردەم چېكىپ ئاھۇ نەدامەت،
تۇرلۇك بولدى ئەجەپ ئالامەت،
ئاللاھدىن كەلسە نىلاردۇك.

ساتىب ئالساڭ پۇلۇڭدۇرمەن،
كىچە - كۈندۈز قولۇڭدۇرمەن،
ھەرنە قىلساڭ رازىدۇرمەن،
ئاللاھدىن كەلسە نىلاردۇك.

دەپ بېلىقچىنىڭ خاتۇن - بالىلىرى بىلەن خوشلىشىپ ۋە رازىلىشىپ بېلىقچى بىلەن بازارغا كەلدى. ۋەزىر - ئۆمىرالار خۇدا بەردىنىڭ چىرايىغا قارىسا پادىشاھ كۈتكەندەك خىزمەتچى ئىكەن. شۇڭا

بېرىپ غۇلامنىڭ باھاسىنى سورىدى. بېلىقچى:

— بۇ بالىنى بويى بىلەن تەڭ ئالتۇن بەرسىمۇ ساتماس ئىدىم. قەرزدار بولۇپ قالدىم. شۇڭا ساتماي ئىلاجىم يوق، شۇڭا مىڭ تەڭگىگە ساتىمەن، — دېدى. ۋەزىر - ئۆمرالەر مىڭ تەڭگىنى ساناپ بەردى ۋە مۆھىر خەت قىلىپ غۇلامنى ئوردىغا ئېلىپ كېلىپ باشتىن - ئاياغ كىيىم كىيدۈردى ۋە ئەۋەلقى غۇلام بىلەن ھەمراھ قىلىپ قويدى. ئۇلار بىر - بىرى بىلەن ناھايىتى ئىجىل - ئىناق ئەدەپ بىلەن چوڭ بولدى. ئۇلارنىڭ ھەرىكەتلىرى بىر - بىرسىدىن ئارتۇق، كۈندۈز بولسا پادىشاھنىڭ خىزمىتىنى بىجانىدىل بېجىرسە، كېچىدە پادىشاھ تائەتكە مەشغۇل بولغاندا بۇ ئىككى بالا ئۆز ھالىغا يىغلاپ ئۇخلىماي ئىبادەت قىلدى. پادىشاھ بۇلارنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ «مەن دەردمەن دېسەم، بۇلار مەندىن بەك دەردمەن ئىكەن» دەپ ئۇلارغا ناھايىتى يېقىن بولۇپ قالدى ۋە ئۇلاردىن گەپ سوراشنى ئەپسىز كۆرۈپ ئۇلاردىن بىر سائەتمۇ ئايرىلىشقا كۆزى قىيمايدىغان ھالەتكە بېرىپ يەتتى. گەرچە بۇ بالىلار راھەت - پاراغەتتە ئۆتسىمۇ، ئەمما ئاتا - ئانىسى، ئاكا - ئۇكىسىنى ئەسلەپ ھەر كۈنى كېچىدە يىغلاش بىلەن:

خانىمانىمدىن جۇدا بولغان،
ئادىل شاھ ئاتام قايداسەن.
غېرىبلىقىدە گادا بولغان،
ئادىل شاھ ئاتام قايداسەن؟

تەخت ئۈستىدە دەۋران سۈرگەن،
ھەم مېھنەتنىڭ ئوتىدا كۆيگەن،
دەرد ئەلەمدە كۆڭلى چۆرۈلگەن،
غەم گۇزارىم ھەم قايدا سەن؟

بىزنىڭ ئۈچۈن بولۇپ گادا،
قىلاي سىزگە جانىم پىدا،
قىغان چېكىپ قىلىپ نىدا،
شاھسۇۋارىم ھەم قايدا سەن؟

كېچەلەردە بىدا بولغان،
ئاق سۈتىنى دايىم بەرگەن،
كامالىغە ھەم يەتكۈزگەن،
مېھرىبان ئانام قايداسەن؟

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

قاراقچىلار سىنەڭ داغلاپ،
ئارمان بىلەن جانىڭ قىيناپ،
مېنىڭ ئۈچۈن چەندان يىغلاپ،
ۋاپادارىم ھەم قايداسەن؟

قىرغىزلارغا بەندە بولۇپ،
مەخمەل يۈزۈڭ گۈلدەك سولۇپ،

نەرگەس كۆزۈڭ قانلار تۆكۈپ،
قېرىنداشىم ھەم قايداسەن؟

قېنى سەندەك ۋاپادارىم،
ئىشتىكلى يوق ئاھ زارىم،
مەندەك غېرىب يوقدۇر دايىم،
قەدىردانىم ھەم قايداسەن.

دەپ ئاھ ئۇرۇپ، ئۆز ھالىغا يىغلار ئىدى. خۇدانىڭ قۇدرىتى بىلەن بالىنى ئاتاغا، ئاتانى بالاغە، ئاكانى ئۇكاغا تونۇتمادى، شۇنداق قىلىپ ئالتە ئاي ئۆتتى.

ئەمدى سۆزنى سودىگەردىن ئاڭلىساق: سودىگەر مەلىكىنى چادىرغا ئېلىپ بېرىپ، ئۇنىڭغا قول سۇندى. سودىگەرنىڭ بەد قىلىقىنى كۆرگەن مەلىكە:

— ئەي نائىنساپ پەس، مېنى ھىيلە بىلەن ئالداپ ئېلىپ كېلىپ، مۇشۇنداق قىلماقچىمۇ سەن؟ — دېدى. سودىگەر بولسا مەلىكىنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالماي چادىرنى مەھكەم ئېتىپ يەنە قول سوزدى. مەلىكە ئۇنىڭ بەد قىلىقىغا چىداپ تۇرالماي:

— ئەي ھاياسىز، ئەگەر خىيالىڭ شۇ بولسا بىر سائەت توختاپ تۇرغىن، مەن ھەيزدارمەن ئۆزۈمنى پاك قىلاي، بىر قاچا سۇ بەرگىن، — دېدى. سودىگەر بىر چۆگۈن سۇ بەردى، مەلىكە غۇسلى تاھارەت ئېلىپ ئىككى رىكئەت ناماز ئۆتەدى ۋە باشىنى سەجدىگە قويۇپ زار - زار يىغلاپ بۇ مۇناجادنى ئوقۇدى:

دۇنيانى ياراتقان قادىر خۇدايىم،
مېنى بۇ ئاراده قويمە ئىنتىزار.
سەندىن ئۆزگە يوقتۇر پاناھىم،
مېنى بۇ ئاراده قويمە ئىنتىزار،

ئەرشى كۇرسى، لەۋھى قەلەم مۇقەررەر،
يۈز يىگىرمە تۆت مىڭ ئۆتكەن پەيغەمبەر،
بۇ دۇنيادىن بارچەسى قىلدى سەپەر،
مېنى بۇ دۇنيادا قويمە ئىنتىزار.

ئۇممەتلەرگە بېھىشدى پاناسى بولغان،
بەھەققى مۇھەممەد شول پەخرى جاھان،
ئابابەكرى سىدىق ئۆمەرۇر ئوسمان،
مېنى بۇ ئارادە قويمە ئىنتىزار.

بەھەققى كالامىڭ قۇرئانى مەجىد،
كەربالادا ياتقان يەتمىش ئىككى شەھىد،
ئاجىز بەندەڭدۇرمەن قىلما نائۇمىد،
مېنى بۇ ئارادە قويمە ئىنتىزار،

مۇشكۇلۇمنى ئاسان ئەت غېرىبىنىڭ ئىشى،
بەھەققى ئاشىقلارنىڭ ئىزىلگەن باشى،
بەھەققى يېتىملەرنىڭ كۆزۈنىڭ ياشى،
مېنى بۇ ئارادە قويمە ئىنتىزار،

ئاشىقلارنىڭ سەردارى يۇسۇف - زۇلەيخا،
مەزلۇملارنىڭ سەردارى پاتىمە - زوھرا،
بەھەققى ئايشىئە خەدىچە كۇبرا،
مېنى بۇ ئارادە قويمە ئىنتىزار.

شۇل ئىككى بەندەڭدۇر ئادەمى ھەۋۋا،
بۇلارغا جەننەتنى ئەيلەدىڭ بەرپا،

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

بىھەققى بىھىشت فىردەۋس جەننەتىلمەئۋا،
مېنى بۇ ئاراده قويمه ئىنتىزار،

غەملىك گۇلچېھرە مەن بەرگەيسەن نىجاد،
بىچارە قولۇڭمەن قىلدىم مۇناجاد،
بىھەققى سەرۋەرى جەھان يەتتە سەمەۋات،
مېنى بۇ ئاراده قويمه ئىنتىزار.

غەمگۇزار روزىغارىمدىن، قىزىلگۇلدەك ئىككى پەرزەندىمدىن جۇدا قىلدىڭ، پېشانەمنىڭ تەتۈرلىكىدىن بىر ئوغرىنىڭ قولىغا گىرىپتار قىلدىڭ. پەرۋەردىگارىم، ھەرنە قىلساڭ ئىختىيار سەندە، ماڭا بۇ غەمدىن نىجادلىق بەرگەيسەن دەپ خۇداغا يىغلادى.

شۇ سائەتنىڭ ئۆزىدە سودىگەرنىڭ كۆزىگە ئۇيقە غالىب كېلىپ ئۇخلاپ قالدى ۋە بىر چۈش كۆردى. چۈشىدە ئاسمان تەرەپتىن بىر ئالتۇن تەخت. ئۇ تەخت ئۈستىدە يەنە بىر تەختتە، خۇدانىڭ رەسۇل چاھار يارلىرى بىلەن بىرگە يەنە ئىلى مۇرتەزا، پاتەمى زوھرا بىرگە كەلدىلەر ۋە يەنە غەزىب بىلەن ئىككى مالائىك كېلىپ، سودىگەرنىڭ يۈزىگە ئىككى كاچات سالدى. شۇنىڭ بىلەن سودىگەرنىڭ ئىككى يۈزى قارا بولدى. ھەزرەتى رەسۇل سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسسەللەم:

— ئەي بەد بەخت، مېنىڭ تەقۋادار ئۇممەتىمنىڭ پاكلىقىنى، پاك بەدىنىنى ناپاك قولۇڭ بىلەن تۇتۇپ، كۆزۈڭ بىلەن قاراپ گۇناھ قىلدىڭ، ئۆزۈڭنى دوزاخقا تاشلادىڭ، — دېدى.

ھەزرەتى پاتىمە زوھرا ئىككى پەرىشتىگە ئىشارەت قىلىپ: «بۇ بەدبەختنى دوزاخقا ھەيدىگىل» دېۋىدى، ئىككى مالائىك سودىگەرنى ھەيدەپ ماڭدى. سودىگەر رەسۇلىللاھ سەللەللاھۇ ۋەسسەللەمگە قاراپ، ئۆزىنىڭ گۇناھىنى تىلەپ يىغلاپ:

پەيغەمبەرلەر سەرۋەرى يا رەسۇلى خۇدا،
تۆبە قىلاي يېنىپ ئەپۇ ئەيلە گۇناھىم.
ئۇممەتلەرنىڭ رەھبەرى يا رەسۇلى خۇدا،
تۆبە قىلاي يېنىپ ئەپۇ ئەيلە گۇناھىم.

قىلغان ئىشىم بولدى گۇناھلىق،
شەيتان يولىغە كىردىم تاپتىم خاتالىق،
بىھەققى بۇ تورغان ئىككى مالائىك،
تۆبە قىلاي يېنىپ ئەپۇ ئەيلە گۇناھىم.

بىھەققى ئابابەكرى ئۇمەردۇر ئوسمان،
بىھەققى پاتىمەئى، يا شاھى مەردان،
پىدا بولسۇن سىزلەرگە بۇ پانى جەھان،
تۆبە قىلاي يېنىپ ئەپۇ ئەيلە گۇناھىم.

بىھەققى ئەرشى كۇرسى لەۋھى قەلەم،
مەغرىبدىن مەشرىققە ئەرەب ئىلە ئەجەم،
ھەقنىڭ دەرگاھىدا بولدى مەكەررەم،
تۆبە قىلاي يېنىپ ئەپۇ ئەيلە گۇناھىم.

دەپ ئۆز گۇناھىنى تىلىدى. ھەزرەتى رەسۇلىللاھى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسسەللەم:

— ئەي مالائىكىلەر سەبرى قىلىڭلار. ئەي بەدبەخت، ئەگەر بۇ بىچارەنى نامەھرەمگە كۆرسەتسەڭ ياكى ئامانەتكە خىيانەت قىلساڭ، ئىگىسىنىڭ قولىغا تاپشۇرمىساڭ، مەن سېنى ئۇممەتچىلىككە راۋا كۆرمەسمەن، سەندىن خۇدا بىزار بولۇر، قىيامەتدە جەھەننەمگە كىرەرسەن ۋە كوپىرىلاردىنمۇ يامانراق ئازابقا قالۇرسەن، يېقىن كەلگىن، — دەپ بىر ئايەت ئوقۇپ دەمىيدە قىلىپ غايىب بولدى. سودىگەرنىڭ يۈزى ئەۋۋەلقى ھالىتىگە كەلدى. شۇ سائەتنىڭ ئۆزىدە سودىگەر سىلكىنىپ ئۇيقۇدىن ئويغاندى. دەرھال مەلىكىنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ يىغلاپ:

— ئەي مەلىكە، سەن مېنىڭ سىڭلىم دۇرسەن. بەد قىلدىم، خاتا قىلدىم، — دەپ مەلىكىنى ئېلىپ كۆپلىگەن سوغىلارنى تەييارلاپ پادىشاھنى ئىزدەپ كەلسە، پادىشاھ قالغان يەردە يوق. ئاھ ئۇرۇپ يۈزمىڭ پۇشايمانلارنى قىلىپ ئىستەپ تاپالماي يېنىپ كەلدى ۋە ئالىي

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

دەرەخلەردىن چادىر تەييارلاپ، تۆگرۈكلىرىنى ئالتۇن - كۈمۈشتىن، تاناپلىرىنى يىپەكتىن قىلىپ بىر تەخت ياساپ ئۇنىڭ ئۈستىگە سايىۋەن قىلىپ مەلىكىنى ئاي - كۈنگە كۆرسەتمىدى. بەش يۈز كارۋان بىلەن شەھەرمۇ شەھەر، يۇرتمۇ يۇرت يۈرۈپ ئون تۆت يىلنى ئۆتكۈزۈپ ئاخىرى «كۆكچى خانىياربەگ شەھىرى» گە يېتىپ كەلدى. كارۋانلارنى شەھەرنىڭ سىرتىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۆزى پادىشاھقا لايىق سوۋغا سالاملارنى ئېلىپ ئىككى غۇلام بىلەن پادىشاھنىڭ ئالدىغا كەلدى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، بىز بەش يۈز سودىگەردۇرمىز، مەن ئاشۇ سودىگەرلەرنىڭ ئاقساقىلى بولىمەن. ئۆزلىرىنىڭ دۆلىتىگە چۈشتۇق، شۇڭا ئەتە ماللارنى كۆرۈپ باج ئالدۇرسىلا، — دەپ، يانماقچى بولدى. پادىشاھ قارىسا بۇ كىشى يۇرت كەزگەن، مۇھەببەتلىك كىشى ئوخشايدۇ. بۇ ئادەم بىلەن بىر كېچە مۇڭدىشىپ ئۇلپەتلەشسەم كۆڭلۈم كۆتۈرۈلۈپ قالار دەپ سودىگەرنى توختىتىپ، بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ئەرزىم ئىشتكىل ساھىب تۇججار،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.
كۆڭۈللەرنى ئەيلەگىل ئىزھار،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

چىمەندە يىغلاشۇر قۇشلار گۇلغە،
مۇنتەزىردۇر گۇللەر خۇش بۇلبۇلغە،
ئەرىز دادىڭنى ئېيتقىل مەن غېرىب قۇلغە،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

يىگەن ئىچكەنىم زەھەر زوقۇمدۇر،
ئۇلتۇرۇپ قوپقانىم دەرد ئەلەمدۇر،
بۇ پانى جاھاندا كۆڭلۈم پۇرغەمدۇر،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

كۈندىن كۈنگە بولدى بۇ ھالىم بەتەر،
كېچە كۈندۈز يىغلاپ جانىمنى ئۆرتەر،
ئەر ئاتلىغ قاراقچى بالامنى ئۆرتەر،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

ئۆتۈپ باج خىراجدىن رەھا ئەيلىسەم،
تۈشكىنە قونالغۇ بېرىب ئادا ئەيلەسەم،
رەقىبلەر ئىلكىدىن جۇدا ئەيلەسەم،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

يولۇڭدا قىلسام مەن جانىمنى قۇربان،
نىدا بولسۇن ساڭا بۇ پانى جەھان،
تەڭرىم ئەيلەسۇن مۇشكۈلۈڭنى ئاسان،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

قۇلاق سالىب ئىشتكىل بۇ قۇلنىڭ دادىنى،
سەندىن تىلەيدۇرمەن كۆڭۈل شادىنى،
ئادىل شاھ دەيۇرمەن غېرىبىنىڭ ئاتىنى،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

سودىگەر ئۆزرە ئېيتىپ:

— ئەسلىي قونسام بولاتتى، پادىشاھنىڭ لەۋزىنى بۇزۇش مېھمانغا ۋاجىب ئەمەس، لېكىن مەندە كىشىنىڭ ئامانىتى بار، مۇبادا ئامانەتكە خىيانەت بولۇپ قالسا مەن ئەسلا ئەھدىسىدىن چىقالماسمەن، — دېدى. سودىگەرنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان پادىشاھ:

— ئۇنداق بولسا مەن ئامانەتكە خىيانەت قىلمىغۇدەك ئادەم چىقىراي، ئەگەر ئامانەتكە خىيانەت بولۇپ قالسا جاۋابىنى مەن بېرەي، — دېدى ۋە ئىككى يىگىتنى چاقىرىپ:

— سىلەر بۇ كىشىنىڭ ئامانىتىنى خىيانەت قىلماي

كىتاب تورىيىكتى www.uyghurkitap.com

ساقلاڭلار، ـــ دەپ بالىلارغا ئىككى قىلىچ بېرىپ، ئامانەتنى ئۇخلاپ قالماي ساقلاشنى چېكىلەپ، سودىگەرگە قوشۇپ قويىدى. سودىگەر ئۇلارنى باشلاپ بېرىپ بىر چادىرنى كۆرسىتىپ: ئامانەت مانا مۇشۇ يەردە، ئۇبدان ساقلاڭلار دەپ پادىشاھنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلدى. بۇ كېچە پادىشاھ سودىگەرنى ياخشى غىزالار بىلەن مېھمان قىلىپ، باشتىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىسىنى بىر ـ بىرلەپ بايان قىلدى. ئەمما پادىشاھ بالىلىرىدىن، روزىغارىدىن ئايرىلغىنىنى، سودىگەر بولسا پادىشاھنىڭ مەلىكىسىنى ئېلىپ قاچىپ ئون تۆت يىل شەھەرمۇ ـ شەھەر يۈرگەنلەرنى ئەسلا سۆزلىمىدى.

ئەمدى سۆزنى ئامانەتنى ساقلاشقا چىققان ئىككى غۇلامدىن ئاڭلىساق، ئۇلارنىڭ چوڭى:

ـــ ئەي ئاداش خۇدابەردى، ماڭا بۇ پادىشاھقا سېتىلغىلى بىر يىل بولدى، سىزگە ئالتە ئاي بولدى. كۈندۈز بولسا پادىشاھنىڭ خىزمىتىدە، كېچە بولسا ھەر قايسىمىز ئۆز ھالىمىز بىلەن، بىر ـ بىرىمىزنىڭ ئەھۋالىمىزدىن خەبەر ئېلىپ مۇڭدىشىشقا ھەر ئىككىمىزگە ئارام بولمىدى. بۈگۈن كېچە بۇ ئامانەتتىن خەبەر ئالغىلى چىقاردى. بۇ چادىردە ئالتۇن ـ كۈمۈش بارمىكىن، ئۇقمايمىز. نېمە ئامانەت بارلىقىنى بىلمىگەندىكىن ئۇخلىماي ئۇبدان ساقلىدۇق. تۈن سەھەر ۋاقتى بولۇپتۇ، ئەمدى ئۇخلاپ قالساق ئامانەتكە خىيانەت بولۇپ قالسا ئەھدىسىدىن چىقالماسمىز. تاڭ يورىغىچە ئۇخلىماي، باشىمىزدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىمىزنى سۆزلەپ ئولتۇرايلى، ـــ دېدى. خۇدا بەردى بىلەن غۇلامزادە چادىرغا يېقىن كېلىپ ئولتۇردى. خۇدا بەردى ئالدى بىلەن:

مەن بېشىمدىن ئۆتكەنلەرنى سۆزلەشكە كۆڭلۈم بۇزۇلىدۇ. جانىم ئازابلىنىدۇ. ئەگەردە سۆزلىسەم ئەرشى كۈرسى، لەۋھى قەلەم تىترەيدۇ. دەريالار نالە قىلىدۇ. ئەۋەل سەن سەرگۈزەشتىلىرىڭنى بايان قىلغىن، ـــ دېدى. غۇلامزادە:

ـــ ئەي ئاداش، سەن مېنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىمنى ئاڭلاشقا ئاجىز كېلىسەن، مېنىڭ بېشىمدىن ئۆتكەنلەرنى ئاڭلىساڭ سەن تاقەت قىلالمايسەن، سېنىڭ دەردىڭ مېنىڭ دەردىمنىڭ ئالدىدا ياماغلىق

بولالمايدۇ. شۇڭا ئالدى بىلەن سەن سۆزلىگىن، — دېدى. شۇنىڭ بىلەن خۇدابەردى سۆز باشلاپ ئەۋەلدىن - ئاخىرغىچە بېشىدىن ئۆتكەنلەرنى بايان قىلىپ:

بايان قىلسام سەرگۈزەشتىمنى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.
ساڭا ئېيتاي بۇ دەردىمنى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

پايتەخت شەھىرى ماچىندە،
ئاتام ئەردىلەر خۇسەندە،
بۇلبۇل سايرار ئول چىمەندە،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

بىر كۈنى يەتتە قەلدەندەر،
ھەق شەيئاللاھ دەرلەر،
ئالەم بولدى ھەم مۇكەررەر،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

قىرىق كۈن پادىشاھلىق تىلەدى،
ئاتام ئاڭا شەھەرنى بەردى،
بىزنى ھەيدەپ چىقاردى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

كۈندىن كۈنگە ھالىم تەبا،
قىلغان ئىشلارىم بولدى خاتا،
قىلدى بىزگە دارلار بەرپا،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

ئات قۇيرۇقى ساچىلدى،
ئاتام بىزنى قاچقۇردى،
مەھرەم بەچچە خەبەر بەردى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

ئاتام ئەردى خۇش يولداشىم،
ئانام ئەردى سەۋرداشىم،
شاھپەرۇخ قېرىنداشىم،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

يوللار يۇرۇپ بىر جاي كېلىپ،
ئاسىق سۇۋار دوزلار[1] كېلىپ،
قاراقچىلار بۇلاپ ئېلىپ،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

دوزنىڭ قولىدا ئانام قالدى،
مەن يېتىمنى غەمگە سالدى،
خۇش مەنزىللەر ئاندا قالدى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

شاھ پەرۇخنى دوزلار ئالدى،
دەريا ئىچرە ئاتام قالدى،
مەن بىلمەدىم نەلەر بولدى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

① دوزلار — ئوغرىلار.

www.uyghurkitap.com

مەن بۇلاردىن ھەم ئايرىلىپ، شاھ جەمشىد دەرلەر ئاتىمنى،
سۇندى قاناتىم قايرىلىپ، كىشى بىلمەس بەريادىمنى،
پادىشاھقا بەندى بولۇپ، سورىساڭ بۇدۇر دەرد داغىمنى،
سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم. سۆزۈم ئىشت جانىم دوستۇم.

دەپ تۇرۇشىغا، شاھ پەرۇخ تاقەت قىلالماي:

— ئاھ جەمشىدىم، شۇ قىرىندىشىڭ مەن ئۆزى شۇ، — دەپ ئىككىسى بىھوش بولۇپ يىقىلدى.

ئەلقىسسە: مەلىكە بۇ غۇلاملارنىڭ سۆزىنى مەنمۇ ئاڭلاي دەپ چادىرنىڭ ئىشىك تۈۋىگە يېقىن كېلىپ ئولتۇرغانىدى. ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ جەزمى قىلدىكى: «مېنىڭ ئون تۆت يىلدىن بېرى ئايرىلىپ قالغان باللىرىم شۇ ئىكەن» دەپ، چادىرنىڭ ئىشىكىنى سىندۇرۇپ، پارە - پارە قىلىپ چىقىپ، باللىرىنىڭ بويىنىغا گىرە سېلىپ، زار - زار يىغلاپ چادىرغا ئېلىپ كىرىپ:

— ئەي جانىمنىڭ جانانىسى، يۈرەك پارىلىرىم. ئون تۆت يىلدىن بۇيان گۈلدەك جامالىڭلاردىن جۇدا بولدۇم. سىلەرنىڭ دەردىڭلەردە ئازاب تارتىپ يۈرگەن ئاناڭلار گۈلچېھرە مەن ئەمەسمۇ؟ دەپ ئىچ - ئىچىدىن ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ:

دەرد ئەلەمدە خانىماندىن ئايرىلغان،
ۋاپادارىڭ غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟
مەجنۇن كەبى ئىشىق ئوتىدا سورۇلغان،
غەمگۇزارىڭ غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟

ئاھ بالام دەپ، ئاھ ئۇرۇپ قانلار يىغلاپ،
سېنىڭ ئۈچۈن بەرياد ئۇرۇپ سىينەم داغلاپ،
ئارمانىم يوق ئۆلسەم ئەمدى جانىم قىيناپ،
ۋاپادارلىرىم غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟

پەيدا قىلىپ كامالىغا ھەم يەتكۈزگەن،
توققۇز ئاي توققۇز كۈن ھەم كۆتەرگەن،

تۈن سەھەرلەر قوپۇپ ئاق سۈت ئەمگۈزگەن،
مېھرىبانىڭ غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟

نە بولدىلەر ئەجەب بەختىم قارادۇر،
پەرزەندلەرىم ئوتىمدىن باغرىم يارادۇر،
ھەسرەت بىلەن مېنىڭ جانىم چىقادۇر،
ۋاپادارىڭ غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟

سېنىڭ ئۈچۈن خۇدايىمغە يالبارىپ،
گۈلدەك يۈزۈم زەئىفىراندەك سارغىيىپ،
سىنەم داغلاب فىراقىڭدا ياش تۆكۈپ،
شۇل ئىستەگەن غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟

گۈلچېھرەمەن بالام ئىشت زارىمنى،
ھېچكىم بىلمەس ئەردى مېنىڭ ھالىمنى،
سېنىڭ ئۈچۈن پىدا قىلاي جانىمنى،
مېھرىبانىڭ غېرىب ئاناڭ مەن ئەمەسمۇ؟

دەپ مۇناجات ئوقۇپ، بالىلىرىنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ، بىھۇش بولۇپ يىقىلدى.

ئەلقىسسە: ئانا - بالاغا، بالا - ئاناغا تويماي تۇرغاندا جاھان قۇياشى كېچە قاراڭغۇلۇقىنى ھەيدەپ، مەشرىقتىن باش چىقىرىپ ئالەمنى يورۇتتى، كۈن چاشكا ۋاقتى بولدى، سودىگەر پادىشاھنىڭ ئالدىدىن چىقىپ قارىسا، مەلىكەم ئېتىلگەن چادىرنىڭ مىخلىرى قومۇرۇلۇپ ئىشىكلىرى پارە - پارە بولۇپ كېتىپتۇ. مەلىكە بولسا ئىككى غۇلام بىلەن قۇچاقلىشىپ يۈزلىرىنى - يۈزلىرىگە يېقىپ بىر - بىرلىرىگە ھەشقىپۇچەكتەك چاپلىشىپ چىرمىشىپ تۇرۇپتۇ. ئەتراپتا تۇرغان بەش يۈز سودىگەر: بۇ مەلىكە بولسا خوجايىنىنىڭ خاس ئامانىتى ئىدى، ئامانەتكە بۇ ئىككى غۇلام ئۆزلىرى خىيانەت قىلدى دەپ يېقىن كەلمەي تۇرۇپتۇ، خوجايىن ئۇلارنىڭ بۇنداق ھالىتىنى كۆرۈپ:

www.uyghurkitap.com

— ۋاي ئىست، ئون تۆت يىل جەريانىدا پەردە ئىچىدە ساقلىنسام، بۇگۈن كىچىنى پۇرسەت بىلىپ، نامەھرەمگە بويۇن سۇنۇپ ئۆزىنى بولغاپتۇ. مەزلۇم كىشىگە ئىشەنگەن بارمۇ؟ بۇ مېنى دوزاختا تاشلىغانلىق ئەمەسمۇ؟ دەپ ساقلىنى يۇلۇپ نالە - پەرياد چېكىپ ئۆزلىرىنى ئۇرۇپ، ئوردىغا يۈگۈرۈپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— داد پادىشاھى ئالەم، دەردىم شۇكى، ئىككى غۇلامىڭىزنىڭ ئۈستىدىن داد ئېيتىمەن دېدى. پادىشاھ:

— ئىجازەت، ئېيتىڭ دوستۇم، نېمە ۋاقە بولدى؟ سودىگەر:

— مەن ئېيتىمىغانمۇ، مەن بۇ يەردە قونماي دېسەم ئامانەتكە خىيانەت قىلمايدىغان ئادەم بار، — دېدىلە. ئىككى بۆرىنى خاتۇنسىزلىق بىلەن بېقىپ ئىكەنلا، ئۇلار ئامانەتكە خىيانەت قىلىپ ئامانەتنى بۇلغاپتۇ، — دېدى، ۋە:

مۇندا قونۇپ پادىشاھىم،
جەھەننەمگە راۋا قىلدىڭ.
ئېغىردۇر تاغدىن گۇناھىم،
دوزاختا راۋا قىلدىڭ.

ساڭا ئېيتاي مەن بۇ دادىم،
كۆككە يېتەر ئاھ پەريادىم،
قۇرۇپ كەتتى نەسلى زاتىم،
جەھەننەمگە راۋا قىلدىڭ.

ئەزىز جانغا جاپا قىلىپ،
مەن غېرىبنى غەمگە سېلىپ،

دوزاخ ئوتىنى جانغا سېلىپ،
ئىماندىن جۇدا قىلدىڭ.

ئېيتمادىممۇ ئەي سۇلتانىم،
چىقىپ كەتسۇن تەندە جانىم،
ۋەدە يالغان تۆككىل قانىم،
بار يۇقۇمنى ئادا قىلدىڭ.

نەلەر كىچەر تۇججار، مالىم،
دوزاخ ئىچرە بولدى جايىم،
كىمگە بولۇر ھەم ۋەبالىم،
جەھەننەمگە راۋا قىلدىڭ.

دەپ بۇ شېئىرنى ئوقۇپ دېدىكى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم دادىمنى ئاڭلاپ ھالىمغا يەتكىن. سودىگەرنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان پادىشاھ:

— بۇ ئوڭۇممۇ - چۈشۈممۇ؟ دەپ ۋەزىرلەرنى چاقىرىپ، راست - يالغانلىقىنى بىلىپ كىرىڭلار، — دېدى.

ۋەزىرلەر چىقىپ قارىسا سودىگەرنىڭ ئېيتقىنى راست. ۋەزىرلەر يېنىپ كىرىپ، پادىشاھقا ئەھۋالنىڭ راست ئىكەنلىكىنى بايان قىلدى. پادىشاھ دەرغەزەپكە كېلىپ:

— جاللاد! دەپ چاقىرىپ ئىدى، ئىككى تەرەپتە توققۇزدىن ئون سەككىز جاللاد لەببەي دەپ تۇردى ۋە:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، سۇلتانى باكىرەم، ئۆمۈرلىرى ئۇزۇن، دۆلەتلىرى زىيادە بولسۇن. تىغىمىز ئىتتىك، كىمنىڭ ئۆمرى ئاخىرغا يەتتى؟ قايسىمىزغا ئەمىر بولسا، ئۇنىڭ ئۆمۈر يىپىنى دۇنيا يۈزىدىن ئۈزۈپ تاشلايمىز، — دېدى. پادىشاھ ئۇلارغا:

— بۇ سودىگەرنىڭ ئامانىتىگە خىيانەت قىلغان ئىككى غۇلامنىڭ كاللىسىنى تېنىدىن جۇدا قىلىپ، باشىنى مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار، — دەپ ئەمىر قىلدى. تۆت جاللاد چادىرغا بېرىپ ھېچنەرسىدىن خەۋىرى يوق ياتقان ئانا - بالىلارنى كۆرۈپ: «پادىشاھنىڭ ئەمرى» دەپ، مەلىكىنىڭ قۇچاقىدىن ئىككى غۇلامنى ئاجرىتىپ باشىنى تېنىدىن جۇدا قىلدى، ۋە ئىككى بالىنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىردى.

ئەلقىسسە: مەلىكە قارىسا تۆت جاللاد چىقىپ، سورىماستىن ئىككى پەرزەندىنى ئۆلتۈرۈپ كاللىسىنى كۆتۈرۈپ كەتتى. چادىر قانغا بويالدى. مەلىكىگە يورۇق جاھان قاراڭغۇ بولدى. ھۇشىدىن كېتىپ يەنە ھۇشىغە كەلدى. چاچلىرىنى يۇلۇپ ئاھ پەرياد قىلىپ بالىلىرىنىڭ باشىنى ئېلىپ كەتكەن تەرەپكە يۈگۈردى ۋە ئوردىغا كىردى. ئۆمرالار: بۇ ئايال، سودىگەرنىڭ خاس مەھرىمى ئىدى. توساق پادىشاھنىڭ غەزىپىگە ئۇچرايمىز دەپ ھېچكىم تۇتۇۋالمىدى. بىلمىگەنلەر ئېغىزىنى بۇزۇپ: «مەزلۇملەرگە ئەركىشىدەك تاتلىق نەرسە جاھاندا تېپىلمىغاي، كۆردۈڭلەرمۇ ئۆلۈكنىڭ كەينىدىن بەرياد ئۇرۇپ كېتىۋاتىدۇ» دېيىشتى.

مەلىكە ئوردىغا كىرىپ ئىككى قانلىق باشنى قولىغا ئېلىپ، يۈزىنى يۈزىگە سۈرتتى ۋە ئۆزىنى يەرگە تاشلاپ:

— ئون تۆت يىل ئىچىدە تۇتىيا بولغان بالىلىرىم، ئاززۇسىغا

www.uyghurkitap.com
تورىغۇز كىتاب تور بېكىتى

قانمىغان بالىلىرىم، ئانا جامالىغا تويمىغان بالىلىرىم، ئاتا جامالىنى كۆرۈپ مۇرادىغا يەتمىگەن بالىلىرىم، نىمە گۇناھ قىلغان ئىدىڭلار، پادىشاھ باشلىرىڭلارنى ئالدى بالىلىرىم، دەپ زار - زار يىغلاپ پادىشاھقا قاراپ:

ئون تۆت يىلنىڭ ئىچىدە بۇلدۇم مەن گادا،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.
پەرزەندىمنىڭ دەردىگە بولدۇم مۇپتەلا،
ئەي پادىشاھ رەھىم مېنى ئۆلتۈرگىل.

مەن بىلمەدىم ئەجەب بەختىم قارادۇر،
پەرزەندىمنىڭ دەردىدىن باغرىم يارادۇر،
رازىدۇرمەن جانىمنى ئالساڭ راۋادۇر،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.

پەرزەندىمنىڭ جاللادلار باشىنى ئالدى،
ئېزىز تېنى سارغارىپ قاقىرا قالدى،
قىزىل گۇلدەك يۈزلەرى قانغا بۇيالدى،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.

ئاھ زار يىغلاپ، خانىماندىن مەن كېچىپ،
ھەسرىتىدە باشىمغە تۇپراقلار ساچىپ،
تەسەددۇقۇڭ بولاي بۇ جاندىن كېچىپ،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەب مېنى ئۆلتۈرگىل.

توققۇز ئاي توققۇز كۈن كۆتەردىم ئانى،
تۈن سەھەرلەردە قوپۇپ بەردىم سۈتۈمنى،
نەگۇناھدىن ئۆلتۈردۈڭ غېرىب نۇرۇمنى،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.

رەھىم ئەيلەگىل پادىشاھ غېرىب ھالىمغە،
قويمە مېنى مۇندا يەنا زالىمغە،
رازىدۇرمەن تۆكسەڭ قىزىل قانىمغە،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.

ئەجەب بولدى ماڭا ئاخىر زامانلار،
بىلمەس مېنىڭ ھالىمنى ھەرگىز نادانلار،
تىرىكلىكىم ھارامدۇر ئەمدى يارانلار،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەپ مېنى ئۆلتۈرگىل.

گۈلچېھرە مەن دائىم ئاقار كۆز ياشىم،
پەرزەندلەرىم ئەردى مۇڭلۇغ مۇداشىم،
بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە سىرداشىم،
ئەي پادىشاھ رەھىم ئەيلەب مېنى ئۆلتۈرگىل.

دەپ مۇناجات ئوقۇپ بولۇپلا ھۇشىدىن كەتتى. پادىشاھ ھەيران بولۇپ:

— ئەي كارۋان بېشى، بۇ مەزلۇمنى باشقىلارنىڭ ئامانىتى دەيسەن، ئەمما بۇ مەزلۇم بۇ غۇلاملارنى بالام دەيدۇ. بۇ قانداق ئىش؟ بۇ مەزلۇم قانداق كىشىنىڭ ئامانىتى ئىدى، — دەپ سورىدى. كارۋان بېشى سۆزلەپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، دۆلەت - ئىززەتلىرىڭگە يار بولسۇن. بىركۈنى بەش يۈز تۆگە بىلەن سەپەرگە چىققانىدۇق. بىر تاغنىڭ باغرىغا چۈشتۇق. ئۇ كېچە ناھايىتى قاراڭغۇ بولدى. مەن ئۈچ - تۆت ھەمراھىمنى ئېلىپ، تاغ ئۈستىگە چىقىپ ئەتراپقا قارىدىم. چۈنكى، يېقىن ئەتراپتا قاراقچى بولسا ماللىرىمىزغا زىيان يەتكۈزۈشتىن ئەنسىرگەنىدۇق. ئويلىمىغان يەردىن يىراقتا ئوتنىڭ يورۇقى كۆرۈندى، يېقىن باردىم، قارىسام، شاھانە سۈپەت بىر كىشى ئولتۇرۇپتۇ ئۇنىڭ يېنىدا شاھزادە سۈپەت ئىككى ئوغۇل بىلەن بىر

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

مەلىكە ئولتۇرۇپتۇ. مەلىكىنى كۆرۈپ ئىشق ئوتى مېنى پەخش قىلدى، شۇنىڭ بىلەن كۆڭلۈمگە بىر پىكىر كېلىپ ھىيلە ـ مىكرى بىلەن ئۇ كىشىنى ئازدۇرۇپ، بىر پەرزەندى بىلەن مەلىكىنى كەينىمگە سالدىم. ئۇلاردىن يىراقلاشقاندىن كېيىن ئوغۇلنىڭ باشىغا بەش ـ ئون قامچا ئۇرۇپ، مەلىكىنى ئاتقا مىندۇرۇپ چادىرغا قايتىپ كەلدىم. شەيتان غالىب كېلىپ، نەفسىم تەقەززا قىلىپ، مەلىكىگە قول سۇندۇم، مەلىكە قارشىلىق قىلىپ مېنى يېقىن كەلتۈرمىدى. مەن يەنە زورلۇق قىلىشقا ئۇرۇندۇم. ئاخىرى مەلىكە سۆزلەپ: «مەن ئۆزۈمنى پاكلاي، ئاندىن قانداق سۆزۈڭ بولسا ئاڭلاي» دېدى. سۇ تەييار قىلىپ بەردىم. مەلىكە تاھارەت ئېلىپ ئىككى رىكئەت ناماز ئۆتەپ دۇئاغا ئولتۇردى. شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە كۆزۈم ئۇيقۇغا باردى، چۈش كۆردۈم. چۈشىمدە ئاسمان تەرەپتىن بىر ئالتۇن تەخت، تەخت ئۈستىدە مۇھەممەد مۇستەفا سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسسەللەم، تۆت چاھاريار، فاتىمە زوھرا قاتارلىقلار كەلدى. ئۇلارنىڭ يېنىدا ئىككى پەرىشتە بىللە ئىدى، ئىككى پەرىشتىنىڭ قولىدا ئىككى تولتۇق گورزە بار ئىدى. ئىككى پەرىشتە كەلگەنچە كېلىپ يۈزۈمگە بىر شاپىلاق ئۇردى، يۈزۈم قارا بولدى. پاتىمە ئىشارەت قىلىپ: «ئۇنى دوزاخقا ھەيدىگىل» دېدى. ئۇلار مېنى دوزاخقا سۆرەپ ماڭدى. مەن نالە ـ پەرياد قىلدىم ھەم تىلىدىم. شۇنىڭ بىلەن ھەزرەتى رەسۇل سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسسەللەم توختىتىپ: «بۇ ئامانەتنى ئىگىسىنىڭ قولىغا بەرمىسەڭ، سېنى ئۈممەتچىلىكىكە راۋا كۆرمەسمەن، قىيامەتتە جەھەننەمگە سازاۋەر بولۇرسەن» دەپ، گۇناھىمدىن ئۆتۈپ يۈزۈمنى سىلىغانىدى، يۈزۈم ئاقاردى. ئۇلار غايىب بولدى. ئويغانسام چۈشۈم، ماڭا قورقۇنچ يامىشۋالدى. شۇنىڭ بىلەن مەلىكىنىڭ ئايىغىغا يىقىلدىم. قىلغانلىرىمغا ئەپۇ سورىدىم. مەلىكىنى ئىگىسىگە قايتۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلار قالغان يەرگە ئېلىپ كەلسەم، ئۇلار يوق، قانچە ئىزدەپمۇ تاپالمادىم. نامەھرەمگە قارايدىغان كۆزۈمنى كور قىلدىم. مەلىكىنى بولسا جان دىلىم بىلەن سىڭىل قىلدىم ۋە

پەردە ئىچىگە ئالدىم، ئون تۆت يىل بولدى، شەھەرمۇ شەھەر، چۆلمۇ - چۆل ئىزدەپ يۈرۈپ ئىگىسىنى تاپالمىدىم. بۈگۈن بۇ ئىش يۈز بەردى، بۇ غۇلاملاردىن مېنىڭ خەۋىرىم يوق، — دېدى. بۇلارنى ئاڭلىغان پادىشاھنىڭ يۈرىكى سىلىپ كەتتى. چىرايى سارغىرىپ:

— ئەي سودىگەر ھېلى سەن گېپىنى قىلغان مەلىكە شۇمۇ، — دېدى. سودىگەر:

— راست شۇ، — دېدى.

پادىشاھ دەرھال بېرىپ مەلىكىنىڭ بېشىنى يۆلەپ، مەلىكىگە ھەسەل شەربىتى ئىچۈردى. مەلىكە ھۇشىغا كېلىپ كۆزىنى ئاچتى. پادىشاھ:

— ئەي بىچارە ئايال، بۇ غۇلاملار قانداق بولۇپ سېنىڭ پەرزەندىڭ بولىدۇ؟ ماڭا ئېيتقىن، — دېدى. مەلىكە، پادىشاھقا چىن ماچىندىن چىقىپ تاكى پەرزەندلىرى بىلەن كۆرۈشكىچە بولغان ئەھۋالنى بىر - بىرلەپ بايان قىلدى. بۇلارنى ئاڭلىغان پادىشاھ تاجىنى يەرگە تاشلاپ، تەختتىن ئۆزىنى يەرگە ئاتتى. ئىككى پەرزەندىنىڭ تېنىنى ئەكەلدۈرۈپ قانلىق تېنىنى قۇچاقىغا ئېلىپ زار - زار يىغلاپ، نالە - پەريادلار قىلدى ۋە مەلىكىگە ئېيتىپ تۇرۇپ:

ئەرزىمنى ئىشتكىل ئەمىر زادىلەر،
خارزار شاھىڭ مەنغۇ ئەمەسمۇ؟
ئۆز تېغىمدا شەھىد بولغان شاھزادىلەر،
قارا باغرى قان ئاتاڭ مەنغۇ ئەمەسمۇ؟

تىغ بىرلە ئۆزۈمنى سەد پارە قىلسام،
ياقامنى يىرتىپ بۈگۈن پەرياد قىلسام،
غەملىك قۇلمەن ئۆزۈمنى ناشاد قىلسام،
مېنىڭ جانىم ساڭا قۇربان ئەمەسمۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

پېشانەمدە قىسمەت مۇنداغ يېزىلدى،
ۋەيرانلىق دەردىدىن باغرىم ئېزىلدى،
ھەسرەتىڭدە ئاھ ئۇرۇپ يۈرەك يېرىلدى،
قانلار يىغلاپ ھەسرەتلىك جاھان ئەمەسمۇ؟

ئارمان بىلەن يىغلاپ قادىر خۇداغە،
يەر - كۆكلەر يىغلاشۇر ئاھۇ - نىداغە،
تونۇتمادىڭ بالانى ھەرگىز ئاتاغە،
جامالىڭغا تويمىغان ئاتاڭ ئەمەسمۇ؟

غېرىب بولۇر ئەمدى مېنىڭ بۇ باشىم،
غەمگۇزارىم، روزىگارىم، يولداشىم،
بۇ دۇنيا ئاخىرەتدە مېنىڭ سىرداشىم،
بۇلبۇللارنى سايراتقان گۇللەر ئەمەسمۇ؟

مەن بىلمەدىم ئەجەب بەختىم قارادۇر،
ئارمان بىلەن ئۆمرۈم ئۆتۈپ بارادۇر،
ئادىل شاھ دەر ئۆلۈم ماڭا راۋادۇر،
باغرىمنى قان قىلغان جاھان ئەمەسمۇ؟

دەپ ئېيتتىلەركى:

— ئەي ۋەزىرلىرىم، مەن ئەمدى بۇ دۇنيادا ھايات ياشىيالماسمەن، مېنى بۇ ئىككى پەرزەندىم بىلەن بىرگە كۆمۈۋېتىڭلار، مەن سىلەردىن رازى، — دېدى ۋە نالە قىلىپ:

— ئىبارا خۇدايا، بىر يىل بولۇپتۇ، ئون تۆت يىل ئايرىلغان پەرزەندلىرىمنى ماڭا تونۇتمىدىڭ ياكى مېنى باللىرىمغا تونۇتمىدىڭ، ئاخىرى ئاتا - ئانا جامالىغە قاندۇرماي ئۆز قېلىچىم بىلەن باشىنى تېنىدىن جۇدا قىلدۇرغان خۇدايىم، — دەپ، ئەر - ئايال ئىككىسى

ئۈلـۈكلەرنىڭ ئۈستىگە بىھۇش بولۇپ يىقىلدى. بۇ كۈن پۈتۈن شـەھەرگە بۇ ئىشلارنىڭ غۇلغۇلىسى تارقالدى. ئاسمان - زېمىنمۇ لەرزىگە كەلدى. ئەرشى كۈرسى تىترەپ، لەۋھى قەلەم يىغلادى. بارچە ئـەل ۋە ۋەزىـرلـەر پادىشاھنىڭ ھالىغە يىغلاشتى. ئاخىرى كېلىپ پادىشاھنىڭ باشىنى يۆلەپ ھۇشىغە كەلتۈرۈپ تەسەللى قىلدى ۋە:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، «قازاغا رازى، بالاغە سەبرى» دەيدۇ، شۇڭا سەبرى قىلىشلىرى لازىم، — دەپ تۇرۇشىغا ئات مىنگەن بىر بوۋاي يېتىپ كېلىپ:

— نېمە ئىش بولدى؟ دەپ سورىدى، پادىشاھ بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنى بايان قىلدى.

بوۋاي ھەممە سۆزنى ئاڭلاپ بولۇپ:

— ئەي پادىشاھ، سەن نېمانچە ئاخماق نادان پادىشاھسەن؟ خۇدا بـەرگـەن پـادىـشـاھـلـىـقـنى بىر قەلەندەرگە تارتتۇرۇپ، دۆلەتنى قـەدىـرلـىـمـىـگـىنىڭ ئۈچۈن ئايالىڭ بىلەن ئىككى پەرزەندىڭدىن ئايرىلدىڭ، ئىككى پەرزەندىڭ يېنىڭدا تۇرسىمۇ ئۇنىڭ ھالىغا يەتمەي، ئـۇلار بـىلەن مۇڭداشماي قويغىنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ بېشىنى ئۆز قولۇڭ بىلەن كەستىڭ. بولۇپمۇ تېگى پەس نائەھلى قەلەندەرلەرنى شەھەرگە باشلاپ كىرىپ، تاجۇ - تەختىڭنى بەرگىنىڭ بائىسىدىن ئون تۆت يىل سەرگەردانلىقتا ئۆتتۇڭ. ئەمدى سېنىڭ بىر مازارلىقتا تويا بىلەن تىنىپ كەتكەن قۇدۇقنى كولاپ سۇ چىقىرىپ، نۇرغۇنلىغان قـۇش، جانىۋارلارنى سۇغىرىپ، كۆپلىگەن دەرەخلەرگە سۇ قۇيۇپ كـۆكـلـەتـكـىنىڭ ئۈچۈن، ھەم ئىككى ئوغلۇڭنىڭ قېنى ناھەق تـۆكـۈلـگىنى ئۈچۈن، ئىككى ئوغلۇڭغا جان بەخشەندە قىلىندى. ئـەۋلادلىرىڭغا ئىبرەت قىلغىنىكى، ھەرگىزمۇ خۇدا نېسىپ قىلغان بـەخت - دۆلەتنى قەلەندەرگە بەرمىسۇن. ئىككى بالاڭنىڭ بېشىنى تـېـنـىـگـە چاپلاپ ئۇدۇللاشتۇرغىن، — دېدى. ئۇلار بوۋاينىڭ دېگىنىدەك قىلدى. ئىككى بالا مىدىرلىدى. بوۋاي يەنە دېدىكى:

— ئـەمـدى چـاراھـىتىگە تېۋىپلار مەلـھەم قىلسۇن، سېنىڭ

www.uyghurkitap.com

بوشاڭلىقىڭدىن دۆلىتىڭدىكى نۇرغۇن دانىشمەن، ئەقىل ئىگىلىرى زىندانغا چۈشۈپ بەزىلىرى بېشىدىن جۇدا بولدى. سەن ئۇ يەرگە بېرىپ ئۇلارغا مەدەتكار بولىسەن، — دەپ غايىب بولدى. پادىشاھ بوۋاينىڭ دېگىنىدەك قىلدى، ئىككى ئوغلى ئەسلىگە كەلدى. پادىشاھ خۇرسەن بولۇپ نۇرغۇن كالا، قوي سويۇپ ئەلگە نەزىر قىلدى. دانىشمەن - ئەقىل ئىگىلىرىنى تارتۇقلىدى.

ئەلقىسسە: ئەمدى سۆزنى پادىشاھى ئادىل قېچىپ چىققان چىن ماچىن شەھرىدىن ئاڭلىساق، پادىشاھ خوتۇن - باللىرىنى ئېلىپ قېچىپ چىققاندىن كېيىن، قەلەندەرلەر پادىشاھنى كۆپ ئىزدەپ تاپالمىغاندىن كېيىن بۇ دۆلەت ئەمدى بىزگە ئوڭچە قالدى دەپ پۈتۈن شەھەرنى ئۆز قولىغا ئالدى. شۇنىڭ بىلەن قەلەندەرلەر شەھەرنى ئانداغ پاراكەندە قىلدىكى، ئىلگىرى ئۆزلىرىنى قوللىغان قازى - مۇپتى، ئالىم - ئۆلىمالاردىن تارتىپ يۇرتنىڭ چوڭ - كىچىك بەگلىرىنى تۇتۇپ ئۆلتۈرۈپ، بەزىلىرىنى زىندانغا سېلىپ بايلارنىڭ مال - دۇنيالىرىنى بۇلاپ، پۇقرالارغا سالمىغان زۇلۇمى قالمىدى. ئۇلار ئون تۆت يىل پادىشاھ بولۇش جەريانىدا ئەل زۇلۇم تارتتى. شەھەرنىڭ سېپىلى يىقىلدى. پۇقرالار ھەر تەرەپكە قېچىپ كەتتى. يەتتە بەگگى قەلەندەر شەھەر تالىشىپ بىر - بىرىنى ئۆلتۈرۈپ، ئاخىرى بىر بەگگى قالدى.

بىر كۈنى زىندانغا چۈشكەن شەھەر ئۆلىمالىرى ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىپ، يەتمىش كىشى بىر - بىرىنىڭ پۇت - قولىدىكى زەنجىر - كىشەنلەرنى چېقىپ تاشلاپ: «ئەي بۇرادەرلەر ئەقلىمىزنى تاپايلى، شۇنداق ياخشى ئادىل پادىشاھنى يۇرتتىن قوغلاپ چىقىرىپ، بۇ ئاياغىنى قۇم باسىدىغان قەلەندەرلەرگە بۆلۈشۈپ، ئاخىرى ئۆزىمىزنىڭ قىساسى ئۆزىمىزگە كېلىپ، زىندانغا چۈشتۇق. ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز قۇتقازمىساق ئاخىرى بۇ قەلەندەرنىڭ قولىدا ئۆلىمىز. بىر كۈن تۇغۇلدۇق، بىر كۈن ئۆلىمىز. شۇڭا ئۆلگەندىمۇ ئادەمدەك ئۆلەيلى» دەپ، قوللىرىغا تاش ئېلىپ زىندان ساقلايدىغان گۇندىپايلارنى ئۆلتۈرۈپ، يېرىم كېچە بولغاندا ئوردىغا بۆسۈپ كىرىپ،

قەلەندەرنى تاش كېسەك قىلىپ ئۆلتۈردى. شۇ ۋاقىتتا «پادىشاھى ئادىل ‹كۆكچى خانىياربەگ› دېگەن ئەلگە پادىشاھ بوپتۇ» دېگەن خەۋەر تارقالدى. بۇنى ئاڭلىغان شەھەر چوڭلىرى مەسلىھەت قىلىپ نامە يېزىپ پادىشاھى ئادىلغا ئەۋەتتى. نامىدە: «شەھىرى چىن‌ماچىن ئىگىسىز قالدى. شۇڭا ئۆزلىرى بىزنى ئەفۇ قىلىپ، ئىلتىپات بىلەن بۇ شەھەرنى قوللىرىغا ئالسىلا، بىز پۇقرالارنىڭ دەردىگە يەتسىلە» دەپ يېزىلغان بولۇپ، نۇرغۇن تارتۇقلار بىلەن ئەلچىنى يولغا سالدى. نەچچە كۈندىن كېيىن ئەلچى «كۆكچى خانىياربەگ شەھىرى» گە يېتىپ بېرىپ پادىشاھى ئادىل بىلەن كۆرۈشۈپ ئېلىپ بارغان تارتۇقلارنى ۋە خەتنى بەردى. پادىشاھ خەتنى قولىغا ئېلىپ كۆرۈپ: «يەمەتلىك چوڭلارنىڭ كۆڭلى شىكەستە يېگەن تۇپەيلىدىن بۇ خەتنى يېزىپتۇ» دەپ ئويلىنىپ، ئۆزى بېرىشنى كۆڭلى خالىماي، كارۋان باشلىقىنى ئۆز ئورنىدا پادىشاھ قىلىپ مۆھۈرنى بېسىپ چىن‌ماچىنغا ئەۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن سودىگەر چىن‌ماچىنغا بېرىپ پادىشاھ بولدى. يۇرتنى ئاۋات قىلىپ، پۇقرالارنىڭ دادىغە يېتىپ، شەھەرلەرنى مۇنەۋۋەر قىلدى. پادىشاھى ئادىل ئايالى، ئىككى پەرزەندى بىلەن «كۆكچى خانىياربەگ» دە ئادىللىق بىلەن ئەل سوراپ ئالەمدىن ئۆتتى.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **مەمتىمىن تۇردى**

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

مەلىكە سەنەمخان

مۇنداق رىۋايەت قىلىشۇرلەركىم: بۇرۇنقى زاماندا رۇم شەھرىدە بىر پادىشاھ بولۇپ، ئۇنىڭ مەلىكە سەنەمخان ئىسىملىك ساھىبجامال بىر مەلىكىسى بار ئىكەن. يىللاردىن يىللار ئۆتۈپ رۇم شەھرى شاھىنىڭ ئۆمرى ئاخىرىغا يېتىپ بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالىشىپتۇ، پادىشاھلىق ئاتىسىدىن مەلىكە سەنەمخانغا مىراس قاپتۇ. بۇ مەلىكە گۈزەللىكتە ئالەمدە يەككە - يېگانە ئىكەن، شېئىر - نەزمە يېزىش، بېيىت ئېيتىشىش ۋە ئىلمىي ھېكمەتتە كامالەتكە يەتكەن ئىكەن. ئاي ۋە يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن مەلىكىنىڭ ھۆسنىگە ھۆسن، ئەقلىگە ئەقىل قوشۇلۇپ، سىرتقا چىقسا چىرايى قۇياشنى خىجىل قىلىدىغان بوپتۇ. مەلىكىنىڭ گۈزەل چىرايى، چېچەنلىكى توغرىسىدىكى سۆزلەر ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ، شەھەردىن - شەھەرگە ئۆتۈپ، نەتىجىدە ئون سەككىزمىڭ ئالەمدىكى شەھەرلەرنىڭ شاھزادە، بەگزادىلىرى مەلىكە سەنەمخانغا غايىۋانە ئاشىقى - بىقارار بولۇپ، ئارقا - ئارقىدىن مەلىكە ھۇزۇرىغا ئەلچى ئەۋەتىشكە باشلاپتۇ. مەلىكە سەنەمخان ئۇزۇلمەي كېلىۋاتقان ئەلچىلەرنى كۆرۈپ ئېگىزلىكى ئاسمان پەلەك بىر ئالتۇن راۋاق ئەتتۇرۇپ، راۋاقنىڭ ئۈستىگە بىر جۈپ ئالتۇن كۇرسا ۋە بىر جۈپ ئالتۇن ناغرا بىلەن ئالتۇن چوكىنى قويۇپ، راۋاق تۈۋىگە ئايىغى يېنىك، سۆزمەن جېسەكچىدىن تۆت يۈز سەكسەن تۆت نەپەر كىشىنى ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ. بۇ ئىشلار تاماملانغاندىن كېيىن، مەلىكە سەنەمخان ھەر تەرەپكە جاكارچىلارنى ئەۋەتىپ جار سالدۇرۇپ: «كىمدە كىم مەلىكە سەنەمخان بىلەن روبىرو بولماقچى بولسا، راۋاقنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئالتۇن نەققارىنى شادىيانە پەدىگە چالسۇن! ئالتۇن نەققارىنىڭ ئۈنى مەغرىپتىن مەشرىققىچە پۈتۈن ئون سەككىز مىڭ ئالەمگە ئاڭلانسا، مەلىكە چىقىپ ئۇل دادىخانىڭ ئەرزىنى ئاڭلايدۇ» دەپ جاكارلىتىپتۇ.

ئارىدىن بىر قانچە ئايلار ئۆتكەندىن كېيىن، مەلىكە سەنەمخاننىڭ بۇ پەرمانى چىن ماچىن خاقانىنىڭ ئوغلى شاھزادە بەھرامنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. مەلىكە سەنەمخاننىڭ داڭقى - تەۋسىپىنى خېلىدىن بېرى ئاڭلاپ، مەلىكىگە ئاشىق بولۇپ، ئىشقى - پىراقىدا يىلاندەك تولغىنىپ يۈرگەن بەھرامنىڭ بىر كۆيۈك ئوتى ئىككى بولۇپ، تاقەتسىزلىك بىلەن ئاتا - ئانىسىنىڭ دۇئاسىنى ئېلىپ ئالتە ئايلىق يول تەييارلىقىنى پۈتتۈرۈپ، رۇم شەھىرىگە قاراپ يول ئاپتۇ. پادىشاھ ۋە چىن ماچىن ئەھلى شاھزادە بەھرامنى ئۈچ كۈنلۈك يەرگىچە ئۇزىتىپ قويۇپتۇ ۋە ئاق يول تىلەپ دۇئا قىلىشىپتۇ. شاھزادە بەھرام يول ئۈستىدىكى خېيىمخەتەرلەردىن ئامان - ئېسەن ئۆتۈپ يول يۈرگىلى ئالتە ئاي بولغاندا مەلىكە سەنەمخاننىڭ شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. ئات - ئۇلاغ ۋە ھەمراھلىرىنى بىر كارۋان سارىيىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ، يول ئازابى، ئاچلىق ۋە ئۇسسۇزلۇقنىڭ دەردىنى ئۇنتۇپ، شەھەر ئىچىگە كىرىپ، راۋاق تۈۋىدىكى گۈزەتچىلەرگە نەزەرىنىمۇ سالماستىن راۋاق ئۈستىگە چىقىپ، ئالتۇن نەققارىنى شۇنداق چالغىلى تۇرۇپتۇكى، ئاسمان - زېمىن لەرزىگە كەپتۇ. بۇ ۋاقىتتا مەلىكە ئۇيقۇدا ئىكەن، ناغرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئۇيقىدىن بىدار بولۇپ ياساۋۇللارغا:

— ئەي ياساۋۇللار، چىقىپ قاراپ بېقىڭلار، بىر دادىخا كەلدى بولغاي، — دەپتۇ.

ياساۋۇللار قىلىچ، قالقانلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ چىقىپ راۋاق ئۈستىگە قارىسا، بىر يىگىت بېرىلىپ ئالتۇن نەققارىنى چېلىۋاتقۇدەك، ئۇ يىگىتنىڭ ھۆسنى ماھى تاباندەك نۇر چېچىپ تۇرغۇدەك. ياساۋۇللار بىر - بىرىگە قاراپ ياقىلىرىنى چىشلىشىپ: «تۇۋۋا، ئالەم بىنا بولغاندىن بېرى، ئادەمزات ئارىسىدىن بۇنداق نۇرلۇق چىراي ئادەم چىققان ئەمەس» دەپ غۇلغۇلا قىلىشىپتۇ. يىگىتنىڭ ھۆسنىنى بىر پەس تاماشا قىلغاندىن كېيىن، مەلىكىنىڭ پەرمانىنى ئېسىگە ئېلىشىپ شاھزادە بەھرامدىن گەپ سوراشقا باشلاپتۇ. ياساۋۇللار ئىككى ئېغىز سۆز قىلسا بەھرام تۆت ئېغىز سۆز قىپتۇ، تۆت ئېغىز سۆز قىلسا سەككىز ئېغىز سۆز قىپتۇ. ئاخىرى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ياساۋۇللار:
— ئەي يىگىت، سەن قەيەردىن كەلدىڭ، ئالتۇن نەققارىنى چېلىشتىكى مەقسىتىڭ نېمە؟ — دەپ سورىغان ئىكەن، شاھزادە بەھرام:

يۇرتۇم مەشرىق — چىن ماچىندۇر،
ئالتۇن نەققارىنى چالغىلى كەلدىم،
مەلىكە سەنەمنى ئالغىلى كەلدىم.
بۇ گېپىمدىن ئەسلا تانماسمەن،
مەلىكىنى ئالمىغۇنچە زادى يانماسمەن.
مەغرىپلىقلاردىن ئەسلا قورقمايمەن،
مەلىكە سەنەمنى ئالماي قويمايمەن.

دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ياساۋۇللار شاھزادە بەھرامدىن يۇقىرىقى نەزمىنى ئاڭلاپ:
— ياھۇ ۋەلى، ۋىلا قۇۋۋىتى، بۇ يىگىت يوغان گەپلەرنى قىلىدۇ، ئەمدى بېرىپ بۇ يىگىتنىڭ جاۋابىنى شاھىمىزغا يەتكۈزەيلى، — دەپ مەلىكىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈشۈپتۇ. مەلىكە سەنەمخان ياساۋۇللارنىڭ ۋاقتىدا كەلمىگەنلىكىنى كۆرۈپ:
— نېمە ئۈچۈن بۇنداق ئۇزۇن ھايال بولۇپ قالدىڭلار؟ — دەپ ئاچچىقلىنىپتۇ. ياساۋۇللار مەلىكىگە بولغان بارلىق ئەھۋاللارنى بايان قىپتۇ.
— ئۇنداق بولسا ئۇ يىگىتنى مېنىڭ ئالدىمغا باشلاپ كىرىڭلار! دەپتۇ مەلىكە سەنەمخان ياساۋۇللارغا. ياساۋۇللار چىقىپ شاھزادە بەھرامنى ئوردىغا باشلاپ كىرىپتۇ. بەھرام يېتىپ كىرگەندە مەلىكە ئىززەت - ئىكرام بىلەن پادىشاھلىق تەختتىن چۈشۈپ:
— خوش كېلىپلا ئىززىز مېھمان، قېنى يۇقىرى ئۆتسىلە، — دەپ ئالتۇن جاۋاھىراتلاردىن پۈتكەن ئورۇندۇققا تەكلىپ قىپتۇ. شاھزادە بەھرام كېلىپ ئورۇندۇق ئۈستىدە ئولتۇرغاندىن كېيىن، مەلىكە سەنەمخان:

— ئەي يىگىت، نېمە ۋەجىدىن بۇ شەھەرگە كەلدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ. شاھزادە بەھرام:

ئالتۇن نەققارىنى چالغىلى كەلدىم،
مەلىكە سەنەمنى ئالغىلى كەلدىم.
بۇ گېپىم راست، ئەسلا تانماسمەن،
مەلىكىنى ئالماي يۇرتقا يانماسمەن.

دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. يەنە: «ياچىن، ماچىن قېنىڭىزدا سۇنانچىن، رومانچىن گۇل ئاچىن» دەپ نەزمە ئوقۇپتۇ. مەلىكە بەھرامنىڭ كېيىنكى نەزمىسىنى ئۇقالماپتۇ.

— ئەي يىگىت، سىز مېنى ئالمەن دەيسىز، ئۇنداق بولسا جامالىمنى بىر كۆرۈپ بېقىڭ، — دەپ مەلىكە سەنەمخان يۈزىدىن نىقابىنى شۇنداق ئالغان ئىكەن، ئوردا ئىچى كۈن چىققاندەك نۇرلىنىپ كېتىپتۇ. مەلىكە سەنەمخاننىڭ جامالىدىن چىقىۋاتقان نۇرغا بەرداشلىق بېرەلمىگەن شاھزادە بەھرام بىھوش بولۇپ ئورۇندۇق ئۈستىدىن يىقىلىپتۇ.

— جاللات! بۇ يىگىتنى راۋاق ئاستىدىكى دارغا ئېسىپ جېنىنى تېنىدىن جۇدا قىل! — دەپ مەلىكە سەنەمخان شاھزادە بەھرامنى ئۆلۈمگە بۇيرۇپتۇ. جاللاتلار بەھرامنىڭ پۇت - قوللىرىنى چەمبەرچاس باغلاپ دار ئالدىغا ئېلىپ مېڭىۋاتسا، مەلىكە سەنەمخاننىڭ ئىنىكئانىسى شاھزادە بەھرامنى كۆرۈپ نېمە سەۋەبتىن بۇ يىگىتنى دار ئالدىغا ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى جاللاتلاردىن سوراپتۇ. جاللاتلار بولۇپ ئۆتكەن ئەھۋاللارنى بايان قىپتۇ.

— ئەي بالىلىرىم، سەۋرى قىلىپ توختاپ تۇرۇڭلار، مەلىكە بىلەن ئۆزۈم كۆرۈشۈپ چىقاي، — دەپ جاللاتلارنى توختىتىپ قويۇپ، مەلىكىنىڭ قېشىغا كىرىپ:

— ئەي جاھاننىڭ قۇياشى قىزىم، جاللاتلارنىڭ قولىدا بىر ياش يىگىتنى كۆردۈم، ئۇن گۇلىنىڭ بىرى ئېچىلماپتۇ، ئاغزىدىن ئوغۇز

www.uyghurkitap.com

سۈتى تېمىپ تۇردۇ. بۈگۈن ئاتىڭىزنىڭ كۆز يۇمغىنىغا توپتوغرا ئون يىل بولغان كۈن، بۇنداق كۈندە ئادەم ئۆلتۈرسىڭىز ئاتىڭىزنىڭ روھى قورۇنۇپ قالا، ئۇ يىگىتنىڭ گۇناھىدىن ئۆتسىڭىز، — دەپتۇ. مەلىكە سەنەمخان ئىنىكئانىسىنىڭ يۈز خاتىرىسى، ئاتىسىنىڭ روھىناتى ئۈچۈن شاھزادە بەھرامنى ئۆلۈمدىن ئازاد قىلىشقا بۇيرۇق قىپتۇ. جالالاتلار شاھزادە بەھرامنى قويۇپ بېرىپتۇ.

شاھزادە بەھرام مەلىكە سەنەمخاننىڭ دەردى - پىراقىدا شەھەرنى تاشلاپ چۆللەرگە چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ چۆلدە بىر كونا مازار بار ئىكەن. شاھزادە بەھرام مازارلىقتا قىرىق كۈن خۇداغا يىغلاپ، بۇ دۇنيالىق رىسقىنى مەلىكە سەنەمخان بىلەن بىر قىلىشنى تىلەپتۇ. قىرىق بىرىنچى كۈنى شاھزادە بەھرامنىڭ تەلىپى ئىجابەت بولۇپ ئاغزىدىن بىر لەرزە قان يېنىپ زۇۋانى رۇم زۇۋانىغا ئۆرۈلۈپتۇ ۋە خۇدادىن خىزىر ئەلەيھىسسالامغا: «ئەي ۋەزىرىم، رۇم شەھرىدە مەلىكە سەنەمخان ئاتلىق بىر شاھ مەلىكە بار، ئون سەككىز مىڭ ئالەمدە ھېچقانداق بەندەم ئۇ قىز بىلەن تەڭ شېئىر - بېيىت ئوقۇيالمايدۇ. سەن بېرىپ ئۇ شاھ بىلەن شېئىر - بېيىت ئوقۇشۇپ، ئۇنى چىن ماچىن شەھرىنىڭ شاھزادىسى بەھرامغا نىكاھلاپ بەرگەيسەن» دەپ ۋەھى كەپتۇ. خىزىر ئەلەيھىسسالام ئۆزىگە بىر ئىسمى ئەزەم ئوقۇغان ئىكەن. ئۆز قىياپىتىدىن ئۆزگىرىپ 150 ياشلىق بىر قېرى بوۋاينىڭ سىياقىغا كىرىپتۇ.

خىزىر ئەلەيھىسسالام رۇم شەھرىگە يېتىپ كېلىپ ئالتۇن نەققارىنى شۇنداق چالغىلى تۇرۇپتىلەركى، ھەددىدىن زىيادە ئاۋاز چىقىپ يەر - زېمىن تىترەپ كېتىپتۇ. ئالتۇن نەققارىنىڭ ئاۋازى مەغرىپتىن، مەشرىققىچە ياڭراپتۇ.

— ئەي ياساۋۇللار چىقىپ قاراپ بېقىڭلار بىر دادىخا كەلگەن بولسا كېرەك، نېمە سۆزى بولسا ئاڭلاپ بېقىڭلار، — دەپ بۇيرۇپتۇ مەلىكە سەنەمخان ياساۋۇللىرىنى. ياساۋۇللار چىقىپ قارىسا ئالتۇن كۇرسىدا 150 ياشلىق بىر قېرى بوۋاي ئولتۇرغۇدەك. ساقاللىرى بىر باغ بېدىدەك ئۆسۈپ كەتكەن، يۈزلىرى چۈپۈر، بېلىنى بىر ئەسكى

شوينىدا باغلىۋالغان، ھەر بىر پۇتىغا بىردىن ئۆچكە تېرىسىدە چورۇق كىيگەن، چورۇقنى بوغقان يىپلىرى ئارقىسىدا بىر گەز سۆرۈلۈپ تۇرغان بۇ بوۋاينى كۆرگەن ياساۋۇللار ئىنتايىن ھەيران بوپتۇ. ئاخىرى سۆز سورىماسلىققا ئىلاجى بولماي، بوۋايدىن گەپ سوراپتىكەن، بوۋاي تۆۋەندىكى بېيىتنى ئوقۇپتۇ:

ئالتۇن نەققارىنى چالغىلى كەلدىم،
مەلىكە سەنەمنى ئالغىلى كەلدىم.
بۇ گېپىم راست زادى تانماسمەن،
مەلىكىنى ئالماي يۇرتقا قايتماسمەن.
ئەي مەغرىپلىقلار سەندىن قورقماسمەن،
مەلىكە سەنەمنى خوتۇن قىلماي قويماسمەن.

ياساۋۇللار بوۋاينىڭ تۇرقىغا ۋە ئوقۇغان بېيىتىغا ھەيران بولغان ھالدا مەلىكىنىڭ ئالدىغا كىرىپ، ئالتۇن نەققارىنى چالغۇچى بوۋاينىڭ تەقى ـ تۇرقىنى ۋە ئوقۇغان بېيىتنى بايان قىپتۇ. «مەلىكە سەنەمخاننى 150 ياشلىق بىر قېرى بوۋاي ئالغىلى كەپتۇ» دېگەن بۇ خەۋەر يەتتە ياشتىن 70 ياشقىچە بولغان پۈتۈن شەھەر خەلقىنىڭ ئېغىزىدا تارقىلىپ يۈرۈپتۇ. مەلىكە سەنەمخاننىڭ بۇيرۇقىغا بىنائەن ياساۋۇللار بوۋاينى ئوردىغا باشلاپ كىرىپتۇ. مەلىكە بوۋاينى ئالتۇن ئورۇندۇققا تەكلىپ قىپتۇ. بوۋاي ھېچ تارتىنماستىن خۇددى ئاسماندىن سا چۈشكەندەك لەسسىدە كېلىپ ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپتۇ. مەلىكە: «بۇ بوۋاينىڭ نادانلىقى تۇرقىدىن بىلىنىپ تۇرىدۇ، كالا موللا پارسىدىن بىر سوئال سوراپ كۆرەي، ئەگەر جاۋاب بېرەلىسە خوپ، جاۋاب بېرەلمىسە ئۆز ئۇۋالى ئۆزىگە بولغاي» دەپ ئويلاپ بوۋايغا قاراپ:

— ئەي بوۋاي «ئېلىپ» نىڭ مەنىسى نېمە؟ — دەپ سورىغان ئىكەن بوۋاي:

— ئۇن سەككىز مىڭ ئالەمدە خۇدا بىر دېگەن بولىدۇ، — دەپ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

جاۋاب بېرىپتۇ.

— «بـە» نىڭ مەنىسى نېمە؟ — دەپ مەلىكە سەنەمخان يەنە سورىغان ئىكەن، بوۋاي:

— مۇھەممەت سەللەللاھۇ ۋەسسالام دېگەن بولىدۇ. ئەگەر بۇنىڭغا ئىشەنمىسەڭ مەلىكە سەنەمخاننى بۇ بوۋايغا بەرگىن، قۇتۇلغىن دېگەن بولىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بوۋاينىڭ جاۋابىدىن پۈتۈن ئوردا ئەھلى كۈلۈشۈپ كېتىپتۇ. ئاچچىقى كەلگەن مەلىكە: «بۇ بوۋاي ماڭا گەپ بەرمەي ئوردا ئەھلى ئالدىدا مېنى خىجىل قىلدى، يۈزۈمنى ئېچىپ چىرايىمنى بىر كۆرسىتەي، ئەگەر تاقەت قىلالىسا خوپ، بولمىسا ئۆز تەقدىرى ئۆزىگە، جازاسىنى بېرەي» دەپ يۈزىدىكى نىقابىنى ئاچقان ئىكەن، بوۋاي بەھۇزۇر كۈلۈپ ئورۇندۇق ئۈستىدە ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. مەلىكە سەنەمخان ھەيران قېلىپ:

— ئەي بوۋاي، مەلىكە سەنەمخاننىڭ ئېتىنى تۇتۇپ ئۈچ كۈپلېت بېيىت ئوقۇغىن، ئوقۇيالىساڭ خوپ. ئەگەر ئوقۇيالمىساڭ مەندىن رەنجىمىگىن، — دەپتۇ. بوۋاي ئالتۇن ئورۇندۇق ئۈستىدە ئولتۇرۇپ تۆۋەندىكى بېيىتنى ئوقۇپتۇ:

دوس تۇتادۇر بوستانە،
ئابابەكرى ئوسمانە.
كۆڭلۈم ھەم غەمگۇزانە،
كۆزلىرى چولپان سەنەم.

پەردە ئىچىدە يۈزىڭىز،
مەن بوۋايدا كۆزىڭىز.

قىزىل ئاناردۇر يۈزىڭىز،
چاچلىرى بوستان سەنەم،

ئىشقى ئوتىڭ قىلدى خاراب،
يۈرىكىم بولدى كاۋاب.
لېۋىڭدىن ئىچەي شاراب،
رۇمغا ئۆزەڭ سۇلتان سەنەم.

مەلىكە سەنەمخان بوۋاينىڭ سۆزدە چاققان، بېيىت ئوقۇشقا ئۇستا ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ:

— ئەي بوۋاي، مېنىڭ دەرگاھىمدىن ئەمدى كەتكىن، ئەگەر تەرسالىق قىلىپ يەنە كەتمەي تۇرۇۋەرسەڭ ئۆلتۈرمەك ئۈچۈن پەرمان

بېرمەن، — دەپتۇ ۋە تۆۋەندىكى بېيىتنى ئوقۇپتۇ:

يەنە قىلساڭ تەرسالىق غەزەپ قىلارمەن،
بېشىڭنى كېسىپ قاتتىق ئازاب قىلۇرمەن.
سەندەك ئەسكىلەر ئۆلۈمگە لايىق،
قىلدى دېمىگىن مېنى زالىملىق.
بوۋاي: ئەي مەلىكە ئۇرغىن، تۇردۇم مانا ئالدىڭدا،
ھەر زامان مەن بار، سېنىڭ يادىڭدا.
مەلىكە: ئەي بوۋاي كەتكىن، سۆزۈڭگە كىرمەسمەن،
ئۆلسەم ئۆلەرمەن، ساڭا تەگمەسمەن.
بوۋاي: دىل مادارىم مەن لىغ، لىغ، لىغ،
يىغلىدى جان بوغ، بوغ، بوغ،
تەنىنىڭ ئوتى چوغ، چوغ، چوغ،
ئات سالدىم تۇغ، تۇغ، تۇغ،
كۆيدى تېنىم لۇغ، لۇغ، لۇغ،
مەلىكە سەنەمخان چۇ، چۇ، چۇ.
تەگسە ماڭا باغ، باغ، باغ،
بولسا كۆڭۈل تاغ، تاغ، تاغ،
ۋاقتى سەھەر قۇم، قۇم، قۇم،
كۆزلىرى چولپان سەنەم.
مەرھەم ئېيتىپ باغرىڭ ياق،
قېرىكەن دەپ قىلما مازاق.
ئاھۇ سەنەم، ئاھۇ پىراق،
ئىككى يۈزۈڭ سۈتتىن ئاق.

بوۋاي مەلىكە سەنەمخاننىڭ بېيىتىغا جاۋابەن يۇقىرىقى بېيىتنى ئېيتىپ، ئۆزىنىڭ خىزىر ئىكەنلىكىنى مەلۇم قىپتۇ. مەلىكە سەنەمخان كۆز ئالدىدا تۇرغان بۇ بوۋاينىڭ خىزىر ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن ئۆزىنىڭ ئېيتقان بېيىتلىرىگە پۇشايمان قىلىپ:

— ئەي خىزىر ئاتا، مەن ئۆزلىرىنى مۇتلەق بىلگىنىم يوق، ئالدىلىرىدا ئۆتكۈزگەن گۇناھىمنى ئەپۇ قىلغايلا، — دەپ يىغلاپ خىزىرنىڭ ئايىغىغا باش قويۇپتۇ. خىزىر ئەلەيھىسسالام:

— ئەي قىزىم، سىز بۈگۈن مەن بىلەن تەڭ بېيىت ئوقۇيالىدىڭىز، سىزنى ئوقۇتقان پىر ئۇستازىڭىزغا رەھمەت. ئەمدى سىز ئۆزىڭىزنى چىن ماچىن شاھزادىسى بەھرامگە قوبۇل قىلىڭ، — دەپ ئەل كۆزىدىن غايىب بولۇپ، شاھزادە بەھرام ئىبادەت قىلىپ ئولتۇرغان مازارغا بېرىپ، ئۇنى مەلىكىنىڭ قېشىغا ئېلىپ كىرىپ، ئۇردا ئەھلى ئالدىدا مەلىكە بىلەن شاھزادىنىڭ نىكاھىنى ئوقۇپ قويۇپتۇ. رۇم شەھرىدە داقا - دۇمباق، ناغرا - سۇنايلار چېلىنىپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز كاتتا توي مەرىكە ئۆتكۈزۈلۈپتۇ. تويدىن كېيىن مەلىكە سەنەمخان رۇم شەھرىنىڭ پادىشاھلىقىنى شاھزادە بەھرامغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ئوردا ئىشلىرىغا ئارىلاشماپتۇ. خىزىر ئەلەيھىسسالام تۆۋەندىكى بېيىتنى ئوقۇپتۇ ۋە ئەل كۆزىدىن غايىب بوپتۇ.

ئەي خالايىق ئاڭلاڭلار، مەن دائىم توۋا قىلاي،
ئۇشبۇ سۆزۈم يالغانمۇ؟ بۇ يامان نەس ئالەمگە.
ئۇشبۇ دۇنيا تۆرلىپ، بېرىسەن دەيدۇ ئۇلار،
مۇنداق بالا بولغانمۇ؟ ئۆشرە، زاكات مالىمگە.

شاھزادە بەھرام خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ بېيىتىغا ئۇلاپ تۆۋەندىكى نەزمىنى ئوقۇپتۇ:

ھەر كىشى ئۆز يۇرتىدا ئۇلۇغ بولدى،
ئىچىپ قايماق يۈزلىرى نۇرلۇق بولدى.
ئالامەتلەر مۇنداق بولدى ئۇشبۇ باھاندا:
جازانە قىلدى ناۋايلار كىچىك يېقىپ ناندا.
ئۆستى زاراڭزا خېلى ياغ بارىدەك بولدى،
ئۇشبۇ جاھاندا ئالامەتلەر يالغان بولدى.

بۆزچىلەر كىشىنى قاقشاتتى ئاقاغىنى ئوغرىلاپ،
ئۆشتە قىلدى خامىنى تاياقتا ئوگىلاپ.
ئاتقۇچىلار ماز بىلەن قوشۇپ پاختا ئاتتى،
تۆمۈرچىلەر ھىيلە قىلىپ ئەلنى يىغلاتتى.
يەنە قاسساپ گۆش دەپ سۆڭەكنى تارتماقتا،
يەنە باققال جىڭدا چالا تارتماقتا.
ياغچىلار ئېسىل ياغ دەپ ياغقا سۇ قاتتى،
موزدۇزلار قەغەزدە ئاياغ تىكىپ ساتتى.
ئۇشبۇ ئالەمدە ئالامەتلەر شۇنداق بولدى،
يېتىملىكتە چارەم يوق بېشىم قاتتى.

شاھزادە بەھرام ئۆز يۇرتىنى، ئاتا - ئانىسىنى سېغىنىپ تۆۋەندىكى بېيىتنى ئوقۇپتۇ:

قانداق قىلاي مەن بىر غېرىب، ۋا ھەسرەت، ۋا نادامەت،
بۇ كەڭ جاھاندا مەن غېرىب، بولدى ماڭا قىيامەت،
ھەمراھلىققا يوقتۇر يا ئىنىم، ئۆز يۇرتۇمنى ياد ئەتسەم
غېرىبلىققا چارەم يوق. يېتىملىكتە چارەم يوق.

بەھرامنىڭ نەزمىسىنى ئاڭلىغان خالايىق ئۇنىڭغا كۆڭۈل قۇۋۋىتى بېرىپ يۆلەپ ئوردىغا ئېلىپ كىرىپتۇ.
شاھزادە بەھرام بىلەن مەلىكە سەنەمخان بىر ئۆيلۈك بولۇپ مۇراد - مەقسەتلىرىگە يېتىپ، ئادالەت بىلەن يۇرت سوراپ ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ. بېيىت - نەزمە ئېيتىپ كۆڭۈل ئىزھار قىلىش، مەلىكە سەنەمخان بىلەن شاھزادە بەھرامدىن بىزگە مىراس قاپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: گۇما ناھىيە سانجۇ يېزا باش ئېرىغىل كەنتىدىن مەرھۇم **غوپۇر ئاخۇن**
نەشرگە تەييارلىغۇچى: **تۇرسۇن مۇھەممەت ھۇسۇيۇن**

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

شەكەر ئايلا بىلەن نەبات خوجا

ئۆتكەن زاماندا قاراقاشنىڭ جاي تېرەك دېگەن يۇرتىدا شەكەر ئايلا دېگەن مەزلۇمغا نەبات خوجا دېگەن ئادەم ئاشىق بولۇپ، ھىجران ئوتىغا تاقەت قىلالماي، يا ئۆيدە ئولتۇرۇپ ئوقەت قىلالماي، بىر - بىرىگە بېيىت ئوقۇغاننىڭ بەيانى:

ئەلقىسسە، نەبات خوجا دېدىكى، روزا ئەيتىنىڭ ئون يەتتىسىدىن باشلاپ ساڭا ئاشىق بولغان جانجان بىر مەرتىبە بارىپ كۆرەلمەي ياندىم. ئىككىنچى ئايدا سېنىڭ يادىڭدە ئەۋاقات قىلالماي، ئىككى مەرتىبە ئەرز قىلدىم. ئۈچىنچى ئايدا سېنىڭ ئىشقىڭدا ئۇيقۇلالمىغان جانجان ئۈچ مەرتىبە بارىپ ھال ئېيتتىم. تۆرتىنچى ئايدا سېنىڭ فىراقىڭدە تائام سىڭمىگەن جانىبدىن تۆرت مەرتىبە بارىپ يىغلاپ ياندىم. بەشىنچى ئايدا سېنىڭ زەۋق - شەۋقىڭدە ئۆيدە تۇرالماي بەش مەرتىبە بارىپ سېنى كۆرۈپ ياندىم. ئالتىنچى ئايدا سېنىڭ ئىشتىياقىڭدا ئالتە مەرتىبە بارىپ نەغمە ئويناپ ياندىم. يەتتىنچى ئايدا سېنىڭ بىۋاپالىقىڭدە يەتتە مەرتىبە بارىپ سۆزلىشەلمەي ياندىم. سەككىزىنچى ئايدا سېنىڭ ھەجرىڭدە سەككىز مەرتىبە بارىپ يانىپ كەلدىم. ھاسىل كالام سەككىز ئاينىڭ ئۆچىدە مەن سېنى مېھرىبان قىلالماي، ئۆزەمنىڭ تالىبلىقىدىن، ئىشق ئوتىنىڭ غالىبلىقىدىن بۇ كىتابنى نەزمە قىلدىم.

بارس[1] يىلىدا ساڭا كۆيدۇم، شول زەمان قويدۇم قەدەم،
نە بەلاغە قالدى ئەمدى قېرىغان چاغدا ئەدەم.
مەن سېنى قىلدىم بەرى ئون تۆرت ياشار چوكان بىلە،
كۆندە بولسا نەچچە ئاھ دەپ، كېسەل بولۇپ قالدى گەدەم.

① بارس — يولۋاس.

مەئشۇقنىڭ بىۋاپالىقىغا ئوقۇغان بېيىتلىرى:

بۇ كىتابنى بىتىپ ئالدىم خەلققە پاش بولسىمۇ،
مۇنچە قىلماق لازىم ئېرمەس، يىگەنىم ئاش بولسىمۇ.
كۈندە - كۈندە بۇ كىتابنى ئوقۇتۇپ تىڭشاپ باقىڭ،
بۇ كىتابنى ئوقۇغاندا سۇ بولۇر تاش بولسىمۇ.

ئاشىقنىڭ كېچىدە ئۇيقۇلالمىغانلىقىنىڭ بەيانى:

مەن ساڭا يۈز قارلاغاندە، سەن خېنىم بىر باقمىدىڭ،
ئوت سالىپ قويغان تونۇرغا، دەرمەھەل نان ياقمىدىڭ.
مەن يۈرەك باغرىم بىلە ئاقتىم، ساڭا كەلكۈن سۇدەك،
نەچچە باردىم مەن ئىشىكىڭە، سەن خېنىم بىر باقمىدىڭ.

ئاشىقنىڭ تائام يېمىگەنلىكىنىڭ بەيانى:

سەن خېنىمنىڭ ئىشقىدە، نەچچە قېتىم تارتتىم ئىزا،
بىۋەفا يار دەردىگە مەن پاتقىنە ئۆلسەم رىزا.
ساي تائام ئالدىمغە كەلسە، بۇ كۆڭۈل گالنى سىقىپ،
ئول سەببەددىن قارا چاينى قايناتىپ قىلدىم غىزا.
مەن ساڭا يۈز قارلاغاندا، سەن خېنىم قېيداپ قالىپ،
مەن ساڭا «كۆيدۈم» دېگەندە، سەن خېنىم مۇزلاپ قالىپ.
قېيداپ تۇرغان چاغىمدا، سەن خېنىم ئۇزلاپ قالىپ،
تاپمادىم ئالەمدە سەندەك چىرايى ئىسسىغ كىشى،
ئىشىق ئوتى ... پۈلدەك كۈندە بىر قوزلاپ قالىپ.

ئاشىققە مەئشۇقنىڭ ئېرى سەت كۆرۈنگەنلىكىنىڭ بەيانى:

نەچچە بارسام ئولتۇرادۇر، ئۆيلەرىدە شۇم رەقىپ،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

قۇدرەتىم يەتسە رەقىپىنىڭ باشىنى ئاتسام چاقىپ.
بەزىدە تاپتىم ئۆيۈڭدە، بەزىدە مەن كۆرمەدىم،
ئۇل سەبەبدىن بۇ ئوغۇلنىڭ يۈرەكى بولدى ئاقىپ.

ئاشىق مەئشۇقىغە ئامراق بولۇپ خاتۇنىغا ئۆچ بولغانىنىڭ بەيانى:

مەن ساڭا كۆيگەن زەماندە خاتۇنۇم بىرلە خىرە،
ساقلىقىمدەك ھەر يىلىدە بەرمەدىم ئۇزۇك - زىرە،
بۇ كۆڭۈل خاتۇن بىلەن بىر تەكىيدە ياتقۇزمىدى،
شۇنچە باقسام ئۇل خاتۇنلار سىزلەدەك ئىرمەس سىرە،
سەن خىيىمنىڭ ئىشقىدە تاڭ ئاتقۇچە تۇردۇم ئۆرە.

ئاشىق مەئشۇقىنىڭ قىشىغىچە كەلگەنىنىڭ بەيانى:

ئەسلى ھالىم قالمادى، يۇققارى بارغۇم كېلىپ،
ئەل بىلەن بارغان مەھەلىدە ئايرىلىپ قالغۇم كېلىپ،
بۇ غەرب بولغان چاغىمدا ئۇل خىيىم چالسا سىتەر،
يارىنىڭ رەۋقىدە ھەر كۈن دوتارىم چالغۇم كېلىپ.

ئاشىقنىڭ يارانلارىغە ھال ئېيتغانلارىنىڭ بەيانى:

ئەي يارەنلەر مەن تىرىك بار، مەشۇقۇم بولسا ھايات،
بىر لەمە ... قويغان ئىككىمىز بولساق ۋەفات.
ئوت فىراقىڭدا يۈرۈپ مەن قالمادىڭ يىلدىز توقۇپ،
ئاخىرى بىر كۈن شەكەرگە قوشۇلۇپ قالسا نەبات.
سەككىز ئايدۇر بۇ ئوغۇلدىن كەتمەدى بۇ ئىشتىياق،
تەشنەلىككە سۇ ئىچەرمەن ھەر كېچە تۆرت، بەش ئاياق.
ماڭا ئوخشە راست ئوغۇلغە تەگمەدى ھەرگىز تاياق.

ئەي يارانلار، مەن ئوغۇلنىڭ سەندىن ئۆزگە يارى يوق،
ئەرزى ھالىم نەچچە ئېيتتىم ئىشتمەدى ھەرگىز قۇلاق.

مەئشۇقىنىڭ ئۆيى يىراق بولغانىنىڭ بەيانى:

كۆڭلىمىز ئانداغ يېقىندۇر ئۆيلەرى ئانداغ نېراق،
كىچىكىمدە كۆيگەن ئىككىگە تارتمىغان مۇنداغ فىراق.
ئاھ يارىم مەن ئوغۇلنى يول يىرقى ئۆرتەدى،
ئول خۇدا مۇنداغ سالۇرمۇ بەندەسىگە ئىشتىياق.

ئاشىقنىڭ ئاناسى گەپ سورىغانىنىڭ بەيانى:

ئانام ئېيتۇر نېمە بولدۇڭ سارغىيىپ قالدىڭ بالام،
خېلى بولدى بۇ ئۆيۈڭدە يېمەدىڭ بىر چىن تائام.

ئاشىق ئاناسىغە يالغان ئېيتقانىنىڭ بەيانى:

ياشۇرۇپ تۇردۇم ئانامغە ئۇيقۇسىز قالدىمىكى،
ھەر كېچە ئاغزىم قۇرۇيدۇر قان بىلە سەفرامىكى،
بەندە ئەئزا ئوت بولۇبدۇر تەف بولۇپ قالدىمىكى ...

ئاشىق ئۆز ھالىنى مەئشۇقىغە بەيان قىلغانى:

ئاھ يارىم نەچچە كۇندە ئىشىق ئوتى بۇنياد قىلىپ،
سەككىز ئايدۇر سەن خېنىمغە بارمادىم فەرياد قىلىپ،
ھېچ ئاشىق مەشۇقىغە كۆيگەنى مۇت [1] كەتمەدى،

---

[1] مۇت — خوتەن شېۋىسىدە ھەقسىز، ئەجىرسىز دېگەن مەنىدە.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

مەن ئوغۇلنىڭ كۆيگەنىمنى تەڭرىم ئۆزى بەربات قىلسۇن.

مەئشۇقى تالاغا چىقىپ سائەت كەلمىگەنىنىڭ بەيانى:

تەلمۈرۈپ تۇردۇم يولۇڭدا سەن خېنىم پات كەلمەگەچ،
كۆزلەرىڭگە ئىلمادىڭ مەن ئۆزەم چات كەلمەگەچ،
كەلمەدى باشىغە مەھبۇب ئاشىق دېگەن كۈندە ئەمەس،
تاشقارى چىققانلارىڭنى بىلمەدىم سات كەلمەگەچ،
تاڭ سەھەر كۆردۈم تۈشۈمدە تۈن ھەسسەدە ياد ئەيلەگەچ،
ئولزەمان يانىمدا يوق ئۇيقۇدىن بىدار ئەيلەگەچ،
بەئىزادە كۆردۈم تۈشۈمدە شول زەمان باقتىم ئىزى،
ئىسمى ئەئىزا ساچلارى باشىمدا تۇمار ئەيلەگەچ.

ئاشىقنىڭ كۆڭلى مەئشۇقنى خالاغانىنىڭ بەيانى:

يۈز كىشىنىڭ ئاراسىدا سىزلەنى مەن خۋاھلادىم،
ئاندىن ئۆزگە مەن ئوغۇلما زوق بىلە كۆپ قالادىم.
مەن ساڭا كۆيگەن زەماندا سەن خېنىم يالغان دېدىڭ،
بۇ ئىچىمگە پاتماغاندا خەلقكە مەن ھالادىم.

يارى بىلە خىلۋەت يەردە سۆزلەشكەنىنىڭ بەيانى:

يارنى قىلدى ئىشارەت نەچچە كۈن قول، پۇتلارىم،
بۇ پۇتۇمدا شۇنچە ماڭسام تۇگۇمەيدۇر يوللارىم.
بۇ كۆڭۈل قويدى ئاغزنى يار بىلەن گەپلەشكەلى،
يەتتە ئەئىزا ئىشەيەلمەي خىش كايىشىدۇر قوللارىم.

ئاشىقنىڭ كۆڭلى قاراڭغۇ بولۇپ قولىدىن ھېچ ئىش

كەلمىگەنىنىڭ بەيانى:

سەككىز ئاي بولدى خېنىم مەن ئوغۇل فاسىق بولۇپ،
ياكى شەنبە، ياكى ئازنە خاتىرىدە يوق بولۇپ،
سىنغالى تۇردى ئوغۇلنىڭ كۆڭلىما يالاپ تۇرۇپ.

مەئشۇق خالايىق ئالدىدا خەفا بولغانىنىڭ بەيانى:

مەن ساڭا ئاشىق دېگەندە، سەن تولا قىلدىڭ خەفا،
خەلق ئارا شەرمەندە بولدۇم تولا ئەل قىلدىم خەفا،
ئوتلارى شۇنداغلا تۇرسە ئەل مېنى مەجنۇن ئېتەر،
ھەممە ئادەم مەن ئوغۇلغە قىلدىلەر تەنى ـ تاپا.

شەكەر ئايلانىڭ ئوت فىراقىدە نەبات خوجا نەغمىگە ئامراق بولغانىنىڭ بەيانى:

ھامىلە بولغان خاتۇنلەر ھەم غورا يەيدۇر ئۆرۈك،
ئاڭا ئوخشە مەن ئوغۇلمۇ نەغمىگە بولدۇم يۇرۇك،①
ئاھ يارىم بۇ كەسەلگە نەغمە ھەم بولدى دەۋا،
نەچچە يىللار تالىب ئېردىم ئەمدىغۇ بولدۇم تۇرۇك.

مەئشۇقىنىڭ ئۆيى يىراق بولغانىنىڭ بەيانى ۋە ئۆي خالى بولمىغانىنىڭ بەيانى:

نەچچە بارسام ئول خېنىمنىڭ ئۆيلەرى ئەخلەت ئەمەس،
شۇبۇ كۈندە مەئشۇقۇمنىڭ ھېچ يەرى مېھنەت ئەمەس.

---

① يۇرۈك — يۈگرەيدىغان، يۈگرەك.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

نان ئېتەردە قوللارىنى يۇدىلەر تۆرت، بەش قاتار،
ئۇل سەبەبدىن مەئشۇقۇمنىڭ ھېچ يەرى زەخمەت ئەمەس.

ئاشىق مەئشۇقىنى تەئرىپ قىلىپ ئەلگە داملاغانىنىڭ بەيانى:

تەۋادادا ئۇل خېنىمنىڭ چىنەسى يۇز جۇپچە بار،
فەرغەزىدە مەئشۇقۇمنىڭ كەفتەرى يۇز جۇپچە بار.
كۆندە ئاندا نەچچە باردىم بۇ كۆڭۈلنىڭ شەۋقىدە،
چوڭ - كىچىكلەر سۆزلىشەدۇر ئىككىمىز بىر جۇپچە بار.

ئالتە قوينى ئاسىپ ئالدى بار ئىكەن تۆرت يۇز مالى،
سەككىز ئۆيگە ئۇزۇم ئاستى بار ئىكەن قىرىق يول تالى.
ئالتە ئۆيدە قوغۇن ئالدى، تېرىغان توقسان ئارىق،
يەتتە پاتمان بۇغداي ئالدى كۆپ قوناق بىرلە شالى.

نارەسىدە نەغمە قىلدى ئاشىق ئەيلەر يىغلاسە،
بەئىزەسىنىڭ بەيتى بولسا ئوقۇسام كۆپ يىغلاسە،
ئەئلەم ئاخۇنۇم بولسا ئەردى بۇ سۆزۈمنى ئاڭلاسە.

ئاشىق مەئشۇقىغە ھەر كۈنى نەچچە نەۋەت ئۆگزەگە چىقىپ قارلاغانىنىڭ بەيانى:

ئولتۇرالمايمەن ئۆيۈمدە ھەر كۈنى توققۇز چىقىپ،
ھەر قەيانغا قالادىم مەن ئۆگزەگە ئوتتۇز چىقىپ.
كەلمەگەندىن ئۆيگە باردىم زار يىغلاپ بىر كۈنى،
ساي بارىپ تۇردۇم نامازغە سۇرەتىڭ قالاپ تۇرۇپ،
چالا - چالغاق ئۆتەپ ئالدىم ئانى مۇدۇرلاپ تۇرۇپ.
ھەر نامازدىن يانغانىمدا ئېيتىپ ئەردىم ئاخىرەت،

ئۇل سەۋابلارنى تاپالماي بۇ كۆڭۈل ئەيلەپ تۇرۇپ.
بۇ چىلان ئۇرغىدا ھەمە ئەھلى دىن تەسبىھ قىلىپ،
ھەر كۈنى مىلىڭ ئوقۇماقغە چوڭ ـ كىچىك رەسىم قىلىپ،
ئۇل مەھەلدە ھەر كىشىنىڭ ھۇنىرى قىرق فەرز بىلەن،
بىلمىگەننى شەيخۇلئىسلام دەررەدە تەئىزىر قىلىپ.
چومچايىپ تۇردى مەزەرغا ھەممە ئەل قول باغلاشىپ،
كۈندە بولسا نەچچە مالنى ئولتۇرۇپ تۇغ باغلاشىپ،
بەئىزى ئادەم ئىمەدۇرغان بالانى بەردى نىياز،
مال تاپالماي قالغان ئادەم خام بىلە يۈڭ باغلاشىپ.
جەزۋىگە بەرگەن پۇلىنى ھەم يىلدا بولسا ئالمادى،
نارەسىدە ھەققىنى ھەم ئوغرىلارمۇ ئالمادى،
يەتتە يولىنىڭ بەندىدە ئون تەڭگە پۇل تۇردى بىر ئاي،
نەچچە ئۆتتىكىم ھەرامخورلار بۇ پۇلنى ئالمادى.

مەئشۇقنىڭ ئۆيقۇسى قاچقانىنىڭ بەيانى:

سەن خىنىم يادىمغا كەلسەڭ ھەر كىچە ئۆيقۇم قاچىپ،
ئەرتەسى باردىم ئۆيۈڭگە يۈگۈرۈپ ئۆفكەم ئاچىپ،
يارىنىڭ زەۋقى ھەرارەتلەردىن بولۇپ تەشنەئى،
نىمە بولغاي يۈرەكىمگە قويسەلەر سۈنى سىقىپ.
بارس يىلىدا تىرىغان بۇغدايلارنى قۇرت ئالدىلەر،
خەلقنىڭ تاپقان پۇلىنى يىغلاتىپ يۇرت ئالدىلەر،
ئۇل مىراس ئالغان كىشىنى دورغەلەر رەسۋا قىلىپ،
يىلداكى ئالبان ① تاشىدا ئون سەر كۈمۈش مۆت ئالدىلەر،
قۇرت يىمەي قالغان قۇناقغە ھەممەسى كۆز تىكلەدى،
كۆز تىگەر دەپ ئۇل قوناقغە دەرمەھەل شاخ تىكلەدى،

① ئالبان — ئالۋان، ياساق.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ساي ئۆنۈپ چىققان قوناققە ئىت بىلە قۇچقاچ چىقىپ،
ئول قوناقنىڭ ئوتراسىغە كوھنەراق بۆز تىكلەدى.
ئالتە خامنى بەرگەي ئەردى، كۆزدىكى ئالبانچىلار،
ئەرتەيازدىن يەنە ئالدى ئونباشى يالغانچىلار،
بۇ فەقىر ئالبانچىلار يىغلاپ يۈرۈرلەر زار - زار،
گاھ بېگىم سوقتى بۇ ئەلنى باستۇرۇپ ئاغلاقچىلار.

مەئشۇقنىڭ خۇداغە يىغلاغانىنىڭ بەيانى:

ئەي خۇدايا رەھىم قىلغىل يۈرەككە ئوت كەتمەسۇن،
سەن خۇدا ھازىر تۇرۇپ كۆيگەنلەرىم مۇت كەتمەسۇن،
مەن ئوغۇلنى خار قىلدىڭ، سېنى مەن بىلدىم ئەزىز،
سەن خىنىم ئاسمانغا چىقساڭ چىققالى شوت كەتمەسۇن.

ئاشىقنىڭ خۇدانىڭ يولىغە كىرگەنىنىڭ بەيانى:

ئاللاھ دەپ كىردى خەلايىق ئول خۇدانىڭ يولىغە،
ئول مۇباھىنىڭ شەكلەسىنى ئاستىلەر ئوڭ دۇلىغە،
ياش جەۋانلەر بىرلە چوكان باشىغە ئاتتى لىچەك،
ياش يىگىتلەر قالامايدۇر ئول ئاغا ۋەلۋۇلىغە.
ئول زەمانەدە ھەممە ئادەم باشىغە ئاتتى سىفەچ،
كۆندە بولسە نان، چىراغقە سۇقۇشۇپ قالدى كۆمەچ،
«لا ئىلاھە» دەپ يۈرۈيدۇر ھەممە ئادەم ئالدىراپ،
تاڭ نەمازغە كۆلىكى بەش ۋاقىت نەماز قىلدى خىراج،
تولا خاتۇنلەر مەجلىسگە ئەر كىشى بارسە بولاپ،
كۆندە بولسا باش تارايدۇر باشىغە ئەشمە ئۇلاپ،
ئەر كىشىلەر خاتۇندىن باكلىقىنى سورىمادى،
ئول سەبەبدىن سوستەلىككە قالدىلەر ئەسكى بولاپ.

ئەي ئوغۇللار ئەمدى توختاڭ نەغمىدىن كەسەك چىقار،
مۇنداق ئويناپ ئۆز ئىچىدىن بىر كىشى ئۇسكەك چىقار،
ئەرتە يازدىن نەغمە ئويناپ ياتمادىڭلار بىر كېچە،
بۇ ئويۇننىڭ شۇملۇقىدىن بىر كۈنى دەججال چىقار.

پەسلى داستان: شەكەر ئايلانىڭ نەبات خوجادىن سوئال سورىغانىنىڭ بەيانى:

بەيان، ئەۋۋەلقى سوئال شەكەر ئايلا سورادى:

— سەن خۇدانىڭ يادىدا قانچە بار؟

نەبات خۇجا جاۋاب بېرىپ،

— زەررەچە ۋۇجۇدۇم يوق، — دېدى.

يەنە شەكەر ئايلا سورىدى:

— سەن مېنى قانچىلىك ياد ئەيلەدىڭ؟

نەبات خوجا جاۋاب بېرىپ:

— سېنى تەكرار قىلغاندەك تەكرار قىلسام خوتەندىكى كىتابلارنى ئوقۇپ تۈگىتىپ، قۇرئاننى ئارىغ ياد ئالۇر ئىدىم، — دېدى.

شەكەر ئايلا سورىدى:

— فراق دېگەن قانداق نىمە ئىكەن؟

نەبات خوجا جاۋاب بېرىپ:

— ئۇيقۇ قاچماق، ئىشتىھايى تۇتۇلماق، ئۆيدە ئولتۇرالماسلىق، ئەلنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالماسلىق، شۇبۇ ئىللەتلەر پەيدا بولۇر ئىكەن، — دېدى.

شەكەر ئايلا سورىدى:

— سەن ئاخىرەت دوستىمۇ ياكى نامرات دوستىمۇ؟

نەبات خوجا جاۋاب بېرىپ:

— مەن ئاخىرەت دوستىدۇرمەن، نامرات دوستى مۇنداغ ئىمگەلىپ[1] ئولتۇرمايدۇر، — دېدى.

---

[1] ئىمگەلىپ — تىرىشىپ ھەرىكەت قىلىپ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

شەكەر ئايلا يەنە سورىدى:

— سەن ماڭا ئاشىق بولغانلىقىڭ خاسىيىتى بولۇرمۇ يا مەئسىيەت بولۇرمۇ؟

نەبات خوجا جاۋاب بېرىپ:

— خاسىيەت بولسا مىزان تەرەزۇتىنىڭ پەللىسىنى ئانىڭ بىرلە توشقارۇر ئىدىم. مەئسىيەت بولغان جاندىن يەردە بىرگە تىنالمايمىز، — دېدى.

شەكەر ئايلا سورىدى:

— قانداغ بولسا مەئسىيەت بولاردۇر؟

نەبات غوجا جاۋاب بېرىپ:

— ئىلگىرى ئەرتە ئاخشام ئاھ خۇدايىم، دەر ئېردىم، ئەمدى ئۇنىڭ ئورنىدا ئاھ شەكەر ئايلا دەپ يۇرەرمەن ۋە يەنە تولا سەۋابلار بۇ كۆڭلۇمدىن قاچىپ قىلغالى قويمادى - دېدى.

شەكەر ئايلا يەنە سورىدى:

— بۇيانقى (بۇ يەردىكى) ئەللەر مەئشۇقنىڭ ئېرىنى دۇشمەن تۇتار، سەن مېنىڭ ئېرىمنى نېمەگە دوست تۇتاسەن؟

نەبات خوجا جاۋاب بېرىپ:

— ئوغرى ئۆي ئىگىسىنى دوست تۇتمايدۇر، مەن ئوغرى ئەمەس، — دېدى.

شەكەر ئايلا سورىدى:

— بۇيانقى ئاشىقلار ھېچ كىشىگە سىرىنى بەرمەيدۇ، سەن نېمە ئەلگە ئاشكارا قىلاسەن؟

— نەبات خوجا ئايدى:

— ئۆستەڭنىڭ سۈيى ئاز بولسا تىنچ ئاقاردۇر، تولا بولسا يالاپ شىشادۇر.

— شەكەر ئايلا سورىدى:

— كۆيدۈم - كۆيدۈم دەرسەن، قېنى ھېچ يېرىڭدە قاراسى يوق.

نەبات خوجا:

— تۇنۇرنىڭ تاشى ھېچ نېمە بولمايدۇر، ئەمما سۇدا يۇغۇرغان خەمەر ئانىڭ ئىچىدە نان پىشىپ چىقادۇر، — دېدى.

شەكەر ئايلا يەنە سورىدى:

— سېنىڭ ئۆيۈڭنىڭ يانىدا ھەلىمە ئايلا، سەلىمە ئايلا، سەفىيدە ئايلا، زەينەپ ئايلا، خادىچە ئايلا، مۆھتىرەم ئايلا، رابىيە ئايلا، جەمىيلە ئايلا، ھەبىبە ئايلا، توقاچ ئايلا، زەمۇرە ئايلا، خېنىم ئايلا، دەپ نەچچەند جەۋانلار بار. ئانىڭ بىرلە ھەمسۆھبەت بولساڭ بولماسمۇ؟

نەبات خوجا دېدى:

— مەن ئۇلارغا ھەرگىز سۆز قىلغان ئەمەس. ئۇلار ماڭا بىر مەرتىبە گەپ قىلغان ئىدى، ئاچچىغىمدا يۈزىگە تۇپا بىلە بىر ئۇردۇم، سېغىز لايغا ئېتىپ ئاتتىم.

شەكەر ئايلا سورىدى:

— سەن ماڭا ئاشىق بولغان بۇيانىدە دۆلەتكە چىقتىڭمۇ يا خارلىققا قالدىڭمۇ؟

نەبات خوجا ئايدى:

— ئۆزەم خارلىق غەمدە قالدىم. ئەللەر مېنى شەكەر ئايلانىڭ كۆيەك جاپاسىغە قالىپتۇر دېدى. بۇ كۆڭلۈم ئانداغ دۆلەتكە چىقتىكىم، كەپتەر سەبەتكە چىققاندەك. يەنە ئەل مەلامەت قىلاردۇركى، بەش - ئالتە يىل بولدى، بىر يىراق يەرگە كۆچۈپ كەتتىڭمۇ نېمە؟ دەيدۇر.

يەنە شەكەر ئايلا سورىدى:

— نامەھرەمگە قارلاماق بارمۇ؟

نەبات خوجا ئايدى:

— نامەرەمگە قارلامىدىم، مەئشۇقۇمغە قارلادىم. ھېچقايسىسى كىتابدا ئاشىق مەئشۇق ھەرام دەپ يوق.

يەنە شەكەر ئايلا سورىدى:

— مەن سېنى خىزمەتكە بۇيرۇسام ئەل سۆز قويارمۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

نەبات خوجا جاۋاب ئايدى:

— سۆز قويسا نىمە قوغۇلۇق؟ شۇنداق پەيغەمبەرزادە يۇسۇف ئەلەيھىسسالام زۇلەيخانىڭ نەچچە يىل قوينىنى باققان.

شەكەر ئايلا سورىدى:

— كىتابتا نەغمە ئويناماق بارمۇ يا هارامۇ؟

نەبات خوجا ئايدى:

— كۆڭۈل داۋاسى ئۈچۈن ئىشتىمەك بار. ئەمما كەسەل داۋاسى ئۈچۈن چەغىر (هاراق) ئىچكەندىن يامان ئىرمەس.

شەكەر ئايلا يەنە سورىدى:

— بۈگۈن سىنىڭ كۆڭلۈڭ غەمكىنمۇ يا شادمۇ؟

نەبات خوجا جاۋاب ئايدى:

— مېنىڭ بۈگۈندە ئەسلا ئىشىم يوق. شۇبۇ ئاخىر زەماندا نەغمىگە ئامراق بولغان مەھەلدە دەججال چىقىپ مېنى باشلاپ كېتەرمىكى دەپ قورقامەن. يەنە كۆنلەردە ئاغرىپ نەزئى جان (سەكراتقا چۈشكەن) مەھەلدە شەيتان ئەلەيھى لەئىن شەكەر ئايلانىڭ سۈرەتىدە بولۇپ، ئىمانىمنى غارەت قىلۇرمىكى دەپ قورقامەن.

شەكەر ئايلا يەنە سورىدى:

— مېنىڭ ئاتىمنى نىمە ۋەجىدىن شەكەر ئايلا قويدۇڭ؟

نەبات خوجا ئايدى:

— ھەر ۋاقىت شەكەر ئايلا دىسەم، ئاغىزىمغە شەكەر سالغاندەك بولادۇر.

شەكەر ئايلا يەنە سورىدى:

— ئۆزەڭنىڭ ئاتىنى نىمە ئۈچۈن نەبات خوجا قويدۇڭ؟

نەبات خوجا ئايدى:

— بىر كۈنى بىر ئورۇندا بولۇپ قالساق شەكەر نەباتقە قوشۇلۇپ قالسا ھېچكىم ئىلغاپ ئاالمىسۇن دەپ شۇنداق قويۇپ ئىدىم، — دىدىلەر.

يەنە شەكەر ئايلا سورىدى:

— شەكەرنى نەباتقا قوشۇپ نېمە قىلاسەن؟
نەبات خوجا ئايدى:
— ئىككى دارۇنى بىر قىلسا مۆتىدىل بولىدۇ، ئاندىن ھەر قايداغ كېسەلگە دەۋا بولۇر دەپ، نەبات خوجا ئاچچىغلاپ شەكەر ئايلانىڭ بىۋەفالىقىغە، شۇمداغ تەئىنە قىلغانىغا زار - زار يىغلاپ، خون - جىگەردىن ئاھ تارتىپ بۇ بېيىتنى ئوقۇپدۇر:

ئىشكىل بۇ فىراقىمنى مېنىڭ يارىم نەزاكەت بار.
ئۇ يارىمدەك ئەمەس، ھېچكىم خاتۇنلەردە فەلاكەت بار،
بۇ دۇنيادا كۆرۈپ تۇردۇم، ئۇ دۇنيادا ئوغۇل چارە،
قىيامەتنى كۆرۈپ يۇردۇم، ئۇ يارىمغە قىيامەت يار.
سېنىڭ ئالدىڭدا ئەي يارىم، مېنى قىلدى خۇدا تىلسىز،
ئۇ ئالەمدە تىلىم چىققاي، بۇ ئالەمدە قانائەت بار.
خۇدا قازى بولۇپ تۇرغايكى، ئاشىق دەردىنى سورىغاي،
غەزەپ قىلغاي خۇدا سىزگە، بۇ ئاشىققە شەفائەت بار.
بۇ ئاشىققە ۋەپا قىلماق، خۇداۋەندە مېنىڭ يارىم،
بۇ ئىشقىمنى بىرۇر بىر كۈن، ئۇ يارىمدا ئامانەت بار.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مەمتىمىن تۇردى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

تاھىر ۋە زۆھرە

ئىلگىرى ئىككى پادىشاھ بار ئىدى. بىرىنىڭ ئىتى ئاقخان، بىرىنىڭ ئىتى قاراخان ئىدى. بىر كۈنلەردە «ئوۋغا چىقىمىز» دەپ ئىككىيلەن مەسلىھەت قىلىشتى. ئوۋغا چىقار ۋاقتىدا خوتۇنلىرى:
— بىزنىڭ قورسىقىمىزدا بار، تۇغۇشقا يېقىن بولدۇق، — دېدى. بۇ گەپنى ئىشتىپ بۇ پادىشاھلار:
— ئانداق بولسا، بىز بىر مەسلىھەت قىلدۇق، شۇنى قوبۇل تۇتۇپ ئىش قىلساڭلار بولىدۇ، — دېيىشتى.
ئاقخان پادىشاھ خوتۇنىغا:
— ئەي خوتۇنۇم! ئوغۇل تۇغسىڭىز ئىتىنى تاھىر پادىشاھ قويۇڭ. قىز تۇغسىڭىز ئىتىنى زۆھرەخان قويۇڭ. ئالدىمغا نوغۇچ، سۇپىرا، تاختا ئېلىپ چىقىڭ. شۇندىن قىز تۇغۇپتۇ دەپ پەرەز قىلىمەن. ئەگەر ئوغۇل تۇغسىڭىز ئالدىمغا ئات ئىگەرلەپ ئېلىپ چىقىڭ. شۇندىن بىلىمەن، — دېگەن ئۇشبۇ سۆزنى قىلدى.
قاراخان پادىشاھمۇ خوتۇنىغا:
— ئەي خوتۇنۇم! بىزلەر ئوۋغا چىقىمىز. ئەگەر بىز كىرگۈچىلىك تۇغسىڭىز، ئوغۇل بولسا ئىتىنى تاھىر پادىشاھ قويۇڭ. ئەگەر قىز تۇغسىڭىز ئىتىنى زۆھرەخان قويۇڭ. ئالدىمغا چىققان ۋاقتىڭىزدا سۇپىرا، تاختا، نوغۇچ ئېلىپ چىقسىڭىز قىزلىقىنى شۇنىڭدىن پەرەز قىلىمەن. ئەگەر ئوغۇل تۇغسىڭىز، ئالدىمغا ئات ئىگەرلەپ ئېلىپ چىقسىڭىز ئوغۇللۇقىنى شۇنىڭدىن بىلىمەن، — دېدى.
بۇ ئىككىيلەن خوتۇنلىرىغا بۇ مەسلىھەتلەرنى بېرىپ ئوۋغا چىقىپ كەتتى. بىر نەچچە زامان ئوۋ ئوۋلاپ يۈرۈپ، بىر يەردە ئاقخان پادىشاھ ئاتتىن يىقىلىپ ئۆلدى. بۇ سۆز بۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن.
ئەمدى بۇ ئىككى پادىشاھ چىقىپ كېتىپ، بىر نەچچە زاماندىن

كېيىن، بۇ ئىككى خوتۇن تۇغدى. ئاقخان پادىشاھنىڭ خوتۇنى ئوغۇل تۇغدى. قاراخان پادىشاھنىڭ خوتۇنى قىز تۇغدى. ئۇلار بۇ ئىككى پادىشاھ ئوۋدىن يېنىپتۇ دەپ ئاڭلىدى. بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ئاقخان پادىشاھنىڭ خوتۇنى بىر ئات ئىگەرلەپ، بىر نەچچە يۈز كىشى بىلەن ئالدىغا چىقتى. قاراخان پادىشاھنىڭ خوتۇنى قىز تۇغقان بولغاچقا، بۇ خوتۇن بىر نەچچە كىشى بىلەن سۇپىرا، تاختا، نوغۇچ كۆتۈرۈپ ئالدىغا چىقتى. قاراخان پادىشاھ كېلىپ بۇنى كۆرۈپ خۇرسەن بولدى. ئاقخان پادىشاھنىڭ خوتۇنى ئېرىنىڭ يوقلۇقىنى بىلىپ خاپا بولۇپ، كۆپ ئېزىتىراپ چەكتى.

قاراخان پادىشاھ ئىككى بالىنى ئۆزى ئوردىغا ئېلىپ كىرىپ، بىر ئۆيدە بېقىپ چوڭ قىلىپ، مەكتەپكە بەردى. بىر نەچچە زامان بۇ ئىككىيلەن ئاچا - ئۇكا بولۇپ ئوقۇپ، ئەقىل - پاراسەتكە تولۇپ باردى. ھەر خىل ئىلىملەردىن خەۋەر تېپىپ، بىلىمى زىيادە بولدى. ئاندىن كېيىن بالىلار قاراخان پادىشاھقا:

— ئەي دادا! مەكتەپتىكى بىزنىڭ ئاداشلىرىمىز توپ، ئوقيا ئېتىپ ئوينايدۇ. بىزگىمۇ شۇنىڭدىن ئېلىپ بەرسىلە! بىزمۇ شۇلارغا ئوخشاش ئوينىساق، — دېدى.

بۇ پادىشاھ:

— ئوبدان، بالىلىرىم! — دەپ، ئۇلارغا بىردىن توپ بەردى. ھەر كۈنى مەكتەپكە بارۇر ۋاقتىدا، كېلۇر ۋاقتىدا ئويناپ ماڭار ئىدى. بىر كۈنى مەكتەپكە كېتىپ بېرىپ توپ ئوينىغاچ ماڭغانىدى. بىر تۇل خوتۇن ئىشىك ئالدىدا چاقتا يىپ ئىگىرىپ ئولتۇرۇر ئىدى. تاھىرنىڭ ئـوينىغان توپى بېرىپ، شۇ خوتۇننىڭ چاقىغا تەگدى. ئاندىن بۇ خوتۇن:

— ھـوي دادىسىدىن يېتىم قالغان! نېمىگە مېنىڭ چاقىمنى سۇندۇرۇۋېتىسەن؟ يولدا تىنچ ماڭساڭ بولمامدۇ؟ — دېدى.

بۇ بالا خاپا بولۇپ مەكتەپكە باردى. ئوقۇپ يېنىپ ئۆيگە كېلىپ، ئانىسىنىڭ قېشىغا كىرىپ سورىدى:

— ئـەي ئانا! مېنىڭ دادام قەيەردە؟ مېنىڭ دادامنى تېپىپ بېرىڭ!

— ئەي بالام! نېمە بولدى؟ نېمىگە خاپا بولدىڭىز؟ — دېدى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئانىسى. بۇ بالا:

— كوچىدا توپ ئوينىغاچ كېتىۋاتقان بولسام، تاماشا ئىچىدە قېرى بىر خوتۇننىڭ چاقىغا تېگىپ كەتتى. ئۇ خوتۇن مېنى «ھوي دادىسىدىن كىچىك قالغان! يولدا تىنچ ماڭساڭ بولمامدۇ؟» دەپ تىللىدى. مەن شۇنىڭدىن مېنىڭ دادام يوق ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدىم، — دېدى.

بۇ خوتۇن بالىسىغا دېدىكى:

— ئەي بالام! قاراخان پادىشاھ سىزنىڭ دادىڭىز، ئۇ خوتۇن بىكار ئېيتىپتۇ.

بۇ بالا بولسا:

— ئەي ئانا، راستىڭىزنى ئېيتقىن! بولمىسا مەندىن قۇتۇلالمايسەن. مەن ئاخىر دادامنى تاپمىسام بولمايدۇ! — دەپ تۇتتى. ئۇنىڭ ئانىسى:

— بالام، دادىڭىزنى سورىماڭ. دادىڭىز شۇ قاراخان پادىشاھ. ئاندىن باشقىسى يوق، - دېدى

— بولمىسا ئانداق دېمەس ئىدى، راست گېپىڭنى قىل! — دەپ يەنە تۇتتى بالىسى.

ئاخىر بولماستىن بۇ خوتۇن بالىسىغا راستىنى ئېيتىپ، ھەممە گەپ - سۆزلەرنى قالدۇرماي بايان قىلدى. بۇ گەپلەرنى بۇ بالا ئانىسىدىن ئىشىتىپ ئەجەب بولۇپ قالدى. «مېنىڭ راست دادام يوق ئىكەن. بۇ قاراخان پادىشاھ مېنىڭ دادام ئەمەس ئىكەن. زۆھرەخانمۇ مېنىڭ بىلەن بىر تۇغقان ئەمەس ئىكەن» دېگەنلەرنى كۆڭلىگە سىلىپ قويدى.

تاھىر - زۆھرەخان ئىككىيلەن ھەر كۈنى مەكتەپكە بارغۇچە - كەلگۈچە مۆكۈشىپ، گەپ - سۆز قىلىشىپ ئوينىشىپ يۈرۈپ بىر - بىرىگە دوست بولۇشۇپ قالدى. بېرىپ - بېرىپ مەكتەپتىمۇ ياخشى ئوقۇماي، بىر - بىرىگە قارىشىپ ئولتۇردى. ئوقۇتقان ئاخۇنى «بۇلار نېمە ئانداق قىلىدۇ؟ بۇ قانداق ئىش؟» دەپ ھەيران بولۇپ، بۇ ئىككىيلەننى بىر - بىرىدىن ئايرىپ، باشقا ئۆيگە ئاچىقىپ قويدى. باشقا ئۆيگە ئاچىقىپ قويغاندىن كېيىن، بۇ ئىككىيلەن ئولتۇرغان يەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن تامنى تېشىپ قارىشىپ

ئــولــتــۇردى. ئاخىر بولماي، ئاخۇن «بۇلار مۇنداق قىلسا قانداق بولىدۇ؟» دەپ، قىز بالىلارغا باشقا يەرگە بىر مەكتەپخانا سالدۇردى. ئاندىن كېيىن، ھەممە قىز بالىلارنى شۇ مەكتەپكە ئاچىقىپ قويىدى. تــاھــىر بىلەن زۆھرەخان باشقا - باشقا يەردە ئولتۇرۇشۇپ تــاقەت قــىــلالــمــاي مــەكــتــەپتە ئولتۇرمىدى. ئاخىر بۇلار مەكــتــەپكىمــۇ كەلمىدى. ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىگىمۇ كىرمىدى. باشقا يەرلەردە، باغلاردا تاماشا قىلىپ يۈردى. بۇنى قاراخان پادىشاھ بىلمەيتتى. بىر كۈنى بۇ پادىشاھنىڭ بېشىغا كۈن چۈشتى. بۇ پادىشاھ مۇنداق ئېلان قىلدى:

— بىزنىڭ بېشىمىزغا كۈن چۈشتى. مەشرىقتىكى بىر شەھەردىن بىر نەچچە مىڭ لەشكەر بىز بىلەن جەڭ قىلغىلى كېلىۋېتىپتىمىش. ئەمدى شۇ يېغىنى ياندۇرۇپ نۇسرەت قۇچۇپ كېلىدىغان ئادەم بولسا، مەن شۇ ئادەمگە قىزىمنى تويلاپ بېرىمەن!

بۇ پادىشاھنىڭ بىر پالۋانى بار ئىدى، ئېتىنى قارا باھادىر دەر ئىدى. بۇ كىشى:

— ئەي پادىشاھى جانابلىرى، مەن بېرىپ بۇ يېغىنى ياندۇرۇپ نۇسرەت قۇچۇپ كېلىمەن، — دېدى. پادىشاھ كۆپ خۇرسەن بولدى.

ئەمدى، تاھىر بىلەن زۆھرەخان بىر باغدا ئويناپ تاماشا قىلىپ يۈرەر ئىدى. قارا باھادىر توغرۇلۇق گەپ - سۆزلەرنى ئاڭلىدى. تاھىر زۆھرەخانغا:

— مەن بېرىپ شۇ يېغىنى بېسىپ كېلىپ، ئۆزلىرىنى نىكاھىمغا ئالىمەن، — دەپ باغدىن چىقىپ كەتتى. تاھىر بېرىپ بىر نەچچە مــىڭ كىشىنى ئۆلتۈرۈپ، ئۆلارنىڭ پادىشاھىنىڭ بېشىنى ئېلىپ، يېغىنى بېسىپ يېنىپ كەلدى. بۇ خەۋەرنى قارا باھادىر ئاڭلاپ، «مەن بېرىپ ياۋ پادىشاھىنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ كېلىپ پادىشاھنىڭ ئالدىدا قويسام، قىزىنى ماڭا بېرىدۇ» دېگەن خىيالنى قىلىپ يۈردى. بۇ قارا باھادىرنىڭ بىر قارا ئېشىكى بار ئىدى. ئۇنى قاراڭغۇ ئۆيدە ساقلار ئىدى. بۇ ئېشەكنى مىنسە، بىر كۈندە ئالتە ئايلىق يول ماڭار ئىدى. قــارا بــاھــادىر بۇ ئېشەكنى ئېلىپ چىقىپ توقام سېلىپ مىنىپ، تاھىرنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭ قولىدىن ئۇ كاللىنى تارتىپ ئېلىپ كېلىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىدا قويماقنى خىيال قىلىپ يۈردى. بىر

www.uyghurkitap.com

مەنزىل يۈرگەندى، ئالدىغا تاھىر ئۇچرىدى. قارا باھادىر تاھىرغا يالغان گەپلەرنى قىلىپ، كاللىنى ئۇنىڭدىن تارتىۋېلىپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئەكىرىپ قويدى. تاھىر بولسا قارا باھادىرغا قولىدىكى ياۋ پادىشاھىنىڭ كاللىسىنى بېرىپ، قاراخان پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرمەستىن، بالدۇرقى زۆھرەخان بىلەن بىللە ئوينىغان باغقا كەتتى.

ئەمدى، قاراخان پادىشاھ ياۋ پادىشاھنىڭ كاللىسىنى دەپ خوش بولۇپ، قىزىنى بۇ قارا باھادىرغا بەرمەكچى بولدى. ئەمما تاھىر بىلەن زۆھرەخاننىڭ بىللە ئويناپ يۈرگىنى قارا باھادىرنى غەمگە سالدى. قارا باھادىر: «پادىشاھنىڭ قىزىنى مەن ئالۇر بولسام، نېمىشقا تاھىر بىلەن ئويناپ يۈرۈيدۇ؟» دەپ ئاچچىقى كېلىپ، تاھىرنى قاراخان پادىشاھقا چېقىشتۇرغىلى تۇردى. بۇ گەپنى قاراخان پادىشاھ ئاڭلاپ ئاچچىقى كېلىپ:

— بۇلار نېمىشقا ئانداق قىلىشىپ يۈرۈيدۇ؟ — دېدى. قارا باھادىر بولسا پادىشاھقا بىر مەسلىھەت كۆرسىتىپ نەزمە ئوقۇدى:

بۇ تېرەك، يوغان تېرەك،
تۈۋىدىن كەسمەك كېرەك،
تۈۋىدىن كېسىپ شال تىلدۇرماق كېرەك،
خارەت ① ئېلىپ كېلىپ ساندۇق چاپتۇرماق كېرەك،
ساندۇق پۈتكەندىن كېيىن تاھىرنى سالماق كېرەك،
بۇ ساندۇقنى ئاپىرىپ دەرياغا قويۇپ بەرمەك كېرەك.

پادىشاھ بۇ نەزمىنى ئىشىتىپ، بىر تېرەكنى كەستۈرۈپ ساندۇق چاپتۇردى. ساندۇق پۈتكەندىن كېيىن، تاھىرنى ئېلىپ كېلىپ ساندۇققا سېلىپ، ساندۇقنىڭ ئاغزىنى مەھكەم بېكىتىپ، ئېلىپ بېرىپ دەرياغا قويۇپ بەردى.

ئاندىن بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپ، پادىشاھ قىزىنى قارا باھادىرغا تويلاپ بەرمەكچى بولدى. زۆھرەخان قارا باھادىرغا تېگىشكە رازى بولماي، ناھايىتى خاپا بولۇپ، شىكەستەلىك بىلەن ھېچ نەرسە

---

① خارەت — ياغاچچى.

يــېــمــەي، ئىچمەي ئۆلتۈردى. ئەمدى بۇ سۆز مۇشۇ يەردە تۇرۇپ تۇرسۇن.

تاھىر دەريادا ساندۇقنىڭ ئىچىدە كېتىپ بارۇر ئىدى. بىر نەچچە زاماندىن كېيىن ئېقىپ بىر يەرگە باردى. ئادەملەرنىڭ گەپلەشكىنى ئاڭلاندى. تاھىر ئادەملەرنىڭ گەپلەشكەن ئاۋازىنى ئىشىتىپ: «بۇ يــولــدا ئادەملەر بار ئوخشايدۇ» دەپ خىيال قىلدى. ئاندىن مۇنۇ نەزمىنى ئوقۇدى:

بۇ تارام توققۇز تارام،
توققۇز تارامدىن زۆھرەمگە سالام.
سالامىمنى ئىلىك ئالسا،
سالام تۆپەسىگە سالام،
سالامىمنى ئىلىك ئالماسا،
بۇرۇن سۆيگەنلەرىم ھارام.

بۇ يولدا يۈرگەن ئادەملەر كارۋان ـ سودىگەرلەر ئىدى. بۇلار دەريادا كېتىپ بارغان ساندۇقتىن بۇ ئاۋازنى ئىشىتىپ، قولىغا دۇۋەت قــەلــەم ئــېــلــىــپ، ســانــدۇقتىن ئىشىتكەن نەزمىنى يېزىۋالدى. يېزىۋېلىپ: «بۇ نېمە گەپتۇ؟ نېمە ئىش بولغاندۇ؟ بۇنىڭدا بىر گەپ بار ئوخشايدۇ» دەپ ئويلىدىلەر. ئاندىن يولىغا راۋان بولدى. شۇ تەرىقىدە بىر نەچچە زامان يول يۈرۈپ بىر شەھەرنىڭ كانارىغا بېرىپ چــۈشتى. ئەتىسى بۇ سودىگەرلەر بېشى شەھەرگە كىرىپ ئايلىنىپ كېتىپ بارۇر ئىدى. بىر مەزلۇمنىڭ دەريادىن بىر چۆگۈندە سۇ ئېلىپ كېتىپ بارغىنىنى كۆردى. سىنچىلاپ قارىسا، ئۇ مەزلۇم پادىشاھنىڭ خىزمەتكار ـ كېنىزىكىگە ئوخشاپ كەتتى. بۇ سودىگەرنىڭ كۆڭلىگە: «بۇ پادىشاھنىڭ كېنىزىكى ئوخشايدۇ» دېگەن ئوي كەلدى. سودىگەر دەرھال:

— ئەي مەزلۇم، توختاڭ! قولىڭىزدىكى چۆگۈننىڭ سۈيىدىن بــىــر يۇتۇم ئىچىپ ئالاي، — دەپ توختاتتى. بېرىپ مەزلۇمنىڭ قولىدىن چۆگۈننى ئېلىپ، سۇ ئىچكەن بولۇپ، يولدا يېزىۋالغان نــەزمى خەتنى چۆگۈننىڭ ئاغزىغا تىقىپ قويدى. مەزلۇم چۆگۈننى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

كۆتۈرۈپ زۆھرەخانىنىڭ قېشىغا كىردى. تاھىر دەريادا ئاققاندىن بېرى زۆھرەخان جىق ئىزتىراپقا چۈشۈپ، كېنىزەكلىرىدىن ئۇنىڭ خەۋىرىنى سورار ئىدى. زۆھرە بۇگۈنمۇ بۇ كېنىزەكتىن:

— ساڭا بىر كىشى گەپ قىلدىمۇ؟ گەپ سورىدىمۇ؟ — دەپ سورىدى.

— مەندىن ھېچ كىشى گەپ سورىغان يوق. ئەمما، بىر سودىگەر كېتىپ بېرىپ: «ھەي مەزلۇم، توختاڭ! سۈيىڭىزدىن بىر يۇتۇم ئىچىۋالاي» دېدى. سۇنى بەردىم. بىر يۇتۇم ئىچىۋالدى، دېدى بۇ مەزلۇم.

ئاندىن كېيىن، زۆھرەخان:

— چۆگۈننى ئەكەل، قولۇمنى يۇي! — دېدى.

كېنىزەك چۆگۈننى ئەكىلىپ زۆھرەخانىنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇۋىدى، چۆگۈننىڭ ئېغىزىدىن بىر قەغەز قولىغا چۈشتى. بۇ قەغەزنى ئېچىپ كۆرسە، خەت يېزىقلىق ئىكەن. خەتنى ئوقۇپ باقسا:

بۇ تارام توققۇز تارام،
توققۇز تارامدىن زۆھرەمگە سالام،
سالامىمنى ئېلىك ئالسا،
سالام تۆپەسىگە سالام،
سالامىمنى ئېلىك ئالماسا،
بۇرۇن سۆيگەنلەرىم ھارام.

دەپتۇ. زۆھرەخان خەتنى كۆرۈپلا ئايلىنىپ، ھوشىدىن كېتىپ، يەنە ھوشىغا كېلىپ، بۇ مەزلۇمغا:

— شۇ سودىگەرنى تونۇمسەن؟ — دېدى.

— تونۇيمەن، — دېدى مەزلۇم.

— تونۇساڭ، سەن شەھەرگە چىقىپ شۇ ئادەمنى تاپقىن! — دېدى زۆھرەخان.

مەزلۇم ئىزدەپ تاپالماي، بىر نەچچە كۈن ھەيران بولۇپ يۈرەر ئىدى. ئۇ بىر كۈنى يەنە شۇ سۇ ئالغان جايغا سۇغا چىققانىدى. قارىغۇدەك بولسا، شۇ سودىگەر قاراپ قويۇپ كېتىپ بارغانىكەن. بۇ

مەزلۇم ئۇنى كۆرۈپ، ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ بېرىپ:
— ئۆزلىرى نەدىن كەلگەن كىشى؟ — دېدى.
— مەن پالانى شەھەردىن كەلدىم. ئۆزۈم سودىگەردۇرمەن، — دېدى سودىگەر. بۇ خەۋەرنى ئېلىپ مەزلۇم زۆھرەخانىنىڭ قېشىغا كىرىپ، بۇ سودىگەرنىڭ قىلغان گەپ - سۆزلىرىنى دەپ بەردى. زۆھرەخان: «بۇ سودىگەرگە تاھىر يېزىپ بەرگەن خەت ئىكەن» دەپ پەم قىلدى، ئاندىن شۇ مەزلۇمنى يەنە:
— شۇ سودىگەرلەرنى تېپىپ مېنىڭ قېشىمغا ئېلىپ كىرگىن، مەن بىر كۆرۈشەي، — دەپ بۇيرۇدى.
ئۇ مەزلۇم چىقىپ ھېلىقى سودىگەرلەرنىڭ چۈشكەن يېرىنى ئىزدەپ - سوراپ تاپتى. شۇ يەرگە بېرىپ زۆھرەخانىنىڭ گەپلىرىنى بۇ سودىگەرلەرگە بىلىندۈرۈپ «ئۆزلىرىنى خانەكام قىچقىرىدۇ» دەپ باشلاپ ئېلىپ كىردى. زۆھرەخان سودىگەرلەر بىلەن كۆرۈشۈپ ئەھۋال سورىدى. ئاندىن كېيىن:
— بۇ خەتنى ئۆزلىرىگە كىم بەردى؟ — دېدى.
سودىگەر ئۆتكەن ئىشلارنى بايان قىلدى:
— بۇ خەتنى ماڭا ھېچكىم بەرگىنى يوق. بۇ شەھەرنىڭ شەرقىدىكى ئەزىم دەريا بويىدا يولدا كېلىپ بارۇر ئىدۇق. دەريادا بىر ساندۇق كېتىپ بارۇر ئىكەن. شۇ ساندۇقتىن بۇ نەزمىنى ئىشىتىدۇق. بىز شۇنى يېزىۋالغانىدۇق. ۋەقە شۇ.
— ئۆزلىرىنىڭ بۇ يەردە نېمە ئىشلىرى بار؟ نېمە ئالىدىلا؟ نېمە ساتىدىلا؟ — دېدى زۆھرەخان.
— بىزنىڭ كۆپ ماللىرىمىز بار. ئۇنى سېتىپ، شۇ بۇ يەردىن مال ئېلىپ ئۆز شەھىرىمىزگە يانارمىز، — دېدى سودىگەر. بۇ گەپنى زۆھرەخان ئاڭلاپ بولۇپ:
— ئانداق بولسا ئۆزلىرىنىڭ ماللىرىنىڭ ھەممىسىنى مەن ساتتۇرۇپ، مال ئالدۇرۇپ، بىر - ئىككى كۈننىڭ ئىچىدە ئۆزلىرىنىڭ جابدۇقلىرىنى پۈتكۈزۈپ يولغا سېلىپ قويىمەن. دەريادا كەتكەن ساندۇقنىڭ ئىز - تەرىپىنى قىلىپ، شۇنىڭ بار - يوقلۇقىنى ماڭا مەلۇم قىلسىلا، مەن خۇرسەندە بولسام، — دېۋىدى، بۇ سودىگەر:
— ئانداق بولسا ناھايىتى ياخشى، — دېدى.

www.uyghurkitap.com

شۇنىڭ بىلەن زۆھرەخان شەھەرنىڭ ھەممە سودىگەرلىرىنى مال ئالماس - ساتماسلىققا ھۆكۈم قىلدى. ئاندىن كېيىن بۇ سودىگەرنىڭ ماللىرىنى ساتقىلى تۇردى. ماللارنى سېتىپ بولۇپ، باشقا ماللارنى ئالغىلى تۇردى. بىر نەچچە كۈندىن كېيىن جابدۇقلىرىنى تەييار قىلىپ، بۇ سودىگەرنى يولغا سالدى.

تاھىرنى سالغان ساندۇق ئېقىپ بىر شەھەرنىڭ يېنىغا بېرىپ، دەريا سۈيىنىڭ بىر قايىنىمىدا چۆرگىلەپ تۇردى. ئۇنىڭ ئۈستىدە بىر باغ بار ئىدى. بۇ شەھەر پادىشاھىنىڭ بىر چىرايلىق قىزى بار ئىدى. ئۇل قىز قىرىق كېنىزەك بىلەن ھەر كۈنى شۇ باغقا چىقىپ تاماشا قىلۇر ئىدى. بۇ باغدا بۇ قىز قىرىق كېنىزەك بىلەن تاماشا قىلىپ، دەريانىڭ لېۋىگە كەلسە، دەريادا بىر ساندۇق تۇرىدۇ. ئۇل قىزنىڭ كۆزى بۇ ساندۇققا چۈشتى. بىر كېنىزەك:

— ئەي غۇلاملار! دەريادىكى ساندۇقنى ئېلىڭلار! بۇ ساندۇقتا نېمە بار، نېمە يوق؟ كۆرەيلى، — دېدى.

ئاندىن غۇلاملار دەريادىن ساندۇقنى باغقا تارتىپ چىقاردى. ساندۇقنى تارتىپ ئېلىپ، «بۇ ساندۇقنىڭ ئاغزىنى ئاچايلى» دېسە، ھېچ يەردىن ساندۇقنىڭ ئىشىكىنى تاپالمىدى. ئاخىر بولماي، پالتا ئېلىپ كېلىپ ساندۇقنى چاقتى. ئېچىپ قارىسا، ئىچىدە بىر يىگىت ئولتۇرىدۇ. ناھايىتى ساھىبجامال، خۇشھال يىگىت ئىكەن. ئۇنىڭ چاچلىرى، تىرناقلىرى ئۆسۈپ كېتىپتۇ. ئۆزى ئەجەب زەئىپلىشىپ كېتىپتۇ. بۇ يىگىتنى ساندۇقتىن ئېلىپ كېپەكتە ئولتۇرغۇزۇپ كېپەك سۈيى ئىچۈردى. ئاز - تولا قۇۋۋەت پەيدا بولغاندىن كېيىن دورا قىلدى. ئۇ بەش - ئون كۈننىڭ ئىچىدە ئوبدان بولدى. قارىماققا، بۇ يىگىت شاھزادىغا بەئەينى ئوخشايدىكەن. ئۆزى ئىززەت - ئىكراملىق، ناھايىتى ساھىبجامال يىگىت ئىكەن. پادىشاھنىڭ قىزى بۇ يىگىتكە ئاشىق بولۇپ قالدى. دادىسى بۇنى ئاڭلاپ:

— مەن شۇ يىگىتنى كۆرەي. ئۇنىڭدىن گەپ سورايمەن، — دېدى.

بىر كۈنى بۇ يىگىتنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئاچىقتى. پادىشاھ قارىسا، بۇ ناھايىتى ياخشى يىگىت ئىكەن. پادىشاھقىمۇ ئەرزىپ

قالدى. ئاندىن كېيىن پادىشاھ:
— مەن ئۇشبۇ قىزىمنى شۇ يىگىتكە بېرىمەن. ئۇنى ئۆزۈمگە كۈيئوغۇل قىلىۋالىمەن، — دېدى.
— ئەي پادىشاھى ئالەم، بۇ يىگىتنىڭ يۇرتىنى ھەم ئاتا - ئانىسىنى بىلمىسەك، بۇ يىگىتكە قانداقمۇ قىزلىرىنى بەرگىلى بولىدۇ؟ — دېدى ۋەزىر، — ئۆزلىرى پادىشاھ تۇرسىلا.
— ئۇنداق بولسا، قانداق قىلماق كېرەك، — سورىدى پادىشاھ.
— بۇ يىگىتنى بىر سىناپ باقايلى.
— قانداق سىنايمىز؟
— ئۆزلىرى ئولتۇرىدىغان تەختنىڭ يېنىغا يەنە بىر تەخت قىلايلى. ئۆزلىرى ئولتۇرىدىغان تەختنى كونا بىساتلارنى سېلىپ، باشقا ئۇستەللەرنى قويۇپ جابدۇيلى، — دېدى ۋەزىر جاۋابەن، — يېڭى قىلغان تەختنى ناھايىتى ئوبدان جابدۇپ، يېڭى بىساتلارنى سېلىپ، ئالتۇن كۇرسىنى قويۇپ تەييار قىلايلى! ئاندىن شۇ يىگىتنى تەكلىپ قىلايلى. ئەگەر، ئۇ يىگىت شاھزادە بولسا، ئۆزى ئولتۇرىدىغان كونا بىساتلارنى سېلىپ جابدۇغان تەختتە ئولتۇرىدۇ. ئەگەر شاھزادە بولمىسا، يېڭى بىساتلارنى سېلىپ ئالتۇن كۇرسىنى قويۇپ تەييار قىلغان يېڭى تەختتە ئولتۇرىدۇ. شۇنىڭدىن ھەممىنى بىلىمىز.
پادىشاھ بۇ مەسلىھەتتىن خۇش بولۇپ:
— ئانداق بولسا، ھەممىنى شۇ تەكلىپتە تەييار قىلىڭلار! — دەپ ھۆكۈم قىلدى.
ئاندىن كېيىن، ئوردا ئەھلى پادىشاھ ئولتۇرىدىغان كونا تەختكە ئوخشاش بىر تەخت تەييار قىلدى. ئۇستىگە كونا بىساتلارنى سالدى، باشقا ئۇستەل قويدى. يېڭى تەييار قىلغان تەختكە يېڭى بىساتلارنى سېلىپ ئالتۇن كۇرسىنى قويۇپ جابدۇپ، پادىشاھقا بىلدۈردى. پادىشاھ:
— تەييار بولغان بولسا، شۇ يىگىتنى تەكلىپ قىلىڭلار! نېمە ئىش يۈز بېرىدىغانلىقىنى كۆرىمىز، — دېدى.
ۋەزىر - ۋۇزرالار يىگىتنىڭ قېشىغا كىرىپ: «ئۆزلىرىنى پادىشاھ قىچقىرىدۇ» دېدى. بۇ يىگىت «خوپ» دەپ چىقتى. پادىشاھ باشلىق

ۋەزىر - ۋۇزرالار يىگىتنى تەختكە تەكلىپ قىلدى. يىگىت: «پادىشاھ ئۆزى ئولتۇرماستىن مېنى تەختكە تەكلىپ قىلىۋاتىدۇ. سەۋەبى نېمىكىن؟» دەپ ھەيران بولدى. ئۇ پادىشاھنى تەختكە تەكلىپ قىلدى. پادىشاھ:

— ئۆزلىرى مېھمان. ئۆزلىرى ئىلگىرى چىقىپ ئولتۇرسىلا، ئاندىن كېيىن مەن چىقىمەن، — دېدى.

يىگىت ئاشۇ كونا تەختكە بېرىپ ئولتۇردى. بۇنىڭغا ۋەزىر - ۋۇزرالار ھەيران قالدى. «بۇ يىگىت راست شاھزادە ئىكەن» دەپ ئاچچىقى كېلىپ تۇرغاندى، پادىشاھ:

— مانا كۆردۈڭلارمۇ؟ راست شاھزادىمىكەن؟ بىر ئادەمنىڭ ئۆز سۆرىتىدىن، رەڭگى - روھىدىن، گەپ - سۆزىدىن ياخشى - يامانلىقى مەلۇم بولىدۇ، — دېدى.

ئاندىن كېيىن بۇ ۋەزىرلەر يەنە بىر مەسلىھەت قىلىپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم! ئادەمزات دېگەننى ئۈچ مەرتىۋە سىناپ بېقىش لازىم، يەنە سىناپ باقايلى، — دېدى.

— قانداق سىنايمىز؟ — دەپ سورىدى پادىشاھ. ۋەزىرلەر:

— ئەمدى ئۆزلىرى مىنىدىغان ئارغىماق ئاتلىرىغا كونا ئىگەر - توقۇم سېلىپ، باشقا ئاتلارغا ئالتۇن، كۈمۈشتىن ياسالغان ئىگەر، يۈگەن، قورۇشقۇن (قۇشقۇن) جابدۇقلارنى سېلىپ تەييار قىلسۇن. كونا ئىگەر - توقۇم سېلىپ جابدۇغان ئۆزلىرى مىنىدىغان ئاتنى بىرى نېرىراقتا تۇتۇپ تۇرسۇن. باشقا ئاتلارنى يېقىن يەردە تۇتۇپ تۇرسۇن. راست شاھزادە بولسا، بېرىپ ئۆزلىرى مىنىدىغان ئاتقا مىنىدۇ. ئەگەر، شاھزادە بولمىسا، باشقا ئاتلارغا مىنىدۇ، — دېيىشتى.

بۇ گەپنى ئىشىتىپ پادىشاھ دېدى:

— ياخشى، بولىدۇ. ئەمىسە شۇنداق قىلىڭلار!

غۇلاملار ئاختاخانىدىن ئارغىماق، ئاتلارنى ئاچىقىپ، پادىشاھ مىنىدىغان ئاتقا كونا ئىگەر - توقۇملارنى سېلىپ تەييار قىلدى. باشقا ئاتلارغا يېڭى جابدۇقلارنى، ئالتۇن ئىگەرنى توقۇپ تەييار قىلدى. پادىشاھقا «تەييار قىلدۇق» دەپ مەلۇم قىلىشىپدى، پادىشاھمۇ چىقتى. ۋەزىر - ۋۇزرالارمۇ چىقتى. پادىشاھ ئاتلارغا قاراپ:

— ھە، ئوبدان بولۇپتۇ. ئەمدى يىگىتنى تەكلىپ قىلىڭلار، چىقسۇن! قانداق ئىش بولىدىغانلىقىنى كۆرەيلى، — دېدى.

ۋەزىرلەر يىگىتنىڭ قېشىغا كىرىپ: «ئۆزلىرىنى پادىشاھ قىچقىرىدۇ» دەپ تەكلىپ قىلدى. بۇ يىگىت «ئوبدان!» دەپ ئورنىدىن قوپۇپ چىقتى. تالادا پادىشاھ باشلىق ھەممە ۋەزىر - ئۆمرالار تۇرۇپتۇ. پادىشاھ دېدىكى:

— ئۆزلىرى مۇنۇ ۋەزىر - ۋۇزرا، بەگ - سىپاھلار بىلەن چىقىپ سەيلە قىلىپ، ئوۋ ئوۋلاپ ئويناپ كىرسىلە. قۇش - قارچۇغىلارنى ئارقىلىرىدىن ئېلىپ چىقىدۇ. قېنى، ئاتقا مىنسىلە!

بۇ يىگىت بېرىپ ھەممە ئاتلاردىن ئارىلاپ ئۆتۈپ پادىشاھنىڭ مىنىدىغان ئېتىنى تۇتۇپ مىندى. بۇلار ھەيران بولۇپ، تەئەججۇپتە قالدى. ئاندىن كېيىن باشقىلارمۇ ھەممىسى ئاتقا مىندى. بىر يەرگە چىقىشىپ، ئارقىسىدىن شۇڭقار، قۇش - قارچىغىلارنى ئېلىپ بىر توپ مۇلازىملار يېتىشىپ چىقتى. ئاندىن كېيىن بۇ ۋەزىرلەر يىگىتكە قۇش - قارچۇغىلارنى تەكلىپ قىلدى:

— ئۆزلىرى بىرنى ئالسىلا، ئاندىن بىزلەر بىردىن ئالۇرمىز، — دېيىشىدى، بۇ يىگىت پادىشاھ تۇتىدىغان شۇڭقارنى قولىغا ئالدى. ئاندىن كېيىن، ھەر نەرسىلەرنى قۇشلاپ يۈرۈپ سەيلە قىلىپ، ئۆيگە يېنىپ كىردى. پادىشاھ ۋەزىرلىرىدىن:

— بۇ يىگىت قايسى قۇش، قارچىغىنى ئالدى؟ سىلەر قايسىسىنى ئالدىڭلار؟ — دەپ سورىدى.

— بىزلەر ئۇنى - بۇنى ئالدۇق. بۇ يىگىت ئاۋۇ قارچۇغىنى ئالدى، — دېدى ۋەزىرلەر.

پادىشاھ بۇنىڭغا چىنپۇتمىدى. يىگىتنى قىچقارتتۇرۇپ، ئۆزىدىن:

— ئۆزلىرى قايسى قۇش - قارچۇغىنى ئېلىپ ئوينىدىلا؟ — دەپ سورىشىدى، ئۇ يىگىت:

— مەن ئاۋۇ شۇڭقارنى ئېلىپ ئوينىدىم، — دېدى. «مېنىڭ پۈتمىگىنىم راست ئىكەن» دەپ خىيال قىلدى پادىشاھ. ئاندىن كېيىن ۋەزىرلىرىدىن يەنە سورىدى:

— بۇ يىگىت ئاتتىن يەرگە چۈشتىمۇ - چۈشمىدىمۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

— چۇشمىدى، — دېدى ۋەزىرلەر.
— ئەمدى نېمە قىلىمىز، — دېدى پادىشاھ.
بۇ ۋەزىرلەر دېدىكى:
— ئەمدى ئۆزلىرى ئولتۇرىدىغان مېھمانخانا ئۆيگە ئوڭ پۇت، چەپ پۇتلارنى باراۋەر قىلىپ ياخشى بىساتلارنى سېلىپ جابدۇيلى. شاھزادە بولسا ئوڭ پۇتنى تېپىپ ئولتۇرىدۇ. بولمىسا چەپ پۇتتا ئولتۇرىدۇ.
— بولىدۇ، ئەمىسە شۇنداق تەييار قىلىڭلار! — دېدى پادىشاھ.
ھەممىنى تەييار قىلدى. يىگىتنى قىچقىرىپ ئېلىپ چىقىپ بۇ ئۆيگە باشلىدى. يىگىت بارغانچە بېرىپ پادىشاھ ئولتۇرىدىغان يەردە ئولتۇردى. پادىشاھ بۇنى كۆرۈپ:
— مانا، شاھزادە ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى. ئۇ راست شاھزادە ئىكەن! — دەپ، قىزىنى يىگىتكە تويلاپ بېرىدىغان بولدى.
ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپ، پادىشاھ قىرىق كېچە - كۈندۈز كاتتا توي قىلىپ، بۇ يىگىتكە قىزىنى نىكاھلاپ بەردى. پادىشاھلىقنىمۇ بېرىپ، ئۇنى تەختكە ئېلىپ چىقىپ ئولتۇرغۇزدى. شاھانە لىباس - ئىگىنلەرنى كىيدۈرۈپ، پادىشاھلىق تاجىنى بېشىغا قويۇپ، پادىشاھ باشلىق ھەممە ۋەزىر - ئۆمرالار مۇبارەكلىدى.
ئاندىن كېيىن بىر نەچچە زامان ئۆتتى. بۇ يىگىت تۇرغانسېرى ياداپ كەتتى. شۇك بولۇپ، ھەم گەپ - سۆز قىلماس بولدى. خوتۇنى ئۇنىڭدىن:
— ئەي پادىشاھ، ئۆزلىرىگە نېمە بولدى؟ گەپ قىلماس بولۇپ، ياداپ ئورۇقلاپ قالدىلا! نېمە ئىشتىن مۇنداق بولدىلا؟ يا بىر كىشىدىن خاپا بولدىلامۇ؟ ماڭا دېسىلە! — دەپ سورىدى.
يىگىت ھەسرەت بىلەن دېدى:
— مەن مەشرىقتىكى ئاقخان پادىشاھنىڭ ئوغلى ئىدىم. مەن دادامدىن كىچىك قېلىپ، مېنى قاراخان پادىشاھ بېقىپ چوڭ قىلغانىكەن. قاراخان پادىشاھنىڭ زۆھرەخان دەپ بىر قىزى بار ئىدى. ئۇنىڭ بىلەن خۇشتار دوست بولۇپ قالغانىدۇق. شۇ سەۋەبتىن مېنى ساندۇققا سېلىپ، دەرياغا قويۇپ بەرگەنىدى. ھالا ئەمدى مەن بۇ يەرگە كېلىپ، ئۆزلىرىنىڭ قولىغا چۈشۈپ، ئۆزلىرىنى نىكاھىمغا ئالدىم.

پادىشاھلىقتا ھەم ئولتۇردۇم. ئەمدى ماڭا مەشۇقۇم زۆھرەخاننىڭ ئىشقى ئوتى ئازار قىلىپ، بۈگۈن بۇ ھالغا يەتتىم.

— ئانداق بولسا خاپا بولمىسىلا. بىر ئىلاجىنى قىلۇرمىز، — دېدى پادىشاھنىڭ قىزى. ئاندىن بۇ ۋەقەنى ئانىسىغا دېدى. ئانىسى قىزىنىڭ دادىسىغا دېدى. ھەممىسى بۇ گەپلەرنى ئىشىتىپ بولۇپ، بىر نەچچە كۈن مەسلىھەت قىلىپ:

— بۇ قانداقلا بولسا پادىشاھنىڭ ئوغلى ئىكەن. جابدۇق قىلىپ يولغا سېلىپ قويايلى. بېرىپ كەلسۇن! — دېيىشتى.

ئاردىن بىر نەچچە زامان ئۆتۈپ، ھەممە جابدۇقىنى پۈتكۈزۈپ، بىر كۈنى يولغا سېلىپ قويدى.

ئەمدى، بۇ زۆھرەخان ناھايىتى زەئىپلىشىپ يىغلاپ ئولتۇرار ئىدى. بىر كۈنى كېچىسى تاڭ ئاتارغا يېقىن زۆھرەخان:

— توخۇلار چىللايدۇ، ئىتلار قاۋىشىدۇ. مېنىڭ يارىم كەلگەن ئىكەنمىكىن. چىقىڭ! بىر تىڭشاپ كىرىڭ! — دەپ قېشىدىكى ئادىمىنى چىقارتتى. بۇ مەزلۇم تالاغا چىقىپ:

— يوقسۇ، خانىم! ئانداق ئەمەس. ئىتلار نان دەيدۇ، توخۇلار دان دەيدۇ. ھېچ گەپ يوق، — دەپ كىردى. زۆھرەخان يەنە بىر كۈنى سەھەرلىكتە يېتىپ، مەزلۇمنى تالاغا يەنە چىقارتتى:

— بىر كىشىنىڭ ئاۋازىنى ئىشىتتىم. يارىم كەلگەنگە ئوخشايدۇ. چىقىڭ! — دېدى. مەزلۇم چىقىپ يەنە شۇ گەپنى قىلىپ كىردى. زۆھرەخان ئۆيدە يېتىپ «بۇ مەزلۇم يالغان گەپ كۆتۈرۈپ كىردىغان ئوخشايدۇ» دەپ خىيال قىلىپ بىر نەزمە ئوقۇدى:

سەن يارىم كەلگەن بولساڭ،
كىرۇر ئىدىڭ.
ئاندا يارىڭ بار ئىكەن،
مەندىن بۆلەك.

تاھىر ئۇشبۇ نەزمىنى ئىشىتىپ:
مەن يارىمغا سالام ئەۋەتتىم،
توققۇز تارامدىن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

ئۇ ھەم مەلۇم بولماپتۇ،
مەن ھەم كېلىپ سالام ئەۋەتتىم.
بادى سابا شامالدىن،
بۇ ھەم مەلۇم بولماپتۇ.
مەندىن ئايرىلىپ خۇرسەن بولغانغا ئوخشايدۇ،
مەن ھەم يېنىپ كېتەيىن ئۆز يۇرتۇمغا.

— دەپ بېيىت ئوقۇدى.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان زۆھرەخان تاقەت قىلىپ تۇرالماي، يۈگۈرۈپ چىقىپ قارىسا، ھېچ كىشى يوق. ئۇنىڭ كۆڭلى يېرىم بولدى. زۆھرەخان:

— «ئالەم سەھەر ۋاقتى بولۇپتۇ. ئەمدى مەن قايدىن تاپىمەن يارىمنى؟» دېگەن ئاۋازنى ئىشىتىپ ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقسام ھېچ كىشى يوق. جىن ـ شاياتۇنمۇ بۇ؟ — دېۋىدى. تاھىر:

— ئادەمزات دېگەن جىن ـ شاياتۇن بولغىنى يوق. غېرىب بولۇپ، بېرىپ پادىشاھ بولۇپ خۇرسەنلىكتە ئولتۇرۇپ، يەنە شۇ ياخشى كۆرمەي يارىمنى ئىزدەپ كېلىپ، يەنە غېرىب بولدۇم، — دېدى.

بۇ گەپنى زۆھرەخان ئىشىتىپ ئاھ تارتىپ ھەر تەرەپكە يۈگۈرۈپ يۈرۈپ، تاھىرنى بىر جايدىن تاپتى. تاھىر زۆھرە بىلەن كۆرۈشۈپ ئەھۋالىنى بايان قىلىپ، چۈشكەن جايغا باشلاپ ئېلىپ باردى. ئاندىن كېيىن ئىككى مەزلۇم كۆرۈشۈپ، بىر ـ بىرىگە ئەھۋالىنى بايان قىلىپ، خۇرسەن بولۇشتى. بىر چاغدا زۆھرەخان يېنىپ چىقتى. ئۆيىگە كېلىپ ئانىسىنى قىچقىرىپ چىقىپ، بۇ گەپ ـ سۆزلەرنى بىردىن ـ بىردىن بايان قىلىپ ئانىسىغا مەلۇم قىلدى. ئانىسى كىرىپ قاراخان پادىشاھقا بايان قىلدى. قاراخان پادىشاھ بۇنى ئىشىتىپ ھەيران بولدى. «ئۇنى دەرياغا تاشلىغاندۇق. ئۇنى كىم ئېلىپ پەرۋىش قىلىپ بۇ ئىشلارغا يەتكۈزگەندۇ؟» دەپ خىيال قىلدى. ئاندىن قاراخان پادىشاھ:

— ئەمدى مەن تاھىر بىلەن كۆرۈشىمەن. ئوردىغا ئېلىپ كىرىڭلار! — دەپ ھۆكۈم قىلدى.

ئاندىن كېيىن، ۋەزىرلەر بىر قانچە كىشى بىلەن چىقىپ، تاھىرنى چۇشكەن يېرىدىن باشلاپ ئوردىغا ئېلىپ كىردى. پادىشاھ بېقىۋالغان ئوغلى بىلەن كۆرۈشۈپ ناھايىتى خۇش بولدى. تۆت - بەش كۈنگىچە ئەھۋاللىرىنى بىر - بىرىگە ئېيتىشىپ يىغلىشىپ ئولتۇردى. ئاندىن كېيىن، قاراخان پادىشاھ تاھىرغا قىزىنى قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ بەردى، ھەم ئۇنى تەختتە ئولتۇرغۇزدى. ئارىدىن بىر نەچچە زامان ئۆتتى.

تاھىرنىڭ بالدۇرقى ئالغان خوتۇنىنىڭ دادىسى خوتۇنى بىلەن «بۇلار كەلمىدى. نېمە بولدىكىن؟ ئۇلاردىن بىر خەۋەر ئالايلى» دېيىشىپ، بىر ۋەزىرنى تەيىن قىلدى.

— مېنىڭ قىزىم نەدە تۇرۇپتۇ، نەدە ئەمەس، كۈيئوغلۇم نېمە ئىش قىلىپتۇ؟ نېمىشقا كەلمەپتۇ؟ ئالەمدە بارمۇ، يوقمۇ؟ بېرىپ ئىز - تەرىپىنى قىلىپ كېلىڭلار! — دەپ، بۇ ۋەزىرنى يولغا سالدى.

ئارىدىن بىر نەچچە زامان ئۆتۈپ، بۇ ۋەزىر قاراخان پادىشاھنىڭ شەھىرىگە كەلدى. تۆت - بەش كۈن يۈرۈپ باشقا ئادەملەردىن سوراپ - سۈرۈشتە قىلىپ باقسا، تاھىرنى ھېچكىم ئۇقمايدۇ. «بىزنىڭ بۇ شەھىرىمىزدە ئانداق ئادەم يوق. ئانداق ئادەم كەلگىنى مەلۇم ئەمەس» دېيىشتى. ۋەزىر بۇنىڭغا ھەيران بولۇپ يۈرۈپ ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى. بىر كۈنى پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا بارسا، بۇ ۋەزىر ئىزدەپ يۈرگەن پادىشاھنىڭ كۈيئوغلى بۇ شەھەردە پادىشاھلىق تەختىدە ئولتۇرىدۇ. ۋەزىر بۇنى كۆرۈپ ھەيران قېلىپ: «ھە، راست! بۇ پادىشاھنىڭ ئوغلى ئىكەن. ئەمدى نېمە قىلسام بولۇركىن» دەپ يېنىپ كەلدى. ۋەزىر ئەتىسى بارسا، ئۇ ئوغۇل پادىشاھلىق تەختىدە كۆرۈنمىدى. يەنە يېنىپ كەلدى. يەنە تۆت - بەش كۈن ئۆتكەندىن كېيىن بارسا، بۇ يىگىت پادىشاھلىق تەختىگە چىقىپ ئولتۇرۇپتۇ. ۋەزىر بۇنى كۆرۈپ يېقىن باردى. «مېنى كۆرسە تونۇسا، بىر گەپ سورارمىكىن؟ ئاندىن ئۆزۈمنى مەلۇم قىلىپ، پادىشاھنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى بايان قىلسام» دېگەن خىيالدا يەنىمۇ يېقىن باردى. يىگىت تەختتە ئولتۇرۇپ بۇ ۋەزىرنى كۆرۈپ تونۇدى. ئۇ ئۆزىنىڭ قېيناتىسىنىڭ ۋەزىرى، ئۇ شەھەرگە پادىشاھلىق قىلغان ۋاقتىدا ھەم ئۆزىگە ۋەزىرلىكمۇ قىلغان كىشى ئىدى. ئۇنى كۆرۈپ «قېيناتام مېنى

www.uyghurkitap.com

ۋە قىزنى نەدە ـ نەدە ئەمەس، بىرىپ ئۇقۇپ كېلىڭلار! دەپ ئەۋەتكەن ئوخشايدۇ» دېگەنلەر كۆڭلىگە كېلىپ، تەختتىن تۇرۇپ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. بۇنىڭدىن ۋەزىر «ئۇ مېنى كۆرمىگەن ئوخشايدۇ. ئۆيىگە كىرىپ كەتتى» دېگەن ئويغا كېلىپ، يېنىپ كەتمەكچى بولدى. يىگىت ئۆيىگە كىرىپ بولۇپ:

— قايسىڭ بار! — دېۋىدى.

— لەببەي! — دەپ بىر كىشى يۈگۈرۈپ كىردى.

— تەختنىڭ ئالدىدا مۇنداق رەڭلىك بىر ئادەم تۇراتتى. شۇنى تونۇمسەن؟ — دېدى پادىشاھ.

— تونۇيمەن، — دېدى ھېلىقى كىشى. پادىشاھ:

— ئانداق بولسا شۇ كىشىنى ھازىر تېپىپ مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كىرگىن! — دەپ ھۆكۈم قىلدى.

بۇ ئادەم يۈگۈرۈپ چىقسا، ھېلىقى كىشى ئوردىدىن چىقىپ، شەھەر رەستىسىدە كېتىپ بارۇر ئىكەن. ئارقىسىدىن يۈگۈرۈپ بېرىپ ئۇ ئادەمنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ:

— ئۆزلىرىگە پادىشاھنىڭ يارلىقى بار، — دېدى.

— ھە نېمە گەپ؟ — دېدى ھېلىقى كىشى.

— ئۆزلىرىنى پادىشاھ قىچقىرىدۇ.

— ياخشى، — دەپ ئالدىغا كىرىپ ماڭدى ئۇ كىشى. «پادىشاھ دېگەن تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ يىراقتىن گەپ سورىماقنى توغرا كۆرمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆيىگە كىرىپ، ئاندىن ئارقامدىن كىشى چىقارتىپتۇ» دەپ خىيال قىلدى ۋەزىر. ئاندىن پادىشاھنىڭ ئادىمى پادىشاھنىڭ ئالدىغا كەلدى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم! ئۆزلىرى دېگەن ئادەمنى تېپىپ كەلدىم، — دېدى. پادىشاھ:

— مۇشۇ يەرگە ئېلىپ كىرگىن! — دېدى.

بۇ ئادەم چىقىپ ھېلىقى كىشىنى پادىشاھنىڭ ئالدىغا باشلاپ ئەكىردى. پادىشاھ كۆرۈشۈپ ناھايىتى خۇش بولدى. قېيناتا، قېينانىلىرىنىڭ ئەھۋالىدىن تىنچلىق سورىدى، بۇ يەردىكى ھەممە گەپ ـ سۆزلەرنى بىلىندۈرۈپ بايان قىلىپ بەردى. ئاندىن كېيىن ۋەزىرمۇ پادىشاھنىڭ قېيناتا، قېينانىسىنىڭ قىلغان گەپ ـ

سۆزلىرىنىڭ ھەممىسىنى بايان قىلىپ بەردى ... پادىشاھ بۇ ۋەزىرنى چوشكەن جايىدىن كۆچۈرۈپ ئەكىلىپ، بىر نەچچە كۈن مېھمان قىلىپ، ئىززەت ـ ئىكراملار قىلدى. بۇنى قاراخان پادىشاھقىمۇ مەلۇم قىلىپ كۆرۈشتۈردى. ئاندىن بىر نەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، بۇ كىشىنى بىر نەچچە غۇلاملار بىلەن يولغا سېلىپ قويدى.

بۇ ۋەزىر بىر نەچچە زامان ئۆتكەندىن كېيىن، ئۆز شەھىرىگە كەلدى. ئۇدۇل كېلىپ ئوردىغا كىردى. پادىشاھقا كۈيئوغلىنىڭ، قىزىنىڭ ئەھۋاللىرىنى، قىلغان گەپ ـ سۆزلىرىنى بايان قىلىپ بەردى. پادىشاھ ئەر ـ خوتۇن ئىككىيلەن خۇش بولۇپ، باشلىرى ئاسمانغا تاقىشاي دېدى. بۇ پادىشاھنىڭ قىزى ۋە كۈيئوغلى شۇ پادىشاھلىق بىلەن خۇشال ئۆتۈپ كەتتى.

قارا باھادىر بولسا بىر نەچچە زامان يۈرۈپ «مەن بۇ پادىشاھنىڭ پالۋان، باھادىرى بولسام، ئۇنىڭغا جىق خىزمەتلەرنى قىلسام، نەچچە يەردىن يېغى كەلسە، ئۇنى مەن تىنجىتسام، زۆھرەخان ماڭا رازى بولمىسا، مەن ئەمدى بۇ قىزنى دۇنيادىن يوق قىلىمەن» دەپ خىيال قىلار ئىدى. بۇنىڭ قىلغان يامان گەپلىرى مەلۇم بولۇپ، زۆھرەخاننىڭ ئانىسىغا ئىشىتىلدى. بۇ خوتۇن بۇ گەپلەرنى قاراخان پادىشاھقا دېدى. قاراخان پادىشاھ بۇنى ئىشىتىپ: «بۇ ئوغرى مېنىڭ بالامنى يامان نىيەتتە قەستلەپتۇ. ئەمدى بۇنى ھەيدەپ چىقىرىۋەتمىسەم بولمايدىغان ئوخشايدۇ» دەپ، قارا باھادىرنى شەھەردىن ھەيدەپ چىقاردى. ئۇنى ھەيدەپ چىقارغانغا زۆھرەخان ناھايىتى خۇش بولدى. بۇ قارا باھادىر ئۆزىنىڭ ئېشىكىنى مىنىپ، بىر باياۋان تەرەپكە چىقىپ كەتتى.

گۇننار ياررىڭ [شۋېتسىيە] «ئۇيغۇر خەلق ئەدەبىياتى جەۋھەرلىرى» (مىللەتلەر نەشرىياتى 1997-يىلى 12-ئاي 1-نەشرى: «نەشرگە تەييارلىغۇچىلار: مەتتىمىن يۈسۈپ، بارىجان زەپەر» نىڭ «خوتەن تېكىستلىرى» قىسمى 3-، 33-بەتلىرىدىن ئېلىندى) ئەسلىي ئېيتىپ بەرگۈچىلەر گۇما ناھىيىسىدىن: **ئالىم ئاخۇن، ھاشىم ئاخۇن.**

www.uyghurkitap.com

ئابدۇراھمان غوجا

ئىپتىدانى باشلايمىز،
شېھىدانە خوتەندىن.
باتۇرلارنى ئۆستۈرگەن،
شان - شەۋكەتلىك ۋەتەندىن.

قەدىمكى بىر زاماندا، ئاتچۇي[1] دېگەن يۇرتتا ھېبىبىللا مۇپتى ھاجى ئىسىملىك بىر كىشى بولۇپ، ئۇنىڭ ئۈچ ئوغلى بار ئىدى. چوڭىنىڭ ئېتى مەسۇمخان، ئوتتۇرانچىسىنىڭ ئېتى سۇدۇرخان، كىچىكىنىڭ ئېتى ئابدۇراھمان خان ئىدى. مەسۇمخان بىلەن سۇدۇرخان ئىلچى[2] شەھىرىدە تۇراتتى. ئابدۇراھمان خان مەدرىستە ئوقۇيتتى.

ئابدۇراخمان خان غوجا،
يەتتە - سەككىز يېشىدا.
پىكرى - زىكرى ئىلىمدە،
كالا موللا بېشىدا.
كېتىپ بارسا بىر كۈنى،
مىرغىزار[3]لىق قىشىدا.
ئاپپاق ساقال بىر بوۋاي،
تۇرغىدەكمىش ئالدىدا:
پىنھان بولۇپ بىر ھېكمەت.

بايان قىپتۇ دالدىدا،
بويۇڭغا قارىسام تۇزۇك كۆرۈنەر،
يۈزۈڭگە قارىسام سۆزۈك كۆرۈنەر،
دىلىڭغا قارىسام ئۈزۈك كۆرۈنەر.
پىشانەڭ ئوچۇق بۇزرۇك[4] كۆرۈنەر.
نەرگىس[5] كۆزلىرىڭ ياشقا تولۇپتۇ،
شىكەستە[6] دىلىڭ بەريان[7] بولۇپتۇ.
يۈرۈڭقاش سۆيۈك ھەريان ئۆرۈپتۇ،
ئېيتقىل نىچۈن ئەپغان[8] چېكەرسەن؟

---

① ئاتچۇي — ھازىرقى خوتەن ناھىيىسى باغچى بازىرىنىڭ بىر كەنتى.
② ئىلچى — ھازىرقى خوتەن شەھىرى، ئىلگىرى «ئىلچى» دەپ ئاتىلاتتى.
③ مىرغىزار — ئوتلۇق يەر، گۈل چىمەنلىك.
④ بۇزرۇك — ئەتىۋارلىق، ئىززەتلىك، ھۆرمەتلىك.
⑤ نەرگىس — كۆزگە ئوخشايدىغان چىرايلىق گۈل.
⑥ شىكەستە — زەخىملىك، جاراھەتلىك.
⑦ بەريان — لەختە - لەختە، تىلىنىش.
⑧ ئەپغان — داد - پەرياد، نالە - پىغان.

ئابدۇراھمان خان غوجا ئۆزىنىڭ نامۇ - ھالىنى يىپقا تىزغان مارجاندەك بىر بىرلەپ بايان قىلغاندىن كېيىن مۇنداق مۇڭلۇق بىر مۇناجات ئوقۇدى:

ئۆز يۇرتىنى ئالەمدە،
سۆيمەيدىغان ئەر بارمۇ؟
شېھىدانە خوتەندەك،
غەيلەت باسقان يەر بارمۇ؟
شۇ كەمگىچە كۆرمىدىم،
كۇندۇز - تۈنىنىڭ پەرقىنى.
ئەزەل قارا قىلغانمۇ،
خوتەنلىكنىڭ بەختىنى؟

كەر بالاغا ئوخشايدۇ،
پىيالىمنىڭ[1] چۆللىرى.
ئىمام ھەسەن - ھۈسەندەك[2]،
خازان بولدى گۈللىرى.
شۇڭا دىلىم سۇنۇقتۇر،
غەم پەيمانىم[3] تولۇقتۇر.
تاپسا يۇرتۇم ئاسايىش،
بۇ ھەممىدىن ئۇلۇقتۇر.

بۇ نەزمىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بوۋاي شاد - خۇراملىق ئىچىدە ئۆزىنى ئاشكارىلاپ، مۇبارەك قولى بىلەن خان غوجىنىڭ بېشىنى سىلاپ ئېيتتىكى:

ئى بالام جانىم بالام،
ھەق يولىغا كىرىپسەن.
ئانا سۈتىن ئاقلاشنى،
قەرزىڭ - پەرزىڭ بىلىپسەن.
ئوتتۇز ياشقا كىرگەندە،
كۆچ - قۇۋۋەتكە تولغايسەن.
تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتۇڭغا،
ئەبەت سادىق بولغايسەن.
زۇلۇم، كۈلپەت باغرىغا،
خۇرۇچ خەنجەر ئۇرغايسەن.
ئامبال - دوتەي تەختىنى،
گۇمران قىلىپ چاققايسەن.
شۇندا مەشھەر بارغاندا،
شېھىت خەلقىڭ ئالدىدا،
ئاق يۈز بىلەن باققايسەن.
روھىڭ تولۇپ ھۆرمەتكە،
پولسىراتتىن جەننەتكە،
پەرۋان بولۇپ ئاققايسەن.

---

① پىيالما — قاراقاش بىلەن گۇما ئارىلىقىدىكى چۆللۈك.
② ئىمام ھەسەن، ئىمام ھۈسەن — مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ نەۋرىسى، كەر بالادا شېھىت بولغان.
③ پەيمان — قاچا.

خىزىر بوۋاي خان غوجىنىڭ ئاغزىنى ئاچتۇرۇپ ئابزەمزەم ئىچۈردى، ئوڭ دولىسىنى ئاچتۇرۇپ ئالتۇن تامغىسىنى باستى، چەپ دولىسىنى ئاچتۇرۇپ نەزەر ئىلتىپات قىلدى:

كۆرسەم يەتتە يېشىڭدا،
بىر خىسلەت بار بېشىڭدا.
قايدا بارساڭ جان ئوغلۇم،
خىزىر بوۋاڭ قېشىڭدا.
نىشانە قىپ قويدۇممەن،
ئۆچمەس بەلگۈك ئويدۇممەن.
بارغىل ئوغلۇم ئامان بول،
ساغا ئاق يول تىلەيمەن.

ئۇستازىڭنىڭ ئۇمىدى،
ئۇنۇتمىغىل پىرىڭنى.
پانى دۇنيا ئەھلىدىن،
پىنھان تۇتقىل سىرىڭنى.
سەبرى گۆھەر، سىر ئالتۇن،
سىرى ئەھيان ئۆزگىدۇر.
سىرى ئايان ئەھلىگە،
ئۆمرى گەريان ئۆزگىدۇر.

خىزىر بوۋاي خان غوجىنىڭ كۆزىنى يۇمدۇرۇپ غايىب بولدى. ئابدۇراھمان خان غوجا ھەيرانلىق ئىچىدە مەدرىسكە يول ئالدى، خىزىرنىڭ سۆزى قەلبىدە قالدى.

....
ئايدىنىغىنا ئاي ئۆتۈپ،
كۈندىنىغىنا كۈن ئۆتۈپ،
ئابدۇراھمان خان غوجا،
ئارسلاندەك ئەر بولدى.
شەمشاد كەبى جىسمىغا،
يانار تاغدەك كۈچ تولدى.
ئەرتۇغا[1] بوپ يېتىشىپ،
ھەر قەدەمدە دۇشمىنى،
يەكسان بولدى، يەر بولدى.
ئىلياس ئىدى ئۇستازى،

رازى بولدى غوجىدىن.
مەرىپەتلىك نۇر بەردى،
دۇئا ئەيلەپ دىلىدىن:
— ئەي بالام، غوجام بالام،
باسقان ئىزىڭ گۈل بولسۇن.
ساغا ئاق يول تىلەيمەن،
ئاللا ئۆزى يار بولسۇن.
ئۇن ئىككى مىلك ئىماملار،
ھەردەم مەدەتكار بولسۇن.
غېرىب، غۇرۋا، يېتىملەر،
يۈرىكىڭدە بار بولسۇن.

① ئەرتۇغا — ئۇيغۇرلار تارىخىدىكى مەشھۇر رىۋايەتلىك قەھرىمان ئاپراپسىياپنىڭ يەنە بىر نامى.

ئۇستازىڭنىڭ تىلىكى،
تۇمارىڭغا باغ بولسۇن.
ئاۋازىڭدىن ئويغانسۇن،
غەپلەت بېسىپ ياتقانلار.
شۇ چاغ ئېيتار ئاپىرىن،
نىجات نۇرى تاپقانلار.
شاگىرت بولاي مەن ساڭا،
ھەيران بىلمە ساھىپنى.
تاپشۇرارمەن قولۇڭغا،
ئەمدى بەش يۈز تالىپنى.
پەرۋىش ئەيلەپ قىلغايسەن،
جان دىلىڭدىن تەربىيەت.
پەخەس بولغىن يولۇڭغا،
تاپقىن ئوغلۇم كامالەت.
....
شۇندىن باشلاپ خان غوجا،
باستى ئۇستاز ئىزىنى.
مەرىپەتنىڭ چىرىغى،
نۇرلاندۇرۇپ دىلىنى.

*

باھار بولدى قارلىغاچ،
نېمە بولدى، كەلمىدى.
ئۇۋىسىنى يىلانلار،
ئېلىۋالدى، بەرمىدى.
ئاينىڭ ھۆسنى قاراڭغۇ،
داغ قاپلىغاچ يۈزىگە.
زۇلمەت ئوقى قادالدى،
مەھكۇم ئەلنىڭ كۆزىگە.
ئىلچىنىڭ بازارىغا،
ئالتە ئېشەكتە قاق كىردى.
نارەسىدە بالىلارنىڭ،
ساقىلىغا ئاق كىردى.
كۆۋرۈكتىكى جۈپ دەمدە،
ئۈنلىمىدى سەھەردە.
گۈلباغ① ئارا ئۈچالماس،
بۇلبۇل تۆمۈر قەپەسدە.
قارا قۇشنى قۇشلىتىپ،
يۈرەر ئامبال، مەسىمىكىن!
چاي ئورنىغا قان ئىچەر،
ئەسلىي زاتى نەسىمكىن!
پاناھ تىلەر بەندىلەر،
نالە قىلىپ خۇداغا.
تاقەت قىلىپ بولارمۇ
مۇنداق مۇدھىش جاپاغا ...
قانداق چىدار خان غوجا،
ئەل - يۇرتىنىڭ زارىغا.
ۋادەرىخا! بۇ قىسمەت،
تەگدى كۆڭۈل تارىغا.

ئەلقىسسە: ئابدۇراھمان خان غوجا بەش يۈز تالىپ ئىچىدىن ئىشەنچلىك مەھرەم② تاللىۋالدى. ئۇلارغا قوشۇمچە سىپاھگەرلىكنى③ ئۆگەتتى. ھوجرا ئىچىگە تۆمۈرچىلەرنى توپلاپ، نەيزە - قىلىچ سوقتۇرۇپ خۇپىيانە راسكەرلىق قىلدى.

① گۈلباغ — جاي ئىسمى (ئىلچىنىڭ مەركىزىي كوچىسى).
② مەھرەم — ئىشەنچلىك ياردەمچى، خىزمەتچى.
③ سىپاھگەرلىك — ھەربىي ئىلىم، ھەربىي مەشق.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېتى www.uyghurkitap.com

يۇرۇڭقاشنىڭ سۇلىرى،
خادا تاشتەك تۇرۇلدى.
خان غوجىنى كۆرگەندە،
قارا بۇلۇت سۇرۇلدى.

ئەسكە ئالدى خان غوجا،
خىزىر، ئۇستاز سۆزىنى.
قايدىن كەلسۇن ئۇلۇغ سۇ،
ئاچماي بۇلاق كۆزىنى؟

ئالا - ئالا ئارغامچا،
گۈلەڭگۈچكە يارامدۇ؟
ئەل ئۇمىدىنى ئاقلىماي،
ئۆزىن ئەر دەپ سانامدۇ؟!

قايتتى شۇنداق كۈچ بىلەن،
ھوجرىسىغا خان غوجا.
دېدى: قىلىچ تەييارلار —
مەھرىمىگە، خان غوجا.
....

ئەمدى بىر كەلىمە سۆزنى خوتەننىڭ ئامبىلىدىن ئىشتەيلى:

قاراڭغۇ تۈن، كېچىدە،
ئامبال دارىن چۈش كۆردى.

چۈشىدە بەك يامان،
ئاجايىپ بىر ئىش كۆردى.

ئامبال چۆچۈپ ئويغىنىپ جىمىكى يايى - دايىلىرىنى جەم قىلدى.

ئى يايىلار، دايىلار،
چۈشۈم شۇنداق ياماندۇر.
كىمدۇ بىرى تەختىمگە،
كۆز تىككىنى ئاياندۇر.
شەھۇ - شەھەر كېزىڭلار،
يۇرت - مەلىنى قېزىڭلار.

يۈز بېشى، بەگ، چوڭلارنى،
يامۇلغا تېز يىغىڭلار.
زۇڭ داخۇيىنى[①] ئېچىڭلار،
ھەريان تىڭلاپ بېقىڭلار.
ماڭا خىرىس قىلغاننى،
نەدىن بولسا تېپىڭلار.

ئامبالنىڭ يارلىقى بىلەن ھەممە يۇرتنىڭ بەگ، يۈز بېشىلىرى يىغىپ كېلىنىپ، قاتتىق سوراق قىلىندى. ئاتچۇيىنىڭ سامان قورساق

---

① زۇڭ داخۇي — چوڭ يىغىن.

بېگى ئامبال ئالدىدا قۇيرۇق شىپاڭلىتىپ ئېيتتىكى:
— «ئى ئامبال، ھېبىبۇللا مۇپتاجىنىڭ ئۈچ ئوغلى بار، ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىرسىنىڭ پەيلى — ئىمانى بۇزۇقلارغا يار، پەقەت ئۇلاردىن باشقا سىلىگە يەنە كىم خىرىس قىلالىسۇن؟ !»
قورقىنىدىن لاغىلداپ تىترىگەن ئامبال ئوردا چىرىكلىرىگە دەرھال بۇيرۇق چۈشۈردى:

ھەي يايىلار، يايىلار، دەرھال باغلاپ كېلىڭلار.
ھازىر يولغا كىرىڭلار. يۈرىكىنى سۇغىرىپ،
ھېبىبۇللا ھاجىنى، زىختا كاۋاپ قىلىڭلار.

«خوپ» — دېدى - دە، ھايال ئۆتمەي ھېبىبۇللا مۇپتاجىنى چەمبەرچاس باغلاپ ئامبال ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. ئامبال ئېيتتىكى:

ئى ھاجىيۇ — مۇپتاجى، گۇناھىڭدىن كەچمەيمەن.
خىرىس قىلغان تەختىمگە، يالغان بىلەن ئالدىساڭ،
سەنمۇ؟ جاۋاب بەرگەيسەن. يۈرەك قېنىڭ ئىچكەيمەن.
راست گېپىڭنى ئېيتمىساڭ، ھازىر كاللاڭ كەسكەيمەن.

ئەلقىسسە، ھېچنېمىدىن خەۋىرى يوق ھېبىبۇللا مۇپتاجى ئامبالنى رازى قىلالمىدى. ئامبال دەرغەزەپ بولۇپ قىزىتىلغان يىڭنىنى ئۇنىڭ تىرناقلىرىغا تىقتى. مىس لىگەننى قىزىتىپ كۆكرىكىگە ياقتى. يامۇل ئىچى قىيامەت — ئەرساتقا تولدى ... شەھەرنىڭ قازى - كالانلىرى ئامبالدىن ھېبىبۇللا مۇپتاجىنىڭ بىر قوشۇق قېنىنى تىلىدى. ئۈچ كۈنلۈك سۈرۈك بىلەن بورۇنغا ئالدى. ھېبىبۇللا مۇپتاجى ئۇدۇل مەدرىسكە قاراپ يول ئالدى. ئۇ ئوغلى ئابدۇراھمان خان غوجىغا ئېيتتىكى:

ئارسلاندەك ئەر بالام، ئامبالغا خىرىس قىل دەپ،
سېنى كىملەر ئازدۇردى؟ كىملەر گۆرنى قازدۇردى؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بۇ پەيلىڭدىن يان بالام،
بىزگە جاھان تار بالام.
نىيىتىڭدىن يانمىساڭ،
يۈرتۈڭ بولار قان، بالام.
تەلپىڭنى بىجىرەي،
نىمە دىسەڭ خان بالام.
بىزنى قويما ئەلەمگە،
كۆز قارىچۇقۇم جان بالام.
ئامبال بىلەن ئويناشما،
ئۇ زەھەر ــ چايان، بالام.
جەڭگى - جىدەل باشلانسا،
كۈن بولار يامان بالام.
ئەزىزانە خوتەننى،
شىھىت قىلغان ئامبال شۇ.
قاشتېشى ماكانىغا،
قان تېرىغان ئامبال شۇ.
بالام قىلما قاراملىق،
ئۇ قىلغىنىڭ نادانلىق.
يۈرىكىنى يەپ بولغاچ،
يۈرتتا ئەر يوق ياراملىق.
كۆز ئالايتساڭ ئامبالغا،
بىزگە يوقتۇر ئاراملىق.

ئــابدۇراھمان خان غوجا ھاجىم دادىكىسىنىڭ نەسىھەتلىرىدىن سۆكرە ئېيتتىكى:

ھاجىم دادا قۇلاق سال،
مىنىڭ يۈرەك سۆزۈمگە.
يۈرت ھالىنى ئويلىسام،
قان - ياش تولار كۆزۈمگە.
ئاتا، ئانام، ئەل يۈرتۇم،
رىزا بولغاي مىنىڭدىن.
ئەر سۆزىدىن قايتمايدۇ،
يولۋاس باسقان ئىزىدىن.
قولدىن كەتكەچ تەختىمىز،
قاچقان بىزنىڭ بەختىمىز.
قاراقچىغا تا ئەبەت،
قارشى پۈتكەن ۋەدىمىز.
يوقلىقىدىن ئادالەت،
كۆڭلۈمدە كۆپ ئاداۋەت.
قولدا قىساس قىلىچىم،
يالتىرايدۇ داۋامەت.
ئامبالغا ئوت ئاچارمەن،
ئىت قېنىنى چاچارمەن.
شىھىت ئۆتكەن ئەۋلادىنىڭ،
قېنىغا قان ئالارمەن.
ئامان قالسام غازىمەن،
شىھىت بولسام رازىمەن.
ئازاب چەككەن يۈرەكىنىڭ،
جان تومۇر ئاۋازىمەن.
يېتىم - يېسىر، غۇربەتكە،
تەپتى ئىسسىق يازىمەن...
بىر كەم ئوتتۇز يېشىمدا،
قىسمەت يەتتى بېشىمغا.
دۇئا بېرىڭ جان دادا،
رەھىم ئەيلەپ ئىشىمغا.

سىرىقسۇ[1] دا — ھوجرامدا،
يىگىتلىرىم ياتقاندۇر.
تەقەززا بوپ شۇ تاپتا،
ئەندىشىگە پاتقاندۇر.
ئاق چاچ ئانام مېھرىبان،
رازى بولغىن مېنىڭدىن.
ئاق سۈتۈڭنى بەرگەنسەن،
ئايرىپ قىزىل قېنىڭدىن.
يېگەنمەنغۇ جان ئانا،
سېنىڭ ئاپپاق نېنىڭدىن.
ئاقلىمىسام قەرزىمنى،
ئۆتىمىسەم پەرزىمنى،
تۈزكور قىلىپ، بەرگىنىڭ،
تېشىپ چىقسۇن جېنىمدىن ...
مەن سۈتۈڭنى ئاقلارمەن،
جەڭگاھ ئارا تاقلارمەن،
كۆكرىكىمنى قالقان قىپ،
ئەل - يۇرتۇمنى ساقلارمەن.
بارالمىدىم باغچامغا[2]،
سالام ئېيتىڭ ئاغچامغا.
دىلى غەمناك بەش بالام،
قىزىل گۈلۈم، غۇنچامغا.

ئابدۇراھمان خان غوجا شۇ تەرىقىدە مۇناجات ئېيتىپ ئىجازەت سورىدى. ھېبىبىللا ھاجى نائىلاجلىقتىن رىزالىق بەردى، روزغار تەييارلاپ تەڭ كېچە مەھەل بىلەن ئاق يول تىلەپ ئۇزىتىپ قويدى:

ئابدۇراھمان خان غوجا،
قايتىپ كەلدى قاتارغا.
كۆپنىڭ كۆزى قادالدى،
بوينىدىكى تۇمارغا.
بۆرە[3]باشلىق ئۇل تۇمار،
مۇقەددەستۇر مۇبارەك.
سۆيۈنەردى جان دىلدىن،
ئۇنى كۆرگەن ھەر يۈرەك.
كۈتۈپ تۇرغان يارەنلەر،
چۆرىسىگە ئۇلاشتى.
غوجا سۆزى ئۇلارغا،
دەرمان بولۇپ جۇغلاشتى.
غوجا تولغان غەزەپكە،
ئوت چاقنىغان كۆزلىرى،
خەنجەر ئىدى، ئوق ئىدى،
ئېيتقان ھەر بىر سۆزلىرى:
— ئامبالدا يوق دىيانەت،
بارچىسىدا خىيانەت،
يۇرتنى تامام قاپلىغان،
ۋابا يەڭلىغ جىنايەت.
بىزنىڭ ئەلدە بولمىغاچ،
بەركە، بىرلىك، ئىنايەت،

① سىرىقسۇ — يۇرت ئىسمى.
② باغچا — ھازىرقى خوتەن ناھىيىسىنىڭ باغچا بازىرى.
③ قەدىمكى تۈتېمىزىم (ھايۋانلارنى مۇقەددەس بىلىپ چوقۇنۇش) ئېتىقادى بويىچە، تۈركى خەلقلەر ئۆزلىرىگە يول باشلىغۇچى سۈپىتىدە بۆرىنى تۇتېم قىلغان. شۇنىڭدىن باشلاپ شۇ خەلقلەر ئارىسىدا بۆرىنى سىمۋول سۈپىتىدە ئۇلۇغلاش ئوخشىمىغان دەرىجىدە ساقلانغان.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

بىشىمىزغا چۈشۈپتۇر،
دەھشەت قىزىل قىيامەت.
خوتەن خاراپ بولۇپتۇر،
باغرى قانغا تولۇپتۇر،
ئالدىمىزدا ئىككى يول —
هايات - مامات تۇرۇپتۇر.
كىم كۆيۈنسە دىلىدىن،
تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ئېلىگە.
قىلىچنى ئېپ قىنىدىن،
مىنسۇن ئاتنىڭ بېلىگە.
بىلەنسۇن شەمشەر قىلىچلار،
باتۇرلار خاتىر تېشىغا.
ئەجەلدىن قىزىپ چىلىشلار،
غەم ياغسۇن ياۋ بېشىغا.
مەيداندا تاپقان شان بىلەن،
تىكلەنسۇن بىرلىك تاغلىرى.
مەرتلەر تۆككەن قان بىلەن،
يۇيۇلسۇن يۇرتنىڭ داغلىرى.
باش كۆتەر خوتەن ئوغلانى،
خورەكنى توختات، باش كۆتەر.
لەنەتلە تاتلىق چۈشلەرنى،
لەنەتلە، ئۇخلاش بەس، يېتەر.
مەرد بولساڭ چىق مەيدانغا،
نامەرتلەرگە سۆزۈم يوق.
ئەلنى سۆيمەس نامەردكە،
قارايدىغان كۆزۈم يوق.
ئانام ھەققى قەسەمياد،

ئاتلاندىم مەن غازاتقا.
يىگىت بولساڭ قىلىچ ئال،
ئېتىڭنى چاپ مەيدانغا.
....
سەپداش بولدى، يول ئالدى،
تۈن كېچە ئەل ياتاردا.
ئەھتىكاپتا ئۆلتۈردى،
ئالتۇن[1] دېگەن مازاردا.

*

ئۈچىنچى كۈن كېچىدە،
شورۋاغ[2] تامان تاقلىدى.
دەرۋازا ئېچىلغۇنچە،
تاڭنى كۈتۈپ ساقلىدى.
سېزىپ دۈشمەن قاغىدەك،
سېپىل بويلاپ قونۇشتى.
چەللەپ غوجام كۆزىنى،
تىركەشتىن[3] ئوق ئۇزۇشتى.
جەڭ قىزىدى كارامەت،
شۇڭقار غوجام سالامەت.
دۈشمەنلەرنىڭ بېشىدا،
قاينار ئىدى قىيامەت.
ئامبال - دارىن باش بولۇپ،
قوللىرىدا تاش بولۇپ،
جان تالىشىپ چاپاتتى،
كۆزلىرىگە قان تولۇپ ...
كېتەش ئېيتىپ ئەمەتخان،
كەلدى غوجام ئالدىغا،

---

① ئالتۇن — خوتەن شەھرىدىكى «ئالتۇنلۇغۇم» مازىرى.
② شورۋاغ — هازىرقى خوتەن شەھرىنىڭ بىر يېرىسى.
③ تىركەش — ئوقدان.

دېدى : دۈشمەن ھىلىگەر،
يوشۇرۇندى دالدىغا.
ئىشنىڭ قىسمىتى جەڭدۇر،
ئوندىن توققۇزى رەڭدۇر.
جەڭ قىلماقنى بىلمەكلىك،
تىرىلمەك بىلەن تەڭدۇر.
راسلايلى ئىگىز شوتا،
تەييارلايلى شاخ - شۇمبا.
ئوتتۇنغا ياغ چاچايلى،
ئوت قويۇپ يول ئاچايلى.
خان كېچەشكە قوشۇلدى،
شاخ - شۇمبىلار توشۇلدى.
لاچىن بولۇپ ئەمەتخان،
ئوت بورانى سوزۇلدى.
گۈلخاندىن چوغ چېچىلدى،
ياۋلار ھەريان قېچىلدى.
ئاھۇ - پەرياد ئىچىدە،
«تۆمۈر دەرۋازا»[1] ئېچىلدى.
نەيزە، قىلىچ زەپىدىن،
مىڭلاپ چېرىك يىقىلدى.

تىرىكلىرى تۇغ تۇتۇپ،
تەسلىماتقا قېتىلدى.
قاچقانلىرى ئېتىلدى،
ئەجەل بىلەن چېتىلدى.
شېھىدانە خوتەنگە،
شام چىراغلار يېقىلدى.
قول - پۇتىنى كىشەنلەر،
پارە - پارە چېقىلدى.
....
كۈنلەر ئۆتتى، ئاي ئۆتتى،
دۈشمەن پۇرسەتنى كۈتتى.
قاچقان ئامبال چېرىكى،
پىيالمىنى[2]جاي تۇتتى.
مەدەت تىلەپ ئوردىدىن،
ئىلتىماسقا خەت پۈتتى.
قىلىچتىن قان تامغۇزۇپ،
بار مولۇككە قول سوزۇپ،
خان ئەۋەتكەن قانخورلار،
سەپ تارتىپ كېلىپ يەتتى.

ئەلقىسسە: ئامبال قاچقاقلىرى ھەيۋە بىلەن ئابدۇراھمان خان غوجىغا بىر پارچە نامە ئەۋەتتى. نامىدە: «بىز بىلەن ئېتىشار بولسا مەيدانغا چىقسۇن، ئېتىشماس بولسا خوتەننى دەرھال بىكارلاپ قويسۇن» دېيىلگەن ئىدى.

خان غوجا بۇ نامىنى كۆرۈپ دەرغەزەپ بولدى:

قۇل، قارام بوپ ياتقىچە،
قانخور ئامبال قولىدا.

ئۆلۈپ كەتسەك ئارمان يوق،
ھەققانىيەت يولىدا.

---

[1] «تۆمۈر دەرۋازا» — خوتەن شەھىرى يېڭىشەھەر رايوندىكى سېپىلنىڭ شەرقىي دەرۋازىسى.
[2] پىيالما — گۇما ناھىيىسىنىڭ خوتەن - قەشقەر تاشيولى بويىدىكى بىر يېزىنىڭ نامى. تاشيولنىڭ ئىككى تەرىپى پايانسىز چۆل - دەشت.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

دەپ جاۋابنامە يوللاندى. ئەلچى شەھرىنى دادىسىغا تاپشۇرۇپ، قايتا جەڭگە ھازىرلاندى:

جېنىم دادا شەھرىمىز،
ئەمدى سىزگە ئامانەت.
ئەلكىڭىزدىن كۆچ تاپقاي،
يۇرتتا ئەدلۇ - ئادالەت.
يۇرت بېشىغا كەلمىسۇن،
قايتىپ يەنە قاباھەت.

مەن غازاتقا بارايمەن،
بېرىڭ دادا ئىجازەت.
دۇئا قىلىڭ جان دادا،
قايتىشىمغا سالامەت.
قىرىق بىر مەھرەم يېنىمدا،
جەڭ قىلۇرمەن داۋامەت.
جېنىم دادا بىزلەرگە،
قىلىپ تۇرۇڭ شاپائەت.

ئەلقىسسە: خان غوجا ئىشەنچلىك دەپ تاللىغان قىرىق بىر مەھرىمىنى سەپكە تىزىپ دادىسىنىڭ ئالدىدىن بىر - بىر ئۆتكۈزدى. رەڭگى - رۇخسارى، مىجەز - خۇلقى، روھىي ھالىتىگە قاراپ دادىسى قىرىق مەھرەمنى ئىشەنچلىك تاپتى. بىرسىگە كەلگەندە خان غوجىغا ئېيتتىكى:

بالام قىرقى يارادۇر،
مۇنۇ بىرسى قالادۇر.
چۈنكى كۆزى ئالادۇر،
دۇرە[1]لىرىمۇ قارادۇر.
ئۇنى جەڭگە ئېپ چىقساڭ،
بەلكىم باشقا بالادۇر.

ئابدۇراھمان خان غوجا دادىسىنىڭ سۆزىگە قايىل بولمىدى.
— ئى ھاجىم دادىكا! بۇنىڭ ئىسمى ئىسمائىل. يەتتە يېشىدىن ئاش - تۇزۇمنى يەپ چوڭ بولغان بىر يېتىم. ئۇ ماڭا ئىشەنچلىك، دەپ ئېيتتىكى:

ئىسمايىلدۇر قاناتىم،
قاناتىمدۇر ھاياتىم.
مەن ئۇنىڭدىن ئايرىلسام،
قولدا تۇرماس نىجاتىم.
ئۇنى سەپتىن ئالمىڭىز،
شۇبھە ئىچرە قالمىڭىز،
دۇئا بېرىڭ جان دادا،
ھەق ئالدىغا يولىڭىز.

---

① دۇرە — چىش.

دادىسى خان غوجىنىڭ لەۋزىنى قايتۇرالمىدى. ئاخىرى:

يول بولسۇن بالام، يول بولسۇن، ئەل يۇرتۇڭنىڭ ئۈمىدى،
پىشانەڭدە نۇر بولسۇن. قورالىڭغا جور بولسۇن،
مەھرەملىرىڭ، ھەمدەمىڭ، پىيالەڭنىڭ چۆلىمۇ،
خىزىر ساڭا يار بولسۇن. ئىزىڭ يەتكەچ گۈل بولسۇن.

دەپ دۇئا ئەيلىدى. خان غوجا دادىسى بىلەن خوشلىشىپ، پىيالىمىغا قاراپ يول ئالدى. پىيالىمىغا يېقىن كەلگەندە دۈشمەنگە غازات ئېلان قىلىشقا ئىسمايىلنى ئەلچىلىككە ئەۋەتتى. ئىسمايىل پىيالىمىغا كىرىشى بىلەنلا چېرىكلەر ئۇنى باغلاپ ئېلىپ ماڭدى. ئامبال ئۆزۈندىن بىرى ئىسمايىلغا كۆز سېلىپ يۈرەتتى. ئۇ ھەييارلىق بىلەن ئىسمايىلنى قۇچاقلىدى. يۈت - قولىنى يەشتۈرۈپ چوڭ زىياپەت ئۇيۇشتۇردى. ئوڭ يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئىسمايىلغا ئېيتتىكى:

ئى ئىسمايىل قاندىشىم، قاراپ تۇرغىن ئۇلارنىڭ،
قايسى شەيتان ئازدۇردى؟ قانغا پاتار ھەممىسى.
مەزھىپىڭدىن قايتۇرۇپ، ۋاقىت، پۇرسەت غەنىمەت،
بىزگە ئورا قازدۇردى؟ ئەقلىڭنى يىغ ئۆزۈڭگە.
داداڭ بىلەن بىر سەپتە، قىلغىل ئەمدى بىر خىزمەت،
ئىدۇق بىزلەر بىر چاغدا. قۇلاق سالغىن سۆزۈمگە.
سېنى ئولجا قىلغانتى، ئابدىراھمان پاشانىڭ،
يەتتە ياشار ۋاقتىڭدا ... كاللىسىنى ئېلىپ كەل.
داداڭنىمۇ ئۆلتۈرگەن، ياكى نەيزەڭ ئۇچىدا،
غوجا نەسلى ئەمەسمۇ؟ يۈرىكىنى تىلىپ كەل.
ئاكاڭنىمۇ ئۆلتۈرگەن، مانا تەييار سوغاتلار،
ئاشۇ پەسلەر ئەمەسمۇ؟ سەكسەن يامبۇ ئالىسەن.
ئۇنۇتتىڭما قىساسنى، بىز خوتەنگە بارغاندا،
ئەگەشكىنىڭ نىمىسى؟ چارىگاھتا ياتىسەن.

ئامبال سەكسەن يامبۇنى ئىسمايىلنىڭ ئالدىغا قويدى.

ئىسمايىلنىڭ نىيىتى بۇزۇلدى، خان غوجىدىن رىشتىسى ئۈزۈلدى. يامبۇغا سېتىلدى، ۋەدە بېرىپ ئۇلارغا قېتىلدى.

ئابدۇراھمان پاشانىڭ،
كاللا بىزنىڭ دەۋىرىڭ،
ئىشەنچىسى مەندىدۇر.
ئامانەت ئۇ تەندىدۇر.

ئىسمايىل نىقابنى يۈزىگە تارتتى، ئىپلاسلىق بۇرچىنى يەلكىسىگە ئارتتى، خان غوجامغا كېلىپ، ھىلىگەرلىك بىلەن شۇنداق دېدى:

قۇلاق سېلىڭ بۇ گەپكە،
ھەر ياڭزا ئوق ئاتاركەن.
باردىم دۈشمەن تەرەپكە.
ئۇلارغا تەڭ كۈچ بولماس،
چېرىكلىرى ساناقسىز،
كۈچ بولسىمۇ دۇچ بولماس.
ھېچبىر ئەمەس ياراقسىز.
ئۇرۇشمايلى كېتەيلى،
ئېگىز سېپىل سوقۇپتۇ،
ماكانغا تېز يېتەيلى.
چۆرىدەپ تومۇر توقۇپتۇ.
يا ئۇلارغا ئەل بولۇپ،
مەھكەم ساقلاپ ياتاركەن،
ئامراقلىشىپ ئۆتەيلى.

خان غوجىنىڭ ۋۇجۇدى غەزەپكە تولدى. دادىسىنىڭ مەسلىھىتىنى ئەسلەپ، ئىسمايىلدىن كۆڭلى دەر گۇمان بولدى. ئەقىل قوشلىرى پىيالىمغا قاراپ ئۇچتى. ئىسمايىلغا ئۇخلاشقا ئىجازەت بېرىپ، قۇرئاندازى ئەمەتخان بوۋايدىن مەسلىھەت سورىدى. كېچە بويىچە، ئىسمايىلغا تۇيدۇرماي قالغان ئەزىمەتلىرى بىلەن دەرھال جەڭگە ئاتلىنىش قارارىغا كەلدى. مەسۇمخان بىلەن سۇدۇرخانمۇ ئىككى يۈزدىن ئاتلىق چەۋەندازلىرى بىلەن تەييار بولدى. خان غوجا ئاق بوز تۇلپارغا مىنىپ قىلىچىنى قىنىدىن سۇغۇرۇپ، پىيالىمنىڭ ئوتتۇرىسىدىن دۈشمەن توپىغا بىسىپ كىردى:

ئارغىماقلار ئاتلاندى،
ۋاقتى سائەت ئىسمايىل،
چېرىك بېلى قاتلاندى.
تۇردى چۆچۈپ ئورنىدىن.
بىرىنچى رەت ئېلىشتا،
ھارام نىيەت، شۇم پېئىل،

سەكسەن چىرىك پاتلاندى. خەنجەر ئالدى قوينىدىن.
ئىككى - ئۇچلەپ نۆۋەتتە، ماڭدى چىغىر يول بىلەن،
يۇزلەپ ئۆلۈك سەپ بولدى. پىنھان تۇتۇپ ئۆزىنى.
پىيالىدا دۇشمەنگە، مەخپىيەتتە پاشانىڭ،
جان ساقلىماق گەپ بولدى. چەللەپ ئاتتى كۆزىنى.
....

ئىسمايىلنىڭ قولى تىترەپ ئاتقان ئوقى خان غوجامنىڭ ئوڭ يوتىسىغا تەگدى، خان غوجام قانسىراپ ئاخىرى ئاتتىن يىقىلدى، كۆزىنى ئېچىپ قارىغۇدەك بولسا، يېنىدا قىلىچىنى تەڭلەپ ئىسمايىل تۇراتتى.

— ھەي ئىسمايىل، بىلىمەن ئون يەتتە بەرى دۇردۇنۇم بار، بىر بەرىسىنى يىرتىپ يوتامنى تېڭىپ قوي، — دېدى. ئىسمايىل ئېيتتىكى:

سەندىن قىساس ئېلىشقا، بېشىڭ تەندىن جۇدادۇر،
ئەزرائىل بولۇپ كەلدىم. پەيمانغا تولۇپ كەلدىم.

ئىسمايىل خەنجىرىنى سۇغىرىپ خان غوجامنىڭ گېلىغا ئۇرماقچى بولدى. خان غوجا ئېيتتىكى:

— ھەي ئىسمايىل، بىردەم تەخىر قىلغىن، جان ئالساڭمۇ نامەردلىك بىلەن ئالما، — دېدى - دە، بېشىنى كۆتۈرۈپ غەزەپ نەيزىسىنى ئىسمايىلنىڭ كۆزىگە قادىدى، مۇناجات ئوقۇپ پىيالىنى لەرزىگە سالدى:

ۋادەرىخا! بىر چايانىنى بىلمەيىن ئاسراپتىمەن،
مۇھتەرەم ھاجىم دادامنىڭ ھەق سوزىن ئۇقماپتىمەن،
كۆزلىرىم ئويغاق تۇرۇپ، غەپلەت ئارا ئۇخلاپتىمەن،
بىر قاۋاننى ئۇز بالام دەپ قەدىرلەپ ساقلاپتىمەن،
ھەق گۇماننى تەرك ئېتىپ، ناھەقنى مەن ياقلاپتىمەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى www.uyghurkitap.com

كەلسە ئالدىمغا خۇشامەت بىرلە، يادەك ئېگىلىپ،
چىشلىرىنى كۆرسىتىپ، ھى - ھىلىسا يالغان كۈلۈپ،
كۈلكىسى، جا جىلۇسىنى مەن نادان راست دەپ بىلىپ،
ئىلتىپات ئەيلەپتىمەن ئوبدان كىيىم، ئاش - نان بېرىپ،
پەيلى ياتنىڭ شۇملۇقىنى ھېچقاچان بىلمەپتىمەن.

ئاسرىساڭ ئادەم بالاسى، ئاغزى - بۇرنۇڭ قان ئېتەر،
بوۋىلارنىڭ بۇ سۆزىن ھېكمەت چىراغى شان ئېتەر،
ياتقا ئاشكار ئەيلىسەڭ سىرىڭنى ئول پەيمان ئېتەر،
دۇشمىنىڭگە دىل بېرىپ، باشىڭنى راست پەيخان ئېتەر،
سىر تۇتۇش ئالتۇن ئىكەنكىم، قەدرىگە يەتمەپتىمەن.

مەيلى ئىسمايىل نىخۇيكى ئادىمى ئاتنى يوقات،
مەيلى كەس كاللامنى ياكى كۆكرىكىمگە نەيزە ئات،
مەن ئۆزەم ئادەم تۇرۇپ، كۈتمەسمەن ئىتتىن ئىلتىپات،
يات ياۋۇز ئاسراندىدىن دات، پەندىيات، مىڭ پەندىيات،
لەنىتى بىلسەڭ ساڭا شۇنداق جاۋاب بەرمەكچىمەن.

ئىسمايىل بەزگەكتەك تىترەشكە باشلىدى، كۆزىنى يۇمۇپ زەھەرخەندىلىك بىلەن خان غوجامنىڭ گېلىغا شۇنداق ئۇرغان ئىدى. قىلىچ ئوغاقتەك ئېگىلىپ كەتتى. خان غوجام يەنە بىر قېتىم بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئەل - يۇرتى بىلەن خۇشلاشماق بولۇپ شۇنداق مۇناجات ئېيتتى:

ئادىمىزاتنىڭ كۆلىمكى بادۇر،
ھامانەم بىر كۈن ئۆلمىكى باردۇر،
مېنىڭ بۇگۈن ئۆلەر كۈنۈمدۇر،
ئانا تۇپراقنى سۆيەر كۈنۈمدۇر.
رازى بولغايسىز ئاتا - ئانىلار،

جاندىن ئەزىزلەپ سۆيگەن باللار.
رازى بولغاي ئول پىرۇ ئۇستازىم،
باش ئېگىپ قىلاي ئۇنىڭغا تازىم.
رازى بول مېنىڭ ئەزىمەتلىرىم،
مېنى ئۆستۈرگەن ئەزىز يەرلىرىم.
رازى بول تاغ، تاش، دەريا - قىرغاقلار،
رازى بول ئەل - يۇرت، يېقىن - يىراقلار...
سىلەرگە كۆزۈم قانداقمۇ قانار،
ئويلىسام باغرىم ئوت بولۇپ يانار.
قەسەمياد خەلقىم، تۇغۇم ئالدىدا
ئۆلسەم ئوچلىرىم بولمىغاي ئادا.
قىساس قىلىچىم سىزگە ئامانەت،
ئەلۋىدا، ئەلۋىدا، ئەلۋىدا!...

ئەلقىسسە: ئىسمايىل ئاخىرى مەرتە خەنجىرىنى سۇغىرىپ خان غوجىنىڭ يۈرىكىگە سانچىماقچى بولۇپ تۇرغاندا، بوراندەك ئات ئوينىتىپ كېلىۋاتقان قوشۇننى كۆرۈپ قالدى - دە، دەرھال كۆزىدىن غايىب بولدى. مەسۇمخان بىلەن سۇدۇرخان يېتىپ كېلىپ قارىغۇدەك بولسا خان غوجام قان دەرياسى ئىچىدە بىھوش يېتىپتۇ. ئۇلار ئۆكسىنىڭ ئۆستىگە ئۆزىنى ئېتىپ زار - زار بوزلىنىپ، خان غوجامنىڭ بېشىنى يۆلىدى. خان غوجام تەسلىكتە جىلغا تەرەپنى ئىشارە قىلدى. مەسۇمخان ئېتىغا مىنىپ جىلغا تەرەپكە قۇيۇندەك ئۇچتى. ھايال ئۆتمەي ئىسمايىلنى ئاتقا سۆرىتىپ ئېلىپ كەلدى. خان غوجام كۆزىنى ئاران ئېچىپ:

— بۇ مەلئۇننى ئىلچى ئەھلىگە تاپشۇرۇڭلار، — دېدى - دە، كۆزىنى مەڭگۈلۈك يۇمدى.

ئېگىز چىنار يىقىلدى،
قايغۇ - ماتەم قېتىلدى.
گۈلدۈرماما چېقىلدى.
غازات قىلغان باتۇرنىڭ،
نالە - پەرياد ئۇستىگە،
ئىگەكلىرى چېتىلدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېتى www.uyghurkitap.com

هەر يۇرەكتىن غەزەپنىڭ، جىنازىغا يېپىلدى.
ۋولقانلىرى ئېتىلدى. ئەتۇر كىيىپ ئىگىننى،
مەسئۇم، سۇدۇر كۆز يېشى، يولدا ساما سېلىندى.
سەل - يامغۇردەك بىلىندى. كەڭ باياۋان قۇچىقى،
خان غوجامنىڭ جەسىدى، پىر قىيامەت قىلىندى.
تەختىراۋانغا ئېلىندى. چاقماق چېقىپ ئاسماندا،
مەھرەملەرنىڭ مىلتىقى، دۇررى مونچاق تۆكۈلدى.
تەتۇر قىلىپ ئېسىلدى. گويا قات - قات بۇلۇتلار،
تۇغ - ئەلەملەر ئېگىلىپ، چاك - چېكىدىن سۆكۈلدى.

مەسئۇمخان بىلەن سۇدۇرخان جىنازىنى قولدىن قولغا تالىشىپ شەھەرگە ئېلىپ مېڭىۋاتقان هازىدارلارغا قاراپ ئېيتتىكى:
— ئەگەر هاجى دادىكام بىلەن، ئاغىچى ئانىكام سوراپ قالسا:

ئۈنچە - مارجان چېچىلدى، سەگۇ تېرەك يېقىلدى،
تېرىپ بولماي كەچ قالدۇق. يۆلەپ بولماي كەچ قالدۇق.

دەپ جاۋاب بېرىڭلار، — دېدى.
جىنازا ئىلچى دەرۋازىسىدىن كىردى. خان غوجامنىڭ ئانىكىسى ئېگىز مۇنارىغا چىقىپ پىيالما تەرەپتىن كۆز ئۈزمەي قاراپ تۇرغىنىغا ساق ئۈچ كۈن بولغان ئىدى. بىردىنلا بىر جىنازا ئالدىدا ئىككى ئوغۇلنىڭ ئىگىننى تەتۇر كىيىپ ساما ئىچرە كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى - دە، «ئاھ!» دەپ يىقىلدى. سۆڭرە جىنازىغا ئۆزىنى ئېتىپ شۇنداق بوزلىدىكى، ئۇنىڭ مىسكىن زارىدىن يەر يېرىلىپ، تاغۇ - تاشلار ئېرىپ كەتكۇدەك بولدى:

بۈگۈن ئۇلۇغ جۇمە كۈن، بالام،
ماڭا بولدى قارا تۈن، بالام.
يىشىم ئاقتى يۈزۈمگە، بالام،
زۇلمەت پاتتى كۆزۈمگە، بالام.

ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
نادىرخان غوجام.
قۇلاق سالغىن سۆزۈمگە، بالام،
تويۇۋالاي يۈزۈڭگە، بالام.
جىنازاڭغا باش قوياي، بالام،
جامالىڭدىن گۈل ئوياي، بالام.
ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
نادىرخان غوجام.
ھەزرىتاجىم دادىڭىزنى، بالام،
ئاخۇن ئاغىچا ئانىڭىزنى، بالام،
بەش ناتىۋان بالىڭىزنى، بالام،
پۈتمەس دەردكە قويدىڭىز، بالام.
ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
نادىرخان غوجام.
ئوق يېنىڭغا قارىسام، بالام،
مىلتىقلىرىڭ ئىسقلىق، بالام.
سول يېنىڭغا قارىسام، بالام،
قىلىچ، نەيزەڭ تىزىغلىق، بالام.
جىنازاڭنىڭ ئۈستىگە، بالام،
ئالتۇن تۇغۇڭ يېپىغلىق، بالام.
باش - كۆزۈڭگە قارىسام، بالام،
ئىگەكلىرىڭ تېڭىغلىق، بالام.
ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
نادىرخان غوجام.
سۇلار كەتتى ساي قالدى، بالام،
ئىگىسى يوق جاي قالدى، بالام.
دادىسىدىن ئايرىلغان، بالام،
بەش قۇلۇنۇڭ - تاي قالدى، بالام.
ئالما، ئانار ئۈزۈلدى، بالام،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەمدى قۇرۇق باغ قالدى، بالام.
پاشا غوجام كەتتى دەپ، بالام،
يۈرىكىمدە داغ قالدى، بالام،
ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
نادىرخان غوجام.
پىيالىمغا بارغاندا، بالام،
تاشلار تەكى بولدىمۇ، بالام.
ئاستىڭىزغا سالغاندا، بالام،
يانتاق كۆرپە بولدىمۇ، بالام.
ئۈستىڭىزگە ياپقاندا، بالام،
قامغاق يوتقان بولدىمۇ، بالام.
ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
نادىرخان غوجام.
تاغۇ - تاشلار تەۋرەيدۇ، بالام،
بۇلبۇل مۇڭلۇق سايرايدۇ، بالام.
غەمگە پاتقان لەشكىرىڭ، بالام،
خان غوجام دەپ يىغلايدۇ، بالام.
ھاۋادىكى ئاق بۇلۇت، بالام،
ساڭا ماتەم تۇتۇپتۇ بالام.
غېرىب - غۇرۋا ئەۋلادىڭ، بالام،
زەھەر - زوقۇم يۇتۇپتۇ، بالام.
ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
نادىرخان غوجام.
ئېغىلدىكى بوز ئېتىڭ، بالام،
ئوت سەپ بەرسەم يېمەيدۇ، بالام.
قوتاندىكى كالاڭمۇ، بالام،
سىينى ئىزدەپ مۆرەيدۇ، بالام.
ئاسماندىكى تورغايمۇ، بالام،

ساڭا نەزمە توقۇيدۇ بالام،
تاغلاردىكى قۇشلارمۇ، بالام،
مەرسىيەڭنى ئوقۇيدۇ بالام.
ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
نادىرخان غوجام.
ئالا تايغان كۈچۈكۈڭ، بالام،
كۆككە قاراپ ھۇۋلايدۇ، بالام.
ئايۇنىڭدا ئاسلانلار، بالام،
مىياڭلىشىپ يىغلايدۇ، بالام.
ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
نادىرخان غوجام.
تىنچ ياتقىن گۆرۈڭدە، بالام،
يۇرتۇڭ ماڭار يولۇڭدا، بالام.
قارا زۇلمەت تەختىنى، بالام،
كۇل قىلارمىز ئوتۇڭدا، بالام.
ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
نادىرخان غوجام.
مەھشەرگاھقا بارغاندا، بالام،
خۇدا قازى بولغاندا، بالام،
داۋاغا تىك تۇرارمىز، بالام،
دۈشمەندىن خۇن سورارمىز، بالام.
ئاھ بالام، ئابدۇراھمان ئاخۇنۇم،
نادىرخان غوجام.
ئاھ ھەسرىتا، خان بالام!
ئاھ نادامەت، جان بالام!!

ئېيتىپ بەرگۈچى: **شاھ مۇھەممەت**
نەشرگە تەييارلىغۇچى: **ئابدۇكېرىم راخمان**

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

[ئىلاۋە] «ئابدۇراھمان خوجا» داستانى شەرق كلاسسىك خەلق داستانچىلىقىنىڭ ئاخىرقى يىرىك نەمۇنىلىرىنىڭ بىرى بولۇپ، ئۇيغۇر ھازىرقى زامان رېئالىستىك ئەدەبىياتىنىڭ شەكىللىنىش مۇساپىسىدە مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ. ئۇنىڭ مەيدانغا كېلىشى، خەلقىمىزنىڭ چىڭ سۇلالىسى ھۆكۈمرانلىقىغا قارشى ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرى بىلەن زىچ باغلانغان.

«ئابدۇراھمان خوجا» داستانىدىكى ئابدۇراھمان (1833 ـــ 1863) تارىخىي شەخس بولۇپ، 1860 ـ يىللاردا كۆتۈرۈلگەن خوتەن خەلق قوزغىلىڭىنىڭ مەشھۇر سەركەردىلىرىنىڭ بىرى. ئۇ 1863 ـ يىلىدىكى «پىيالما جېڭى»دە مەھرىمى تەرىپىدىن سۇيىقەست بىلەن ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن، ئانىسى ئاخۇنئاغىچا (1810 ـــ ؟) تەرىپىدىن بۇ داستاننىڭ 30 نەچچە كۇپلېتى توقۇلۇپ، ئۇنىڭ ماتەمدە، نەزىر ـ چىراغلىرىدا ئوقۇلغان. رۇس شەرقشۇناسى رادلوف ئەسەرلىرىنىڭ 6 ـ تومىدا بۇ داستاننىڭ تۇنجى ئىجادچىسى ئاخۇنئاغىچا ئىكەنلىكى ھەققىدە مەلۇمات بېرىلىپ، داستاندىن پارچىلار ئېلان قىلىنغان. 1890 ـ يىلى خوتەن رايونىدا ئىلمىي تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىپ، «ئىلمىي تەكشۈرۈش ئۆمىكى ئاسىيا ئىگىزلىكىدە» ناملىق كىتابنى يازغان فرانسىيىلىك ئالىم، ئېكسپېدىتسىيون دۇترېئۇئىلنىڭ 1898 ـ يىلى ف. گرېنارد تەرىپىدىن نەشرگە تەييارلىنىپ پارىژدا فرانسۇز تىلىدا نەشر قىلىنغان بۇ كىتابىدا «ئابدۇراھمان خوجا» داستانىنىڭ 100 مىسراسىنى چاغاتاي ئۇيغۇر يېزىقىدا ئەينەن بېرىپ، ئاستىغا فرانسۇزچە تەرجىمىسىنى قوشۇپ ئېلان قىلغان. 20 ـ ئەسىرنىڭ باشلىرىدىمۇ بۇ داستاننىڭ قولىيازما نۇسخىلىرىنى ياپونىيىلىك ئېكسپېدىتسىيىچىلەر ئېلىپ كەتكەن.

«ئابدۇراھمان خوجا» داستانى يۈز نەچچە يىلدىن بۇيان مەدداھلار، خەلق داستانچىلىرى تەرىپىدىن ئوقۇلۇپ، ئۈزلۈكسىز بېيىغان. ئۇنى ئاتىسىدىن ئۆگىنىپ، ھېلىغىچە ئېيتىپ كېلىۋاتقان شاھ مۇھەممەت ئاكا ئەنە شۇ مەشھۇر داستانچىلارنىڭ بىرى. داستاننىڭ بۇ كىتابىمىزغا كىرگۈزۈلگىنى شاھ مۇھەممەت ئوقۇپ، فولكلورشۇناس ئابدۇكېرىم راخمان

رەتلىگەن نۇسخىسى بولۇپ، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «ئۇيغۇر خەلق داستانلىرى» (1980 - يىل نەشرى) ناملىق كىتابتىن ئېلىندى.

«ئابدۇراھمان خوجا» داستانىنىڭ شاھ مۇھەممەت ئاكا ئوقۇپ، مەرھۇم مەمتىلى سايىت رەتلەپ نەشرگە تەييارلاپ، خوتەن ۋىلايەتلىك مىللىي قەدىمكى ئەسەرلەرنى يىغىش، رەتلەش، نەشرگە تەييارلاش ئىشخانىسى تەرىپىدىن شۇ نام بىلەن 1984 - يىلى باستۇرۇلغان مەتبەئە نۇسخىسى ئەڭ مۇكەممەل نۇسخا ھېسابلىنىدۇ. ئۇ 81 بەت، ئىككى قىسىم بولۇپ، نەسر قىسمى تەخمىنەن 21 بەت كېلىدۇ، نەزىم 1141 مىسرادىن ئارتۇق. بۇ نۇسخا تولۇق بولۇپلا قالماستىن، ئۆزىدە خوتەن شېۋىسىنى ساقلاپ قالغانلىقى بىلەنمۇ ئالاھىدە خاراكتېرلىنىدۇ. گەرچە بۇ كىتابىمىزدا مۇشۇ نۇسخىنى قايتا ئېلان قىلالمىغان بولساقمۇ، راۋاب ياكى تەمبۇر تەڭكەشلىكىدە مەخسۇس ئاھاڭ، يۇكسەك ھاياجان بىلەن ئوقۇلىدىغان، چاچما شېئىر شەكلىدىكى ئۆزگىچە خاس بايان ئۇسلۇبىغا ئىگە بۇ ئېپوسنىڭ ئوقۇرمەنلەرگە يەنىلا بەدىئىي زوق ئاتا قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىمىز.

ئابدۇللا سۇلايمان

www.uyghurkitap.com

زىۋىدىخان

زىۋىدىخان:
— مەمەت كىرىم باي،
جەينىم كىرىمباي،
دۇۋاغا ① كىرىپ،
لامۇسقا ② كىلىپ،
كېۋەز تېرىيلى.
كېۋەز تېرىساق
تاۋا كىيەمىز،
دۇردۇن كىيەمىز،
كېۋەز تېرىمىساق،
كولۇڭغا كىرەمىز،
بۇلۇڭغا كىرەمىز،
شۇنداغا دېگەندە،
مەمەت كىرىباي،
ئالما توپاقىغا،
توقۇمنى توقۇپ،
تۆپىسىگىمۇ،
ساپالىنى قويۇپ،
ئۈنىنىغىنا ئاتىپ،
لامۇسقا بېرىپ،
بىر قىر يە ھەيدەپ،
ئىككىمۇ قىر ھەيدەپ،
ئۈچ قىر بولغاندا،
—زىۋىدىخان قاراكۆز،
قورسىقىم بەك ئاچتى.
بىر چارەك ئۈندا،
بىر كۆمەچ ساسىلا،
سۇنىمۇ ئەكىلىپ،
ئىتتىك يۇغۇرۇپ،
شۇنداغا دېگەندە،
زىۋىدىخان قاراكۆز،
سۇنىمۇ ئەكىلىپ،
بىر چارەك ئۈندا،
خېمىر يۇغۇرۇپ،
ئوچاققا ئوتىنى،
راسا قالاپتۇ.
بىر چارەك ئۈندا،
بىر كۆمەچ ساپتۇ.
بىر چارەك ئۈنىنىڭ،
كۆمىچىنى كۆمەپ،
ئورنىدىن قوپاپ،
بىردەم تۇرغاندا،
مەمەت كىرىم باي:
— زىۋىدە قارا كۆز،

① دۇۋا — گوما ناھىيىسىنىڭ بىر بازىرى.
② لامۇس — دۇۋا بازىرىنىڭ بىر كەنتى.

ئون بەش سوغىدا،
كۆلنىڭ سۈيىدىن،
لىققىنا ئەكەلسىلە،
قورسىقىم بەك ئاچتى،
كۆمەچنى ئىچىپ،
سۇغىما چىلاپ،
ئانداغىغا يېيەمىز.
زىۋىدىخان قارا كۆز،
سۇنى ئەكىلىپ،
ئوچاقنى باقسا،
كۆمەچ چىقمىدى.
زىۋىدىخان قارا كۆز:
— مەمەت كېرىمباي،
كۆمەچ نەكەتتى؟
شۇنداغىغا دېگەندە،
مەمەت كېرىمباي:
— زىۋىدىخان قارا كۆز،
قورسىقىم بەك ئىچىپتۇ،
ھەممىنى يەپ بولدۇم.
زىۋىدە قارا كۆز:
— مەمەت كېرىمباي،
ئىشتىنى قاسماق تاز،
كونا سامانلىق تاز،
دۆدۈنە كالپۇك تاز،
بىر چارەك ئۇننىڭ،
كۆمىچىنىغىنا،
بىر ۋاقلىقىغا يەپ،
بوغان تاز.
سەندەكقۇ تازدىن،
سۆزۈمنى ئالاي،
دەپقىنا يىغلاپ،
يامانلاپ كەتتى.
مەمەت كېرىمباي،
ئۈچ قىرىيە ھەيدەپ،
ئالىما توپاقىنى،
توختاتىپ قوياپ،
ئىزنى باقسا،
ئۆز ئۆيىگە ماڭغان،
ئىزلىرى تۇرۇپتۇ.
زىۋىدە قارا كۆز،
نەگىما كەتكەندۇ؟
دەپقىنا ئەمدى،
ئوينىما ھەيدەپ،
ئۆيىگە كېلىپ،
قارىغۇدەك بولسا،
ئۆيىگەغىنا،
ھەرگىز كەلمەپتۇ.
مەمەت كېرىمباي،
قارىياغا①چىقىپ،
قاراقاشقا چىقىپ،
بىر كىشىدىن سورىسا،
زىۋىدە قارا كۆز،
قاراقاشقا كېتىپتۇ.
مەمەت كېرىمباي،

① قارىيا — خوتەن ـ قەشقەر تاشيولى بويىدىكى ئۆتەڭ.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

هارۋىغا چىقىپ،
قاراقاشقا كىردى.
قاراقاشقا كىرىپ،
خەقتىن سورىسا،
زىۋىدىخان قاراكۆز،
ئىلچىگە كېتىپتۇ.
مەمەت كىرىمباي،
يىغلىغىلى تۇردى.
يەكشەنبە بازارغا،
بارغاندا خېنىم،
ئاشپەز بولۇۋالساڭ خېنىم،
ساقىنى ئۆزىڭىز،
ساتسىڭىز خېنىم،
سۈيۈقىنى ماڭا،
بەرسىڭىز خېنىم،
ئاشپەز نىمكارى دېسە،
يوغىنا دۆلەت،
ئەمەسمۇ خېنىم؟
ئىلچى شەھىرىگە،
كەلگەندە خېنىم،
ناۋاي نىمكارى بولۇۋالسام،
ناۋاي نىمكارى دېسە،
يوغىنا دۆلەت،
ئەمەسمۇ خېنىم؟
يۇرۇڭقاشقىمۇ،
بارغاندا خېنىم،
چارشەمبە بازارغا،
يىغلاپقىنا ئەمدى،
بارغاندا خېنىم،
ناۋاي بولۇۋالساڭ خېنىم،
ساقىنى ئۆزۈڭ،
ساتساڭ خېنىم،
چۇشۇكنى ماڭا،
بەرگەندە خېنىم،
ناۋاي نىمكارى دېسە خېنىم،
يوغىنا دۆلەت ئەمەسمۇ؟
كۆمەچ يېگەن قاننىمنى،
پىچىۋەتسەم بولمايدۇ؟
دەپقىنا يىغلاپ؛
يۇرۇڭقاشقا بارىپ،
لوپقىما بارىپ،
چىرىغا بارىپ،
كۆلنىڭ باشىدا،
يىغلاپ ئولتۇرۇپتى؛
شۇ زىۋىدىخان،
ئىككىما قاپاقنى،
يۇدۇپما كېلىپ:
—مەمەت كىرىمباي،
نەدىن كەلدىڭلار،
شۇنداغا دېگەندە.
مەمەت كىرىمباي:
—زىۋىدىخان قارا كۆز،
سىزنىما ئىزدەپ،
مىشەگە كەلدىم.

ئەمدى كېتىلى،
دەپقىنا تۇرۇۋالدى.
— كېتەرمەن بولساق،
ئۆيىگە بىبى بېرىپ،
تۇغقانلار بىلەن،
خوش دېيىشىپ كېلىلى.
شۇنداققىنا دەپ،
زىۋىدىخان قاراكۆز،
ئۆيىگە ماڭدى.
مەمەت كىرىمباي،
كۆل باشىدا قالدى.
زىۋىدىخان قاراكۆز،
ئۆيىگە كەلسە،
دادىسى ئەمدى،
ئۆلەپما قاپتۇ.
زىۋىدىخان قاراكۆز:
— مەمەت كېرىمباي،
مېنىڭ دادىكام،
تازا باي ئىدى.
بازارغا بارسا،
كىيىپ بارتقان،
موۋۇتىناتونى،
ماڭا تېگەتتى.
شۇنداققا دېگەندە.
مەمەت كېرىمباي:
— زىۋىدىخان قاراكۆز،
تونىنىمۇ ئەكىلىڭ،

بازار ئايلىنىپ،
ياماقچىلىغا،
راسا ساتامىز.
— مېنىڭ دادىكامنىڭ،
دۇنياسى جىقتى.
دۇنيا ساقلايدىغان،
ئالا كۇچىكى ماڭا تېگەتتى،
— ئەكىلىڭ قوپاڭ،
يۇندا ئېچىپ بېرەر،
بىزمۇ باقىلى.
مەمەت كېرىمباي،
كۆل بېشىدا قالدى.
زىۋىدىخان قاراكۆز،
كۇچۇكىنى ئالىپ.
— ھەي زىۋىدىخان،
قۇلاقى قېنى؟
— ئاچام كېسىلىۋالدى.
— قۇيرۇقى يوقكەن،
قۇيرۇقى قېنى؟
— سىڭلىم كېسىۋالدى.
— يەنە ھېچ نەرسە،
ساڭا تەگمەمدۇ؟
— مەمەت كېرىمباي،
مېنىڭ دادامنىڭ،
سىرى بەك جىقتى،
يەرلىرىمىز جىقتى،
بىر يېرىم چۆنەكلىك،

يەرغىنا تەگدى.
زىۋىدىخان قاراكۆز،
بىردەم ئولتۇردى.
مەمەت كىرىمباي:
—ھەي زىۋىدىخان،
بۇغدايىنىڭ ۋاقتى،
تازا بولاپتۇ.
دادىڭىزدىن تەگكەن،
ئاشۇ يەرلەرگە،
ئىككىمىز ئىشلەپ،
بۇغداي تېرايلى.
مەمەت كىرىمباي،
ئاشۇ يەردە قالدى.
زىۋىدىخان قارا كۆز،
ئۆيگە مېڭىپتۇ.
ئۈچ كۈنمۇ بولدى،
ھەرگىز كەلمىدى،
زىۋىدىخان قارا كۆز.
ئۆيىنىما جىق تاپىپ،
ئەكىلەمەپتۇ.
ھەيدەپقىنا كېلەي،
دەپقىنا كەلسە،
بۇزىۋىدىخان.
ئىككىلا قوڭغازنى،
ھەيدەپ يۈرگۈدەك.
مەمەت كىرىمباي:
—ھەي زىۋىدىخان،

سىنىڭ دادىكاڭ،
قوڭغازنى قوشاپ،
بۇغداي تېرامتى؟
—بولا يەر ھەيدەپ،
ئۈيلارمىزمۇ،
كۈچەپ كېتىدۇ،
بانىما ئەكەلدىم.
مەمەت كىرىمباي،
قوڭغازنى قوشۇپ،
بۇغدايىنى تېرىپ.
بىر نەچچە كۈندە،
بارغۇدەك بولسا،
بۇغدايلار پىشىپ،
ساڭگىلاپ قاپتۇ.
مەمەت كىرىمباي:
—ھەي زىۋىدىخان.
بۇغداي ئورۇيلى،
ئورغاق ئەكىلىڭ!
زىۋىدىخان قاراكۆز.
ئوغاقىقا ماڭدى،
مەمەت كىرىمباي،
ئەشەدە قالدى،
تۆت كۈنمۇ بولدى،
ھەرگىز كەلمىدى،
مەمەت كىرىمباي،
بى زىۋىدىخان،
ئورغاقنى جىق تىپىپ،

ئەكىلەمەپتۇ،
يۇدۇپلا ئەكەلەدى،
دەپقىنا بارسا،
بى زىۋىدىخان،
ئۈچ تال سۆگەتنىڭ،
ھۆل شىۋىقىنى،
بىر قىلىپ ئېگىپ،
يۇگۇرۇپ يۇرگۇدەك.
— ھەي زىۋىدىخان.
سۆگەت ياغىچىدا،
بۇغداي ئورىلامتۇ؟
— بولاق بۇغدايدا،
ئوغاقلىرىمىز،
ئۇپراپ كېتىدۇ.
سۆگەت ياغىچى،
بارنى ئەپكەلدىم.
مەمەت كېرىمباي،
سۆگەت ياغىچىدا،
بۇغداينى ئورۇپ،
كولۇڭچە يەرگە،
خىمانى ئېتىپ،
ئاسماندىن ئېگىز،
ئىلمىكىنى ئاتسا،
يەردىن پەس تۇردى.
مەمەت كېرىمباي:
— بى زىۋىدىخان،
ئۇلاغ ئەكىلىڭ،

خامانى قوشاي،
دەپقىنا قاپتۇ.
بى زىۋىدىخان،
يەتتە كۈن بولدى،
ھەرگىز كەلمىدى.
زىۋىدىخان،
ئېشەكنى تېپىپ،
ئەكىلەلمەپتۇ.
مەنغىنا بارىپ،
ھەيدەپ كېلەي دەپ،
بېرىپ قارىسا،
بى زىۋىدىخان،
ئىككىغىنا چاشقان،
ئىككىغىنا مېكىيان،
بىر غىنا خورازنى،
ھەيدەپ يۇرگۇدەك.
— ھەي زىۋىدىخان،
سېنىڭ دادىكاڭ،
چاشقاننى قوشاپ،
خامان ئالامتى؟
— مەمەت كېرىمباي،
يوغان خاماندا،
ئېشەكلىرىمىزنىڭ،
توۋاقلارىمۇ،
ئۇپراپ كېتىپتۇ،
بانىمۇ ئەكەلدىم.
— بى زىۋىدىخان،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uygurkitap.com

چاشقان كىچىككەن،
مومۇنغا قوشاي،
مېكيان ياۋاشكەن،
ئوتتۇرىغا قوشاي.
خورازنى يامان دەپ،
ياقىنىغا تارتىپ،
خامىنىنى ھەيدەپ،
بىرغىنا سورۇپ،
ئادالاپىقىنا،
تارتىپ بېقىپتى،
ئۈچ چارەكقىنا،
بۇغدايمۇ چىقتى.
— ھەي زىۋىدىخان،
كىرا قىلىلى،
ھارۋا ئەكىلىڭ،
شۇنداق دېگەندە؛
— مەمەت كېرىم تاز،
ئۇسكەن قوساق تاز،
كۆمەچ يەڭ دېسەم،
بىر چارەك ئۇنىنىڭ،
كۆمىچىنى يەيسەن.
ئۈچ چارەك بۇغدايىنى،
يۇدۇپ ماڭالماي،
كىرا قىلامسەن؟
بۇغدايىنى يۇدگىن،
دەپ كۆپ تىللىدى.
مەمەت كېرىمباي،

زىۋىدىخاننى ئېلىپ،
بۇغدايىنى يۇدۇپ،
دۈۋاغا يانىپ،
ئۆيىگە كەلسە،
ئۆيىنىڭ تېمىنىڭ،
ھەممىسى دۈم چۈشۈپتۇ.
زىۋىدىخان قارا كۆز:
— ئۆي بىنا قىلىلى،
قىشقا قېپ قالساق،
سوغۇق بەك بوپتۇ،
دەپىقىنا تورۇۋالدى.
مەمەت كېرىمباي،
يانتاقنى چاپىپ،
يانتاقتا قوشامداپ،
خوخىدا بالالاپ،
قىرىق بىر ھوجرىلىق،
بىر يېرىم سۆكەلىك،
ئۆي بىنا قىلدى.
مەمەت كېرىمباي،
بۇغدايىنى ئېلىپ،
تۈگمەنگە بېرىپ،
ئۇنىنىما تارتىپ،
ئۆيىگە كەلگەندە،
بى زىۋىدىخان،
ئىشىكنى چىڭ دەملەپ،
ئۇخلاپىما قاپتۇ.
مەمەت كېرىمباي،

داۋزىنى مۇشتلاپ،
بېشىنى قاشلاپ:
— ھاي زىۋىدىخان،
ئىشكىنى ئاچىڭلا،
ئۇنىنىما ئەكەلدىم،
ئاش - نان ئېتىڭلار،
دېگىلما تۇدى.
بى زىۋىدىخان،
ئىشكىنى ئاچماي،
ئۆيدىكى ئاشنىسىنى،
بۆشۈككە بۆلەپ،
ياتقۇزۇپ قويۇپ،
ئىشكىنى ئاچتى.
مەمەت كېرىمباي،
ئۆيگىمۇ كىرىپ،
بۆشۈكنى كۆرۈپ،
بۇ نېمە ئىش دەپ،
ۋارقىراپ كەتتى.
بى زىۋىدىخان:
— مەمەت كېرىمباي،
نېمە ئىش بولاتتى،
ساڭا پاخلاندەك،
بىر ئوغۇل تۇغدۇم،
مەمەت كېرىم تاز،
ئۆمرۈڭ ئاخىرىدا،
بالا يۈز كۆردۈڭ.
مەمەت كېرىمباي،

خوشلىقىغا قانماي،
بۆشۈكنى ئېچىپ،
بالىنى كۆرۈپ:
— ھەي زىۋىدىخان،
بالىنىڭ چىشلىرى،
ئۇزىراپ قاپتۇ.
ئامبۇرنى ئەكەلسىلە،
چىشىنى تارتىۋاتاي.
بالىنىڭ پۇتلىرى،
يوغىناپ قاپتۇ.
كەكىنى ئەكەلسىلە،
تىزىنىڭ ئاستىنى،
كېسىپ ئېلىۋاتاي.
بالىنىڭ ساقىلى،
ئۆسەپمۇ قاپتۇ،
ئۇستۇرا ئەكەلسىلە،
ساقىلىنى چۈشۈرۈۋېتەي،
دېگىلما تۇردى.
زىۋىدىخان قارا كۆز:
— جېنىم مۇسۇمان،
ھېرىپ كەلگەنلا،
كەچمۇ بولاپتۇ،
ئۇخلاۋالسىلا.
بالىنىڭ ئىشىنى،
ئەتە قىلايلى،
شۇنداق دېگەندە،
مەمەت كېرىمباي،

www.uyghurkitap.com

زىۋىدىخان بىلەن،
ئۇخلاپمۇ كەتتى.
مەمەت كېرىمباي،
ئۇخلاپ ئويغىنىپ،
چاپىقىنى ئۇۋۇلاپ،
قوپاپ قالسا،
ئوغلى يوق ئىمىش.
بالا ئورنىدا،
بىر دانە يوغان،
تەكى ياتامىش.
— ھەي زىۋىدىخان،
ئوغلام نە كەتتى؟
ئاخشام ساق قالغان،
نىمە بولۇپ كەتتى؟
دەپقىنا سوردى.
زىۋىدىخان قارا كۆز:
— ئالدىرىماي تۇرسىلا،
مەمەت كېرىمباي،
تۇغمىغان خوتۇن،
بۆشۈككە دائىم،
تەكى بۆلىسە،
بالا بولامىش،
دەپ ئاڭلاپ قالدىم.
شۇڭا تەكىينى،
بۆلەپ قويايتىم،
خۇدايىم بەرسە،
بالىمىز بولا،

سەۋەب قىپ باقتىم،
دەپقىنا قويۇپ،
گەپنى تۈگەتتى.
بى زىۋىدىخان،
كۆڭلى خوش بولۇپ،
بەش كۈن بولغاندا،
مەمەت كېرىمباي،
دەرتكە چىدىماي،
ئۆلەپمۇ قاپتۇ.
زىۋىدە قارا كۆز،
يالغۇزما قاپتۇ.
مەمەت كېرىمبايدىن،
ئايرىلىپ قاپتۇ.
كۈندىن ئاي ئۆتۈپ،
ئايدىن يىل ئۆتۈپ،
ئۈچ يىل بولغاندا،
«زىۋىدە خان» دەپ،
قوشاق تارقاپتۇ؛
زىۋىدىخان دەمدۇ كىشى،
تولۇڭ سويىمنى يەمدۇ كىشى.
زىۋىدىخاننىڭ ئىشقىدا،
شۇنداقمۇ غەم يەمدۇ كىشى؟
زىۋىدىخاننىڭ مەيدىسى،
ئەنجاندا ئاتقان پاختىدەك.
سۆڭگىچىنىڭ گۆشى يوق،
رەندە سالغان تاختىدەك.
زىۋىدىخانغا كۆيمىگەن،

خوتەندە ئامبال قالمىدى.
زىۋىدىخاننىڭ ئىشقىدا،
قوڭىدا تامبال قالمىدى.
زىۋىدىخان دەپ ئاڭلىدىم،
بەلنى مەھكەم باغلىدىم.
ئىشقى ئوتىدا كۆيۈپ،
يۈرىكىمنى داغلىدىم.
سوسەي تۇماق كىيگەنلەر،
زىۋىدىخاننى سۆيگەنلەر،
ئوينايدىكەن دەرماندا.

زىۋىدىخانغا كۆيگەنلەر،
قالىدىكەن ئارماندا.
خېنىم ئاغچام زىۋىدىخان،
جېنىم ئاغچام زىۋىدىخان.
ئاقىدۇ پەلەك،
كۆيىدۇ يۈرەك،
يار تۇتمىدىم،
سېنىڭدىن بۆلەك.
رەھىمى قىغىل،
ھەي زىۋىدىخان.

ئېيتىپ بەرگۈچى: گۇما ناھىيە سانجۇ بېزا ئاقتىكەن جاي كەنتىدىن
روزاخۇن راۋاب
نەشرگە تەييارلىغۇچى: **غالىپجان تۇرسۇن**

بىنامازچوق[1]

تومۇز ئايلارى كېتىپ،
كۈنلەردىنما كۈن ئۆتۈپ،
ياماسۇ[2] دېگەن يەرگە،
كۈز ئايلارى كېلىپتۇ.
ياماسۇدىكى قويچى
ساۋۇتتاي دېگەن گاداي،
گەمىسىدىن چىقىپ چۈشتە،
ھوشۇراخۇن بالىسىغا،
قەلىماخۇنۇم بالىسىغا:
— قوي قوتازنى يىغىڭلا،
ھىندىل ئاغىز[3] بارىڭلا،
ئۆچكە - قوينى ھەيدەڭلا،
ياماسۇغا كېلىڭلا،
دەپقىنىا جېكىلىدى.
ھوشۇراخۇن بالاسى،
ئارقا يايلاغ[4] بىرىپمۇ،
قوتىزىنى يىغىپتۇ.
قەلىماخۇن بالاسى،
ھىندىل ئاغىزغا بىرىپ،
ئۆچكە قويىنىما ھەيدەپ،
ياماسۇغا بىر كېلىپ،
ياماسۇدا يېتىپتۇ.
يېرىم كېچە بولغاندا،
ساۋۇتتاي دېگەن گاداي؛
— ھوشۇراخۇنۇم بالام،
قەلىماخۇنۇم بالام،
ئونىڭىزدىن بىر قوپاڭ،
مال - قوتازلىرىڭىزمۇ
قاچىپقىنا بىر كەتتى،
جىنىمغىنا بالىكام،
دەپقىناما قوپاپتى،
ئىككى بالىسى قوپاپ،
مال - قوتازلارغا قاراپ؛
— جەينىمغىنا دادىكا
قاچىپقىنا كەتمەپتۇ،
مەشەدىلا ياتىپتۇ،
دەپقىنا ئىيتىپ قوياپ،
يەنە بىردەم ياتىپتى.

①②③④⑤⑥⑦⑧⑨⑩⑪⑫⑬⑭⑮⑯⑰⑱⑲⑳㉑ بەلگىسى قويۇلغان سۆزلەر يەر - جاي ئىسىملىرى بولۇپ، كوئىنلۇن تاغ تىزمىلىرىنىڭ گۇما ناھىيىسى تەۋەلىكىدىكى قىيا چوققىلار ۋە جىلغىلارنى كۆرسىتىدۇ. تۆۋەندىكىلەرمۇ شۇنداق.

توخۇ چىللىغان چاغدا،
ساۋۇتتۇاي يامان گاداي؛
— ھوشۇراخۇنۇم بالام،
ئورنىڭىزدىن بىر قوپاڭ،
قەلىماخۇنۇم بالام،
ئونىڭىزدىن سىز قوپاڭ.
ھوشۇراخۇنۇم بالام،
ئۇرۇپ - ئۇرۇپمۇ ھەيدەپ؛
قەلىماخۇنۇم بالام،
چامداپ - چامداپمۇ ھەيدەپ؛
پېشىمنىڭ ۋاقتى بىلەن،
يايىت داۋاندىن[5] ئېشىپ،
ئۆچكە ئېغىلغا[6] بارىلى.
جانىمغانا بالىكام،
ئەچكۇ ئېغىلدا قونامىز،
دەپقىناما قويايتى.
ھوشۇراخۇن بالاسى،
ئۇرۇپقىنا ھەيدەپتۇ.
قەلىماخۇن بالاسى،
قوغلاپقىنا ھەيدەپتۇ.
ساۋۇتتۇاي يامان گاداي،
تۇمشۇق ئاغزىغا[7] كېلىپ:
— ئىتتىكىنە ھەيدەڭلار،
جەينىمغىنا بالىكام،
كەچقىنا بولاپ قاپتۇ،
دەپقىناما قۇياپتى.
ئىتتىكىنا بىر ھەيدەپ،
ئۆچكە ئېغىلغا كېلىپلا،
قوتىزنى توختاتتى.
يۈك - تاقىنى چۈشۈرۈپ،
ئۆچكە ئېغىلدا قوياپتى.

ساۋۇتتۇاي تۇن كېچىدە
— ھوشۇراخۇنۇم بالام،
قوتازلارغا بىر قاراڭ،
يامسۇنغا[8] قاچىپ كەتتى.
قەلىماخۇنۇم بالام،
ئۆچكە - قويغا سىز قاراڭ،
ياپىغا[9] چىقىپ كەتتى.
جەينىمغىنا بالىكام
يامسۇنغا كەتمىسۇن،
ئەمدى تەييارلىنايلى،
دەپقىنا گەپ قىلغاندا؛
ھوشۇراخۇن بالاسى
ئىگىنىنى تېز كىيىپ،
قولغا ھاسىسىنى ئېلىپ،
يۈگۈرۈپما بىر كەتتى.
— دادىكايە دادىكا،
جەينىمغىنا دادىكا،
قارا ئېغىلدا[10] ئوتلاپتۇ
قېچىپقىنا كەتمەپتۇ،
دەپقىنا ھەيدەپ كېلىپ،
ئۆچكە ئېغىلغا ئاپ كەتتى.
قورسىقىنى تويغۇزۇپ
زولۇق ۋاقتى بولغاندا:
— ھوشۇراخۇنۇم بالام،
قەلىماخۇنۇم بالام،
قوي قوتازنى ھەيدەڭلار،
مال - قوتازنى ھەيدەڭلار،
دەپقىنا ئېيتىپ قويدى.
ساۋۇتتۇاي دېگەن گاداي،
ئالدىدا راۋان باشلاپ
كۆنلۈك ئاغزىدىن[11] ئاتلاپ،

www.uyghurkitap.com

شېھىت بۇلاقتا [12] بارىپتۇ،
نامازنىمۇ ئوقۇپتۇ.
— ئىتتىكرەكمۇ ھەيدەڭلار،
ھوشۇراخۇنۇم بالام.
سۇغىنى توسۇۋالا،
شاخ باشقانغا [13] بارىلى،
دەپقىنى ما قويايتى.
ھوشۇراخۇن بالاسى
ئىتتىككىنە بىر ھەيدەپ،
قەلىماخۇن بالاسى
ئۆلىغىنىمۇ ھەيدەپ،
قاراتاش [14] مازارغا كېلىپ،
قارا دېگەندەك بولدى،
قارىغۇدەك بىر بولسا،
دەريانىڭ سۈيىغىنى
ئۆلغىيىپمۇ كېتىپتۇ.
ساۋۇتۋاي دېگەن گاداي
قوتىزىنى توختىتىپ،
تەرەتنىمۇ بىر ئېلىپ،
قاراتاش مازارغا [15] كېلىپ،
يىغلىغىلى تۇرۇپتى.
كۆزنى ئاچىپ قالسا،
دەريانىڭ سۈيىغىنى
ئازلاپقىنا بىر قاپتۇ،
ئۇن تاشلىققىنا قاپتۇ.
— ھوشۇراخۇنۇم بالام،
قەلىماخۇنۇم بالام،
قوتىزىڭنى ھەيدەڭلا،
ئۇنىڭىزدىن بى قوپاك.
قوي - ئۆچكىنى ھەيدەك دەپ
ساۋۇتۋاي يامان گاداي،
ئالدىداغىنى ماڭىپ
ئاسمان قىيىدىن [16] ئۆتەپتۇ.
بورۇھانغا [17] چىققاندا:
— شاخ باشقانغا بارىلى
جانىمغىنا بالىلىرىم.
شۇنداققىنا دېگەندە،
قالا دېگەندەك بولدى،
قالىغۇدەك بى بولسا،
ئۇلۇغ يايلاغ [18] دەريادىن،
تۇپان بالاسى كەلدى،
ئۆلغىيىپقىنا كەلدى،
سوغىنى توسۇۋالدى.
— ھوشۇراخۇنۇم بالام،
خۇدايىمغا ئامانەت،
مەشەدىمۇ ياتايلى،
دەپپاققىنا بى توختاپ
بورۇھاندا ياتىپتۇ.
تەڭ كېچەمۇ بولغاندا،
ھوشۇراخۇن بالاسى،
بىر چۈشنى كۆرۈپ قوپتى:
قارىۋاش [19] دېگەن تاغدا،
قاراقۇر [20] دېگەن قىيدا،
مۇنەججىم تىكەسىنى
ئاتىپقىنا چۈش كۆرۈپ:
— ئانىكامۇ ئانىكا،
جەينىمغىنا ئانىكا،
مەنغىنا بىر چۈش كۆردۈم،
چۈشۈمگە تەلىم بەرسىلە،
تىكە گۆشى ئاتامە،
جەينىمغىنا ئانىكام،
شۇنداققىنا دېگەندە؛

ئانىسى يامان مەزلۇم:
—تېخى سەھەركەنغۇ بالام،
تاڭ ئاتقاندا دەپ بېرەي
چۈشىڭىزگە تەلىمنى،
دەپباققىنا بى ياتىپتى.
— دادىكىما - دادىكا،
مەن بىر چۈش كۆردۈم،
چۈشۈمگە تەلىم بەرسىلە:
قارىۋاش دېگەن تاغدا،
قاراقۇز[21]دېگەن قىيىدا،
بىر تىكەنىمۇ ئاتىپ
چۈشۈمگىنىنە كىيدى.
مىلتىق ئاتىپ باقماپتىم،
جەينىمغىنا دادىكا،
دېگەنغىنا ۋاقتىدا،
ساۋۇتۋاي يامان گاداي:
— ھوشۇراخۇنۇم بالام،
چۈشىڭىزما چۈش بولسۇن،
ئۇلۇغلىرىم مەدەت بولسۇن،
تۈز ئىمانىڭىز بولسۇن،
يولىڭىزغىنا بولسۇن،
مىلتىقىڭىزنى ئالىپ،
ئىشتىكقىنا بى ماڭىڭ،
دەپقىنا بى قويپتى.
ھوشۇراخۇن بالاسى
مىلتىقنىما ئېلىپ،
ئۆشنىسىگىغىنا ئاتىپ،
ئورنىدىنغىنا قوپاپ،
قارىۋاش تاغقا ماڭدى.
بى دەمدىن كېيىن ئانىسى
ئاستاغىنا ئويغىنىپ:
— ۋاي گاداي، ئەسكى گاداي،
ساۋۇتۋاي دېگەن گاداي،
ھوشۇراخۇن بالىنى
يالغۇز يولغا سالدىڭمۇ؟
ئارقىسىدىن چىقمامسەن؟
دەپقىنا ما قويپتى.
ساۋۇتۋاي دېگەن گاداي،
ئورنىدىنغىنا قوپاپ،
قولغا ھاسىسىنى ئېلىپ،
قارىۋاش تاغقا ماڭدى.
قارا قوزغا بارغاندا،
ھوشۇراخۇن بالاسى
شۇ تىكەنى مارىدى.
ساۋۇتۋاي دېگەن گاداي
كەينىدىنغىنا بېرىپ:
— ھەي بالام، جانىم بالام،
ھوشۇراخۇنۇم بالام،
ماياقىغا قالسام،
ئۈنچە - مارجان چاچىدۇ.
مۇنەججىم تىكەسىكەن،
پەيلىڭىزدىن بى يانىڭ،
ئۇ تىكەنى بى ئاتماڭ
دەپقىنا ما تۇرۇپتى؛
ھەرگىزغىنا ئۇنىماي،
بىر پاي ئوقىنى ئاتىپتى.
تىكەنىڭ ئوڭ پۈتىنىڭ
ئۈستىگىغىنا تەگدى.
تىكە ساڭايان بولدى.
كەينىدىنغىنا قوغلاپ،
تىكە ئالدىدا قاچىپ
بى نامازچوققا ماڭدى.

هوشۇراخۇن بالاسى،
مىلتىقنى بى ئالىپ،
كەينىدىنىغىنا قوغلاپ،
يۈگۈرۈپما كېلىپتى.
تىكە يۈگۈرۈپ كېلىپ،
بى ناماز چوققا كىرىپ،
چالىنىڭغىنا ئوتتۇرىستا
بى دەمغىنا ياتىپتى،
هوشۇراخۇن بالاسى
كەينىدىغىنا قوغلاپ،
ئۈچ غۇلاچ يەرگە ماڭدى.
چالىنىڭغىنا تۆپىسىدىن،
شەگىغىنا كەلگەندە،
هوشۇراخۇن دېدىكىم:
چال سوۋىدا بولدى.
— جەينىمغىنا دادىكا،
چال سوۋىداغىنا بولدى،
چىمچىلەك پۈتلىرىدا
بى دۇئا قىلسىلا دادا،
چىمچىلەك قوللىرىدا،
بى دۇئا قىلسىلا دادا،
خۇدايىمغا ئامانەت
جەينىمغىنا دادىكا، -
دەپقىناما يىغلاپتى،
ساۋۇتۋاي دېگەن گاداي:
— ئەمدى مەن قانداق قىلاي،
هوشۇراخۇنۇم بالام.
مۇنەججىم تىكەسىنى
ئاتماق دېسەم ئۇنىماي،
ئاتىۋەتتىڭىز بالام.
خۇدايىمغا ئامانەت،
هوشۇراخۇنۇم بالام، -
دەپپاقىنناما كەينىگە
يانىپقىنا بىر ماڭىپ،
چالىنىڭ تۇۋىگە بارىپ،
باشىنى تازا يۆگەپ،
بى دەمغىنا ياتىپمۇ،
قوپاپقىنا قالىسا
چال سوۋىدا ئىمىش،
خۇدايىمغىنا بەرسۇن،
هوشۇراخۇنۇم بالام.
دەپقىنا يىنا ماڭىپ،
ئاستىغىراق بى قالاي،
يا ئۈچۈپ كەتكەنمىكىن،
هوشۇراخۇنۇم بالام،
دەپقىناما قالىسا،
ئاستىغىراق قالىسا،
هوشۇراخۇن بالىسىنىڭ
مىلتىقىنىڭ قونداقى
باشقا تەكى بولاپتۇ.
ئۈچىستىكى ئىگىنى
ئاخىرەتلىك بولاپتۇ.
تىكە سويۇلغان چالدىن
هوشۇراخۇن بالاسى
ئۈچۈپقىنا كېتىپتۇ.
دادىسىغىنا ئەمدى،
يالغۇزغىنا بى قالىپ؛
— ئىكالىدا ئۆلگەن بوسىڭىز
يەتمىش ئادەم قىچقىرادىم،
نامىزىڭنى ئوقادىم،
ئالا قوتازنى ساتىپ،
ئىسقىتىڭنى قىلادىم.

قارا قوتازنى سويۇپ،
ئاشىڭىزنى بىرەدىم.
خۇدايىمغا ئامانەت
بى ناماز كەتكەن بالام، -
دەپقىنا غىنا يىغلاپ،
كەينىگەغىنا ياندى.
بورۇھانغا چۇشۇپتى،
ئانىسى ياۋاش مەزلۇم:
— هەي گاداي، ئەسكى گاداي،
ساۋۇتۋاي دىگەن گاداي،
هوشۇراخۇن بالامنى
نەدە قويۇپ كەلدىڭىز؟
نەدىراققىنا ئۆچتى
هوشۇراخۇنۇم بالام؟
دەپقىنىما سوراپتى؛
— هوشۇراخۇن بالاڭلا،
ئەشەدىراق كەپ قالدى،
كەينىمىزدىنراق كەپ قالدى،
تىكە گۆشى ئەپچۇشتى
هۇشۇراخۇنۇم بالام، -
دەپقىنىما يىغلادى.
ئانىسى ياۋاش مەزلۇم؛
— هوي گاداي، ئەسكى گاداي،
ساۋۇتۋاي يامان گاداي،
هوشۇراخۇن بالامنى
ئۇچراۋىتىپ كەلدىڭمۇ؟
دەپقىنا قويۇپ
يەنە بىردەم ئولتۇرۇپ:
— ئىكالىدا ئۆلگەن بولسىڭىز
هوشۇراخۇنۇم غوجام،
سەدىقاتمۇ قىلادۇك،
جەينىمغىنا بالىكام.
يەتمىش ئادەم قىچقىرىپ،
نامىزىڭنى ئوقادۇك.
ئالا قوتازنى ساتىپ،
ئىسقاتىنى قىلادۇك.
بى ناماز كەتكەن بالام،
هوشۇراخۇنۇم بالام.
چوڭ چىنىم سۇنۇپ كەتتى،
كىچىك چىنىمگە دەز كەتتى.
هوشۇراخۇنىڭ ئۆچقانى
گۇما شەگە داڭ كەتتى.
سەن كىينىكنى جىق ئاتاتتىڭ،
ئەمدى تىنغانسەن بالام.
سەن سوغۇققا بەك توڭاتتىڭ،
ئەمدى ئىسسىغانسەن بالام،
ئەمدى مەن قانداق قىلاي،
هوشۇراخۇنۇم بالام؟
دەپقىنىما يىغلايتۇ
ئانىسى ياۋاش مەزلۇم،
ئىچ ئاغرىتىپ يىغلايتۇ
هوشۇراخۇن بالىسىغا،
هىلىغىچە يىغلايتۇ،
قوشاق قوشاپ يىغلايتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: گۇما ناهىيە دۇۋا بازىرى دۆڭباغ كەنتىدىن مەرھۇم
تۇردۇش توختىباقى
نەشرگە تەييارلىغۇچى: **تۇرسۇنمۇھەممەت هۇسىين**

www.uyghurkitap.com

هەۋزىخان

ئارىغۇللۇق[1] ئابدۇللا،
باغئىبرىقلىق[2] هەۋزىخان،
باهاۋىدىن يۈز بېشى،
يۈسۈپ مىراپ بېگىمنى،
شەنبە كۈنلۈكتە كىرىپ،
ئۆيۈنغا تەكلىپ قىلدى.
دۈشەنبە كۈنلۈكتە قوپاپ،
يۈسۈن مىراپ بېگىم بىلەن،
ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت،
باغئىبرىققا چىققاندا،
نامازدىگەر ۋاقتىدا،
ئۆيۈن راسا قىزغىلىق
تۇرغانغۇ زامانلاردا،
ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت
كات تۆپىسىدە ئولتۇرۇپ،
تار سۆكىگە قاراپ قوياپ،
تالاغا قوپاپ ماڭدى.
ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت
چولڭ داۋزا تۇۋىگە چىققۇچە،
هەۋزىخان قوپاپ چىقىپ:

— جېنىمغىنا ئابدۇللا،
دېگەن سۆزنى قىلغاندا،
ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت،
كەينىگە قاراپ تۇرۇپ:
— جېنىمغىنا هەۋزىخان،
ئىككىمىز هايات تۇرۇپ،
بۇ جان ئېقىپ كەتمىسۇن،
ئۆمرىمىز بۇنداق ئۆتمىسۇن، -
دېگەنغۇ زامانلاردا،
— ئۇنداق بولسا ئابدۇللا،
مەن ئېرىمدىن ئاجرىشىپ،
ئالتاي بولدى ئولتۇردۇم.
شۇنداققىنا دېگەندە:
— ئانداق بولسا هەۋزىخان،
بىر ئۆيدە بولاپ قالساق،
دېگەنغۇ زامانلاردا،
— ئابدان بولدى ئابدۇللا،
دادامغا دېسەڭ بەرمىيتۇ،
ئۇنبەش كۈندىن كېيىن چىققىنا،
قېچىپ كېتىلى ئابدۇللا، -

---

① ئارىغۇل — قاراقاش ناھىيە زاۋا يېزىسىدىكى جاي ئىسمى.
② باغئىبرىق — قاراقاش ناھىيە زاۋا يېزىسىدىكى جاي ئىسمى.

شۇنداققىنا دەپ تۇدى.
ئاردىن ئونبەش كۈن ئۆتتى،
ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت،
بىر ئاتقا مىنىپ چىقتى.
ھەۋزىخان دېگەن چوكان،
قولىدا قاپاق، چۆگۈن،
سۇغا ماڭغىدەك بولسا،
يولدا يولۇقاپ قالدى.
— ئابدان چاغدا چىقىپسىز،
جېنىمغىنا ئابدۇللا،
رابىخان ئاچامنىڭكىدە،
كىرىپ ئولتۇرغاچ تۇرۇڭ.
مەن سۇنى ئاپىرىپ قوياپ،
ئۆزەمنى جەمسىرىپ كېلەي، -
شۇنداققىنا دېگەندە؛
رابىخاننىڭكىدە كىرىپ،
سائەت ئولتۇرغان چاغدا،
ھەۋزىخان يېتىپ كەلدى.
— جېنىمغىنا ئابدۇللا،
يىنا بىردەم تۇغاچ تۇرۇڭ،
رابىخان ئاچام بىلەن،
ئۆيگە بىر بېرىپ كېلەي، —
شۇنداققىنا دېگەندە،
رابىخان بىلەن ئەمدى،
ھەۋزىخان ئۆيگە بادى.
رابىخان دېگەن مەزلۇم،
تامدىن ئاقىدىن چىقىپ،
تۇنۇك بېشىغا كېلىپ،
تۇنۇك بېشىدا ئولتۇدى.
ھەۋزىخان ئۆيگە كىرىپ،
بوغجىمىسىنى چېگىپ،
تۇنۇكتىن سۇنۇپ بەدى.
رابىخان دېگەن مەزلۇم،
ئاقىدىن تامدىن چۈشۈپ،
ئۆيىگە يېتىپ كەلدى.
ھەۋزىخان دېگەن چوكان،
داۋزىدىن قول سېپ چىقتى،
رابىخاننىڭكىدە كەلدى.
نامازشامدىن ئۆتكەندە،
ئاتقا مىنگىشىپ قاچتى.
تۆت ئاي ئابدان بولاشتى،
ئارىغا دۈشمەن چۈشتى.
— مەن، مەن دەيسىز ھەۋزىخان،
يوغان گەپ قىلماڭ ھەۋزىخان،
ئابدۇللا بىلەن ھەمراخان،
تال بوستاندا ئولتۇرىتۇ.
ساڭا ئىزا بولماتتۇ، -
دېگەنغۇ زامانلاردا،
ھەۋزىخان دېگەن چوكان
ئورنىدىن قوپاپ كىرىپ،
ئەگۈن ئالدىغا بارسا،
تال بوستاڭغا قارىسا،

www.uyghurkitap.com

ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت،
ھەمراخاننىڭ قولىنى تۇتۇپ
قاقاقلاپ كۈلۈپ تۇرتۇ.
ھەۋزىخان كەينىگە ياندى،
ئۆيگە كىرىپ ئەمدى،
ئوچاقتا چۆگۈننى قويدى.
ئوچاقتا چۆگۈننى قوياپ،
دەستۇرخاننى سەپ قوياپ،
ئابدۇللانى قىچقىردى.
سىنچاينى قويۇپ تۇرۇپ:
— جېنىمغىنا ئابدۇللا،
مەن ساڭا تېگە چاغدا،
قېچىپ تەككەن، ئابدۇللا.
سەن مېنى ئالا چاغدا،
راس قىزىپتىڭ ئابدۇللا.
ئەمدى ساڭا نىم بولدى،
يۈزۈمگە ئاياغ قويدۇڭ، —
شۇنداقىنا دەپ تۇدى.
— جىق گەپ قىلماڭ ھەۋزىخان،
قىلىچ سالساڭمۇ كەسمەيتۇ،
مىلتىق ئاتسا تەگمەيتۇ،
ھەمراخاننى تاشلىمايمەن، —
شۇنداق دەپ قوياپ كەتتى.
ئارادىن ئۈچ كۈن ئۆتتى،
يىنا دۈشمەن يۈگۈرۈپ كىردى:
— مەن، مەن دەيسىز ھەۋزىخان،
يوغان گەپ قىلماڭ ھەۋزىخان،
ئابدۇللا بىلەن ھەمراخان،
چۆنەك بېشىدا ئولتۇرىتۇ، —
شۇنداقىنا دېگەندە،
ئورنىدىن قوپاپ ئەمدى،
ئۇن كېسىپ ئولتۇرغان يەدىن
قولىغا پىچاقنى ئەپ قوپتى.
ئۆگزىسىگە چىقىپ ئەمدى،
باقتا قارىغۇدەك بولسا،
چۆنەك بېشىدا ئولتۇرتۇ.
ھەۋزىخان دېگەن چوكان،
تامدىن سەكلەپ چۈشكەندە،
ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت،
تامدىن سەكلەپ قەچكەتتى.
ھەمراخانغۇ بىچارە،
ساخالغا يامىشىپ قالدى.
ھەمراخاننىڭ كەينىدىن
يۈگۈرۈپ بېرىپ،
چاچ بېغىدىن ئولغاپ تۇتۇپ،
ئوڭدىسىغا ياتقۇزۇپ،
مەيدىسىگە مىنىپ ئولتۇرۇپ:
— جېنىمغىنا ھەمراخان،
بىر مەكتەپتە ئوقۇپتۇق،
بىر نان بولسا تەڭ يەپتۇق،
بىر جام سۇنى تەڭ ئىچكەن،
يۈزۈمگە ئاياق قويدۇڭ،

سىنى مەن ئۆلتۈرمە دەپ،
ئېيىتىمنى بۇزۇپ كەلدىم، —
شۇنداققىنا دېگەندە:
— ئۇنداق بولسا ھەۋزىخان،
تېرىقچىلىق جان تىلەي،
بىر قوشۇققۇ قان تىلەي،
مەن راستىمنى دەپ بېرەي،
قۇرئان قۇچاقلاپ بېرەي، —
شۇنداققىنا دېگەندە،
ھەۋزىخان قوپاپ تۇدى.
ھەمراخان قوپاپ قاچتى.
تالىنىڭ چولۇۋىسىغا پۇتلاشتى.
ھەۋزىخان بېسىپ بېرىپ،
ئۇستىگە مىنىپ تۇرۇپ،
بوغىزىغا پىچاق سۇردى.
پىچاق يۇلۇندىن ئۆتكەندە،
نەپەسنى تامام قىلدى.
ھەۋزىخان ئۆيىگە چىقتى،
باھاۋىدىناخۇن يۇز بېشى:
— جېنىم بالام ھەۋزىخان،
ئەڭنايىغىڭىز غەرق قان،
قىزىل قانغا بويىلاپتۇ.
چىرايىڭىز سېرىق سامان،
كاككۇك گۇلدەك بولاپتۇ.
نىمە بولدى ھەۋزىخان، —
شۇنداققىنا دېگەندە،

— جېنىمغىنا خان دادا،
مەندىن گەپما سورمىسىلا،
مەن تولا قىزىپ كەتتىم،
بىر ئۆيگە سولاپ قويسىلا،
بىر دانە قوغۇن بەسىلە، —
شۇنداققىنا دېگەندە،
— راستىڭنى دە ھەۋزىخان،
نىمە بولدى، — دېگەندە:
— ئاچچىغ دېگەن شەيتانكەن،
ئاچچىغ كەينىگە كىرىپ،
ھەمرا ئادىشمنى ئۆلتۈردۈم.
پۇتمىسىلە كىرىپ چىقسىلا،
تاللىق باغدا قالدى، — دەپ
بۇ سۆزنى بايان قىلدى.
باھاۋىدىناخۇن يۇز بېشى،
تاللىق باغقا كىرگەندە،
بىر ئېتىز يەنىڭ ئىچى
قىزىل قانغا بويىلاپتۇ.
ھەمراخان دېگەن چوكان
قانغا ئۇيۇشۇپ قاپتۇ.
ياتقىنىنى كۆرۈپ ئەمدى،
پىشانىسىگە بىرنى ئۇردى.
بىر قولىنى چاينىۋېتىپ،
ئۆيگە يېنىپ چىقتى.
— قوقماڭ بالام ھەۋزىخان،
سىزگە ئۆلەم كەلمەيتۇ.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەگەر ئۆلەم كېلىپ قالسا،
ئەللىك سەر پۇلۇم باردۇر،
شۇنىڭغا كېلە ھەۋزىخان، —
شۇنداققىنا دېگەندە:
— جېنىمغىنا خان دادا،
ئۈچ پارچە خەت يازدۇسىلا،
ئۈچ ئورۇنغا تاپشۇرسىلا.
گۈنايىم ئازراق قالسۇن، —
شۇنداققىنا دېگەندە،
ئۈچ پارچە خەت يازدۇدى،
ئۈچ ئورۇنغا تاپشۇدى.
يامۇلدىن چىقتى ئامبال
ئارىدىن ئۈچ كۈن ئۆتتى،
ھەمراخاننى يەلىدى،
ھەۋزىخاننى پەللىدى.
شەھەرگە ئەكىرىپ ئەمدى،
زىندانغا سېلىپ قويدى.
بىر كام قىرىق كۈن بولغاندا،
گۈندىپاينى قىچقىردى:
— جېنىمغىنا گۈندىپاي،
بىر تەڭگە پۇلۇم بەيكەن،
مانى ئاچىقىپ، باغىن،
ئوسما، ئۆپپا - ئەڭلىكتىن
ئەكىرىپقىنا بەگىن، —
شۇنداققىنا دېگەندە،
گۈندىپاي چىقىپ ئەمدى،
سودىسىنى قىلىپ بەدى.
ئوسمىنى قوياپ بولاپ،
ئەڭلىكنى ئېتىپ بولاپ،
ئەينەك كۆرۈپ ئولتۇسا،
ئۆلەم خېتى كەپ قالدى.
باغئېرىقتا خەت يازدى،
باھاۋدىن يۈز بېشى،
شۇل سائەت يېتىپ كىردى:
— جېنىمغىنا بىلىڭ دارىن،
ئەللىك سەر پۇلۇم باردۇ،
ئۆلەم خېتىنى ياندۇتسىلا.
دېگەنغۇ زامانلاردا،
— ئەمدى ئۆلۈم خەت يانمايدۇ
بەش كۈن قولۇڭغا بېرەي،
يۈز كۆرۈشۈپ ئەپ كىرگىن -
شۇنداققىنا دېگەندە،
ئۆيگە ئاچىقىپ ئەمدى،
ئۈچ كېچە - كۈندۈز ئىچىدە،
ئويۇن - مەشرەپنى راست ئەتتى،
ئۈچ كېچە - كۈندۈز ئىچىدە،
دۇئا - تەلەپنى كۆپ قىلىپ،
ئالتىنچى كۈنى قوياپ
شەھەرگە ئاتلىنىپ ماڭدى.
تاناي بېشىغا كىرگەندە،
ھەۋزىخان دېگەن چوكان:
— جېنىمغىنا خان دادا،

ئاتىنىڭ بېشىنى قايدۇرسىلا،
تۆت ئېغىز گېپىم باردۇ،
بايان قىلاي ئاڭلىسىلا.
يامۇلغا كىرىپ بولساق
گەپلەشكىلى قويمايدۇ، —
ھەمراخانغا چىدىمايمەن،
ئاچچىغ دېگەن شەيتانكەن،
ئاچچىغ كەينىگە كىرىپ،
ھەمراخاننى ئۆلتۈدۈم.
مېنى ئېتىپ بولغاندا،
نامىزىمنى قىلمىسىلا.
توي ئورنىدا چىقاسىلا.
قارا مەخمەل بۆكەم با،
جىنازامغا كەيگۈزسىلە.
قارا چۇمبىلىم باردۇر،
جىنازامغا تاتتۇسىلا.
ئالتۇن گويىكەم باردۇر،
جىنازامغا ئاستۇسىلا،
باغئېرىققا ئاچىقسىپ،
مولغۇدەك مازار① بېشىدا،
يەكەن يولىنىڭ بويىدا،
يول لېۋىدە قوياپ قويسىلا.
تاش ئورنىمىز بىر بولسۇن،
ھەمراخاننى ئاچتۇسىلا،
ئىچى ئوران بىلەك بولسۇن،

شۇنداققىنا دېگەندە،
ئاتىنىڭ بېشىنى قايتۇدى،
بوقۇلداپ يىغلاپ تۇدى.
— جېنىمغىنا خان دادا،
ئۆلۈشۇمگە چىدامەن،
سالاسۇنما بىر بولسۇن،
خادىمىزما بىر بولسۇن،
قىرىق دانە شەددە تىكسىلە،
يىگىرمە دانە شەگلە،
ھەمرانىڭ ئېتىدا بولسۇن.
يىگىرمە دانە شەگلە
مېنىڭ ئېتىمدا بولسۇن،
شۇنداق دەپ قوياپ ماڭدى.
يامۇلغا كىرگەن چاغدا،
ۋاڭ دوتەي دېگەن ئەمدى:
— جېنىمغىنا ھەۋزىخان،
ئۆيدىكى تەيتەينى بەرسەم،
سېنى ئەپ قالغىلى بولسا،
شۇنداققىنا دېگەندە،
— جېنىمغىنا ۋاڭ دارىن،
ئۇنداق پوقنى يېمىسىلە،
ھەر كىشىنىڭ ئوتى ئۆزىگە،
بىر پاي ئوق ماڭا بەسىلە،
مەن تولا قىزىپ كەتتىم، —
شۇنداققىنا دېگەندە،

---

① مولغۇدەك مازار — باغئېرىق كەنتىدىكى قەدىمىي مازار.

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

يەتتە جالالتنى قوشتى،
ھەۋزىخاننى ئەپ ماڭدى،
يىپ بازىرىغا كەلگەندە،
خالايىققا ھەۋزىخان:
شۇنداق دەپ قوياپ ماڭدى.
يا داۋزىسىغا[2] كەلگەندە:
— جىنىمغىنا جاللاتلا،
بىر چوگۈندا سۇ بەگىن،
تەرەتنى تازا قىلاي.
ئىككى رەكەت نامازىم با،
ۋاخلىغىن ئادا قىلاي.
ئاندىن ئاتقىن، جاللاتلا، —
شۇنداققىنا دېگەندە،
چوگۈندا سۇ ئەكەلدى،
بوي تەرەتنى راس قىلدى،
نامازنى ئادا قىلدى،
ئاتقىلى تەييا بولدى.
— جىنىمغىنا جاللاتلا،
مېنى ئاتساڭ ئۇستاڭ ئات،
نا ئۇستاڭما ئاتمىغىن،
بىر سە تەڭگە شاڭلايمەن، —
شۇنداققىنا دېگەندە،
بىر جاللات قوياپ كېلىپ،
بىر پاي ئوق چىقىرىۋاتتى،
يۈرەكىنىڭ ئاغزىغا تەگدى،
تىك موللاق ئېتىپ چۈشتى.
ھەمراخانىنىڭ ئاچىلىرى:
مېنىڭ يۈرىكىم ئېقىپ كەتتى.

— ئون مىڭ تەلىك ئاچچىقنى،
قاغا جىگدىسىگە ئالماڭلا،
ئۆلۈمگە كېتۈر باشىڭلا،
مەندىن رازى بولاڭلا، —
— ئەنجان پاختىسى پاختا،
خوتەن پاختىسى پاختا،
يوغان چىچماڭ ھەۋزىخان،
يا داۋزىسىدا ئاتىتۇ.
ئابدۇللاخۇن ئاق بۇرۇت
قىيمىغان چوماق يەيتۇ.
يۇسۇن مىراپىنىڭ ئاتلىرى،
تاسقىمىغان بوغاز يەيتۇ، —
شۇنداق دىيىشىپ ياندى.
باھاۋدىناخۇن يۈز بېشى،
ھەۋزىخاننى ئەپ چىقتى.
باغئېرىققا چىققاندا،
مولغىدەك مازاۋشىتا،
يەكەن يولىنىڭ بويىدا،
يۇتمىنىڭكى ئاستىدا،
يول بويىدا قوياپ قوياپ،
شەگلىنى ئېسىپ قوياپ،
قوشاق قوشاپ يىغلايدۇ:
خادىڭىزغا قالسام
شايى ياغلىق چىگىگلىك.
مەن بۇنىڭغا قالسام،
ئا بالام، ئا بالام، ئا بالام.

[1] يا داۋزىسى — قاراقاش ناھىيە بازىرىدىكى قەدىمىي كوچا ئىسمى

شېخىڭىزغىما قالسام،
لىپ-لىپى، لىپ-لىپ قىلادۇر.
مەن بۇنىڭغا قالسام،
بۇ يۈرىكىم ئېقىپ كەتتى.
ئا بالام، ئا بالام، ئا بالام.

مېھمانخانىڭىزغا كىرسەم،
يېمىگەن نېنىڭىز تۇرادۇر،
ئاسقۇدا ئەڭنىڭىز تۇرادۇر،
مەن بۇنىڭغىما قالسام،
بۇ يۈرەك ئېقىپ كەتتى.
ئا بالام، ئا بالام، ئا بالام ...

تاللىق باققىمۇ كىرىپ باقسام،
بەش پۇتىڭىزنىڭ ئىزى بار.
مەن بۇنىڭغا قالسام،
بۇ يۈرەك يېرىلىپ كەتتى.
ئا بالام، ئا بالام، ئا بالام.

بۇگۈن تاڭلىما ياز بولۇر،
قالغاچ كېلىپ سايرىشۇر،
ھەۋزىخان نەدە دېسە،
ئارغۇلغا كەتتى دەمەنمۇ.
ئا بالام، ئا بالام، ئا بالام.

تاڭلا تۆت كۈن ياز بولۇر،
كاككۇك كېلىپ سايرىشۇر.
ھەۋزىخان نەدە دېسە،
شەھەرگە كەتتى دەمەنمۇ؟
ئا بالام، ئا بالام، ئا بالام.

ئېيتىپ بەرگۈچى: **ئابلىمىت قارىم**
نەشرگە تەييارلىغۇچى: **ئابدۇللا مەجنۇن**

www.uyghurkitap.com

باي نەزەر

چوڭ چىنە سىنىپ كەتتى،
سىنچاي چىنىگە دەز يەتتى.
خوتەن زېمىنىدىن بەش تالىپ،
ئاقسۇغا چىقىپ كەتتى.
ئاقسۇ يولى ھەيۋەتلىك،
شېكەر سۈيى شەرۋەتلىك.
مۇرادىغا يەتمىگەن،
بەش تالىپقۇ رەھمەتلىك.
ئاقسۇ يولىدا كېتىپ باسا،
باي نەزەر، نۇرى نەزەر،
چوڭ قاسىم، كىچىك قاسىم،
دېگەن بولانچىلار كېلىپ،
بەش تالىپنىڭ يولىنى توستى.
بەش تالىپنىڭ ئەڭ كىچىكى:
— جىنىمىغىنا باي نەزەر،
باي نەزەر، نۇرى نەزەر،
بىر خوجۇندا ئالتۇن بار،
ئۇنى بىرەي باي نەزەر،
بىر خوجۇندا يامبۇ بار،
ئۇنىما بىرەي باي نەزەر.
شاخ كەسمىگەن پالدۇدا،
جان قىيىنماڭ باي نەزەر -
دېگەنغۇ زامانلاردا،
باي نەزەر، نۇرى نەزەر،
بۇ گېپىنى تېڭشىماي،
ئارا پالدۇنى چۆرۈۋا كەلدى.
— جىنىمىغىنا باي نەزەر،
بىر چوگۇندا سۇ بەرگىن،
تەرەتنى تازا قىلاي،
ئىككى رەكئەت نامازىم بار،
تازا مەن ئادا قىلاي.
ئاندىن ئۆلتۈر، باي نەزەر، —
دېگەنغۇ زامانلاردا،
چوگۇندا سۇنى بەدى،
تەرەتنى تازا قىلدى.
ئىككى رەكئەت نامازىنى،
شول سائەت ئادا قىلىپ،
ئوڭ - چەپكە سالام بېرىپ،
دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ تۇسا؛
باي نەزەر، نۇرى نەزەر،
ئارا پالدۇنى چۆرۈپ كەلدى.
— جىنىمىغىنا باي نەزەر،
باي نەزەر، نۇرى نەزەر
شاخ كەسمىگەن پالدۇدا
جان قىيىنماڭ باي نەزەر.
بىلىمدە سىمىم باردۇر،
بىلىمدىن سىمنى يېشىپ،
سىمدا بوغاپ ئۆلتۈرگىن، —
شۇنداققىنا دېگەندە،
بىلىدىن سىمنى يېشىپ ئەكىلىپ
سىمدا بوغاپ ئۆلتۈردى.
بەش تالىپنى دۆۋىگە كۆمۈپ،
ئالتۇن - كۈمۈشنى
قومغا كۆمۈپ،
باي نەزەر، نۇرى نەزەر،
چوڭ قاسىم، كىچىك قاسىم،
ئەندىشىدە قوپاپ قاچتى.
ئاقسۇ ئامبىلغا ئاڭلاندى،

ئاقسۇدىن چىقتى ئامبال،
بىر لەگزە ئەسكەر بىلەن،
بەش تالىپنىڭ قېشىغا كېلىپ،
ئىز ئىزداپ قوغلاپ بېرىپ،
باي نەزەر، نۇرى نەزەرنى،
چوڭ قاسىم، كىچىك قاسىمنى،
بەشتوغراق دېگەن يەدىن،
تۇتۇپ باغلاپ ئېلىپ كەلدى.
بەش تالىپنىڭ قېشىغا كېلىپ،
چوڭ دارىن دېگەن ئامبال:
— جېنىمغىنا تالىپلار،
تۇتۇپ كەلدىم بولانچىنى،
ئۆلتۈرۈپقىنا ئاتايمۇ؟
قىساسىڭنى ئالايمۇ؟
يا چاناپقىنا ئاتايمۇ؟
شۇنداققىنا دېگەندە؛
بەش تالىپنىڭ كىچىكى
ئىدا قىلدى تەۋرىنىپ:
— جېنىمغىنا چوڭ دارىن
ئاپىرىپلا ئۆلتۈرۈۋەتمىسلە،
قىساسىمىزنى ئەپ بەسلە،
شۇنداق ئىدا كەلگەندە؛
باي نەزەر بولانچىغا،
يەتتە ئۆلەم توختاتتى.
نۇرى نەزەر بولانچىغا،
تۆت ئۆلەم ھۆكۈم قىلدى.
چوڭ قاسىم، كىچىك قاسىمغا،
بىردىن ئۆلەم ھۆكۈم قىلدى.
چوڭ قاسىمنىڭ كاللىسىنى
بىر قىلىچتا چېپىۋاتتى.
كىچىك قاسىمنىڭ كاللىسىنى
بىر قىلىچتا چاچراتتى.
چوڭ قاسىمنىڭ كاللىسىنى
«قەشقە داۋزىسى» قا ئاستى.
كىچىك قاسىمنىڭ كاللىسىنى
«ئاقسۇ داۋزىسى» قا ئاستى.
باي نەزەر بولانچىنىڭ،
ئەۋەل پېيىنى قىيىپ تاشلاپ،
ئىككىنچىسىدە
قولىنى كەستۈرۈپ،
ئۈچىنچىسى قۇلاقنى كېسىپ،
تۆتىنچىسىدە بۇنىنى كېسىپ،
بەشىنچىسىدە تىلىنى كېسىپ،
ئالتىنچىسى كۆزىنى ئويۇپ،
يەتتىنچىسىدە
بېشىنى كەستۈردى.
نۇرى نەزەر بولانچىنىڭ،
ئەۋەل پېيىنى قىيىپ تاشلاپ،
ئىككىنچىسى قولىنى كېسىپ،
ئۈچىنچىسى تىلىنى كېسىپ،
تۆتىنچىسى بېشىنى كېسىپ،
نۇرى نەزەرنى ئۆلتۈردى.
باي نەزەر، نۇرى نەزەرنىڭ
كاللىسىنى ئەكىلىپ ئەمدى،
ئاقسۇ يولىغا ئېسىپ قويىدى.
باي نەزەر، نۇرى نەزەر،
ئالتۇن - كۈمۈشكە تويدى.
باي نەزەرلەر باي بولدى،
كاللىسى كېسىلىپ لاي بولدى.

ئېيتىپ بەرگۈچى: **ئابلىمىت قارىم**
نەشرگە تەييارلىغۇچى: **مەمتىلى سايىت**

www.uyghurkitap.com

كۆسلله[1]

(راۋاب بىلەن ئورۇندىلىدىغان قىزىقچىلىق)

باغقىمۇ جىرىم سالسام،
ئەچكۈ تازلار غاجايدۇ.
كالتەك بىلەن بىر قويسام،
ئۇپۇر - توپۇر قاچىدۇ.
— باغقا ئەچكۈ كىردى ئانا،
— قانداق ئەچكۈكەن بالام؟
— جاغال ئەچكۈكەن ئانا.
— توسۇۋەتسەڭچۇ بالام،
— چۆگۈلۈپ ئۇسۇتكەن[2] ئانا،
— قىرقىۋەتسەڭچۇ بالام،
— قىيتاق ئەچكۈكەن ئانا.
— ئۆلتۈرۈۋەتسەڭچۇ بالام،
— ياغاق ئەچكۈكەن ئانا.
— سىغىۋەتسەڭچۇ بالام،
— پورداق ئەچكۈكەن ئانا.

— ئۆلتۈرۈۋەتسەڭچۇ بالام،
— گەپ قىستقان[3] ئەچكۈكەن
ئانا.
— نىمە دىتۇ — مە ...
— نىمە دىتۇ — مە —... يەنە
نىمە دىتۇ؟
— ئەپىيپە پىپىيپۇ
هەببە بىببو،
پۇۋۋەببە بىبو،
هوۋۋەببە هوۋبو[4]...
— هەببە خىنىم،
بىر سۆيەك خىنىم.
هە پىژ قىلدى يۈرەك،
هە غىژ قىلدى يۈرەك،
هە بىر سۆيەك خىنىم.

---

① كۆرسلە دىگەن سۆز ئاهاڭ، ئورغۇ تەلىپى بىلەن «كۆسلله» دەپ ئوقۇلغان ۋە ئاڭلىغۇچىلارغا شۇنداق ئۈزلەشكەن.
② ئۇسسۇيدىكەن.
③ گەپ قىلىدىغان.
④ ئۈشكىنىڭ ئاۋازىنى دوراش.

دېسەم، كۆسىللە،
— ياغا مەيلىڭىز،
بولسا مەشۇقۇم،
مەسە ئەكىلىڭ، -
دېدى، كۆسىللە؛
— قانداق قىلىمەن؟
دېسەم، كۆسىللە
— ياغا مەيلىڭىز،
بولسا مەشۇقۇم
مەسە ئەكىلىڭ، -
دېدى كۆسىللە؛
يەتتە پۇل ئېلىپ
يانچۇقۇمغا سېلىپ،
خورجۇننى ئېلىپ،
دۇلدۇلغا مىنىپ،
بازارغا بېرىپ،
مەسچىنىڭغۇ
ئالدىغا بېرىپ،
— مەسچى ئاكا
مەسەڭ نەچچە پۇل، -
دېدىم كۆسىللە؛
— كۆرەپ ئېلىڭلا،
دېدى كۆسىللە؛
— ئۇچپۇل بېرەي؟
— ياق،
— ھە تۆت پۇل بېرەي،
دەپقىنا بېرىپ،
مەسىنى ئېلىپ،
خورجۇنغا سېلىپ.
ھەببە خېنىمنىڭ،
ئالدىغا كېلىپ،
مەسىنى قوياپ،
— بىر سۆيەڭ خېنىم،
غىژ قىلدى يۈرەك،
ھە بىر سۆيەڭ خېنىم،
پىژ قىلدى يۈرەك، -
دېسەم كۆسىللە؛
— يارغا مەيلىڭىز،
بولسا مەشۇقۇم.
دوپپا ئەكىلىڭ،
دېدى كۆسىللە.
قالدىم بالاغا،
چىقتىم تالاغا،
قاندىغا قىلاي،
قاندىغا چىداي،
يارنىڭ دەردىگە،
دەپقىنا كېلىپ.
يەتتە پۇل ئېلىپ،
يانچۇققا سېلىپ،
بازارغا چىقىپ،
دوپپىچىنىڭما،
ئالدىغا كېلىپ،

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى

— دوپپىچى ئاكا،
دوپپاڭ نەچچە پۇل،
دېدىم كۆسلىلە؛
— كېلىنىڭ خىدىرىم[1]،
كۆرەپ ئېلىنگا،
دېدى كۆسلىلە.
ئۈچ پۇلنى بېرىپ،
دوپپىنى ئېلىپ،
بېشىمغا كىيىپ.
ھەببە خېنىمنىڭ،
ئالدىغا كېلىپ،
— بىر سۆيەڭ خېنىم،
پىژ قىلدى يۈرەك،
ھە بىر سۆيەڭ خېنىم،
غىژ قىلدى يۈرەك،
دېدىم كۆسلىلە.
شۇنداق ئۆرۈلۈپ،
ئارقىسىنى قىلىپ،
تۇردى كۆسلىلە.
— ھەببە خېنىم،
نېمە بولدىڭىز؟
نېمە لازىمكىن؟
دەرھال ئەكىلەي،
دېدىم كۆسلىلە؛
ئالدىمدا شۇ چاغ،

غىتىلداپ مېڭىپ،
كەتتى كۆسلىلە.
تۇرغان يېرىمدا،
قاقىقان قوزۇقتەك،
قالدىم كۆسلىلە.
ئاچچىقىم كېلىپ،
تۆت تامغا مېڭىپ،
باشلىرىم قېتىپ،
ئەندىمنى ئالدىم،
تىللاپ كۆسلىلە؛
— توختاپ تۇر جۇما،
ئارقىڭدىن يېتىپ،
ئالدىڭغا ئۆتەپ،
ئاسماقا ئېسىپ،
باسماقا بېسىپ،
پىخىلداتمىسام.
توختاپتۇر جۇما،
پاسىراخۇنىنىڭ،
ئالىنۋاش توپىقىدەك،
بۇ ... بۇ ... بۇ ... بۇ ...
بۇقىرەتمىسەم.
توختاپتۇر جۇما،
زىۋەرىخاچامنىڭ،
سېرىق ئاسلىنىدەك،
مىر ... مىر ... مىر ... مىر ...

① خېرىدارىم.

مىقىراتمىسام.
توختاپتۇر جۇما،
پاسادا ياتقان،
يالاقتا ياتقان،
قارا قانجىقتەك،
كاڭ ... كاڭ ... كاڭ ...
كاڭىلداتمىسام.

توختاپ تۇر جۇما،
سېنى تاپمەن.
چاچتىن تۇتىمەن،
راسا قانغىدەك،
ئەنتىمنى ئالىمەن،
خەپ، خەپ، خەپ،
توختاپ تۇر جۇما.

ئېيتىپ بەرگۈچى: قاراقاش ناھىيە زاۋا يېزا شەيدان كەنتىدىن دېھقان
ئۆمەر ئابدۇللا
نەشرگە تەييارلىغۇچى: **مەمتىمىن قۇربان**

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

يالپۇزخان

قاياش[1] دىگەن كەنتىدىن
يىتىم ئېرىقنىڭ[2] بويىدىن
توكا ياغچى بىلەن ئەمدى،
يالپۇزخان داڭلىغ چوكان
ئۇلغۇنىدۇ، تولغۇنىدۇ،
قولىغا ئۇچ پۇلنى ئالدى.
ئۇچ پۇلنى قولىغا ئېلىپ:
— هاي ياغچى، توكا ياغچى
بۇگۈن كۈنگە سەيشەنبىكەن،
ئەتە كۈنگىما چا[ر]شەنبە.
ئۆگۈنلۈككىما پەيشەنبە،
جۇمەما ئۆتۈۋا كەتسۇن،
شەنبىما كېتىۋا قالا
يەكشەنبە بازا[ر]غا كىرىپ،
بىر پۇلغا ئەڭلىك ئالغىن،
بىر پۇلغا ئۇپا ئالغىن،
ئوسمالا[ر]دا كۈكە[ر]تەي.
ئەڭلىكلە[ر]دىما قىزا[ر]تاي،
ئۇپالا[ر]دا ئاقا[ر]تىپ،
بوغما شايەمنى كىيىپ،
با[ر]دۇنيانىمۇ تاپماتىم.
شۇنداققىنا دىگەندە:

—ماقۇل مۇسۇ[ل]مان،
ماقۇل، — دەپ
بايىقى توكا ياغچى
ئۇچ پۇلنى قولغا ئېلىپ،
يانچۇقىنىڭ تېككە سېلىپ،
دېككوكلاپ يۇگۇرۇپ قوپاپ،
تاناي بېشقىمۇ[3] كىرگەندە،
بىر ناۋاي هارامزادە:
— ۋاي ياغ! ۋاي ياغ،
راس، — دەپتى،
راس چاغۇكەن دەپ كېلىپ،
ئۇچ گۆشگىردەكنى يەپتى،
ئۇچ پۇلنى سۇغىرىپ ئالدى.
قولىنى قولتۇقلاپ چىقتى.
يالپۇزخان يامان چوكان،
—ها[ر]ماڭ مۇسۇ[ل]مان،
ها[ر]ماڭلار، —
دەپ ئالدىغا يۇگۇرۇپ چىقتى.
— هەي مۇسۇ[ل]مان، جېنىم
مۇسۇ[ل]مان،
بۇگۈن ها[ر]دۇق سو[ر]ماڭلار،
تاناي بېشقىمۇ كىرسەممەن

---

① قاياش — قاراقاش ناهىيىسىدىكى جاي نامى.
② يىتىم ئېرىق — قاراقاش ناهىيىسىدىكى جاي نامى.
③ تاناي بېشى — قاراقاش بازىرىدىكى جاي نامى.

بىر ناۋاي ھارامزادە،
«ۋاي ياغ، ۋاي ياغ راست» دەپتى
راس چاغۇا دەپ كىرىپتىم
ئۈچ گۆشگىردەكنى يەپتىم
ئۈچ پۇلنى سۇغۇرۇپ ئالدى.
قولامنى قولتۇقلاپ چىقتىم.
شۇنداققىنا دېگەندە:
— خاپا بولماڭلا[ر] مۇسۇ[ل]
مان،
ئەتە كۈنگىما دۇشەنبە،
دۇشەنبازا[ر]غا چىقىپ،
ناۋاي ئالدىغا با[ر]ماي،
قاسساپ تازغىمۇ قارىماي،
باققال قېشىغا با[ر]ماي،
بىر پۇلغا ئۇسما ئېڭلە،
بىر پۇلغا ئەڭلىك ئېڭلە،
بىر پۇلغا ئۈپا ئېڭلە،
ئۇسمالا[ر]دا كۆكە[ر]تەي،
ئەڭلىكلە[ر]دە قىزا[ر]تاي،
ئۈپالا[ر]دا ئاقا[ر]تىپ،
بوغما شايەمنى كىيىپ،
با[ر] دۇنيانىمۇ تاپمامتىم.
شۇنداققىنا دېگەندە:
بايىقى توكا ياغچى،
— ماقۇل مۇسۇ[ل]مان،
ماقۇل دەپ،
دۇشەمبازا[ر]غا چىقتى،
تەنزىچىنىڭ ئالدىدىن
سودىسىنى قىلىۋا كىردى. —

ھوي ياغچى، توكا ياغچى،
ھا[ر]ماڭ مۇسۇ[ل]مان،
ھا[ر]ماڭلار، — دەپ
يالپۇزخان يۈگۈرۈپ با[ر]دى.
بايىقى توكا ياغچى
— ھاي خېنىم، جېنىم خېنىم
بۈگۈن ھا[ر]دۇق سوراڭلار،
مەن سوداڭنى قىپ كەلدىم.
شۇنداققىنا دېگەندە
ئۇسمىنى دەمدەك قوياپ،
ئەڭلىكنى ئېتىپ قوپاپ،
ئۈپىنى سۇ[ر]تۇپ بولاپ،
بوغما شايىنى كىيىپ
لەپپەڭشىپ قول سېپ ماڭدى.
بايىقى توكا ياغچى:
— ھوي مۇسۇ[ل] جېنىم
مۇسۇ[ل]مان،
ئو[ر]دا ئالدىغا با[ر]ماڭلا،
ئۈجمە قاتا[ر]دا ئويناڭلا.
ئو[ر]دا ئالدىغا با[ر]ساڭلا،
ھېكىم بېگىم كۆرۈپ قالا[ر]،
قولۇمدىن كېتىۋا قاسىلە، —
شۇنداققىنا دېگەندە:
— ئو[ر]دا ئالدىغا با[ر]مايمەن،
ئۈجمە قاتا[ر]دا ئوينايمەن،
— دەپ
يالپۇزخان قول سېپ كەتتى.
ئۈجمە قاتا[ر]غىمۇ يەتكەندە
ھېكىم بەگ ھارامزادە،

www.uyghurkitap.com

باشاقچى[1] تەرەپىدىن
ئات سېلىپمۇ كەلگەندە،
يالپۇزخان يامان چوكان
ئوڭ - چەپپىسىگىمۇ كۆز تاشلاپ
قاش ئېتىپ قويۇپ تۇرۇپ،
— ھا[ر]مىسىلا ھېكىم بېگىم،
— دەپ،
ئالدىغا ئۆتۈپ تۇ[ر]دى.
ئاتنىڭ بېشىنى قايدۇ[ر]دى
— دۆلەت زىيادە، دەپ تۇ[ر]دى.
— ھاي خېنىم، جېنىم جېنىم،
ئاتلىرىغۇ نېمىكىن؟
ئۆيلىرىغۇ نەدىكىن؟
ئە[ر]لىرىمۇ با[ر]مىكىن؟ —
شۇنداقىنا دېگەندە:
— ۋاي بېگىم، ئەزىمەت بېگىم،
مېنىڭ ئېتىمنى سو[ر]ىسىلا،
يالپۇزخان داڭلىغ چوكان.
مېنىڭ ئۆيۈمنى سو[ر]ىسىلا
قاياش دېگەن كەنتىدىن،
يېتىم ئېرىقنىڭ بويىدىن.
مېنىڭ ئېرىمنى سو[ر]ىسىلا
قەشقە[ر] شە[ھە]رىگە كەتكىلى
ئون تۆت يىلغىنا بولاپتى،
ئۆلەم خېتى كەلگىلى
يىگىرمە بىر يىل بولاپتۇ، —
شۇنداقىنا دېگەندە
— مەن ئالسامىمۇ تېگەمىلا؟
— ۋاي بېگىم، ئەزىمەت بېگىم،
سىلىگە راسا تېگىتتىم.
قامچىسىنى يە[ر]دە قويمايتقان،
ئاتتىن ھەرگىز چۈشمەيتقان،
ئۆيگىمۇ ھەرگىز كىرمەيتان،
شۇنداق بىر كىشىگە غو،
تەگكۈمغۇ يامان بارىدى.
جېنىمغىنا ھېكىم بېگىم،
مەن ئېرىمدىن ئايرىلىپ،
بەش يۈز تەڭگە قە[ر]ز قىپتىم،
شۇ قە[ر]زنى تۆلەپ بولسام،
ئاندىن تەگسەم، — دېگەندە:
شۇ قە[ر]زلىرىنى مەن بېرەي،
قاچانلىققا بارىمەن؟ —
شۇنداقىنا دەپ تۇ[ر]دى.
— بىزمانلىققا[2] با[ر]سىلا،
يورۇقتىن بېرىپ قالمىسىلا،
نامازشام بىلەن با[ر]سىلا.
شۇنداقىنا دەپ تۇ[ر]دى.
بايىقى يالپۇزخان
قول سېلىپ يېنىپ كەلدى.
ھېكىم بەگ ھارامزادە
ئات ئوينىتىپ كىرىپ كەتتى.
ئو[ر]دىسىغا كىرىپ بولاپ،
نامازشامنىمۇ قىلالماي،
نامازدىگە[ر]دىمۇ ئاتلاندى.
پەلچەڭ[3] ئېشەككە پۆلنى ئاتىپ،
ئا[ر]غىماق ئاتقا قوڭنى ئاتىپ،

---

① باشاقچى — قاراقاش ناھىيىسىگە قاراشلىق بىر كەنت.
② بىزمانلىققا — كەچتە، ئاخشامدا، بىر زامانلىققا.
③ پەلچەڭ — پۇتى مايماق، چاڭچى.

پولتوڭشىپقىنا چىققاندا
نامازشامغا يېتىپ چىقتى.
داۋزا قاققىلى تۇرغاندا:
— ھوي ياغچى، توكا ياغچى،
ھېكىم بېگىم كەلمەكچى،
ئۆگزىگە چىقىپ ئولتۇرۇڭلا،
مورا تۈۋىدە تۇرۇڭلا،
«ئۆھۆ!» دېيىشىم كىرىڭلا، —
شۇنداققىنا دەپ قويدى.
بايىقى توكا ياغچى،
ئىمىلەكلەپ يۈگۈرۈپ چىقىپ،
مورا تۈۋىدە ئولتۇ[ر]دى.
يالپۇزخان يامان چوكان،
داۋزىسىنى ئېچىپ قوياپ:
— كىرسىلە غوجام ھېكىم بېگىم،
يۈ[ر]سىلە غوجام ھېكىم بېگىم،
دەپ ئۆيگە باشلىغىلى تۇردى.
پەلچەڭ ئېشەكنى سولىۋاتتى،
ئا[ر]غىماق ئاتنى ئېسىۋاتتى.
بەش يۈز تەڭگە پۇلىسىنى،
ساندۇققا سولىۋېلىپ بولاپ،
ئوڭ پۇتقا باشلاپ قوياپ،
سىنچاينى قۇيۇپ تۇ[ر]سا،
— ھوي خېنىم جېنىم خېنىم،
ئۇنداغ ئولتۇ[ر]ساق بولماس،
نىكا[ھ]- پىكا قىلىۋاتساقچۇ،
شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]دى:
— ۋاي بېگىم ھېكىم بېگىم
بىردەم چىداپ ئولتۇ[ر]سىلا،
مەن بىر موللا تېپىۋالاي،
نىكا[ھ] ھەققى تېپىۋالاي.
ئۆزۈمنى راسلىۋالاي، —
شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]سا،
ھېلىقى توكا ياغچى
ئۆگزىدە ئولتۇرۇپ يۆتەلدى،
«ئۆھۆ - ئۆھۆ» يۆتىلىشى
ھېكىم بېگىم چاچراپ قوپتى:
— ھاي خېنىم، جېنىم جېنىم،
ئۆگزىدە بىرسى يۆتىلىدۇ،
ھېلى مېنى، كىرسە ئۆلتۇرىدۇ.
ئىلاجىسى بولسا بىر قىلسىلا، —
شۇنداققىنا دېگەندە؛
— ۋاي بېگىم، ئەزىمەت بېگىم،
بىزنىڭ گادايىنىڭ ئاچچىغى
بەككىناغۇ يامانىدى.
مەشەگە يۈگۈرۈپ كەلسىلە،
بۇ گادايىنىڭ بۆشۈكى با[ر]،
بۆشۈككە بۆلەپ قوياي،
ساقاللىق بالام دە[ر]مە،
تاماق چىش بالام دە[ر]مە،
بۇرۇتى با[ر] بالام دە[ر]مە، — دەپ
بۆشۈككە بۆلەپ قويدى.
خېخىدەكتىن بىر يە[ر]دىن،
قو[ر] ساقىدىن بىر يە[ر]دىن،
پاچىقىدىن بىر يە[ر]دىن،
ئۈچ يە[ر]دىن تېڭىپ قويدى.
خاخراپقىنا ياتقاندا،
توكا ياغچى يۈگۈرۈپ كىرىپ،

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

تام - تورۇسقا بىر قاراپ،
بۇلۇڭغىما قارىسا،
بۆشۈكتە بالا ياتقۇدەك.
بالىنىڭ ياتقىنىنى كۆرۈپ:
— ھوي خوتۇن،
جاللات خوتۇن،
مەن ئۆگزىگە چىكەتكەندە،
بۆشۈكتە بالاڭ يوقتى،
بالاپەيدا بولۇپ قاپتۇ،
نەدىن تاپتىڭ ما[ۋۇ] بالىنى؟ —
شۇنداققىنا دېگەندە
— سەن ئۆگزىگە چىكەتكەندە،
بۆشۈكتە بالاڭ يوقتى،
بالا پەيدا بولۇپ قېلىشى،
بوي ئامەمدە قاپتىكەن.
تۇغۇپ، ساي① بۇلەپ قويدۇم،
— شۇنداققىنا دېگەندە،
— سۆيەپ قوياي بالامنى، — دەپ
دېككوسلاپ يۈگۈرۈپ بېرىپ،
ماككىدەككىنە بىر سۆيسە،
بۇرۇتلىرى سانجىلدى.
— ھوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
بالامنىڭ بۇرۇتى با[ر]كەن،
موچىنىنى ئاچىقىپ بە[ر]گىن،
بۇرۇتىنى يۇلدۇۋاتاي،
ئۇستۇرىنى تاپقاچ چىققىن،
ساقاللىرىنى چۈشۈرۈۋاتاي،
ئامبۇ[ر]نى ئالغاچ چىققىن
ھىڭگاڭ چىشىنى تا[ر]تىۋاتاي،
— شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]سا،
يالپۇزخان يامان چوكان،
ئۆيلىرىگە يۈگۈرۈپ كىرىپ،
— تاپالمىدىم موچىنىنى،
تاپالمىدىم ئامبۇ[ر]نى،
ئۆزەڭ تاپساڭچۇ ئۇستۇرىنى، —
شۇنداققىنا دەپ چىقتى.
— ھوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
مەن سىپنى ئىشقا بۇيرۇپ،
قايسى ئىشنى قىپ كەلگەن؟
ئۆزەم قىلسام بولمامدۇ، — دەپ
ئۆيلىرىگە كىرىپ كەتتى.
ھىلىقى يالپۇزخان:
— ۋاي بېگىم، ئەزىمەت بېگىم،
ھىجىيىپما ياتاملا،
ھىڭگىيىپما ياتاملا،
بىزنىڭ گاداي يامان گاداي،
ئۇستۇرىنى ئاچىقىپ سالسا،
ساقاللىرىنى چۈشۈرۈۋېتىپ،
راس كۆسا قىلىپ قويتۇ.
بۇرۇتلىرىنى يۇلدۇۋېتىپ،
ھەم يۇمشاق قىلىپ قويتۇ.
چىشلىرىنى تا[ر]تىۋېتىپ،
بەك كۈماك قىلىپ قويتۇ،
جىڭ نوچا قىلىپ قويتۇ.
جانلىرىنى جايلىسىلا،
شۇنداققىنا دېگەندە،
«ئىلللالا» دەپ بىر قويتى،
بۆشۈكنى يۇدۇپ قويتى.

① ساي — ھازىر، ئەمدىلا، باياتىن.

داۋزا ئالدىغا چىققاندا:
— هوي بالىكام،
توختاڭ بالىكام،
ساقىلىڭىزنى چۇشۇرۇۋېتىپ،
بۇرۇتىڭىزنى يۇڭدىۋېتىپ،
چىشلىرىڭىزنى تا[ر]تىۋېتىپ،
راس كۆماك قىلىپ قويىتتىم،
ھەم يۇمشاق قىلىپ قويىتتىم،
جىڭ نوچا قىلىپ قويىتتىم، —
شۇنداقىنا دېگەندە:
جان ئاچچىقتا يۈگۈرۈپ قاچتى،
داۋزا ئالدىسىغا با[ر]غاندا،
«هوي بالام، ئىشىكىڭنى ئاچ»
دەپ
داۋزىسىغا بىرنى ئۇستى.
چوڭ بالىسى يۈگۈرۈپ چىقتى،
— هوي باللا، يۈگۈ[ر] باللا،
مەيە[ر]دە
بىر نە[ر]سە كەپ قاپتۇ:
يا ئېيىقمۇ، ئادەممۇ؟
يا ساراڭمۇ، هايۋانمۇ؟
بۆشۈك ساتقىلى كەلدىڭمۇ،
بىزغۇ بۆشۈك ئالمايمىز، —
شۇنداقىنا دېگەندە:
— هاي بالام، جېنىم بالام،
گەپنى ئاستا قىلىڭلا،
مەن سىلىنىڭ داداڭلا، —
شۇنداقىنا دېگەندە:
— هاي باللا، يۈگۈ[ر] باللا،
ما[ۋۇ] گاداي نېمە دەيتۇ،
مەن سېنىڭ داداڭ دەيتۇ.
ئۆشنىسىدە بۆشۈك تۇرتۇ.
بۆشۈك ساتقىلى كەپتۇ.
بىزغۇ بۆشۈك ئالمايمىز،
تەپ ما[ۋۇ] گادايىنىڭ قۇڭىغا،
— شۇنداقىنا دېگەندە:
باللىرى يۈگۈرۈپ چىقىپ
تەپكىلىما تو[ر]دى قۇڭىغا:
«كاپپاڭ - كۇپپۇڭ،
كاپپاڭ - كۇپپۇڭ،
كاپپاڭ - كۇپپۇڭ،
كاپپاڭ - كۇپپۇڭ»
نەچچەن توقسانىنى تەپتى.
پەللىكىنى ئۈۋۈلاپ
ئەلىماخۇنۇمغا ئە[ر]ز قىلدى،
شەيخئىسلام قوشاپ بە[ر]دى.
قاياشقا ئاچىقىپ ئەندى،
ئۆينى كۆ[ر]ستىپ قوياپ
مەھكىمىگە كىرىپ ئولتۇردى.
شەيخئىسلام قوپۇپ ئەندى،
يالپۇزخاننى ئەكىردى.
داۋزىدىن كىرىپ بولغۇنچە
قاشلىرىنى ئوينىتىپ
كۆز تاشلاپ قويۇپ كىردى.
بايىقى ئەلىماخۇنۇم
ئاشىق بولۇۋا قالدى.
— هاي خېنىم، جېنىم خېنىم
ما[ۋۇ] بېگىم نېمە دەيدۇ،
پەلچەڭ ئېشەككۇ بىر قالدى،
ئا[ر]غىماق ئاتقۇ بىر قالدى،

www.uyghurkitap.com

يالپۇزخان يەنە تۇل قالدى،
بەش يۈز تەڭگە پۇل قالدى.
شۇنداققىنا دەيدۇيا،
قانداق قىلىمىز، — دېگەندە:
— ۋاي ئاخۇنۇم، ئەلىماخۇنۇم،
مەن بۇ گادايىنى كۆ[ر]مەيتىم،
قاياش تەۋەسسىگىمۇ با[ر]ماپتى،
هېكىم بېگىم دەپ ئاتىلىمىغان،
شۇنداققىنا دېگەندە:
— تەپ ما[ۋۇ] گادايىنىڭ
قوڭىغا،
شۇنداق دەپ ئەمرى قىلدى.
تەپكىلىما تۇ[ر]دى قوڭىغا
«كاپپاڭ - كۇپپۇڭ،
كاپپاڭ - كۇپپۇڭ،
كاپپاڭ - كۇپپۇڭ،
كاپپاڭ - كۇپپۇڭ...»
نەچچەن بەش يۈزنى تەپتى.
شەيخئىسلامنىڭ بىر پاي كېپىشى
قوڭىغا كەپلىشىپ قالدى.
جان ئاچچىقتا يۇگۇرۇپ قاچتى.
بىر يە[ر]گىچىلىك با[ر]غاندا،
دېمى كېسىلىپ قالغاندا
توسما تۆپىسىگە
چىقىپ ئولتۇرۇپ
دېمىنى بىر ئالاي دەپ
زوڭ ئولتۇ[ر]غۇدەك بولسا،
پوككىدەك قىلىپ چۇشتى.
كەينىگە قاراپ باقسا
بىر پاي كېپىش تۇرتۇ،
«شەيخئىسلامنىڭ كېپىشى[1] ،
كېپىشى قوغلاپ كېلىپتۇ،
ئۆزى قاچان كېلە[ر] كىن» دەپ،
قوپاپ قاچقىلى تۇ[ر]دى.
مازا[ر] بېشىغا يەتكەندە،
چۇشۇپ كەتكەن
بىر ئۇران تېپىپ،
ئورانغا سەكرەپ كىرىپ،
تېزەكتە ئىس سېپ ئولتۇ[ر]دى.
ئەلىماخۇنۇم بىلەن يالپۇزخان
مۇزاكىرىلاشقىلى تۇ[ر]دى.
— هاي خېنىم، جېنىم خېنىم
ئە[ر]لىرى با[ر]مۇ؟
— يوق، دەپتى،
— ئېرىم قەشقە[ر]گە كەتكىلى،
ئون تۆت يىلغۇ بولاپتى،
ئۆلۈم خېتى كەلگىلى
يىگىرمە بىر يىل بولاپتى، —
شۇنداققىنا دېگەندە:
— مەن ئالسام راس تېگەملا
— سىلىگە راسا تېگىتتىم.
تون پىرىجىسىنى ساماپتقان،
سەللىسىنى ھەرگىز ئاماپتقان،
تەرەتنى ئۇشاتماپتقان،
سەججادىدىن[2] چۇشمەيتقان،
مۇھرىنى يە[ر]دە قويماپتقان،

---

① كېپىش — كش.
② سەججادە — جايناماز.

شۇنداق بىر كىشىگەغۇ،
تەگكۇمغۇ راسا بارىدى.
مەن ئىرىمدىن ئايرىلىپ،
بەش يۇز تەڭگە قە[ر]ز قىپتىم،
شول قە[ر]زىمنى بىرىپ بولسام،
ئاندىن تەگسەم، — دىگەندە؛
— شۇل قە[ر]زلىرىدىن
مەن بىرەي.
قاچانلىققا بارىمەن،
— بىزمانلىققىما با[ر]سىلا،
يورۇقتىن بىرىپ قالمىسىلا، —
شۇنداققىنا دەپ ياندى.
هېلىقى ئەلىماخۇنۇم،
نامازشامنىمۇ قىلالماي،
نامازدىگە[ر]دە ئاتلاندى.
بەلچەڭ ئىشەككە پۇلنى
ئا[ر]تىپ،
ئا[ر]غىماق ئاتقا قوڭنى
ئا[ر]تىپ،
پولتوڭشىپقىنا چىققاندا
نامازشامغا يىتىپ چىقتى.
داۋزا قاققىلى تۇ[ر]غاندا،
هېلىقى يالپۇزخان،
— هوي ياغچى، توكا ياغچى،
ئەلىماخۇنۇم كەلمەكچى،
ئۆگزىگە چىقىپ تۇرۇڭلا،
مورا تۈۋىدە ئولتۇرۇڭلا،
«ئۆهۆ» دىيىشىم كىرىڭلا، —
شۇنداققىنا دەپ قويدى.
بايىقى توكا ياغچى،

دىككوكلاپ يۇگۇرۇپ قوپۇپ،
مورا تۈۋىدە ئولتۇرۇشى،
يالپۇزخان يۇگۇرۇپ چىقىپ،
داۋزىسىنى ئىچىپ قويدى.
— چۇشىسىلە غوجام
ئەلىماخۇنۇم،
يۇ[ر]سىلە غوجام ئەلىماخۇنۇم،
كىرسىلە غوجام
ئەلىماخۇنۇم، — دەپ
ئۆيگە باشلىغىلى تۇ[ر]دى.
بەلچەڭ ئىشەكنى سولىۋاتتى.
ئا[ر]غىماق ئاتنى ئىسىۋاتتى،
بەش يۇز تەڭگە پۇلىسىنى،
ساندۇققا سىلىۋىتىپ بولاپ،
ئوڭ پۇتقا باشلاپ قوياپ،
چەپ پۇتقا ئۆتەپ تۇ[ر]سا،
— هەي خىنىم يالپۇزخان،
مۇنداق ئولتۇ[ر]ساق بولماس،
بىز بولساق ئەلەم ئادەم
شانائەت بولۇپ قالا،
نىكا[ھ] - پىكا قىلىۋاتساقچۇ،
— شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]دى.
— هاي ئاخۇنۇم،
جىنىم ئاخۇنۇم،
بىردەم چىداپ ئولتۇ[ر]سىلا،
مەن بىر موللا تىپىۋالاي،
بىر خون نان تىپىۋالاي،
ئۆزەمنى راسلىۋالاي، —
شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]سا،
هېلىقى توكا ياغچى،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئۆگزىدە ئولتۇرۇپ يۆتەلدى،
«ئۆھۆ - ئۆھۆ» يۆتىلىشى،
ئەلىماخۇنۇم چاچراپ قوپتى.
— ۋاي خېنىم، جېنىم خېنىم
ئۆگزىدە بىرسى يۆتىلىدۇ،
ھېلى مېنى، كىرسە ئۆلتۈرىدۇ.
ئىلاجىسى بولسا بىر قىلسىلا، —
شۇنداقىنا دېگەندە:
— ھاي ئاخۇنۇم، ئەلىماخۇنۇم،
بىزنىڭ گادايىنىڭ ئاچچىغى،
بەككىناغۇ يامانىدى.
مەشەگە يۈگۈرۈپ كەلسىلە،
جۇۋازغا قوشاپ قوياي،
تۆكى يوق توپاق دە[ر]مە،
قۇيرۇقى يوق توپاق دە[ر]مە،
تۇۋقى يوق توپاق دە[ر]مە،
كۆدە قولاق موزاي دە[ر]مە، —
دەپ جۇۋازغا قوشاپ قويدى.
ئالتە تاشنى ئېپ قويدى
دوققۇڭشىپ ماڭغىلى تۇردى.
ھېلىقى توكا ياغچى
ئۆگزىدىن يۈگۈرۈپ كىرىپ،
تام - تورۇسقا بىر قاراپ
ئىچكىرى - تاشقىرى
كىرىپ - چىقىپ،
جۇۋازخانىغا كىرىپ باققاندا
قېپ يالىڭاچقىنا بىر توپاق
دوققوڭشىپ ماڭغىلى تۇرۇپتۇ.

ھېلىقى توكا ياغچى
— ھوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
مەن ئۆگزىگە چىككەتكەندە
جۇۋازدا ئۈيۈك يوقتى.
ئۈي پەيدا بولۇپ قاپتۇ،
نەدىن تاپتىڭ توپاقنى، —
شۇنداقىنا دېگەندە:
— ۋاي موسۇ[ل]مان جېنىم
موسۇ[ل]مان،
سەن ئۆگزىگە چىككەتكەندە،
جۇۋازدا ئۈيۈك يوقتى،
با[ر] يوق بىر كالىمىز بارىدى.
ئىككىمىزەك موزايلاپتى،
ئە[ر] كىمنى قېتىپ قويدۇم،
چىشىسى ئۆزەمدۇرمەن، —
شۇنداقىنا دەپ قويدى.
بايىقى توكا ياغچى
— ئۆزەم ھەيدەي توپاقنى، —
دەپ
تالتىزنى[1] قولىغا ئېلىپ،
سۆڭگەچكە راسا سېلىپ،
ھەيدىگىلى تۇرغاندا،
بىچارە ئەلىماخۇنۇم،
پۇشىاڭشىغىلى تۇ[ر]دى،
تويناقشىغىلى[2] تۇ[ر]دى.
— ھوي خوتۇن،
يۇگو[ر] خوتۇن،
بۇ توپاق چايان[3] توپاقكەن،

① تالتىز — جۇۋازچىلار جۇۋازنىڭ كۆتىكىدىكى كونجۇرنى ئاجرىتىشقا ئىشلىتىدىغان ئۇچى بىسلىق تۆمۈر تاياقچە.
② تويناقشىش — سەكرىش.
③ چايان توپاق — كۆندۈرمىگەن.

تويناقشىغىلى تۇ[ر]دى،
دىككاڭشىغىلى تۇ[ر]دى،
پۇشىشاڭشىغىلى تۇ[ر]دى.
جۇۋالدۇزنى ئاچىقىپ بەرگىن،
بۇرنىنىڭ پەرىكىدىن تېشىپ،
بىر چۇلۇك ئۆتكۈزۈپ قوياي،
توخماقنى ئاچىقىپ بە[ر]گىن،
سوقما قىلىۋا قوياي،
ئۇستۇرىنى ئاچىقىپ بەرگىن،
بىر ئۆكۈز قىلىپ قوياي، —
شۇنداق دېگىلى تۇ[ر]غاندا،
بىچارە ئەلىماخۇنۇم
دوقۇلداپ ماڭغىلى تۇ[ر]دى.
يالپۈزخان دېگەن چوكان،
ئۆيلىرىگە كىرىپ چىقىپ،
— تاپالمىدىم توخماقنى،
تاپالمىدىم ئۇستۇرىنى،
ئۆزەڭ تاپساڭ جۇۋالدۇزنى، —
دەپقىنا يېنىپ چىقتى.
— هوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
مەن سېنى ئىشقا بۇيرۇپ،
قايسى ئىشنى قىپ كەلگەن،
ئۆزەم چىقسام بولمامدۇ، — دەپ
ئۆيلىرىگە كىرىپ كەتسە،
— هاي ئاخۇنۇم، ئەلىماخۇنۇم،
نەچچىدە با[ر]دۇ[ر] ياشلىرى،
ئالتە تاشنى ئىشنالماي،
تە[ر]لەپ كېتىپتۇ باشلىرى.
جانلىرىنى جايلىسىلا، —
شۇنداقىنا دېگەندە؛
«ئىللەللا!» دەپ بىر قوپتى،
جۇۋاز كەسكۈنىنى يۇدۇپ قوپتى،
داۋزا ئالدىسىغىمۇ چىققاندا،
— هوي توپاق، توختاڭ توپاق،
بۇرنىنىڭ پەرىكىدىن تېشىپ،
چۇلۇك ئۆتكۈزۈپ قويىتتىم.
توخماقنى ئاچىقىپ بەرسە،
سوقما قىلىۋا قويىتتىم.
ئۇستۇرىنى ئاچىقىپ بەرسە،
ئۆكۈز قىلىۋا قويىتتىم، —
شۇنداقىنا دېگەندە
«ئىللەللا!» دەپ قاچقانچە،
داۋزا ئالدىسىغا بارغاندا،
«هوي باللا ئىشىكىڭنى
ئاچ!»، — دەپ
داۋزىسىغا بىرنى ئۇستى.
چوڭ مەخسۇم يۇگۇرۇپ چىقتى؛
— هوي باللا، يۇگۇ[ر] باللا،
دادام نامازغا كەتكەن،
ناماز ھەققىنى تولا ئېلىپ
قوينى جىق ئەكەلگەندۇ،
قوينى سولىشىپ بېرەي، — دەپ
چوڭ مەخسۇم يۇگۇرۇپ چىقسا،
قىپ يالىڭاچقىنا بىر گاداي
جۇۋاز كەسكۈنىنى
يۇدۇپ تۇرغاننى،
چوڭ مەخسۇم كۆرۈپ ئەمدى،
— هوي باللا، يۇگۇ[ر] باللا،
مەيەگە بىر نەرسە كەپ قاپتۇ.
يا ئېيىقمۇ، ئادەممۇ،

يا ساراڭمۇ، هايۋانمۇ؟
يا كۆسىغان قانجىقمۇ؟
بويىنىدا كەسكۈ تۇرىدۇ،
تەپ ما[ۋۇ] گادايىنىڭ قۇڭىغا،
شۇنداققىنا دېگەندە؛
— هوي بالام، جېنىم بالام
مەن سىلىنىڭ داداڭلا[ر].
گەپنى ئاستا قىلىڭلا[ر]، —
شۇنداققىنا دەپ تۇردى.
— تەپ ما[ۋۇ] گادايىنىڭ قۇڭىغا
ما[ۋۇ] گاداي نىمە دەيتۇ،
مەن سىنىڭ داداڭ دەيتۇ.
شۇنداققىنا دېگەندە،
شەيخئىسلاما يۇگۈرۈشۈپ كېلىپ
تەپكىلىما تۇ[ر]دى قۇڭىغا:
«كاپپاك ـ كۆپپۆك، «كاپپاك
ـ كۆپپۆك،
كاپپاك ـ كۆپپۆك، «كاپپاك
ـ كۆپپۆك...»
بىر مىڭ بەش يۈزنى تەپتى.
پەللىكىنى ئۈۋىلاپ
ئەرز قىلغىلى هېكىم يوق،
مازا[ر] بىشىغىمۇ يەتكەندە
هېلىقى هېكىم بېگىم
ئەلىماخۇنۇمنى كۆرۈپ
— جېنىمغىنا ئەلىماخۇنۇم،
سىلە قاياشقا بارغانمۇ؟
يالپۇزخاننى ئالغانمۇ؟
ئەڭنا ياغنى① سالغانمۇ؟
جۇۋازغا قوشاپ قويغانمۇ؟
جۇۋازنى يۇدۇپ كەللىمۇ؟
يالپۇزخاننى تالىشىپ،
مېنى قوغلاۋاتقانمۇ؟
كىرسىلە غوجام ئەلىماخۇنۇم،
بىر ئۇراندا ئولتۇ[را]يلى، —
دەپ
ئۇرانغا كىرىپ ئولتۇ[ر]دى،
تېزەكتە ئىس سەپ ئولتۇ[ر]دى.
يالپۇزخان، توكا ياغچى،
مۇزاكىرلاشقىلى تۇ[ر]دى.
— هاي مۇسۇ[ل]مان،
جېنىم مۇسۇ[ل]مان،
بەلچەڭ ئېشەڭ ئىككى بولاپتۇ.
ئا[ر]غىماق ئات ئىككى بولاپتۇ.
مىڭ تەڭگە پۇل بولاپتۇ.
بۈگۈن بازا[ر]غا بېرىپ
بىر ئوينىاپقىنا كەلسەكچۇ،
بەلچەڭ ئېشەككە سەن مىنسەڭ،
ئا[ر]غىماق ئاتقا مەن مىنسەم،
— شۇنداققىنا دېگەندە؛
بايىقى توكا ياغچى
— ماقۇل مۇسۇ[ل]مان،
ماقۇل، — دەپ
بەلچەڭ ئېشەكنى توقۇپ،
بەلچەڭ ئېشەككە ئۆزى مىندى.
ئا[ر]غىماق ئاتنى توقۇپ
بە[ر]دى،
يالپۇزخاننى مىندۇ[ر]دى.

① ئەڭناياغ — ئېگىن، ئاياغ.

بازا[ر]غا بېرىپ ئەمدى،
قاسساپ بازىرى ئاغزىغا،
بېرىپمۇ چۈشۈپ تۇرۇپ،
— هوي ياغچى، توكا ياغچى،
مەشەدە تۇ[ر]غاچ تۇ[ر]غىن.
قاسساپ بازىرىغا كىرىپ،
بىر چۆ[ر]گىلىپ چىقمايمۇ؟
— ماقۇل مۇسۇ[ل]مان،
ماقۇل دەپ،
بايىقى توكا ياغچى
ئەشەدە ①تۇ[ر]غاچ تۇ[ر]دى.
يالپۈزخان كىرىپ ئەمدى،
ئۆلۈك - چەپپەسسىگىمۇ كۆز
تاشلاپ،
قول سېلىپ كىينىۋا با[ر]سا،
قاسساپ ئاداش يۈگۈرۈپ كېلىپ،
— هاي خېنىم، جېنىم خېنىم،
يا تۆش قۇيرۇقنى تا[ر]تايمۇ،
يا دەنداندىن تا[ر]تايمۇ،
نەدىنياقىنى ئاتلىكى②
— بىزنىڭ بالدۇ[ر]قى
چۆپقەتلە[ر]،
مەندىن گەپما سو[ر]مايتتى،
ئۆزى چاغلاپ تا[ر]تتتى.
قۇيرۇقتىنغۇ سەپ بېرىتتى، -
شۇنداققىنا دېگەندە،
هېلىقى قاسساپ ئاداش،
بىر ياتۇ گۆش ئەكىلىپ،
خۇ[ر]جۇنغا سېلىپ قويدى.
خۇ[ر]جۇنغا سېلىپ قوياپ،
— هاي خېنىم، جېنىم خېنىم،
ئاتلىرىغۇ نېمىكىن؟
ئۆيلىرىغۇ نەدىكىن؟
تېخى ئە[ر]لىرىمۇ با[ر]مىكىن،
—شۇنداققىنا سورىغاندا:
— هاي ئاداش، قاسساپ ئاداش،
مېنىڭ ئېتىمنى سو[ر]ىسىلا
يالپۈزخان داڭلىغ چوكان.
مېنىڭ ئېرىمنى سو[ر]سىلا
قەشقە[ر] شە[هە]رگە كەتكىلى
ئون تۆت يىلغىنا بولاپتى.
ئۆلەم خېتى كەلگىلى
يىگىرمە بىر يىل بولاپتۇ.
مېنىڭ ئۆيۈمنى سو[ر]ىسىلا
قاياش دېگەن كەنتىدە،
يېتىم ئېرىقنىڭ بويىدا، —
شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]دى.
— هاي خېنىم، جېنىم خېنىم
مەن ئالسامۇ تېگەملا،
— هاي ئاداش، قاسساپ ئاداش
سىلىگە راسا تېگىتتىم،
ئۆيدىن گۆشنى ئۈزمەيتقان،
هەم دەنداندىن تا[ر]تتقان،
تۆش - قۇيرۇقتىنمۇ
جىق بېرتقان،
شۇنداق بىر كىشىگەغۇ

① ئەشەدە — ئاشۇ يەردە.
② ئاتلىكى — ئالىدىلاركى، ئالدىلا.

www.uyghurkitap.com

تەگكۈمغۇ يامان بېيدى①.
مەن ئېرىمدىن ئايرىلىپ،
بەش يۈز تەڭگە قە[ر]ز قىپتىم،
شۇ قە[ر]زىمنى بىرىۋېپ
بولسام،
ئاندىن تەگسەم، — دېگەندە؛
— شۇ قە[ر]زلىرىنى مەن بېرەي.
قاچانلىققا بارىمەن.
— بىزمانلىققا با[ر]سىلا،
نامازشام بىلەن با[ر]سىلا،
يورۇقتىن بېرىپ
قالمىسىلا، — دەپ
يالپۇزخان قول سىپىپ كەتتى.
ھېلىقى قاسساپ ئاداش،
ئۆيلىرىگە با[ر]غاندا،
نامازشامنىمۇ قىلالماي،
نامازدىگە[ر]دىمۇ ئاتلاندى.
بەلچەڭ ئېشەككە پۇلنى
ئا[ر]تىپ،
ئا[ر]غىماق ئاتقا
قۇڭنى ئا[ر]تىپ،
پولتوڭشىپقىنا چىققاندا،
نامازشامغا يېتىپ چىقتى.
داۋزى قاققىلى تۇ[ر]غاندا،
— ھوي ياغچى، توكا ياغچى،
ئۆگزىگە چىقىپ ئولتۇرۇڭلا،
«ئۆھۆ» دېيىشىم كىرىڭلا،
قاسساپ ئاداش كەلمەكچى، —
بايىقى توكا ياغچى
ئىممەلەكلەپ يۆگۈرۈپ چىقىپ،
ئۆگزىگە چىقىپ ئولتۇ[ر]دى.
مورا تۈۋىدە ئولتۇرۇشى؛
يالپۇزخان يۆگۈرۈپ چىقىپ،
داۋزىنى ئېچىپ قويۇپ:
— كىرسىلە ئاداش،
قاسساپ ئاداش،
يۇ[ر]سىلە ئاداش،
قاسساپ ئاداش، —
دەپ ئۆيگە باشلىغىلى تۇردى.
بەلچەڭ ئېشەكنى سولىۋاتتى،
ئا[ر]غىماق ئاتنى ئېسىۋاتتى.
بەش يۈز تەڭگە پۇلىسىنى،
ساندۇققا سولۇۋېپ بولاپ،
ئوڭ پۇتقا باشلاپ قوياپ،
سىنچاينى قۇيۇپ تۇ[ر]سا،
— ھاي خىنىم، جىنىم خىنىم،
ئۇنداق ئولتۇ[ر]ساق بولماس،
بازا[ر]دا دۇكان قالغان.
نىكا[ھ] - پىكا قىلىۋاتىلى، —
شۇنداققىنا دېگەندە:
— ھوي ئاداش، قاسساپ ئاداش،
بىردەم چىداپ ئولتۇ[ر]سىلا،
مەن بىر موللا تېپىۋالاي،
نىكاھ ھەققى تېپىۋالاي،
بىر خون نان تېپىۋالاي،
ئۆزەمنى راسلىۋالاي، —

① بېيدى — بار ئىدى.

شۇنداق دەپمۇ تۇرۇشى،
بايىقى توكا ياغچى
ئۆگزىدە ئولتۇرۇپ يۆتەلدى.
«ئۆھۆ - ئۆھۆ» يۆتىلىشى،
قاسساپ ئاداش چاچراپ قوپتى.
— ۋاي خېنىم، جېنىم خېنىم،
ئۆگزىدە بىرسى يۆتىلىدۇ،
ھېلى مېنى كۆرسە ئۆلتۈرىدۇ.
ئىلاجىسى بولسا بىر قىلسىلا، —
شۇنداققىنا دېگەندە،
يالپۇزخان دېگەن چوكان:
— ھوي ئاداش، قاسساپ ئاداش،
بىزنىڭ گادايىنىڭ ئاچچىقى
بەككىنا يامانىدى،
مەشەگە يۇگۈرۈپ كە[ل]سىلە،
ئايۋاننىڭ تۈگرۈكىنىڭ
سوقۇمىسى قالماپتى،
سوقۇما قىلىپ قوياي.
«نەدىن تاپتىڭ بۇ سوقۇمىنى»
دېگەنغۇ زامانلاردا،
ئىشكايلىدىكى① سەگۈينى،
ئەكىرىپ قوياپ قويدۇم
دە[ر]مە، —
شۇنداققىنا دەپ تۇ[ر]دى.
ھېلىقى يالپۇزخان،
پىشاڭنى سېلىپ قوياپ،
تۈگرۈكىنىڭ ئاستىغا،
سوقۇما قىلىپ قويدى.

بايىقى توكا ياغچى،
ئۆگزىدىن يۇگۈرۈپ كىرىپ،
تام - تورۇسقا بىر قاراپ،
ئۆينىڭ سەنگە قارىسا،
شاخ - پۇتاقلىق بىر سوقۇما،
(تۆت قىرلىق قىلىپ قويغان)،
كەرلىپقۇ ياتادۇ[ر].
توكا ياغچى بۇنى كۆرۈپ:
— ھوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
مەن ئۆگزىگە چىكەتكەندە
بىر سوقۇما پەيدا بولۇپ قاپتۇ.
نەدىن تاپتىڭ بۇ سوقۇمىنى، —
دېگەنغۇ زامانلا[ر]دا،
— سىلە ئۆگزىگە چىكەتكەندە،
سەن ئۆينى مەزمۇت سالماي،
ئايۋاننىڭما تۈگرىكى
تۈگرىكى بېسىپ كەتكەن.
ئىشكايلىدىكى سەگۈنى،
ئەكىرىپ قوياپ قويدۇم، —
شۇنداققىنا دېگەندە؛
باش - ئاياغقا بىر قاراپ،
— ھوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
ھەرىنى ئاچىقىپ بە[ر]گىن،
بوينىقىنى كېسىۋاتاي،
شوتىنى ئاچىقىپ بە[ر]گىن،
شاخ - پۇتاقنى ئېلىۋاتاي،
چىڭ چاسا قىلىپ قوياي، —
شۇنداققىنا دېگەندە،

① ئىشكايلى — ئىشىك ئالدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

يالپۇزخان ئۆيگە كىرىپ
— تاپالمىدىم شوتاڭنى،
ئۆزەڭ ئاچىقىن ھەرەڭنى، —
شۇنداقىنا دېگەندە؛
— ھوي خوتۇن، جاللات خوتۇن،
مەن سېنى ئىشقا بۇيرۇپ
قايسى ئىشنى قىپ كەلگەن.
ئۆزەم قىلسام بولمامدۇ، — دەپ
ئۆيلىرىگە كىرىپ كەتسە،
— ھوي ئاداش، قاسساپ ئاداش،
خاخىراپما ياتاملا،
كەرىلىپما ياتاملا،
بىزنىڭ گاداي يامان گاداي.
شوتىنى ئاچىقىپ سالسا،
بويناقلىرىنى كېسىۋېتىپ،
شاخ - پۇتىقىنى ئېلىۋېتىپ،
تۆت قىرلىق قىلىپ قويىتۇ.
ھەرىنى ئاچىقىپ سالسا،
چىلەك چاسا قىلىپ قويىتۇ.
جانلىرىنى جايلىسىلا،
شۇنداقىنا دېگەندە:
«ئىللەللا!» دەپ بىر قويپتى.
شىپاڭنى ئۆرۈپ قويپتى.
داۋزا ئالدىسىغىمۇ يەتكەندە
— ھوي سوقۇمام، توختاڭ
سوقۇمام،
شاخ - پۇتىقىنى ئېلىۋېتىپ،
تۆت چاسا قىلىپ قويىتتىم،
بويناقلىرىڭدىن كېسىۋېتىپ،
ھەم سىلىق قىلىپ قويىتتىم، —

شۇنداقىنا دېگەندە،
جان ئاچچىقتا يۈگۈرۈپ قاچتى.
داۋزا ئالدىغا با[ر]غاندا،
داۋزىسىغا بىرنى ئۇستى.
چوڭ بالىسى يۈگۈرۈپ چىقتى.
— ھوي باللا، يۈگۈ[ر] باللا،
دادام بازا[ر]غا كەتكەن.
قوينى جىق ئەكە[ل]گەندۇ،
پايدىنى كۆپ تاپقاندۇ، —
شۇنداقىنا دەپ ئەمدى،
چوڭ بالىسى يۈگۈرۈپ چىقسا
قىپ يالىڭاچقىنا بىر گاداي،
تۇ[ر]غىنىنى كۆرۈپ ئەمدى:
— مەيەدە بىر نە[ر]سە
كەپ قاپتۇ،
يا ئېيىقمۇ، ئادەممۇ،
يا ساراڭمۇ بۇ ھايۋانمۇ،
قىپ يالىڭاچقىنا تۇرادۇ.
تەپ ما[ۋۇ] گادايىنىڭ قوڭىغا،
— شۇنداقىنا دېگەندە،
— ھاي بالام، جېنىم بالام،
گەپنى ئاستا قىلىڭلا[ر]،
مەن سىلىنىڭ داداڭلا[ر].
شۇنداقىنا دەپ تۇردى.
— ھوي باللا، يۈگۈ[ر] باللا،
ما[ۋۇ] گاداي نېمە دەيتۇ،
مەن سېنىڭ داداڭ دەيتۇ.
تەپ ما[ۋۇ] گادايىنىڭ قوڭىغا،
— دېگەنغۇ زامانلا[ر]دا،
تەپكىلىما تۇردى قوڭىغا:

«كاپپاڭ - كۈپپۈڭ،
كاپپاڭ - كۈپپۈڭ،
كاپپاڭ - كۈپپۈڭ،
كاپپاڭ - كۈپپۈڭ...»
بىر مىڭ نەچچە يۈزنى تەپتى.
ئە[ر]ز قىلغىلى ھېكىم يوق،
مازا[ر] بېشىغا يەتكەندە،
ھېكىم بېگىم، ئەلىماخۇنۇم،
قاسساپ ئاداشنى كۆرۈپ،
— ھوي ئاداش، قاسساپ ئاداش،
سىلە قاياشقا بارغانمۇ؟
يالپۇزخاننى ئالغانمۇ؟
ئەڭناياغنى سالغانمۇ،
سوقۇما قىلىپ قويغانمۇ،
يالپۇزخاننىڭ قېشىدىن
مەشەگە قېچىپ كەلدىڭمۇ؟
كىڭلە[1] ئاداش قاسساپ ئاداش،
بىر ئورۇندا ئولتۇرايلى.
ئورانغا كىرىپ ئولتۇ[ر]دى.
تېزەكتە ئىس سەپ ئولتۇ[ر]دى.

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **مەمتىلى سايىت**
ئېيتىپ بەرگۈچى: **ئابلىمىت قارىم**

---

① كىڭلە — كېلىڭلار.

www.uyghurkitap.com

ئەبەيدۇللاخان

شىلىڭ شىسەينىڭ ۋاقتىدا،
ياتقان يېرىمىز جاڭگاللىق.
گومىنداڭنىڭ ۋاقتىدا،
ياتقان يېرىمىز سامانلىق.
ماخوسەننىڭ ۋاقتىدا،
ئەبەيدۇللا بىلەن مەمتىلىخان،
ئەگرى ساي[1] دېگەن يۇرتتا،
قۇش - قاچىغى ئويناغلىق
تۇغانغۇ زامانلاردا،
قۇمئېرىقتىكى[2] دانا تاز،
قورغانغا كىرىپ ئەمدى،
لەڭپۇگۇەنگە چىقىپ قويدى.
لەڭپۇگۇەن دېگەن تۇڭگان،
خوتەن سىلىڭغا خەت يازدى.
سىلىڭدىن كىپ تەگدى گۇڭسا،
جالالىدىن خان غوجام ئوقۇپ،
ئەبەيدۇللانى تاپتۇدى.
— هاي بالام ئەبەيدۇللاخان،
ئويۇننى ئازراق ئويناڭ سىز.
ئويۇن بېشىڭىزغا چىققۇدەك،
ئەر سىلىڭدىن خەت كەپتۇ، -
دېگەنغۇ زامانلاردا؛
— هاي دادا جالالىدىنخان،
خوتەنگە مەن بېرىپ كېلەي،
سىلىڭ بىلەن كۆرۈشەي، -
شۇنداقتىنا دېگەندە؛
— هاي بالام ئەبەيدۇللاخان،
سىز ئۆزىڭىز كىچىك بالا،
ناتوغرا گەپ ئۆتۈلەپ قالا،
خوتەنگە سىز ئۆزىڭىز بارماڭ،
ئۆزەم باراي خوتەنگە، —
شۇنداقتىنا دەپ تۇدى.
— هاي دادا جالالىدىنخان،
ئۆزەم كىچىك بولسامۇ
تۆت ئېغىز گېپىم باردۇر.
جايىدا يولداپ كېلەمەن، —
شۇنداقتىنا دەپ تۇدى.
ئەبەيدۇللاخان ئاتلاندى،
گازۇنغا[3] يەتكەن چاغدا
لەڭپۇگۇەنگە يولاقتى.
لەڭپۇگۇەن دېگەن تۇڭگان:
— نەگە بارىسىز ئەبەيدۇللا
دېگەنغۇ زامانلاردا:
— خوتەن شەرىگە ماڭدىم
بىر پارچە خەت ئېۋەتىپسىكەن،
خەت ئۇچۇرىنى ئېپ كەلدىم.

---

① ئەگرى ساي —قاراقاشتىكى جاي ئىسمى.
② قۇمئېرىق — جاي ئىسمى.
③ گازۇن —خوتەن شەھىرىدىكى جاي ئىسمى.

دېگەنىڭ زامانلاردا:
— مېنىڭ ئالدىمغا كەلگۈچە،
چەچەن سوقاپ ئولتۇساڭ
گۇنايىڭدىن ئۆتەدىم.
ئەبەيدۇللا غوجام ئېيتتى:
— ساڭا چەچەن سوقاپ
ئولتۇغىچە
پولاتتىن خەنجىرىم باردۇر،
پەرەڭدىن مىلتىقىم باردۇر،
ئېتىشىپ ئۆلەمەن لەڭپۇگۇەن،
چېپىشىپ ئۆلەمەن لەڭپۇگۇەن،
شۇنداققىنا دېگەندە:
— گەپنى بەك يوغان قىلدىڭ،
يوغان گەپ قىلما ئەبەيدۇللا.
سەككىز لەڭزە لەشكەر با،
قانداق توشايسەن ئەبەيدۇللا.
شۇنداققىنا دېگەندە:
— سەككىز لەڭزە لەشكەرگە
قىرىققىنا پاۋىنىم باردۇر.
سېنىڭ ھەممەڭگە توشايدۇ.
دېگەنىڭ زامانلاردا،
لەڭپۇگۇەن يېنىپ كەتتى.
ئەبەيدۇللاخان يېنىپ كەلدى.
لەڭپۇگۇەن دېگەن تۇڭگان
ئەتىسى چۈش ۋاقتى بىلەن
سېپىل ئالدىغا چىققانتى،
بىر لەڭزە ئەسكەر باشلاپ.
پوجويلوغ[1] مىرزاكېرىم كېلىپ،
— نەگە بارىسىز لەڭپۇگۇەن،
ئاچچىغىڭىز غەزەپ كەپتۇ.
لەڭزى باشلاپ مېڭىپسىز،
شۇنداققىنا دېگەندە:
— قاراقاش دېگەن شەدىن
ئېگىز ئېرىققۇ كەنتلىك
جالالىدىنخاننىڭ بالىسى
ئەدەتسىز سەتقىنا گەپ قىلدى.
يۈرەككە نەقىش باغلاشتى.
ئەدىۋىنى بىر بېرىپ كېلەي، -
شۇنداققىنا دېگەندە:
— ئابدان بولاپتۇ لەڭپۇگۇەن،
ئەبەيدۇللا دېگەن بالىلا،
ئۆزى كىچىك، نادان بالىلا،
ئۆزىنى تۇتالماي قېپ ساپتۇ
چەپ قولىڭىزغا تەڭ كەلمەس،
بۈگۈن كەچ بولاپ قاپتۇ،
ئەتە سەدە باساقچۇ؟
مەنمۇ باراي لەڭپۇگۇەن،
شۇنداققىنا دېگەندە،
لەڭپۇگۇەن يېنىپ كەتتى.
مىرزا كېرىم بەگ
ھوجرىسىغا كىرىپ،
بىر پارچە سالام يازدى:
«سالام سىزگە ئەبەيدۇللاخان،
سالامدىن كىيىن سۆزۈم شۇكى
سىز مۇشۇ گەپنى قىلغۇچە
تۆت ئېغىز ياخشى

[1] پوجوي — خوتەن ناھىيىسىدىكى جاي ئىسمى.

www.uyghurkitap.com

گەپ قىلىسىڭىز،
گۇناھىڭىزدىن ئۆتەدى.
بۇ بىرەھىم تۇڭگانلا.
قاراقاشقا بېرىپ قالسا،
ئەكىرىپلا ئۆلتۈرۈۋاتامۇ؟
يا تاياققا باسامۇ؟
يا باغلاپ تاقاققا ئاسامۇ؟
جېنىڭنى جايلاپ قاچساڭچۇ».
ئەبەيدۇللاغا خەت تەگدى،
بۇ خەتنى ئوقۇپ بېقىپ
كېچە تاڭنىڭ ۋاقتىغىچە
جابدۇغىنى تەي قىلدى.
كېچە تاڭنىڭ ۋاقتى بىلەن،
دۇۋا پاششىيىمغا ئاتلاندى.
ئەتىسى لەڭپۇگۇەن كەلدى،
زاۋا① كەنتىنى تۇڭگان باستى.
ئاق ئايۋانغا كىرىپ تۇرۇپ،
لەڭپۇگۇەن دېگەن تۇڭگان،
مۇرىغا چىنەپ ئوق ئاتتى.
جالالىدىنخان غوجام قوپاپ،
قول باغلاپ ئالدىغا چىقتى،
سەيدىنىسە خېنىم ئەمدى
ئايلىنىپ يىقىلىپ چۈشتى.
جالالىدىنخان غوجام دېدى:
— ئۆيگە كىرىلى لەڭپۇگۇەن،
سىنچاي ئىچىلى لەڭپۇگۇەن،
شۇنداققىنا دېگەندە،
لەڭپۇگۇەن تۇڭگان ئېيتتى:
— سىنچايىڭنى ئىچمەيمەن،
ئەبەيدۇللانى تېپىپ ئەكىلىپ،
ئالدىمغا توغرى قىلغىن.
— ئەبەيدۇللانى كۆرمىگىلى،
تۆت يېرىم ئاي بولاپتۇ.
ئەبەيدۇللا ماڭابى قارا،
ئەگرى سايدا ئۈينايمىش،
شۇنداققىنا دېگەندە،
قولىنى چەمبەرچاس باغلاپ،
چوغدەككە ئېسىپ قويدى.
قىقىراسلاپ يىغلاغلىق،
ئېگىز ئېرىققا خەت يازدى،
مەمتىلىخان غوجام كىردى،
— جېنىمغىنا لەڭپۇگۇەن
ئاكامنى چۇدۇرۇپ قويساڭ،
ئەبەيدۇللانى مەن تاپسام،
شۇنداققىنا دېگەندە،
جالالىدىنخاننى چۇدۇردى،
ئەبەيدۇللانى تاپماققا
ئون بەش كۈن قارا بەدى،
لەڭپۇگۇەن يېنىپ كەتتى.
جالالىدىنخان غوجام بىلەن
سەيدىنىسە خېنىم ئەمدى
مەمتىلىخان غوجام باشلىق،
مەسلاتنى تازا قىلدى.
ئەتىسى ئەتىگەن قوپاپ
مەمتىلىخان ئۆزى ئاتلاندى،
دۇۋا پاششىيىمغا چىققاندا،
ئەبەيدۇللاخان غوجام ئەمدى
دۇۋا پاششىيىم دېگەن يەدە
بىر يېرىم كۈن يېتىپ بولاپ
پۇشىنىڭ② تېغىغا قوزغالدى.

---

① زاۋا — قاراقاش ناھىيىسىنىڭ بىر يېزىسى.
② پۇشا — خوتەن ناھىيىسىنىڭ تاغلىق بىر جايى.

ئەتىسى مەمىتىلىخان چىقتى
مەمىتىلىخان غوجام چىقىپ،
پاششىيمىنىڭ شەيخلىرىدىن:
«پۆشىنىڭ تېغىغا قوزغالدى»
دېگەن خەۋەرنى ئالدى،
مەمىتىلىخان يەنە ئات سالدى.
ئات ئاۋازىنى ئىشتىپ،
ئەبەيدۇللاخان يۈگۈرۈپ چىقتى،
هادۇقما سورىماي تۇرۇپ،
ئاتتىن چۈشۈرمەي تۇرۇپ،
هامىسلا دېمەي تۇرۇپ:
— جېنىمغىنا خان ئاتا،
خوتەندە نېمە گەپ -
سۆزۈم باردۇر،
ۋەقەنى بايان قىلسىلا، -
شۇنداققىنا دېگەندە؛
— خوتەندە نېمە گەپ -
سۆزۈڭ بولا،
سەيدىنىسەخان ئاناڭغا،
جالالىدىنخان داداڭغا
خوتەن بىر هارام بولدى.
خوتەنگە كىرمەي بولمايدۇ.
شۇنداققىنا دېگەندە:
— مەن خوتەنگە كىرمەيمە،
ئەگەر خوتەنگە كىرسەم
تۇڭگان دېگەن بىرەھىم،
ئاپىرىپلا ئۆلتۈرىۋاتامۇ،
يا قىيىنغا باسامۇ؟
سەيدىنىسە ئانامنىڭكى
دۇنياسى ئۆزىدىن ئاشۇر،
ئىككى هەرەمگە يول سالسۇن،
بەيتۇللادا كۆرەشكەيمىز.
كۆپتىن كۆپ سالام دېسىلە، —
دەپ،
مەمىتىلىخاننى ياندۇردى.
مەمىتىلىخان كىرىپ بولغۇچە،
يەنە تۇڭگانلىغا چاقا بادى.
«ئەبەيدۇللانى ئىستىسەڭ
پۆشىنىڭ تېغىغا چىققىن».
لەڭپۇگوەن دېگەن تۇڭگان
لەڭزى باشلاپ ئەپ ماڭدى،
داۋان تىكە يەتكەندە،
ئەبەيدۇللاخان غۇجام ئەمدى
قۇرئان ئوقۇپ ئۇلتۇرۇپ،
كۆزلىرى غەپلەتكە كەتتى.
غەپلىتىدە چۈش كۆردى:
ئوڭ تەرەپتىن
قارا بوران كەلدى.
سول تەرەپتىن
سېرىغ بوران كەلدى.
قاراڭغۇدا قېلىپ چۈشىدى.
ئەبەيدۇللاخان چۆچۈپ قوپتى.
— هاي پەۋانلار، ياش باللار،
مائىككۆيلەن يۈگۈرۈپ بېرىپ،
داۋاننىڭ تىككە قاراڭلار،
مېنىڭ چۈشۈم بۇزۇلدى، —
شۇنداققىنا دېگەندە،
ئىككى پەۋان يۈگۈرۈپ بېرىپ،
داۋاننىڭ تىككە قالىسا
قۇم - تۇپراقتەك تۇڭگانلار،
داۋانغا يۈزلىنىپ تۇرىدۇ.
پەۋانلا قېچىپ بادى،
—خان غوجام ئەبەيدۇللاخان،
ئاسماندىكى يۇلدۇزنىڭ
ئەدىتىنى ئالغىلى بولا،
تۇڭگانلار ئەجەپ تولا،
بەيئەت قىلىلى خان غوجام،
چوڭلىرىمىز بولساق غۇجام

www.uyghurkitap.com

ئاتقان ئوقىدا ئۆلەمىز.
ئۇششاقلىرىمىز بولساق غوجام
ئات ئايىغىدا ئۆلەمىز، —
شۇنداقىنا دېگەندە:
— جېنىڭنى جايلا پەۋانلا، —
دېگەنغۇ زامانلاردا،
ئۈچيۈز پەۋاندىن
ئىككى يۈز ئاتمىشى
قوياپ قاچتى.
قىرىق پەۋانلا قالدى.
— خان غوجام ئەبەيدۇللاخان،
ياتساق بىللە ياتىتتۇق،
قوپساق بىللە قوپىتتۇق،
سىنچاي بولسا تەڭ ئىچكەن،
سېمىز گۆش بولسا بىز يەيتتۇق.
جېنىمغىنا خان غوجام،
بىز بۇ يەدىن قېچىپ بېرىپ،
جالالىدىن غوجامنىڭ
تەرىگە قانداق قالامىز؟
سەيدىنىسە خېنىمنىڭ،
تەرىگە قانداق قالامىز؟
ئەبەيدۇللا نەدە قالدى،
دەپ سورىغىدەك بولسا،
نېمە دەپ جاۋاب بېرەمىز؟
جېنىمغىلا ئەبەيدۇللاخان
قاچساق بىللە قاچامىز،
قالسىلا بىللە قالامىز.
ئوتقىما بىللە كىرەمىز،
سۇدىما بىللە ئاقامىز، — دەپ،
پەۋانلار يىغلىشىپ تۇدى.
— بۇگىپىڭلىگە مىڭ رەھمەت،
سەيدىنىسە ئانام باردۇر.
جالالىدىنخان دادام باردۇر،
مېنى تۇڭگانلار ئۆلتۈرسە
دەدى ئاغرىغىدا قالا.
ھەر بىرسىڭلىگە قالاپ
بالامنىڭ پەرۋانىسى دەپ
ياشىرامىكى پەۋانلار.
ھەققىڭدە دۇئا قىلسام،
قېچىپ كەتسەڭلە پەۋانلا،
شۇنداقىنا دېگەندە،
قىرىق پەۋان قاچتى.
ئەبەيدۇللا تەنھا قالدى.
چۈش پېشىمغىچە ئېيتىشتى.
تۇڭگانلار بۆلۈنۈپ بېرىپ،
تاغ ئارقىسىغا يوشۇرۇنۇپ،
ئارىغا ئېلىپ تۇتۇۋالدى.
چەمبەرچاس قىلىپ باغلاپ،
داۋاننىڭ تىككە كەلگەندە:
— گەپنى بەك يوغان قىتتىڭ
جېنىمغىنا ئەبەيدۇللا،
ئات - ئۇلۇغام ھېرىپ قالدى.
قانداق قىلىمەن ئەبەيدۇللا.
شۇنداقىنا دېگەندە:
— ئات - ئۇلىغاڭ ھارغان بولسا
ئون چارەك ئالتۇن بىلەن
ئۆزەمنى نەزرە قوياي، -
شۇنداقىنا دەپ تۇردى.
بۇ گېپىنى ئېڭشىماي
زاۋا كەنتىگە يېتىپ كەلدى،
ئەبەيدۇللاخان غوجام
ئېگىز ئېرىققا خەت يازدى:
ئوتتۇز ئالتە غوجىلار
ھەممىسى گۆكىرىشىپ ماڭدى.
ئاتچۈيدا كەينىدىن يەتتى.
لەڭپۇگۈەنى توختاتتى:
— ئەبەيدۇللاخاننى ئۆلتۈرمىسەڭ

ئونبەش چارەك ئالتۇن① بەسەك
ئونبەش كۈن قارا بەسەڭ، -
شۇنداققىنا دېگەندە،
ئونبەش كۈن قارا بەدى.
ئون چارەك ئالتۇن ئەپ بادى،
ئون چارەك ئالتۇننى ئۆتكۈزۈپ،
سەيدىنىسە خېنىم ئەمدى:
— بالام قېشىغا يېرىم سائەت
سولاپ قويساڭلا تۇڭگانلا،
تۆت ئېغىز گېپىم بەيدى، -
دېگەنغۇ زامانلاردا،
ئەكىرىپ سولاپ قويدى.
ئىشىكتىن كىرىپ بولغۇچە
ئەبەيدۇللاخان غوجام يىغلاپ:
— ۋاي ئانىكا سەيدىنىسەخان،
سەن مېنى بالا دەپ تۇققۇچە
ئىت بىلەن ئېشەك تۇغساڭچۇ،
ئىت تۇغقان بولساڭ ئانا،
يالاقتا باغلاپ باقادىڭ،
ئېشەك تۇغقان بولساڭ ئانىكا
ئوتان توشۇپ ساتادىڭ.
مىس زەنجىرنى قىزىتىپ
بىلىمگە يۆگەپ قويدى.
مىس ئاياقنى قىزىتىپ
چوقامغا تېڭىپ قويدى.
مېنىڭ جېنىم قاقشىپ كەتتى، -
دېگەنغۇ زامانلاردا:
— جېنىمغىنا ئەبەيدۇللاخان،
يۈرىكەمنى قاقشاتماڭ،
يۈرىكىم سېسىپ كەتتى.
ئون چارەك ئالتۇن بەدۈك
بەش چارەككە ئالتۇن يوق.
قانداق قىلاي ئەبەيدۇللاخان.
شۇنداققىنا دېگەندە:
— بەش چارەككىنا ئالتۇنغا
ئاش ئېچىتقان ئاياق -
قوشۇقۇڭ بولسىما
سېتىپ تۆلەپ بەرگىن ئانىكا.
مەن قاراقاشقا باغاندا،
كۆنلۈككە ئىشلەپ ئېلىپ بەسەم.
شۇنداققىنا دېگەندە:
— جېنىمغىنا تۇڭگانلا
يەنە بەش كۆنلۈك قارا بە،
ئەبەيدۇللانى قىينىما،
بەش كۆنلۈك قارا بەدى.
بەش چارەك ئالتۇننى بەدى،
بەش چارەككىنا ئالتۇندىن
ئىككى يېرىم سە كاملىدى.
ئۈچ كۆنلۈك قارا تىلىدى،
ئۈچ كۈن قارا توشقىچە،
بىر يېرىم كۈن بولغاندا،
ئىككى تۇڭگان مەسلات قىلدى:
— ئېيتىۋاتىلى ئەبەيدۇللانى،
ئېيتىۋاتمىساق ئەبەيدۇللانى
قۇلاقنى تىندۇرمايدۇ،
ئالتۇننى ئالماي قويمايدۇ، -
شۇنداققىنا دېگەندە:
لەڭپۇگۇەنگە خوش كەلدى.
— ئاتقىلى ھۆكۈم كەسكەن
توققۇز دانە پەۋان با،
ئەتە ئەتىگەن ئاتماقچى،
ئەبەيدۇللانى قېتىپ ئاچىقىپ
ئېتىۋاتىلى، — دېگەن چاغدا.

---
① 1936 - يىلى بىر چارەك ئالتۇن 20 سەرگە باراۋەر قىلىپ ھېسابلىناتتى. لەڭپۇگۇەنگە تۆلەنگەن 15 چارەك ئالتۇن تەخمىنەن 300 سەر ئالتۇن قىممىتىگە باراۋەر.

www.uyghurkitap.com

ئەتىسى ئەتىگەن قوپاپ
توققۇز دانە پەۋانىغا
ئەبەيدۇللانى قوشۇپ ئاچقىپ،
شە ئايلىتىپ ئەپ كېلىپ
گۈلباغ ئۆستەڭ ①بويىغا چىقتى:
— جېنىمىغىنا تۇڭگانلا
مېنى ئېتىۋاتقىلى قوپتۇڭلا،
بۇنىڭغا يوزمىڭ رازى،
مەتسالى مۇپتا خۇنۇم
مەشەدە بادۇ، تۇڭگانلا،
بىر قىچقىرىپ قويساڭلا.
تۆت ئېغىز گېپىم بەيدى.
شۇنداققىنا دېگەندە،
مەتسالى مۇپتاخۇنۇم
شۇ جايغا پەيدا بولدى:
— جېنىمىغىنا ئاخۇنۇم
مەن قاراقاشتا چېغىمدا
ئوتتۇز ئالتە ئادىشىم باردى،
مېيەگە بىرسى كەلمەپتۇ.
كۆپتىن كۆپ سالام دېسىلە.
مەندىن ھەم رىزا بولسۇن،
مەنمۇ رازى ئاخۇنۇم.
سەيدىنىسە ئانىكام باتۇ،
جالالىدىنخان دادام باتۇ،
كۆپتىن كۆپ سالام دېسىلە،
مەندىن بەك رىزا بولسۇن.
مەنما رازى ئاخۇنۇم.
ئىككىنچى سۆزۈم شۇكى،
مېنى ئېتىۋېتىپ بولغاندا،
كاللامنى رۇسلاپ قويسىلا.
قانلىغ تونۇمنى سالدۇرۇپ،
تونلىرىنى يېپىپ قويسىلا.
دادام قاراقاشتىن كەلگەندە،
ئىنئام قىلا ئاخۇنۇم.
بىر كېچە ساقلاپ ئولتۇرسىلا
ئىتقا تاشلاپ بەرمىسۇن،
خالىجايغا كۆممىسۇن.
قاراقاشقا باغاق بەسلە،
شۇنداققىنا دەپ تۇدى.
گەدىنىدىن ئىشتىپ ئاپىرىپ،
ئات بازىرىدا ②ئولتۇرغۇزۇپ،
ئەۋەل بەش پاي ئوق قويدى.
بەش پەۋانىغا ئوق تەگدى.
ئىككىنچى بەش پاي ئوق قويدى،
تۆت دانە پەۋان بىلەن
ئەبەيدۇللاغا ئوق تەگدى.
گەجگىسىدىن ئوق تېگىپ،
ئوق كۆزىنى بۆسۈپ چىقتى،
مېڭىسى تامغا چاپلاشتى.
نەپەسنى تامام قىلدى.
مەتسالى مۇپتاخۇنۇم
ئەڭنايىغىنى تەتۈ كىيىپ،
مۇسىۋىتىدە ئولتۇدى.
مىرزا كىرىم بەگ تۇن كىرىپ
مۇسىۋىتىدە ئولتۇردى.
قاراقاشقا باغاق يازدى.
كېچە تۈنىنىڭ ھەسسىسى بىلەن
ھەممە غوجىلا گۈكىرەپ بادى.
لەڭپۇگۇەن دېگەن تۇڭگان:
— بىر نېمەڭ بارمۇ غوجىلا،
ھەممەڭ گۈكىرىشىپ كەپسە.
شۇنداققىنا دېگەندە:
— بالامنىڭ بېشىنى يەپسىز،

① گۈلباغ ئۆستەڭ —— خوتەن شەھەر ئىچىدىن ئاقىدىغان ئۆستەڭ.
② ئات بازىرى —— خوتەن شەھىرىدىكى قەدىمىي كوچا نامى.

جەسەدىنى بەرمەمسىز؟
دېگەنغۇ زامانلاردا:
— ئىككى يېرىم سە ئالتۇنۇم
گەدىنىڭدە قالغان غوجىلا.
سەن ئالتۇننى بەگەندە،
ئان جەسەدىنى بېرەمىز،
ئىگەر ئالتۇننى بەمىسەڭ
خالىجايغا كۆمەمىز، -
شۇنداققىنا دېگەندە،
بىر چارەك كۇمۇش بەدى،
ئەبەيدۇللانى ئەپ كەلدى.
زاۋا كەنتىگە چىققاندا،
سەيدىنىسە خېنىم ئەمدى
كېسەل بولاپ ياتقانىكەن،
قېشىغا خەۋە كىردى:
— ئەبەيدۇللانى ئەكەلدۇك،
شۇنداققىنا دېگەندە
ئورنىدىن يىقىلىپ قوپاپ،
داۋزى ئالدىغا چىقسا،
جىيغىنى كۆگەن چېغىدا
ئايلىنىپ يىقىلىپ چۈشتى.
ھۇشىغا كەلگىنىدە،
جىيغىنىڭ قېشىغا كېلىپ،
يۈزنى ئۆرۈپ قالىسا

قىزىل قاندا بويىلاغلىق،
ئوڭ كۆزلىرى ئويىلاغلىق،
ياتقىنىنى كۆرۈپ ئەمدى
يەنە ئايلىنىپ چۈشتى.
ھۇشىغا كېلىپ ئەمدى
قارا بوراندەك ياش تۆكتى:

ئىمامى ئەپتەر ھەيۋەتلىك،
كۆلچەك سۇيى شەرۋەتلىك.
مىرادىگە يەتمىگەن
ئەبەيدۇللا رەمەتلىك.

دەريا سۇيىنى كەچتۇك،
كۇلا كۆۋرۇكنى① كەستۇك.
تۇڭگان قولىغا چۈشكەندە،
قىزىل قېنىڭنى چاچتى.
ئاتا - ئانىسىدىن كەتكەن
ئا بالام! ئا بالام.

ئاق قۇچقاچ ئارىسىدا
قارا قۇچقاچقا ئوق تەگدى.
ئېگىز ئېرىق ئارىسىدىن
ئەبەيدۇللاغا كۆز تەگدى.

ئاق قۇچقاچ قارا قۇچقاچ
چا بۇغدايغىمۇ تويدۇڭمۇ؟
سەيدىنىسەخان ئاناڭنى
دەت ئوتىدا قويدۇڭمۇ؟
ئا بالام!

ئېيتىپ بەرگۈچى: **ئابلىمىت قارىم**
نەشرگە تەييارلىغۇچى: **ئابدۇللا مەجنۇن**

① كۇلا كۆۋرۇك — يۇرۇڭقاش دەرياسىنىڭ يۇقىرى ئېقىنىدىكى ھازىرقى قاشتېشى (ئېلگىرىكى نامى قاراڭغۇ تاغ) يېزىسى تەۋەلىكىدە، 20 - ئەسىرنىڭ 20 - يىللىرىدا ياسالغان ئاسما كۆۋرۈك.

www.uyghurkitap.com

سادىق تۈيتەللە[1]

يۈز يىللار بۇرۇن باشاقچى[2] دېگەن بۇ يۇرتقا سادىق باي دېگەن بىر كىشى بەگ ئىكەن. ھېچكىمگە گەپ بەرمەيدىغان پوچى، مەنمەنچى، قارا يۈرەك بۇ ئادەم ھەر پەيشەنبە كۈنى ئۆستەڭنىڭ كۆۋرۈكى ئۈستىدە ئالۋان - سېلىق يىغىدىكەن. شۇ سەۋەبتىن كۈنلەر ئۆتكەنسېرى كۆۋرۈك ئەتراپى پەيشەنبە بازارغا ئايلىنىپتۇ.

قۇۋان راۋاب ئىسىملىك بىر قويچى زاۋال ۋاقتى بىلەن سادىق بەگنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىدىن راۋاب چېلىپ ناخشا ئېيتىپ ئۆتۈپتۇ. سادىق بەگ قاتتىق غەزەپلىنىپ ئۇنى چاقىرتىپ:

— بىزنىڭ ئۆيىمىزنىڭ ئالدىدىن بىھايالىق بىلەن ئۆتۈشكە نېمە ھەددىڭ؟ — دەپ ۋارقىراپتۇ ۋە غالچىلىرىنى ئۇنى ئۇرۇپ - دۇمبالاشقا كۈشكۈرتۈپتۇ. قۇۋان راۋاب بۇ خورلۇققا ۋە يۇرتداشلىرىنىڭ ئۇنسىز نالە - پەريادلىرىغا چىدىماي راۋابىنى چېلىپ مۇنداق قوشاق توقۇپتۇ:

باشاقچى كۆۋرۈكى
پەيشەنبە بازاردۇر.
سادىق تۈيتەللە
جاننى ئالادۇر.
ئالاباش سەگلىرى
ئادەم تالادۇر.
ئىدرىس باقى ھاجى
باشقا بالادۇر.
ئەمەت بەگ دېگەن
كۆڭلى قارادۇر.
قولىدا قامچا،
قاپاق يارادۇر.
سارەم خېنىمنىڭ
قاشى قارادۇر.
كۆتەكتەك ئولتۇرۇپ،
دۇتتا چالادۇر،
ئايشەم ھەم تاجەك،
ئۇسسۇل سالادۇر.

① تۈيتەللە — لەقەم.
② باشاقچى — قاراقاش ناھىيىسىدىكى بىر مەھەللىنىڭ نامى. ئەسكەرتىش: باشاقچى ۋە يېقىن كەنت - مەھەللىلەردە ياشىغان باي، ئەمەلدارلارنىڭ ئىسمى بۇ داستاندا ئەينەن تىلغا ئېلىنغان.

دىدەكلەر ئۇنى
ئوراپ ئالادۇر.
ئويۇن مەشرەپلەر
كۇندە بولادۇر.
خەقنىڭ كىيىشى
جەندە كۇلادۇر.
سادىق تۇيتەللە
ھەممىنىڭ چوڭى.
ئالۋان - سەيسى دەپ،
بىسىلماس ئۇنى.
يۇلۇپ تۇگىدى
قولتۇقنىڭ يۇڭى.
ۋاسالغۇ، گۇلە،
شاپتۇلنىڭ توڭى.
بەش بالاڭ چىقىپ
موللاقتا تۇردى.
ئاتنى مىنىشىڭ
جالالىدىن خاندەك.
قارچىغا ئويىنىشىڭ
غوجىۋىللا خاندەك.
ئۆستەڭ بويىدا
يۇسۇن مىراپتەك.
كۆۋرۇك بېشىدا
مەمتىلىخاندەك.
كىيىش كىيىشىڭ
شەمشىت كۇكەيدەك.
سىپەچ يۆگىشىڭ
قازى كالاندەك.
يوغان گەپ قىلىشىڭ
رەخىم دۇكاندەك.
ئاتتا ئولتۇرۇشۇڭ
راخمان پوكاندەك.
پەداز قىلىشىڭ
خىنىم چوكاندەك.
ياغلىق باغلىشىڭ
ناسىر چىغچىدەك.
چاپان كىيىشىڭ
ئاسىم دوغىدەك.
تامبال كىيىشىڭ
ھاشىم يورغىدەك.
تەلپەك كىيىشىڭ
تۇردى ھاجىدەك.
ھاسا تۇتىشىڭ
ھەسەن قازىدەك.
يولدا مىڭىشىڭ
قاسىم گاچىدەك.
قوسقىڭ تاغار،
پۇتۇڭ ئاچىدەك.
سالام قىلىشىڭ
ئۆرە خادىدەك.
قارنىڭ تويمايدۇ،
قىرى كالىدەك.
قىلغان قىلىقىڭ
كىچىك بالىدەك.

پوتا باغلىشىڭ
تۇرسۇن يايىدەك،
بويۇن تولغىشىڭ
خىنىم سەتەڭدەك.

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

نەپسىڭ تويمايدۇ
خۇددى لەھەڭدەك.
مال - دۇنيا ئۈچۈن
جان ساتقان بېگىم.

*

جامائەت كۆرسە
مۇللامچى بېگىم.
زاغرىغا خوشى يوق
تومىناچى بېگىم.
تويماس قارنىڭنى
خۇدايىم تويغۇزار.
قومۇشلۇق مازارغا
كۆمەپ قويغۇزار.

قۇۋان راۋاب شۇنداق قوشاق ئوقۇپ يۈرگەن مەزگىللەردە، سادىق بەگ ئۆزىنى چوڭ تۇتۇپ ئامبالنى كەمسىتىدىغان گەپلەرنى قىلغانلىقتىن ئامبال ئۇنى زىندانغا سولاپتۇ. بۇ خۇشخەۋەرنى ئاڭلىغان قۇۋان راۋاب باشاقچى كۆۋرۈكىدە سادىق بەگنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىغا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ مۇنداق قوشاق ئوقۇپتۇ:

ئامبال پالىدى
سادىق داداڭنى.
مىنگەچ كەلمەپسەن
قارا ماداڭنى.
بېشىڭغا تىكلىدۇك
بولجا - خاداڭنى.
خۇدايىم بەردى
سېنىڭ جاجاڭنى.

سادىق بەگنىڭ ئەتىۋارلىق ئادىمى مۇللايى خاتىپ بۇ مەسخىرىنى ئاڭلاپ، ئىچى پۇشۇپ ئۆزىنى قويغىلى يەر تاپالماي ئاخىرى «مورا تۈۋىدىن، نوگاي بېغىدىن» ئورۇن ئاپتۇ. مۇللايى خاتىپنىڭ بۇ رەسۋالىقى جامائەت ئارىسىغا پۇر كېتىپتۇ. قۇۋان راۋاب جامائەتنىڭ خۇشاللىقىغا ئورتاق بولۇپ مۇنداق قوشاق توقۇپتۇ:

سادىق تۈيتەللە
ياتتى يامۇلدا.
مۇللايى خاتىپ
قالدى ئارغۇلدا[1].
شۇ زامانلاردا
مۇللايى خاتىپ،

---

① ئارغول (ئاراغول) — باشاقچى كەنتىگە قوشنا مەھەللە نامى.

سەللىنى تاشلاپ
نەشىنى تارتىپ،
تۇگمەنگە باراي دەپ،
باشلىرى قاتىپ،
شۇنداق تۇرغاندا
ئېشىكى قېچىپ كېتىپ،
ئېشەكنى تاپالماي،
توقامغا ئارتىپ،
تۇگمەنگە بارغىچە،
قىلدى كېڭەشنى،

تۇگمەنگە بېرىپ
سالدى كۆمەچنى
كۆمەچنى يەپ بولۇپ،
ئوسۇرۇپتۇ بەشنى.
موللا دىمەيمىز،
سەندەك كېكەچنى.
يۆگىمەس ئەمدى
يوغان سىپەچنى،
قونچاڭغا كەپلىدۇق
چىڭداپ بۇگەچنى.

ئېيتىپ بەرگۈچى: قاراقاش ناھيە زاۋا بېزا باشاقچى كەنتىدىن
مۇھەممەت توخا
نەشرگە تەييارلىغۇچى: **مەمتىمىن قۇربان**

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

شىرىپ بوجاڭ

【تۈزگۈچىدىن】 *تارىختىن ھېكايەت قىلغۇچىلار مۇنداق بايان قىلىدۇ: ھىجرىيە 1360 ـ يىللىرى ھازىرقى چىرا ناھىيىسى بوستان (ئىماملا) يېزىسىنىڭ ئۈن پولو*① *دېگەن يېرىدىكى نۇرى ئىسىملىك ئوقۇمۇشلۇق بىر زات يۈرتقا بەگ ئىدى. سىيلە ـ رەھىم، ساخاۋەتتە پۈتۈن كوراپ دەريا ساھىلىدا يېگانە ئىدى. پېقىر، پۇقرا، يېتىم ـ يېسىرلارنىڭ بېشىنى سىلاتتى. ھۆكۈمەت نامىدىن يۈرتنى ئەدلى بىلەن سوراپ، ئەلنى ئامان قىلىشقا تىرىشاتتى. شۇ ۋەجىدىن نۇرى بەگ ئۈن پولودا پۇقرالارنىڭ ئىشەنچ ـ ھۆرمىتىگە ئىگە ئىدى. ئەمما ھەر نەرسىنىڭ كۈشەندىسى بولغىنىدەك، نۇرى بەگنىڭ شۆھرىتىگە ھەسەت قىلىپ، ئۇنىڭ ماكار بولىغا خۇپىيانە ئورا كولايدىغانلاردىن ــ ئۆزىنى «ئۈن پولونىڭ دىنىي ئۆلىماسى» دەۋالغان سەيداجى دېگەن كىشى ھەم ئۇنىڭ چاپىنىدا تەرلەپ كۈن ئالىدىغان مەھەممەت بۇقا، نىياز غاز، قايىم بوجاڭ دېگەنلەرمۇ بار ئىدى. سەيداجى، نۇرى بەگنىڭ ئەمىلىنى قولغا ئېلىشنىڭ باھانىسىدا نىياز غاز، قايىم بوجاڭ، مەھەممەت بۇقىلار بىلەن بارغانلا يەردە پىتنە ـ پاسات ئۇرۇقىنى تېرىپ، قەست پىلانلاپ، پۇرسەت كۈتۈپ كېلەتتى. «ئېچىشقان يەرگە قىزىلمۇچ باس» دېگەندەك، چىرا يامۇلى ھىجرىيە 1367 ـ يىلى (مىلادىيە 1946 ـ يىل 9 ـ ئاي) نۇرى بەگنىڭ شىرىپ ئىسىملىك ئوغلىنى مۇئاۋىن بەگلىك ئەمىلىگە تەيىنلەپ يارلىق چۈشۈرىدۇ. بۇ ئىش بەگلىك تاماسىدا ئىچى ئۆرتەپ، بىتاقەتلىك تۈگمىنىدە ئېزىلىپ ئۈن بولۇۋاتقان سەيداجىغا قاتتىق ئەلەم بولىدۇ.*

شىرىپ بوجاڭ چىرىدىكى مەكتەپ، مەدرىسلەردە بىر نەچچە يىل ئىلىم تەھسىل قىلغان، دادىسىغا ئوخشاش خەلقپەرۋەر، ئادالەتنى ياقىلايدىغان، پۇقرانىڭ قاياشى يىگىت ئىدى. ئۇ بەگلىككە تەيىنلەنگەن يىللىرى چىرا يامۇلى ئامبال تەۋەلىكىدىكى پۇقرالارغا مال ـ چارۋا بېجى، دېھقان بېجى تاپشۇرۇش؛ ئۈن پولو تەۋەسىدىكىلەر تۇياق بېجى، دېھقان بېجى ھېسابىغا 30 سەر ئالتۇن تاپشۇرۇش، بۇ ھەر بىر ئائىلىنىڭ كۆكەرتكەن يېرى بىلەن باققان چارۋىسىغا قاراپ يىغىۋېلىنىدۇ، دېگەن مەزمۇندا پەرمان چۈشۈرىدۇ. بۇ ھالدا يېرى، چارۋىسى كۆپ بولغان

① ئۈن پولو ــ ئەينى چاغلاردىكى چىرا ناھىيىسىنىڭ ئىماملا، كېرىيە ناھىيىسىنىڭ ئاتچان، پولو يېزىلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

سەيداجى، مەھەممەت بۇغا قاتارلىقلارغا سىلىق كۆپ تەقسىم بولاتتى. شۇل ۋەجىدىن سەيداجىلار، نۇرى بەگ بىلەن شېرىپ بوجاڭغا: «ئون پولوغا تەقسىم بولغان ئالتۇن سىلىقنى يۇقىرىلارنى كاندا ئالتۇن كولاشقا سېلىپ، چىققان ئالتۇنلاردىن تۆلىسەك» دېگەن تەكلىپنى بېرىدۇ. لېكىن شېرىپ بوجاڭ: «يامۇل سىلىقنى ئېگىلىگەن بېرىگە، چارۋا سانىغا قاراپ چۈشۈرگەن، ھەر كىم ئۆزىگە تەگمىشىنى تاپشۇرىدۇ» دەپ قەتئىي رەت قىلىدۇ. بۇ ئىشتىن سەيداجى ۋە ئۇنىڭ ھەمشىرىلىرى قاتتىق خاپا بولۇپ، بۇ ئاتا ـ بالىغا بولغان خىيانەت، قەستلىك ھەرىكەتلىرىنى تېخىمۇ ئۇلغايتىدۇ. ئەمما ئون پولو يۇقىرىلىرى ئۇنىڭ قىلغان ساخاۋەتلىك ئىشلىرىغا يارىشا قوشاقلارنى توقۇپ راۋابقا قاتىدۇ.

بۇ ئىشلار ئۆتۈپ، يەنە ئاز ۋاقىتتىن كېيىن چىرا ئامبال يامۇلى: «ئون پولودىن چەرچەن بولى ھاشىرىغا ئون ئادەم، ئون توياق، ئون تۆگە بىلەن بىر بوجاڭ بىرگە ماڭسۇن» دېگەن مەزمۇندا يارلىق چۈشۈرىدۇ. ئەمما بۇ ھاشار ـ سىلىقدىمۇ بېخىلىقتا ئۆتۈپ كەتكەن ئاچكۆز سەيداجى ۋە ئۇنىڭ ھەمتاۋاقلىرى: «ھاشارغا يۇرتتىن ئون جۇنداقنى توياقلىرى بىلەن بولغا سالايلى، ئون تۆگىنىڭ ئىشى بىر گەپ بولار» دەپ يەنىلا ئېغىرچىلىقنى نامراتلارغا ئىتتىرىپ تۇرۇۋالىدۇ. لېكىن، شېرىپ بوجاڭ يۇرت چوڭلىرىنىڭ كېڭىشىدە ئۇلارنىڭ ئۆكتەملىكىنى؛ «نامراتلارنىڭ توياق، تۆگىسى تۇرماق بىپىنچىسى بىلەن سىلىنجىسىمۇ يوق. ئوزۇقىمۇ يېتىشمەيدۇ، بۇ يۇرتتا ئون چوڭ باي بار. شۇڭا بۇ يەرنى ‹ئون پولو› دەيدۇ، ھاشارغا بارىدىغان ئون ئادەم، ئون توياق، ئون تۆگىنى مۇشۇ ئون باي چىقىرىدۇ. بۇ، ئادالەتنىڭ ھۆكۈمى، بارىدىغان بوجاڭنىڭ ئورنىغا مانا مەن بار» دەپ كەسكىن رەت قىلىدۇ. سەيداجىلار دەماللىقچە ھېچ نەرسە دېيەلمەي كۆڭلىدە غوم ساقلايدۇ. شېرىپ بوجاڭ بايلاردىن تەلەپ قىلىنغان ئادەم، چارۋىنى ئېلىپ چەرچەنگە بېرىپ يول ياسلش ھاشىرىنى تاماملاپ ئىككى ئايدىن كېيىن بىللە ئاپارغان ئادەم، چارۋىلارنى ساق ـ سالامەت قايتۇرۇپ كېلىدۇ.

ھىجرىيە 1368 ـ يىللىرى (1947 ـ يىلىنىڭ ئاخىرى) چىرا ئامبال يامۇلى شېرىپ بوجاڭنىڭ يۇرت سوراشتىكى ئادىللىقى، جان پىدالىقىنى نەزەرگە ئېلىپ، ئۇنى ئون پولونىڭ بەگلىكىگە (دادىسىنىڭ ئورنىغا) تەيىنلەپ پەرمان چۈشۈرىدۇ. يامۇلدىن چىققان چېرىكلەر بۇ پەرماننى نۇرى بەگ بىلەن كۆرۈشمەيلا قايىم بوجاڭغا بېرىپ قويۇپ، چېرىغا قايتىدۇ. قايىم بوجاڭ ھايال قىلماي بۇ خەۋەرنى سەيداجىغا يەتكۈزىدۇ. ئۇلار ھەممە ئۇلپەتلىرىنى يىغىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن ئادالەتسىزلىك دەپ قارىغان بۇ پەرمان ھەققىدە كېچە ـ كۈندۈزلەپ كېڭەش قىلىدۇ. سەيداجىلار ئويان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى بېگى پەرماننى ۋاقتىنچە يوشۇرۇپ قويۇپ شېرىپ بوجاڭنى مەخپىي ئۆلتۈرۈش، ئاندىن يۇرتقا ئېلان قىلىش ھەققىدە كېلىشىدۇ.

www.uyghurkitap.com

شىرىپ بوجاڭنىڭ گۆدەك چاغلىرىدا مەھەللىدە بىرگە ئويناپ چوڭ بولغان ئىسلامخان دېگەن بىر يارى بار ئىدى. تولىمۇ لېۋەن، چىھرى نۇرلۇق بۇ قىزغا شىرىپ بوجاڭنىڭ ئۇزاقتىن بېرى مەيلى بار ئىدى. گاھى چاغلاردا ئاندا - مۇندا كۆرۈشۈپمۇ تۇراتتى. ئەگەر تەگرى رىسقىنى قوشسا، ئۇنىڭ بىلەن ئاخىرەتلىك ئەر - خوتۇن بولۇش ئىستىكى كۈچلۈك ئىدى.

مەككار سەيداجىلار ئۆزىنىڭ رەزىل قەستىنى مۇشۇ پاك مۇھەببەت گۈلىنى چەيلەشتىن باشلىماقچى بولىدۇ. ئۇلار ئالدى بىلەن ئىسلامخاننىڭ دادىسى چۇرۇق ئاكىنى قورقىتىپ ھەم پۇل بىلەن ئالداپ، قىزىنىڭ رازىلىقىنى ئالمايلا ئۇنى نىياز غازغا مەجبۇرىي نىكاھلاپ ئالدىراش تويىنى قىلىدۇ. سەيداجىلار بۇ ئاشىق - مەشۇقلارنىڭ ئۆزلىرى رازى بولمىغان بۇ تويدىن كېيىن، ھامان بىر كۈنى خۇپىيانە كۆرۈشىدىغانلىقىنى پەملەپ، تەرەپ - تەرەپكە مارىلاشقا ئادەم قويىدۇ. ئۇلارنىڭ كۈتكىنىدەك مەلۇم بىر كۈنى شىرىپ بوجاڭ ئىسلامخان ۋەدە قىلغان ئورۇنغا بارىدۇ. ئاشىقلار ۋىسال تېپىپ ئايرىلىشقا كۆزى قىيماي خېلى ۋاقىت بىرگە تۇرۇپ قالىدۇ. دەل شۇ ۋاقىتتا نىياز غاز غېرىپ چىكىلىش قاتارلىق چوماقچىلارنى باشلاپ كېلىپ، شىرىپ بوجاڭنى «خوتۇنۇمنى ئازدۇردۇڭ» دېگەن باھانە بىلەن قاتتىق دۇمبالايدۇ. ئۇرۇشتىن مەقسەت قەتلى قىلىش بولغاچقا، تاكى جېنى چىققۇچە ئۇرىدۇ. ئۇن پولونىڭ قاياشى، نۇرى بەگنىڭ گۆھىرى، نامراتلارنىڭ غەمگۇزارى شىرىپ بوجاڭ بۇ باقىي ئالەمدىن ئەنە شۇنداق ئېچىنىشلىق ھالدا 23 يېشىدا ئۈزۈلىدۇ. ئۇنىڭ مۇسىبىتىگە ئۇن پولولۇقنىڭ يەتتە ياشتىن، يەتمىش ياشقىچە ھەممىسى قاتنىشىدۇ. نامرات - مىسكىنلەرنىڭ نالىسى، مەرسىيە قوشاقلىرى گۈلدۈرمامىدەك ئۇن پولو ئاسمىنىنى بىر ئالىدۇ. ھازازۇل سەيداجى بوجاڭلىق جېدىلى بىلەن شىرىپ بوجاڭنىڭ ياش ھاياتىنى نابۇت قىلىپ، خەلقنىڭ لەنىتىگە قالىدۇ.

تۆۋەندىكىلەر شىرىپ بوجاڭنىڭ ئانىسى سۇلتانخان، ئاتىسى نۇرى بەگ ۋە ئۇنىڭ يار - بۇرادەرلىرى، شىرىپ بوجاڭدىن ياخشىلىق كۆرگەن مىڭلىغان كىشىلەر توقۇغان قوشاقلار بولۇپ، ھازىرمۇ چىرا، كېرىيە تاغلىرىدىكى خەلقلەرنىڭ راۋابلىرىنىڭ ناۋاسى بىلەن ياڭرىماقتا.

بۇ داستان تاغ راۋابى بىلەن ئوقۇلىدىغان مۇكەممەل مۇزىكىلىق قوشۇلمىغا ئىگە.

يىغلاشماڭلار پولولۇقلار،
يىغلاشماڭلار سۇلتان خانلار.
يىغلاشماڭلار نۇرى بەگلەر،
شىرىپجانغا شۇم كۆز تەگدى.

شىرىپجانغا شۇم كۆز تەگدى،
يۈرىكىگە ئاھ مۇز تەگدى.
ئۇن پولونىڭ تاغلىرىنى،
مۇسىبەت بىلەن ئەلەم ئەگدى.

تۇمان باستى كۆك ئاسماننى،
مەڭرەپ ماڭدى قوي پادىلار.
شېرىپجاندەك گاڭگۈك يىگىت،
ئەمدى نەدىنمۇ تېپىلار؟

يوماس تاغنىڭ① تۇمانىدىن،
ئەيرەنلىقنى كۆرگىلى بولماس.
شېرىپ بوجاڭدەك چىرايلىقنى،
ئەمدى يەنە كۆرگىلى بولماس.

يوماس تاغنى تۇمان باستى،
باش‌يار سۈيىنى چىم-قۇم‌باستى.
شېرىپ بوجاڭ ئۆلۈپ كېتىپ،
ئون پولونى غەم - غۇم باستى.

شېرىپ ئاخۇن بوجاڭ بولۇپ،
سورىغانىدى ئون پولونى.
يېتىم - يېسىر نامراتلارنى،
دىلدىن مېھمان قىلغان ئەردى.

شېرىپ بوجاڭ بولغان چاغدا،
ئون سەككىزگە كىرگەن ئەردى.
نامرات قويچى دېھقانلارغا،
كۆيۈنۈپ قولىدا بارنى بەردى.

دەريادىكى سۈزۈك سۇلار،
ئاقتى ئۇرۇلۇپ ئىككى قېشىغا.
كىچىك تۇرۇپ شېرىپجاننىڭ،
بەگلىك قۇشى قوندى بېشىغا.

يۇرت ئەھلىگە باش بولدى،
زالىملارغا ئۇ تاش بولدى.
نامراتلارنى ئەتىۋارلاپ،
غېرىبلارغا ئاداش بولدى.

باش ئەگمەيتتى بەگ - بايلارغا،
يۆلەك ئىدى گادايلارغا.
ئۇنىڭ باسقان ھەر بىر ئىزى،
تىلىمىزدا داستان ئەردى.

نېنى يوققا نانلار بېرىپ،
مېلى يوققا ماللار بېرىپ،
داستىخاننى كەڭرى سېلىپ،
شۆھرەتلەرنى تاپقان ئەردى.

بەكمۇ ئۇزۇن چەرچەن يولى،
قۇملۇق ئىمىش ئوڭ ۋە سولى.
ئاشۇ يولدىن باشلاندىغۇ،
بۇ يەردىكى ئىشنىڭ غولى.

ئون پولوغا ئالۋاڭ كەلدى،
«چەرچەن يولىغا ھاشارغا» دەپ.
«تۇلۇك بىلەن ھاشاچى تېز،
يەتكۈزۈلسۇن پاشاغا» دەپ.

شېرىپ بوجاڭ يۇرت ئەھلىنى
يىغدى، كاتتا كېڭەش بولدى.
بۇ سېلىقنى قانداق چېچىش —
توغرىسىدا تالاش بولدى.

① جاي ئىسمى.

بايلار ئېيتتى: سېلىقلارنى،
پۇقرالارغا سالايلى، — دەپ.
گادايلارنىڭ بالىلىرىنى،
هاشارچىغا ئالايلى، — دەپ.

شۇنداققىنا تۇرغان چاغدا،
چىرا يامۇلدىن چىقتى يارلىق.
تىقىۋالدى ئول يارلىقنى،
سەيداجى قىپ ئىچى تارلىق.

شېرىپ بوجاڭ ياقتۇرمىدى،
بايلاردىكى ئۆكتەملىكنى.
— مال بېشىغا، يەر سانىغا، —
دېدى، — چاچايلى سېلىقنى.

ئول يارلىقتا: شېرىپ بوجاڭ،
كۆتۈرۈلگەن بەگلىككە، دەپ.
ئون پولۇنى باشقۇرىدۇ،
باش بولىدۇ ئەللىككە، دەپ.

پولو تاغدا ئەلمىساقتىن،
كۆرۈلمىگەن بىر ئىش بولدى.
بۇ سېلىقنى يەر سانىغا،
مال بېشىغا چېچىش بولدى.

سەيداجى ئۆز ئەتراپىغا،
جۇغلىدى بەش چوماقچىنى.
(قويدى ئۆينىڭ چۆرىسىگە،
ئىككى لالما قولاقچىنى).

بايلار بەردى ئىلاجىسىز،
باشقا كەلگەن ئادەم، مالنى.
خەلق بولدى راسا خۇشال،
كۆرۈپ يېڭى بۇ ئەھۋالنى.

دېدى: شېرىپ بەگ بولۇپ قالسا،
بۇزۇلىدۇ ئىش - كۇشىمىز.
يوقاتمىساق كۆزدىن ئۇنى،
ئامان قالماس بۇ بېشىمىز.

سەيداجىدەك بەگ - بايلارغا،
بۇ ئىش بەكمۇ ئەلەم بولدى.
كېچىلىرى ئۇيقۇسى يوق،
ئالەملىرى مالەم بولدى.

ئەنە شۇنداق پىشلىشىۋېلىپ،
مەخپىي قولىنى سالماق بولدى.
سۇيقەست بىلەن شېرىپجاننىڭ،
ياش جېنىنى ئالماق بولدى.

شېرىپ بوجاڭ ئون هاشانى،
ئېپ چەرچەندىن يېنىپ كەلدى.
يۇرت ئەھلىگە سالام بېرىپ،
ناخشىنى ئېيتىپ كەلدى.

يۇماس تاغنىڭ قاپتىلىدا،
يامغۇر - يېشىن تۇمانى بار.
سىم-سىم يامغۇر دەپ قالماڭلار،
جىلغا - جىلغا قىيانى بار.

پۇماس تاغنىڭ تۇمانىنى،
ھەيدىگىلى شامال يوقمۇ؟
شېرىپجانغا بۇ خەۋەرنى،
يەتكۈزگىلى ئامال يوقمۇ؟

قۇربان ھېيتنىڭ ناماز كۈنى،
شېرىپ بوجاڭ مېيىپ بولدى.
يەكشەنبە كەچ تاياق تېگىپ،
دۈشەنبە تاڭ شېھىت بولدى.

باشتىن كەلدى شېرىپ بوجاڭ،
ئاق بوز ئاتتا چېپىپ ئويناپ.
سەيداجىنىڭ يانداغلىرى،
تۇردى مەخپىي ئۇنى پايلاپ.

شېرىپ بوجاڭ تاغ بويلايتتى،
ئاسماندىكى قارا قۇشتەك.
جىم بولۇپمۇ مىنە قالدى،
ئۈچەككە كىرگەن بوز قۇشتەك.

ئوچىقاڭغا مانا پاتامدۇ،
يارماي سالغان بۇ كۆتىچەك؟
غېرىب چىكاشقا بەلگە بەردى،
قايىم بوجاڭ بوز تېكىچەك.

چۈشتىن ئۆتۈپ بولدى پېشىن،
سۇ سەكرەيدۇ تاشمۇ تاشتىن.
ئايرىلدۇق بىز يامان چاغدا،
شېرىپ بوجاڭ قېرىنداشتىن.

قاتار - قاتار جىرىم سالسا،
ئوتتۇرىسىدا قېرىم بولدى.
ناۋايخانىنىڭ ئالدىدىلا،
قىيامەتلەر قايىم بولدى.

بۇ شۇم خەۋەر ئۇچۇپ - ئۇچۇپ،
كەتتى يېراق - يېراقلارغا.
ئەل - جامائەت قارلىق تۇتۇپ،
قوشۇۋالدۇق قوشاقلارغا.

غېرىب چىكاش تاياق ئالدى،
«بەك سال» دېدى قايىم بوجاڭ.
شېرىپ بوجاڭ يېقىلغاندا،
ئارچىلاپ قويدى ئابلىز شوجاڭ.

سۆگەت سېلىپ-بوستان قىلىپ،
سايىسىدا ياتالمىدى.
ئون پولودا شېرىپ بوجاڭ،
مىرادىغا يېتەلمىدى.

باش يار[1] تۆپىسى تېرىلىپتۇ،
ئارپا بىلەن يالاڭ ئاق يازغا.
شېرىپ بوجاڭ ئۆلۈپ كەتسە،
تۆلەن قالدۇ نىيازغا.

چارلۇڭ تاغدىن[2] سەل چۈشكەندە،
پۇماس تاغقا يۆلىنەرمۇ؟
پولولۇقنى دېمىسە،
شېرىپ بوجاڭ ئۆلەرمۇ؟

---

[1] [2] جاي ئىسىملىرى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

قاچقۇنچىدا① باققان قوينى،
پۇماس تاغقا يۆلەيلىمۇ؟
شىرىپ بوجاڭ ماڭغان يولدىن،
گۈللەر تېرىپ يىغلايلىمۇ؟

ئەل يىغلىسا تەڭ يىغلاپ،
ئەل كۈلگەندە تەڭ كۈلگەن.
ئاشۇ ئەل قاياشىنىڭ،
ئۆلۈشىنى كىم بىلگەن؟

ئۆگزىدە «بۇق - بۇق» دەيدۇ،
شىرىپ بوجاڭنىڭ دەمدىرى.
ئوغلىنى زىكرى قىلادۇ،
نۇرى بىگىم پەدىرى.

شىرىپ بوجاڭ ياش ئەردى،
ئون پولوغا باش ئەردى.
مۇتىھەملەرگە قەھرى زىخ،
ياۋاشقا ياۋاش ئەردى.

شىرىپ بوجاڭ ئات مىنەتتى،
ئىزاڭگۈنى قېقىپ - قېقىپ.
سۇلتانخانىنىڭ كۆز ياشلىرى،
دەريا بولدى ئېقىپ - ئېقىپ.

پوماس تاغنىڭ چوققىسىدىن،
نۇرلۇق قاشتاش چۇشۇپ كەتتى.
قارا نىيەتنىڭ قەستىدىن،
شىرىپ بوجاڭ ئۆلۈپ كەتتى.

ئەل يىغلاشتى هۆي تاتىشىپ،
يار كوچىسىنىڭ ئىككى يېقىدا.
ئىسلامخانمۇ زار يىغلىدى،
مەكتەپخانىنىڭ بولجالىقىدا.

سىنچاي چىنىدە مۇز بارمۇ؟
هىجىر چىنىدە تۇز بارمۇ؟
يەتتە تاغنىڭ ئىچىدە،
شىرىپچاندەك ئۇز بارمۇ؟

شىرىپ بوجاڭ ئون پولودا،
يىگىتلەرنىڭ گۈلى ئىدى.
هايات چاغدا ھەممىشە ئۇ،
غېرىبلارنىڭ پۇت - قولى ئىدى.

شىرىپ بوجاڭ يۇمدى كۆز،
قىلالمىدى ئېغىز سۆز.
قالدى قايغۇ - ھەسرەتتە،
تاغۇ - دەريا، دالا - تۈز.

شىرىپ بوجاڭ ئۆي سالغان،
ئۈچ تېمىغا گۈل سالغان.
بىر تېمى قالغان چاغدا،
ئاخىرەتكە يول ئالغان.

شىرىپ بوجاڭ ئېتىڭ قالدى،
يېزىپ قويغان خېتىڭ قالدى.
ئاتا - ئاناڭ بولدى بىھوش،
ئۆي بىساتىڭ كىمگە قالدى؟

---

① جاي ئىسمى.

ئۆلۈپ كەتتى شىرىپ بوجاڭ،
ئىماملىدىن كەلدى سوجاڭ.
بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ چىرىدىن،
چىقتى بۇيان مايۇزى كوجاڭ.

قازناقتا بېيكەن ياغاچ باسماق،
تورۇستا بېيكەن تۆمۈر ئاسماق.
شىرىپ بوجاڭنىڭ بېشىغا چىقتى،
ئەمەل دېگەن يۈزسىزقاسماق.

ئۆينىڭ ئىچىدە بار ئۆي-قازناق،
ئادەمگە بار ئۆمرىدە ئازماق.
شىرىپ بوجاڭنىڭ بېشىغا چىقتى،
كۆڭۈل دېگەن يۈگەنسىزئارغىماق.

ئا كۆلۈڭدا مانا قوقاس بار،
ما كۆلۈڭدا مانا كۈمە بار.
شىرىپبوجاڭغا كەلگەنقىسمەت،
بۇ ئالەمدە يەنە كىمگە بار؟

پولو - پۇماس يوللىرىدا،
شىرىپ بوجاڭنىڭ ئىزى قالدى.
يىغلاشماڭلار جىنىم باللار،
ئۇنىڭ سۆيگەن قىزى قالدى.

سىم - سىم يامغۇر، قىيانلارنى،
دەريا - ئېقىن شوراپ كەتتى.

شىرىپ بوجاڭغا قەست قىلغانلار،
بىرىنى بىرى سۆرەپ كەتتى.

ئاقتاشتىكى[①] بۇغدايلىقتا،
ئۈنۈپ قاپتۇ ھەم بۇدۇشقاق.
شىرىپ بوجاڭغا قەست قىلغانلار،
قارا نىيەت ھەم ئۇرۇشقاق.

پولو - دۇۋرۇس[②] ئاراسى،
بولدى ئىشنىڭ گۇۋاھىسى.
شىرىپ بوجاڭنى ئۆلتۈرگەن،
سەيداجىنىڭ غالچاسى.

بالدۇر تاياق سالغىنى،
غېرىب چىكاش دېگەن غالچا.
خۇدا بەرگەي جاجاڭنى،
كۆزىڭگە پاتار كۆك پىت، سالجا.

تەلپىكىم سەككىز تالا،
تۆتى ئالا، تۆتى قارا.
شىرىپجانغا زامىن بولدى،
پولودىكى نىياز قارا.

دۇدۇن كەسكەن مىس قاچى،
تاۋا كەسكەن مىس قاچى.
قاتىللارغا باش بولغان،
پولودىكى سەيداجى.

---

① ② چىرا ناھىيە بوستان (ئىماملا) يېزىسى تەۋەلىكىدىكى تاغ، يايلاق، جىلغا ئىسىملىرى.

www.uyghurkitap.com

سەيداجىدۇر نا ئەھلى،
ئەسلى ئادەم ئەمەستى.
شېرىپ بوجاڭنى ئۆلتۈرۈپ،
بەگلىكتە ئىدى قەستى.

چىرا يامۇلدىن ئىككى چىرىك،
يېڭى يارلىق ئېپ چىقتى.
غېرىب چىكاشنىڭ قولىغا،
تۆمۈر كويزا سېپ چىقتى.

ئا جىلغىنىڭ موندەكى،
ما جىلغىنىڭ موندەكى.
ئۆزىگە يېنىپ تەگدى،
سەيداجىنىڭ چەندەكى.

غېرىب چىكاشنى، سەيداجىنى،
نىياز غازىنى يالاپ ماڭدى.
چېتىپ بىرىنى بىرىگە،
چەمبەرچەس قىپ باغلاپ ماڭدى.

ئەي غالچىلار، غالچىلار،
خۇدا بەرسۇن جاجاڭنى.
ئىتمۇ سىيىپ سۇغارماس،
ئۆلگەن چاغدا خاداڭنى.

كۆڭلى يۇمشاق شېرىپئاخۇننىڭ،
ئۇلار شۇنداق بېشىنى يېدى.
ئۆزلىرىگە قىلىپ ئاخىر،
چىرا يامۇلدا توقماق يېدى.

باش ئېتىمنى قۇم باستى،
ئاياغ ئېتىمنى چىم باستى.
شېرىپ ئاخۇن ئۆلەپ كېتىپ،
ئۇن پولونى غەم باستى.

سۈكە ئۈستىگە كات قويدى،
ھاجەتمەنلەر ياتسۇن دەپ.
ئۇرۇمچىدىن خەت كەلدى،
غېرىب چىكاشنى ئاتسۇن دەپ.

شېرىپ ئاخۇن ئېتىڭىز قالدى،
دەرۋازىدا خېتىڭىز قالدى.
بەدنىيەتلەر ئالدى جاننى،
مەسۇم قىزىڭىز يېتىم قالدى.

چىرا يامۇلنىڭ داۋزىسى،
گاھ ئېچىلىپ، گاھ يېپىلۇر.
شېرىپ بوجاڭدەك مەرد يىگىت،
قايسى يۇرتتىن تېپىلۇر؟

چىرىدىن چىققان مايۇزى،
بۇ ۋەقەنى يەللىدى.
كىملىكىنى قاتىلنىڭ،
پاكىت بىلەن دەللىدى.

يىغلاشماڭلار پولولۇقلار،
يىغلاشماڭلار سۇلتانخانلار،
يىغلاشماڭلار نۇرى بەگلەر،
قارا كۆز بالاڭغا شۇم كۆزتەگدى.

شېرىپ نامىنى يادلايمىز، قەبرىسىنى چۆرگىلەيمىز،
ئەسلەپ ئۇنى قوشاق توقۇپ. ماتەم تۇتۇپ، ئىمان ئوقۇپ.

ئېيتىپ بەرگۈچىلەر: چىرا ناھىيە بوستان يېزا باش قاراسۇ كەنتىدىن

ھاشىم ئاخۇن دەڭگى، چىمەنخان، تۇردى ئاخۇن جۇمباق

خاتىرىلىگۈچىلەر: **مەتقۇربان ئىسمائىل، مەتسىدىق قۇربانىنىياز،**
ئابدۇقادىر مەتسىدىق مەتقاسىم ئابدۇراھمان

نەشرگە تەييارلىغۇچى: **ئابدۇللا سۇلايمان.**

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەيسا بەگ

【تونۇشتۇرۇش】 ئەيسا بەگ 20 ـ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا چىرا ناھىيە دامكو بېزا يۇناق كەنتىدە ئۆتكەن خەلقپەرۋەر، ھۆرمەتكە سازاۋەر بىر خەبىرى ـ ساخاۋەتچى. ئۇ 1888 ـ يىلى تۇغۇلغان. يۇناق كەنتىدە باجگىر، ھوزدار بەگ بولغان. ئۇ ئاجىز كىشىلەرگە كۆپ مېھرىبانلىقلارنى قىلغان. ھەر يىلى روزا ھېيت، قۇربان ھېيتلاردا كەمبەغەللەرگە بۇغداي، كەندىر، كىيىم، قوي، ئۆچكە ...قاتارلىق تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرىنى ھەقسىز تارقىتىپ بەرگەن. ئۇزۇقلۇقى يېتىشمىگەن يوقسۇللارغا قانچىلىك دېسە، شۇنچىلىك ئاشلىقنى تاپشا بېرىدىغان، تاپالمىسا بەرمەيدىغانغا «خۇدا يولىدا» دەپ بەرگەن. شۇڭا يوقسۇللار ئۇنى بەك ھۆرمەت قىلغان. ئۇمۇ كەمبەغەللەرگە زىغىرچىلىك تەكەببۇرلۇق قىلمىغان. ئەپسۇسكى، خەيرى ـ ساخاۋەتچى بۇ زاتنى كۇيئوغلى پىراۋۇدۇن يايلاق تالشىپ 1939 ـ يىلى 7 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى يۇلغۇنيادا يەتتە يېرىگە پىچاق تىقىپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن. 1951 ـ يىلىدىكى ئۇچۇق سوت يىغىنىدا پىراۋۇدۇنغا ئۆلۈم جازاسى بېرىلىپ، نەق مەيداندا ئىجرا قىلىنغان.

«ئەيسا بەگ» ھەققىدىكى بۇ داستاننى ئەيسا بەگنىڭ چوڭ قويچىسى توختىباي، ئەيسا بەگنىڭ قىرقى نەزىرىسىنى بېرىپ بولغاندىن كېيىن، ئەيسا بەگنىڭ كىچىك قويچىسى تۇدەك بايى ۋە ئاغىنىسى ساۋۇر نىيازنى يۇناققا چاقىرتىپ، بىر كېچە ئۇخلاتماي قوشاقلار توقۇپ، راۋاقا تەڭكەش قىلىپ تەييارلىغان ۋە ئەيسا بەگنىڭ قىزلىرى، دوست-يارانلىرى يىغىلغان سورۇندا چېلىپ ئورۇنلىغان. شۇنىڭدىن باشلاپ بۇ قوشاق ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا، سورۇندىن ـ سورۇنغا كۆچۈپ يۈرۈپ، ھەممە قوشاقچىلار — ئۇ بىر ئاز، بۇ بىر ئازدىن تولۇقلاپ بېيىتقان. كېيىن ساۋۇر نىياز ئاكا بۇ قوشاقنى تىجىمۇ كېڭەيتىپ تۆۋەندىكىدەك داستان ھالىتىگە كەلتۈرگەن. مۇزىكىلىق بۇ داستان قويىچى (تاغ) راۋىبى بىلەن ئوقۇلىدۇ.

رەجەپ ئېيىنىڭ،
يەتتىنچى كۈنى،
مىنە كېچىسى،
ئەيسا بەگنىڭ،
ئۆخلاپ ياتىپ،
تەڭ كېچە بىلەن،
چۈشى بۇزۇلدى.
چۆچۈپ ئويغىنىپ،
«ئاھ» دەپ تولغىنىپ،
ئۆيان ئۆرۈلۈپ،
بۇيان ئۆرۈلۈپ،
ئورنىدىن قوپۇپ،
تەرەتنى ئالىپ،
مىچىتكە بارىپ،
جايىنامازنى سالىپ،
ئىماماخۇنىنىڭ،
دېگىنى بويىچە،
پەرىزىنىمۇ
ئىخلاس بىلەن،
ئادا قىلدى.
كالامۇللانى،
ئالدىدا قويۇپ،
ئوقۇپ - ئوقۇپ،
تامام قىلىپ،
مانا سۈرەنى —
سۈرەنى ئوقۇپ،
دۇئا قىلىپ،
ئۆيىگە ياندى.

نىساخانمۇ،
ئوبدان خېنىم،
ئورنىدىن قوپۇپ،
هويلا - ئارامنى،
سۈپۈرۈپ - سۈپۈرۈپ،
چىنىدەك پاكىز،
قىلىپ قويىۋا،
پەتنۇستا چىنىنى،
چەينەكتە چاينى،
ئەيسا بەگنىڭ،
مانا ئالدىغا —
ئالدىغا قويدى.
سىن چاي ئىچىپ،
ئولتۇرغاندا،
مەنمۇدى ياۋاي —
مىنە مارنۇمى①
ئىدايەتقۇ —
مىنە مارۇمى②
ئىشىكتىنمۇ،
سالام بېرىۋغۇ،
شۇنداق كىيدى —
شۇنداق كىيدى.
ئەيسا بەگمۇ،
ئورنىدىن قوپۇپ،
راست قوپاۋغۇ،
ئىككەۋلەننى،
ئولتۇرۇڭ، — دېدى.
بىر جۇپ چىنىگە،

① مارنۇمى — پۇتۇكچى بېشى.
② مارۇمى — سەپەر تەييارلىغۇچى.

چاينى قۇيۇپ —
قۇيۇپمۇ بەردى.
سىنچاي ئىچىپ،
مانا ئولتۇرۇپ،
ھەي بالامغۇ،
مانا ئىدايەت،
ئاتلارنى سۇغۇرۇپ،
بوغازنى بىرىپ،
جابدۇق توقۇۇ،
تەييارلاڭلار.
شۇنداق جابدۇپ،
چىرا سۇڭغا،
مانا بارىمىز،
بارىمىز، — دىدى.
ئىدايەتقۇ،
ئاتلارنى سۇغۇرۇپ،
بوغازنى بىرىپ،
قارا ئاغماقنى
توقۇۋا ئالدى.
كۆپكە - يۇگەن،
پەرقۇ سىلىپ،
جەدە ئاتنى
توقۇۋا ئالدى.
تاۋا كۆپچەك —
كۆپچەكنىمۇ،
سىيتلاپ سالدى.
بۇرغۇل ئاتنى،
تورۇق ئاتنى،
توقۇۋا ئالدى.
ئەيسا بەگمۇ،
تون، قالپاقنى،
كىيىۋغىنا —
كىيىۋغىنا ئالدى.
جابدۇنۇپ چىقىپ،
ئاغماقنىۋىغۇ،
زىنىدىپايغا تارتىپ،
مىنىۋغىنا —
مىنىۋغىنا ئالدى.
مىنىپ بوغاندا،
مىنە كەينىدىن،
نىساخانلىرى،
ئۆيدىن چىقىۋغۇ،
جەدە ئاتقا،
مىنىۋا ئالدى.
مىنە يانداشىپ،
سەپەرگىمۇ،
تەييار بولدى.
بۇرغۇل ئاتقا،
مەنمۇدى ياۋاي،
مىنىۋغىنا-
مىنىۋا ئالدى.
تورۇق ئاتقا،
مىنە ئىدايەت -
مىنۇغىنا،
مىنىۋا ئالدى.
چوڭ قاچۇغىنى،
مەنمۇدى ياۋاي،
كىچىك قاچۇغىنى،
مىنە ئىدايەت،
قولىغا ئىلىپ،

شۇنداق تۇراتتى،
گۈلدۈر - گۈلدۈر،
ئات ئاۋازى،
كېلىۋغىنا،
چىرا يامۇلىنىڭ،
دورغا بېگى،
مانا بىر كېلىپ:
— ھەي بېگىمغۇ،
ئەيسا بېگىم،
ئامبالىلىقىنىڭ،
مانا يارلىقى.
پىراۋۇدۇنلار،
ئەرزى قىلدى، —
دەپ سۆزلىدىغۇ.
تىلىنى چايناپ.
يەنە سۆزلىدىغۇ،
ئەيسا بەگمۇ:
— ياخشى سۆزنى،
مىنە قىلدىڭىز، — دەپقۇ،
ئاتتىن چۈشتى.
— ئىشەنگىممۇ،
كېلە دەپمۇ، —
دوغا بەگنى،
ئۆيگە باشلاپ،
مېھمان قىلىپ،
ئۇزۇتۇپ قويغىلى،
بىللە ماڭغىلى،
ئورنىدىن قوپتى.

ئەيسا بەگمۇ،
ماڭغىلى قوپۇپ،
تون - قالپاقنى،
مىنە كىيىۋغۇ،
ئاغماقىنىۋغۇ،
زىندىپايغا تارتىپ،
مىنىۋغىنا.
مىنە بىر ئالدى.
تۇيغۇن قىزى،
جانانخانغۇ،
ئۆيەپ① قىلىپ،
ئەيسا بەگنىڭ،
مىنە كەينىدىن،
شۇنداق چىقىپ:
— جېنىم دادىكا،
ئەيسا بېگىم،
دۈشمەن قولىغا،
چۈشۈپ كەتمەڭ، —
بۇ سۆزنىۋغۇ،
يەنە قىلغانىدى،
ئەيسا بەگمۇ،
ئۆرۈلۈپ - چۆرۈلۈپ،
قالاپ تۇرۇپ:
— ھەي قىزىمغۇ،
تۇيغۇن قىزىم،
ئۇششا قىزىم،
قىخ دانە ئېرىك،
ئېغىلدا باردۇر،

① ئۆيەپ — ئەندىشە قىلىش، ئەنسىرەش.

www.uyghurkitap.com

خام تاراچقۇ،
يېنە قىلىلىڭ سىز،
يېتىم - يېسىر،
يوقسازلىغا،
ئاپىرىپىمۇ،
يەنە بېرىلىڭ سىز.
پىراۋۋودۇنغا،
تېتىپ چىقارمەن،
تېتىماي چىقسام،
ئەيسا ئېتىم،
ئۆچسۇن، — دەۋغۇ،
كىيىك مۇڭگۈزلۈك،
قامچىنىڭ ئۆزى، ئىككارىغۇ①
زەي قامچا بىلەن،
ئاغماقىنى شايلاپ،
بىرنى سالدى.
چىرا ياملغا،
مىنە قاراپقۇ —
مىنە يول ئالدى.
بىر ئاش پىشىم،
بولغانلىدا،
مىنە پۇناقتىن،
مىنە چىرىغا،
بېرىپ قالدى.
ئېتىنى باغلاپ،
ئۆزىنى چاغلاپ،
داۋزا باقار،
بىر چېرىكككە،
مىنە پۇل بەردى.
چىرىكمۇ ئۆڭا،
مىنە يول بەردى،
ئەيسا بەگمۇ،
مېڭىپ - مېڭىپ،
ياملغا چىقتى.
چوك ئامبالمۇ،
ئورنىدىن قوپۇپ،
جۇخۇلا قىلىپ،
جوزىغا باشلاپ،
سىنچاي قۇيۇپ،
يېنە تۇراتتى.
پىراۋۇدۇننا،
ئىشىكتىنىمۇ،
مىنە بىر كىيدى،
ئەيسا بەگمۇ،
ئورنىدىن قوپۇپ،
يېنە ئولتۇرۇپ،
— هەي بالامغۇ،
پىراۋۋودۇننا،
كىچىككىدىن،
مىنە مەن باقتان،
كىشىۋلغۇلغۇ،
يېنە هەم بولغان.
ئەزىنىمۇ،
مىنە قىلغۇچە،
قاشىمغىمۇ،

① ئىككارىغۇ — ئىككى تىغلىق.

مىنە كىيسەڭچۇ؟ —
پىراۋۇدۇننا:
— ھەي بېگىمغۇ،
ئەيسا بېگىم،
تەرسا بېگىم،
ئەقلىدىن ئازغان،
قېرى سا بېگىم،
مۇتىھەم بېگىم؛
ئاياغ پۇناقتا،
ئالتە تاش تۇگمەن،
ئۆستىڭنى،
كۇمدۇرۋاتتىڭ،
تاشلارنى،
چىقىرىپ ئاتتىڭ.
دۇمۇكۇ يانىڭ،
ئۇ قېتىمدىنمۇ،
ئۇ تامدىنمۇ،
ئۇچ ئېغىلغۇ —
مىنە يايلاغنى،
تاتىۋغىنا —
يىنە بىر ئالدىڭ.
شۇنىڭ ئۇچۇن،
ئەزى قىلدىم.
مەن سېنىغۇ،
بۇگۇن ئۆلتۇرۇپ،
بىر قوشۇقمۇ،
قېنىڭنى ئىچەرمەن.
ئىچەرمەن، — دىدىيا،

يا باشىمغا،
كەلگىنىنى،
كۆرەرمەن، — دېدىيا.
پىراۋدۇننىڭ،
بۇ سۆزىنى،
ئامبال ئاڭلاپ،
يەنە ئاچچىقلاپ،
ئەزىنى يېتىپ،
تاشلاۋ ئاتتى.
ئەيسا بەگمۇ،
ئورنىدىن تۇرۇپ،
چاۋاكنى ئۇرۇپ،
پىراۋۇدۇنغا،
مىنە سەپ سېلىپ،
ئوبدان قالاپ،
ساقىلىنى تاراپ،
— قولۇڭدىن كەلسە،
قېنى ياغ يېگىن، —
دېگەن سۆزنى،
مىنە بىر قىلدى.
پىراۋۋۇدۇننا،
مېڭىپ - مېڭىپ،
بېلىنى باغلاپ،
ئۆزىنى چاغلاپ،
ئېتىنى مىنىپ،
دۇمۇكۇياغا [1]،
يەنە كېلىۋغۇ:
— ھەي ئاداشقۇ،

---

[1] دۇمۇكۇيا — دامىكۇ يېزىسىدىكى جاي ئىسمى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

مىنە جىللاخۇن،
يېنىڭدىكى
ئاشۇ غىلايىقا
سېلىپ قويغان
پىچاقىڭنى
ماڭا بىر بەرگىن،—
دېگەن سۆزنى،
مىنە بىر قىلدى.
— ھەي ئاداشقۇ،
پىراۋۇدۇننا،
پىچاقىمنى،
قانداق قىلىسەن؟
— سەن سومىغىن،
مەن بىر دېمەي،—
دەپ تۇرۇۋالدى.
پىراۋۇدۇننا،
جىللاخۇننىڭ،
پىچاقىنى
قولىغا ئالىپ،
چاقىنىڭ
ئالدىغا بېرىپ،
بەش پۇل بېرىپ،
ئىككى بىسلىق
قىلغۇا چاقلىتىپ،
مىنە ياقىرتىپ،
ئۆتەكىنىڭ
قونجىغا سالىپ،
ئېتىنى مىنىپ،

يۈگەن قىقىپ،
دېۋىتىپ - دېۋىتىپ،
ئۆزىنى چاغلاپ،
يۇلغۇن ياغا
يېتىۋا كەلدى.
پېشىمىنىڭمۇ
ۋاقتى بىلەن،
ئامبال بېگىمىمۇ،
مانا يامۇلدىن،
ئەيسا بەگنى
ئۆيىگىمۇ
ئۆزىتىپ قويدى.
توختاپ تۇرغان
پىراۋۇۋۇدۇننا،
ئۆيگە بېرىۋغۇ،
يەنە كېلىۋغۇ،
يۇلغۇن ياغا،
شۇنداغ كېلىپ،
ئۆزىنى چاغلاپ،
ئېتىنى باغلاپ،
ئىنداغمىغۇ،
ئەيسا بەگنىڭ
ئالدىنى توسۇپ-
توسۇۋا تۇردى.
پېشىن ۋاقتى،
ئەيسا بەگمۇ،
پېشىننى ئۆتەپ،
مېڭىپ - مېڭىپ،

يۇلغۇن ياغا،
يېتىۋا كەلدى.
مىنە كەينىدە،
مەنمۇدى ياۋاي،
يەنە ئۇكاسى،
مۇسۇراجىمىمۇ
(تۇغقانىمىشقۇ)
مىنە ماڭمايغۇ،
كەينىدە قالدى.
ئەيسا بەگمۇ
يېتىپ كەلدى،
پىراۋۇدۇننا،
ئېتىنىمىغۇ،
دالدىغا باغلاپ،
يولنىڭ ئوتتۇرا-
ئوتتۇراسىغا
مىنە كېلىۋغۇ
يولنى توسۇپ،
زوڭ ئولتۇردى.
شۇنداققىنا
مانا تۇرغاندا،
ئەيسا بەگمۇ:
— پىراۋۇدۇننا،
نېمىش قىلارسەن،
مىنە بۇ يەردە؟ —
بۇ سۆزنى قىلدى.
— سېنىڭ ئالدىڭنى،
توسۇپ تۇرادىم، —
بۇ سۆزنى قىلدى.
— مېنىڭ ئالدىمنى،
يېنە توساۋغۇ
نىمىغىنىنا-
نېمە قىلماقچى؟
— مەن سېنىڭغۇ،
بۇگۇن ئۆلتۇرۇپ،
بىر قوشۇقمۇ
قېنىڭنىمۇ،
مىنە ئىچمەكچى —
دېگەن سۆزنى
مىنە بىر قىلدى.
ئەيسا بەگمۇ،
پىراۋۇدۇننى،
گەجگە قوشاشقۇ،
قامچا بىلەن،
بىرنى سالدى.
كاللا قوشاشقۇ،
قامچا بىلەن،
بىرنى سالدى.
پىراۋۇدۇننا
مانا ئورنىدىن
چاچراپ قوپۇپ،
ئەيسا بەگنى
ئاغماقىدىن
تارتىۋا ئالدى.
ئەيسا بەگمۇ:
— توختاپ تۇرغىن،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ماڭغىنمۇ،
يېقىن كەلمە،—
دەپ سۆزنى قىلىپ،
ئاغماقىنىغۇ
قالدۇرۇپ قويۇپ،
تون، قالپاقنى،
يېنە سىلىقۇغۇ،
غانجىغۇلاچقا
چېگىپ قويۇپ،
ئاغماقىنىمۇ
قويۇپ بەردى.
ئەيسا بەگنىڭ
ئاغمىغۇ
چۆرۈلۈپ - چۆرۈلۈپ،
كىشنەپ - كىشنەپ،
پىقىراۋغۇ،
شۇنداق تۇردى.
ئەيسا بەگمۇ
يېڭىنى تۈرۈپ،
نەرىنى تارتىپ،
پىراۋۇۋدۇننىڭ
ئىككى بىلەكتىن،
راست تۇتۇۋغۇ،
كۆتۈرۈۋغىننا
بىرنى سالدى.
پىراۋۇۋدۇننا،
ئەيسا بەگنىڭ
تېگىگە چۈشتى،
ئەيسا بەگمۇ
تۆپىگە چۈشتى.
پىراۋۇۋدۇننا،
ئاستىدا ياتىپ،
ئۆتەكىنىڭ
مىنە قونجىدىن
پىچاقنى ئالىپ،
ئەيسا بەگنىڭ،
كىندىك تۈۋگە-
يەتتە يەگە
پىچاق ئۇرغاندا،
ئەيسا بەگمۇ
«ئاھ» دەۋغىنا،
«ۋاي» دەۋغىنا-
مىنە يىقىلدى.
ئاغماقىغۇ
قىقىراپ - قىقىراپ
ئۆيىگە باردى.
ئىشىك تۈۋدە،
چاپچىپ - چاپچىپ،
مۇڭلۇق كىشنەپ،
قىقىراۋغىننا،
شۇنداق تۇردى.
ئەيسا بەگنىڭ،
ئۇششا قىزى،
ۋاپادار قىزى
جانانىخانىمۇ
قارا ئاغماقىنىڭ

ئەنسىز - مۇڭلۇق
كىشنىشىنى،
ئاڭلاپ، ئۆيدىن
شۇنداغ چىقىۋا،
دادىسى مىنگەن
قارا ئاغماقنى،
سىنچىلاپ كۆردى.
ئاغماقنىڭغۇ
ئۇستىدىكى
غانچىغۇلاچقا
چىگىۋا قويغان
تون - قالپاقىنى
مىنە ھەم كۆردى.
ئۇنىڭكى كۆڭلى
پىشكەللىكنى،
تۇيدى بولغاي:
— جىنىمغا دادام،
ئەيسا بىگىم،
قەيەردە سىز؟— دەپ،
مانا ھۇي تارتىپ،
يىغلاپ كەتتى.
قارا ئاغماقنى،
مىنىۋا ئالدى.
ئاتنىڭ كەگەن
ئىزى بىلەن،
قارا سىنجا
كۆزى بىلەن،
يولنى سالدى.
يۇلغۇن ياغا
يىتىۋا كىلىپ،
مىنە دادىسى
ئەيسا بەگنىڭ،
غىق - ۋاق قاننىڭ
ئاراسىدا
ياتقاننى
مىنە ھەم كۆردى.
بىھۇش بولۇپ،
قارا ئاغماقتىن
يەنە يىقىلدى.
كۆزىنى ئىچىپ،
«ئاھ دادام!» دەپ،
ئورنىدىن قوپۇپ-
قوپاۋغىنا
ئەيسا بەگنى-
قان ئاراسىدىن-
ئاراسىدىنمۇ
ئىلىۋا چىقتى.
جانانىخاننىڭ
مىنە كەينىدىن،
ئەگىلىنمۇ —
يەنە يەڭگۈشلەپ،
ئەيسا بەگنىڭ —
تۇنجى قىزى
ھۆرنىساخان
مەيە بىلەن،
مانا ئۇچقاندەي

www.uyghurkitap.com

شۇنداق چىقتى.
ئەيسا بەگنى
مەپىگىمۇ،
سىيلىغىنىا،
مىنە ھەم قويۇا،
جانانىخانمۇ،
پىراۋۋۇدۇننىڭ
ئالدىغا بېرىپ:
— قانغا - قانمۇ
مىنە ئالۇرمەن.
جانغا - جانمۇ،
مىنە ئالۇرمەن.
دادامنىغۇ،
ئۆلتۇرگەنغۇ،
پىچاقنى بەرگىن،
پىچاقنى بەرمىسەڭ،
ئۆتۇكۇمنىڭ
قونجىدا بار
شەمشەر پىچىقىم،
خەنجەر پىچىقىم،
شاپتەي پىچىقىم-
دەۋغىنا شۇنداغ،
تۇرغىنىدا،
پىراۋۋۇدۇننا:
— ھەي جانانىخان،
كىچىك چۇشۇپتىڭ،
مىنە قولۇمغا،
بىر بالامغۇ،

باتۇ سەندىن،
ئامبالنىڭ سۆزىدىن،
بۇ پوقنىۇغۇ،
مىنە مەن يېدىم.
بىر قوشۇقمۇ،
مىنە قان تىلەي،—
دەپ سۆزنى قىلدى.
جانانىخانغۇ،
ئۆتەكنىڭ
قونجىدىنغۇ،
خەنجىرنى
سۇغۇرۇپ ئالىپ،
پىراۋۋۇدۇننىڭ
مىنە ئالدىغا
ئېتىلىپ بېرىپ،
ساغىلى قويتى.
پىراۋۋۇدۇننىڭ
چۇماقچىلىرى،
ياللاقچىلىرى،
جانانىخاننى
تۇتۇۋغىنا-
مىنە بىر ئالدى.
شۇنداققىنا
مىنە بىر تۇرغاندا،
بەگ، بوجاڭلار
يېتىپ چىقتى.
پىراۋۇدۇننى،
باغلاپ بېكىتىپ،

گۆڭسىنى قىلىپ،
مەنمۇدى ياۋاي،
چىرا يامۇلغا
ئېلىپ ماڭدى.
پىراۋۋۇدۇننى
ئايرىۋغىنا،
شاڭ گۆڭسىغا
سولاپ قويدى.
مىنە كېچىسى،
پىراۋۋۇدۇننا،
ئىشىكىڭمۇ،
ئۆلگۆچىكىنى،
هارى قوياۋغۇ،
قوپاپ قاچتى.
مامداتىنىڭمۇ
ۋاقتى بىلەن،
چىرا يامۇلىنىڭ،
مىنە ئامبىلى-
ئامبىلىمۇ
بۇ خەۋەرنى،
ئاڭلاۋغىنا —
قىخ ئاتلىقنى،
ئۆزى بىلەن،
بىللە ئېلىپ،
دۇمۇكۇغا كېلىپ،
يۇلغۇن ياغا،
يېتىۋا چىقتى.
ئەيسا بەگنى،
يەللەپ كۆردى.
يەتتە يەگە،
پىچىقۇرغانمۇ،
زىندىسى چىقتى.
پىرۋۋۇدۇننى،
«قېنى؟» دەپ سودى.
— پىراۋۋۇدۇننا
ئوق ئىشكەلنى،
چېقىۋا قاچتى، —
دېدى يۇرتنىڭ،
ئەمەلدارى،
بوجاڭ - جوجاڭ
جاي - جايلارغا
يېنە خەت يېزىپ،
ئوتتۇز ئاتلىقنى
تەرەپ - تەرەپكە
يولغا سالىپ،
ئون ئاتلىقنى
ئۆزى بىلەن
بىللە ئېلىپ،
ئاياغ پۇناقنىڭ
جاڭگىلىغا ماڭدى.
ئامبالغىمۇ،
بىر قويچىمۇ،
ئۇچراپ قالدى.
— هەي، هەي قويچىم،
ئوبدان قويچىم،
پىراۋۋۇدۇننى،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

تۇتۇپ بەرسەڭ،
بىر سەر ئالتۇن،
شاڭ قىلۇرمەن، ——
بۇ سۆزنى قىلدى.
ئۇ قويچى تۇرۇپ:
—— ھەي ئامبالغۇ،
خان ئامبىلى،
مەن بولسامغۇ
ئەيسا بەگنىڭ
چوڭ قويچىسى
توختى باي مەن.
—— پىراۋۇدۇننا،
مەشەددە بار، —— دەپ،
بۇ سۆزنى قىلىپ،
ئاياغ پۇناقىنىڭ،
مىنە جاڭگىلدا،
يەر قازناقتىن،
پىراۋۇدۇننى
ياتقان يەدىن،
ياقىسىدىن
بوغاۋغىنا،
ئامبال ئالدىغا
ئاچىقىۋغۇ،
توغرىلاپ بەردى.
ئامبال بەگمۇ،
پىراۋۇدۇننى
باغلاپ بىكىتىپ،
يىنە قوياۋغۇ،

توختى بايغا،
بىر سەر ئالتۇن،
يىنە شاڭ بەردى.
جانانىخانىمۇ
ئاتلارغىمۇ
بۇغازنىمۇ،
ئادەمگىمۇ،
تاماقنىمۇ،
ياساۋغىنا
تەييار قىلىپ
مىنە تۇغاندا،
ئامبال بەگمۇ،
يىتىپ چىقتى.
جانانىخانغۇ،
ئامبالنىڭمۇ
ئىتىنىڭ بىشىنى
تۇتۇۋغىنا،
بۇ سۆزنى قىلدى:
—— مىنە ئامبالغۇ،
مىنە خان ئامبىلى،
دادام بولسا
ئۆلۈۋا كەتتى.
قاناتىمىزدىن،
مىنە ئايرىلدۇق.
بىر مىڭ توققۇز يۈز
مو يەرنى،
ئۈچ مىڭ توققۇز يۈز
چارۋىلىق،

سەكسەن ئاتلىق
يايلاقى بادۇ؛
ئاتمىش تۆگىلىك
يايلاقى بادۇ؛
پادىشاھلىققا
مىنە تۇتتۇمەن.
پىراۋۋۇدۇندىن
جانغا - جانمۇ،
قانغا - قانمۇ،
مىنە ئالۇرمەن.
پىراۋۋۇدۇنغا،
جانانىخانمۇ
ئېتىلىۋغىنا،
يېنە تۇرغاندا،
ئامبال بەگمۇ،
جانانىخانغا:
— سەۋرى - تاقەت،
يېنە قىلىڭ سىز.
يۇقىرىغىمۇ،
مىنە يوللايمىز، —
دېگەن سۆزنى
— قانغا - قانمۇ
مىينە ئالۇرمىز، -
دېگەن سۆزنى
يېنە بىر قىلدى.
پىراۋۋۇدۇننى
چىرا يامۇلغا
يالاپ ئاپىرىپ،

گۇندىخانىغا
سولىۋا ئېتىپ،
سەككىز كۇنمۇ
مىنە بولغاندا،
دوتەيدىنىمۇ
چىپپەر كەلدى:
—پىراۋۋۇدۇننى
مامداتنىڭمۇ
ۋاقتى بىلەن،
بىر پاي ئوقتا
ئاتسۇن، — دەۋغۇ،
خەۋەر كەلدى.
تەڭ كېچە بىلەن،
ئامبال يامۇل،
پىراۋۋۇدۇننى
گۇندىخانىدىن،
يېنە ئاچىقىپ:
— گېپىڭ بولسا،
ئوتتۇرىغا قويغىن.
مامداتنىڭمۇ،
ۋاقتى بىلەن،
سېنى ئاتۇرمىز، —
بۇ سۆزنى قىلدى.
پىراۋۋۇدۇنا:
— مېنىڭا گېپىم
ئەرزىم يوقتۇ،
بۇ جىنايەت،
مەندە باتۇ، —

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

دېگەن سۆزنى،
مانا بىر قىلىشۋا،
جىملام - جىتتە،
بولۇشۋا قالدى.
پىراۋۇۋۇدۇننى،
گۈندىخانىغا،
يەنە ئەكىشىپ،
سولىشۋا قويدى.
باش توخۇمۇ
جىم بولغاندا،
دوتەيدىنىمۇ
يەنە بىر پارچە
بۇيرۇغ كەلدى:
— پىراۋۇۋۇدۇننى،
ئاتماڭ سىز دەپ،
خاپىلىقنى،
تاتماڭ سىز دەپ.
پىراۋۇۋۇدىننى
قوياپ بېرىڭ،
ئىجراسىدىن
جاۋاب بېرىڭ، -
دېگەن مەزمۇندا
ئۆچۈر كەلدى.
ئامبال بەگمۇ،
مىنە بىر ئوقۇپ،
— قانداغ سۆز بۇ؟
قانداغ گەپتۇ؟
دەپ ئويلىنىپ،

ئاقىسىنى
تەكشۈرۈپ باقسا؛
خوتەنىنىڭمۇ،
مىنە ئەلىمى -
ئەخمەتتوختى
ئەلەمغىنا،
تۇغقانبازلىق
يىنە قىلىشۇغۇ -
دوتەيىنىڭمۇ
يانچۇقىنى
ئالتۇن - كۈمۈش،
يامبۇ بىلەن،
لىق توشقۇزۇپ،
پارە بېرىپ،
ئۆزىنى چاغلاپ،
دوتەيىنىڭمۇ
گېلىنى ياغلاپ،
مىنە مۇشۇنداق،
ئىشنى ئۇدۇللاپ -
ئۇدۇللاۋغىنا
مىنە ھەم قويدى.
دوتەي بەگكە،
مىنە پارە بار.
ئامبال بەگكە،
نىمە چارە بار؟
پىراۋۇۋۇدۇننى
قىشقۇرتۇۋغىنا
مىنە ئاچىقىپ:

— سىنىمىغۇ
ئاتماقچى بوغان،
ئىككىنچى بۆيرۇغ،
يېتىپ كەلدى.
خوتەنگىمۇ،
قاراپ ماڭغىن.
پۇناققىمۇ،
ئەمدى بارمىغىن.
ئەيسا بەگنىڭ
بالىلىرىمغۇ،
سىنى تاپسا،
ئۆلتۇرۇۋاتتۇ،
ھاياتىڭدىنمۇ،
ئايرىلىپ قالارسەن.
بۇ سۆزنىمۇ،
مىنە قىلغاندا:
— ماقۇل ئەمىسە
دەۋغىنا بىر،
چىرا سوڭنىڭ
توپا دېگەنغۇ
لەڭگەگە چىقىپ،
ئۆزى بىلەن
ئۆزى گەپلىشىپ:
ئەيسا بەگنىغۇ،
ئۆلتۇرۇپ ئاتتىم،
مىرادىمغا،
مىنە بىر يەتتىم.
ئاياغ پۇناقتا
تالاشقان تۇگمەن،
مىنە ھەم قالدى.
شۇ تۇگمەننى،
ماڭدۇراي دەۋغۇ،
پۇناققا ياندى.
سەكسەن ئادەم،
كەينىگە سالدى.
پالتا - كەتمەن،
تاش - توخماقۇ،
ئۇزۇقنى ئالىپ،
تۇگمەنگە بادى.
تۇگمەنگە بىرىپ،
خارەتلىرىمۇ،
قوغاچلىرىنى
چىپىۋا ئاندىن،
ئادەملىرىمۇ
ئۆستەڭلەرنى،
چىپىۋائاندىن
ئىش باشلىدىغۇ.
پىراۋۇۋۇدۇننا،
ئۆزنى چاغلاپ،
ئىتنى باغلاپ،
يەتتە قاتقۇ،
كۆپچەكنى سالىپ،
قارا سۆگەتنىڭ
سايىسىدا،
يانپاشلىدىغۇ،
ئەيسا بەگنىڭ

www.uyghurkitap.com

باتۇرقىزى
جانانىخانىمۇ،
ئۇيا قىلىپ،
توخسان ئادەم
كەينىگە سالىپ،
كۆيە تەلپەك،
تونچە جاپاننى،
كېيىۋغىنا،
ئۆتەكنىڭ
قونجۇغىمۇ
شاپتەي پىچاقنى،
يەنە سىلىۋغۇ،
چۈش ۋاقتى بىلەن،
تۇگمەنگىمۇ
يېتىپ كەلدى.
پىراۋۇدۇننىڭ
چۇماقچىلىرىغۇ،
پىراۋۇدۇنغا:
— جىنىڭنى جايلا،
جانانىخانغۇ،
قارا بوراندەي،
كېلىۋياتىدۇ، —
بۇ سۆزنى قىلدى.
پىراۋۇدۇننا
ئېتىنى شىشىپ
مىنىۋغىنا،
قوياپ قاچتى.
جانانىخانغۇ،

بويىنى قارا
ئاغماقنىغۇ،
بىر شۇڭگۇتۇپ،
پىراۋۇدۇننىڭ
كەينىدىن يېتىپ،
توخماق بىلەن،
گەجگە قوشاش
بىرنى سالدى.
پىراۋۇدۇننا،
ئېتىدىن موللاق
ئېتىپ ئۈزۈلۈپ
يەرگە چۈشتى.
جانانىخان
پىچىقىنى ئېلىپ،
پىراۋۇدۇننى
ئۆلتەگىلى،
سالغىلى قويتى.
جانانىخاننىڭ،
مىنە كەينىدىن
بىرسى كېلىپ،
ئۇنىڭ قولىنىڭ
بېغىشىنى تۇتۇۋالدى.
جانانىخان،
كەينىگە شۇنداق
قالىغاندا،
پىراۋۇدۇننىڭ
ياندىغچىلىرىغۇ،
جانانىخاننى

تۇتۇۋا ئالدى.
پىراۋۇدۇننا،
دۇگچەكلەپ قويۇپ،
ئېتىنى مىنىپ،
يامۇلغا قاچتى.
يامۇلغا چىقتى،
ئامبال بەگمۇ:
— بىز باشتىمۇ
نېمە دېگەن؟
پۇناقىمۇ
بارمىغىن دەۋغۇ،
بۇ سۆزنى قىلغان،
ئۆزۈڭنى چاغلىماي،
سۆزۈمنى ئاڭلىماي،
پۇناقىغۇ
يەنە بېرىپسەن،
ئىش تېرىپسەن،
ئەمدى بارما،
ھاياتىڭدىن
ئايرىلىپ قالاسەن، —
دەپ سۆزنى قىلدى.
— ئۆزۈڭنى ئويلا،
جېنىڭنى جايلا،
بىر دەۋغىنا،
خوتەنگىمۇ،
قاچۇرۇۋاتتى.
جانانىخانغۇ،
توقسان ئادەم
بىلەن بارىپ،
يامۇلغا بېسىپ،
يەنە بىر كېلىپ:
— ھەي ئامبالغۇ،
مىنە خان ئامبال،
سۆزىڭىز باشقا،
ئىشىڭىز باشقا،
ئاغزىڭىز باشقا،
چىشىڭىز باشقا،
باشقىكەنغۇ
مىنە بىر دەۋغۇ، —
سوئال قىلدى،
ئامبال بەگنى،
ئوسال قىلدى.
ئامبال بەگمۇ ـ
چىرا ئامبىلى:
— مىنە بۇ ئىشنى،
مەندىن كۆرمەڭ،
مەندىن ئۆيمەڭ،
مىنە بىر دەۋغۇ
ئىككى بۇيرۇغنى
ئوقۇپ بەردى.
جانانىخانمۇ
ئاڭلاۋغىنا
مىنە بىر تۇدى.
ئىككىنچى بۇيرۇغ،
ئوقۇلغاندا،
جانانىخانغۇ،

www.uyghurkitap.com

ئۇنى ئاڭلاۋغۇ،
تىترەپ كەتتى.
مىنە ئامبال بەگ:
— مەن بولسامغۇ
بەندى پەرمان،
بى ئەلەج بولدۇم
مىنە، — دېگەندە؛
جانانىخانىمۇ
ئۆرۈلۈپ - چۆرۈلۈپ،
چىرا سوڭنىڭ،
شەھىرىگە چىقىپ -
يېنە چىقىۋغۇ،
ماتەم تۇتۇپ،
يىغلاپ - يىغلاپ،
مانا مۇنداق دەپ:
قوشاق قوشتى؛
— كۆن ئۆرۈلۈپ
كەچ بولدى،
جان دادام،
خان دادام!
كەپتەرلىرىڭىز
پەس بولدى،
ئۆز دادام،
يۆلتۈز دادام!
سىز ماڭغان
بۇ يوللاردا،
سەر دادام،
گۆھەر دادام،

ئەمدى ماڭماق،
تەس بولدى.
ۋاي دادام،
ئاي دادام! —
دەپ يىغلاپ،
يىغلاپ - يىغلاپ،
ئۇنى پۈتۈپ،
دەردنى يۈكلەپ،
ئۆيىگە ياندى.
جانانىخانىمۇ،
ئۆيىگە بېرىۋا،
ئەيسا بەگنىڭ
دوست - يارلىرىنى،
تۇغقانلىرىنى،
ئۆيىگە باشلاپ،
نەزىر بېرىۋا،
يولغا سالدى.
دادىسىنىڭ،
ئاسقۇدىكى
تون - قالپىقىنى،
شايى ياغلىق،
پوتا بېغىنى،
مانا بىر كۆرۈپ،
ئاتخانىغا،
مىنە بىر چىقىپ،
قارا ئاغماقنى،
يەنە بىر كۆرۈپ،
ئۆن سىلىۋا،

يىغلاپ كەتتى.
ئاھ ئۇرىۋا،
يىغلاپ كەتتي:
— ئاغماقلىرىڭىز
ئاتخانىدا،
يەنە قىنقىرايتۇ،
قېنى سىز دادام؟
دەمدەلىرىڭىز،
مىنە ئۇللەيتۇ
شىپاڭ باشىدا،
قېنى سىز دادام؟
قاچۇغىلىرىڭىز
مىنە سايرايتۇ،
تاماق باشىدا،
قېنى سىز دادام؟
پۇناق يولىغا
مىنە گۈل سالغان،
بۇرغۇل ئاتنىڭ،
مىنە ئىزى بار.
قوشاق قوشاپ
يىغلىغىلى،
ئەيسا بەگنىڭ
ئىككى قىزى بار.
ئەيسا بېگىم،
دەرۋازاڭدا،
پىتىپ قويغان،
خېتىڭ قالدى.
يەنە قوشاۋغۇ،
ئېتىڭ قالدى.
قوشاق قوشاپ،
يەنە يىغلاۋغۇ
ئىككى قىزىڭ
يېتىم قالدى.
ئەي خۇدايا!
ئاللا ئىگەم،
يېتىملەرگە،
رەھىم ئەيلە،
ئەيسا بەگنىڭ،
قاتىلىغا،
قىيامەتلەر
قايىم ئەيلە!...

ئېيتىپ بەرگۈچى: چىرا ناھىيە دامكۇ يېزىلىق ئۇرمانچىلىق پونكىتىدىن
ساۋۇر نىياز

نەشرگە تەييارلىغۇچىلار:
تۇرسۇنتوختى سۇلايمان، مەتقۇربان ئىسمايىل

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بىر قالاپ قوياڭ دېسەم ...

بولغىنى بولغان،
قالغىنى يالغان.
ئاسمىنى كەڭ شەدە،
بىر كىشى باركەن،
ئاخشىمى ياتسا —
قويپىدىكەن سەدە.

ئۇنىڭ تۆت قىزى باركەن:
بىرسى ھەلىمە،
بىرسى سەلىمە،
بىرسى ياۋاش ئاغىچا،
بىرسى ھۆرۈنكەن،
ئىش دېسە قاچقاق،
بەكمۇ سولاش ئاغىچا.

بويتاقلىقىمدا،
ھايتاقلىقىمدا،
نەلىنى ئايلاندىم.
تۆت ئاغىچامنىڭ
بىرسىنى پايلاپ،
مەھەللىنى ئايلاندىم.

تەلىيى ئوڭكەن ئاغىچامنىڭ،
كوچىدا ئۇچراشتۇق،
يەتكىچە مۇڭداشتۇق.
«ئەتە جۇمەكەن،
شەمبىدە كەل» دەپ،
ھەيدىدى - خوشلاشتۇق.
ئازنىدا كەلسەم،
ئۆيقىسى قانماي،
ئۆگزىدە ئۇخلاپتۇ.
شەمبىدە كەلسەم،
كۆزنى ئاچالماي،
كۆپىدە ئىغىناپتۇ.
ئۈنۈمنى ئاڭلاپ،
كۆزىنى ئۇۋىلاپ،
چاپىقىنى ئىرتىپ،
ئەسنىدى بىر سائەت.
مېنى تونۇيالماي،
بۇرۇتۇمغا سەپسىلىپ،
ئەسلىدى بىر سائەت.

تونۇمىدى دەسلەپ،
ئاخىرىدا ئەسلەپ،
— سىزمىدىڭىز؟ — دەيدۇ.
كىچىككىنە توختاڭ،
چېچىمنى تاراپ،
لىنتا چېگىمەن دەيدۇ.
پاسار تېرىپ كەل،
قوناق يېرىپ كەل،
چۆچۈر تۈگىمەن، دەيدۇ.

— پاسارمۇ تېرەرمىز،
قوناقمۇ يېرارمىز،
چۆچۈرمۇ تۈگەرمىز،
راست گەپىنى قىل، — دېسەم،
— ئەرگە تېگىمەن، — دەيدۇ.
— كىمگە تېگىسەن؟ — دېسەم،
— ساڭا تېگىمەن! — دەيدۇ.
— تويلۇغۇڭغا نېمە ئالىمەن؟

— دېسەم
— ماڭا مەيلىڭىز بولسا،
ئوغۇل،
تاڭكىس ئەكىلىڭ، — دەيدۇ.
— تاڭكىسچى ئەمەسمەن،
پاڭكىسچى ئەمەس،
ئۆتەكچى ئەمەسمەن،
كۆتەكچى ئەمەس،
قانداق قىلىمەن ئەندى؟
— دېسەم،
— ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،
تاڭكىسچى بولۇڭ، — دەيدۇ.

ئۆيۈمگە بېرىپ،
ساندۇقنى ئېچىپ،
موچەننى قويۇپ،
كويچەننى ئېلىپ،
ياچەننى قويۇپ،
داچەننى ئېلىپ،
ئارغىماقنى توقۇپ،
بازارغا بېرىپ،
دۇكانغا كىرىپ،
تاڭكىسنى ئېلىپ،
توپا قونمىسۇن دەپ
خورجۇنغا سېلىپ،
ئىزمىسىنى ئېتىپ،
ئىگەرگە چېتىپ،
ئۆزەمنى چاغلاپ،
بېلىمنى باغلاپ،
ئىككى يانغا قاراپ،
بۇرۇتۇمنى تارلاپ،
يارنىڭ قېشىغا كەلسەم،
— كېلىڭ مەشۇقۇم، — دەيدۇ.
— بىر قالاپ قوياڭ، — دېسەم،
— ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،
دوپپىسى قېنى؟ — دەيدۇ.
— دوپپىچى ئەمەسمەن،
بوپىچى ئەمەس،
قانداق قىلىمەن ئەندى؟
— دېسەم،
— ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،
دوپپىچى بولۇڭ، — دەيدۇ.

ئۆيۈمگە بېرىپ،
ساندۇقنى ئېچىپ،
موچەننى قويۇپ،
كويچەننى ئېلىپ،
ياچەننى قويۇپ،
داچەننى ئېلىپ،
ئارغىماقنى توقۇپ،
ناخشامنى ئوقۇپ،
بازارغا بېرىپ،
بارغىچە ھېرىپ،
دۇكانغا كىرىپ،
دوپپىنى ئېلىپ،
ئىزلىپ كەتمىسۇن
دەپ بېشىمغا كىيىپ،
يارنىڭ قېشىغا كەلسەم،
— كېلىڭ مەشۇقۇم، — دەيدۇ.
— بىر قالاپ قوياڭ، — دېسەم،
ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،
ئەينىكىم قېنى؟ — دەيدۇ.

— ئەينەكچى ئەمەسمەن،
چەينەكچى ئەمەس،
قانداق قىلىمەن ئەندى؟
— دېسەم،
— ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،
ئەينەكچى بولۇڭ، — دەيدۇ.

www.uyghurkitap.com

بازارغا بېرىپ،
دۇكانغا كىرىپ،
ئايلىنىپ يۈرۈپ،
تاللاپ ھەم كۆرۈپ،
بىرىنى ئېلىپ،
قوينۇمغا سېلىپ،
توپا قونمىسۇن دەپ
پۈدەپ ئەكىلىپ،
يارىم قېشىغا كەلسەم،
— كېلىڭ مەشۇقۇم، — دەيدۇ.
بىر قالاپ قوياڭ ئەندى؟
— دېسەم،
— ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،
— ئوسمام قېنى؟ دەيدۇ.

— ئوسمىچى ئەمەسمەن،
توسمىچى ئەمەس،
قانداق قىلىمەن ئەندى؟
— دېسەم،
ماڭا مەيلىڭىز بولسا ئوغۇل،
ئوسمىچى بولۇڭ، — دەيدۇ.

ئۆيۈمگە كىرىپ،
پۇلۇمنى ئېلىپ،
ئارغىماقنى توقۇپ،
قەشقەرگە بېرىپ،
بىر ئېتىز يەرنىڭ
كۆكىنى ئېلىپ،
ئوسمىنى تېرىپ
پەرۋىشنى قىلىپ،
خېلى ئۆسۈپ قاپتىكەن،
ھەممىنى ئوراپ،
ئارغىماققا ئارتىپ،
تۆشىنى چىڭ تارتىپ،
ئۆزەمنى چاغلاپ،
بېلىمنى باغلاپ،
ھەريانغا قاراپ،
بۇرۇتۇمنى تاراپ،
يارنىڭ قېشىغا كەلسەم،
— كېلىڭ مەشۇقۇم، — دەيدۇ.
— ئەمدىغۇ بولا؟ — دېسەم،
— چالىسى تولا، — دەيدۇ.
— بىر قالاپ قوياڭ، — دېسەم،
— سىز قانداق بالا؟ — دەيدۇ.
— بىر سۆيۈپ قويۇڭ — دېسەم،
— خەق كۆرۈپ قالا، — دەيدۇ.
— تويىمىز قاچان؟ — دېسەم،
— بەك تىك-تىك ئوغۇلكەنسەن،
دەپ بولۇپ، —
— چولام تەگمەيدۇ، — دەيدۇ.
مەنمۇ ئۇنىڭغا، مىشچان
ھۆرۈنغا،
رەددىيە بېرىپ، گېلىمنى
قىرىپ:
— چولاڭ تەگمىسە بوپتۇ،
ۋاقتىم يەتمەيدۇ.
ئىشچان قىزلار تولىغۇ،
قېچىپ كەتمەيدۇ.
قەلبى گۈزەلدىن،
مېھرى ھەسەلدىن،
ئىزدەپ تاپىمەن! — دېسەم،
خالايىق،
قىلمىشىغا يىغلايدۇ...

ئېيتىپ بەرگۈچى: شاھ مۇھەممەت
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇللا سۇلايمان

图书在版编目(CIP)数据

天下只有一个和田.卷1. 下,民间叙述诗/阿布都拉·苏莱满编著. 一乌鲁木齐:新疆大学出版社,2006.4

ISBN 7-5631-2038-6

Ⅰ.天… Ⅱ.阿… Ⅲ.①和田地区一概况一维吾尔语(中国少数民族语言) ②民间叙述诗一作品集一和田地区一维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.① K924.52 ②I227.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第 033423 号

责任编辑:吐尔逊·阿不都拉
责任校对:阿达来提·牙合甫
封面设计:艾克拜尔·萨里

天下只有一个和田

—— 民间叙述诗

阿布都拉·苏莱满　编著

新疆大学出版社出版
(乌鲁木齐市胜利路 14 号　邮编:830046)
新华书店经销
乌鲁木齐市翼百丰印务有限责任公司印刷
开本:880×1230 毫米 1/32 11.375 印张 插页 2
2006 年 4 月第 1 版 2006 年 4 月第 1 次印刷
印数:0001—3050 册

ISBN 7—5631—2038—6
定价:21.70 元